

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Tehilim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 595 [1834 oder 1835]

ינש רפס.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9176

(יג) וְאֲנִי בְּתַמִּי תַמְכֶּתָּ בִּי
 וְתַצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ רֵעוּלָם:
 (יד) בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 מִהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם
 אָמֵן וְאָמֵן:

(יד) ברוך ה' . בשאקוס
 מקוליי אברכך כן:

מב (א) לבני קרח . אסיר
 אלקני' ואניאסף הם
 היו תחלה בעלת אביהם .
 ובשעת המחלוקת פרשו .
 וכשנבלעו כל סביבותם
 ופתחה הארץ את פיה
 נשאר מקומם בתוך פי
 הארץ כענין שנאמר ונני
 קרח לא מחו . ושם אמרו
 שירה ושם יסדו המזמורים
 הללו ועלו משם ושרתה
 עליה' רוח הקודש ונתנבאו
 על הגלויות ועל חרבן הבית
 ועל מלכות בית דוד:
 (ב) כאיל תערג על אסיקי .
 ל' ערג נופל על קול האיל
 כאשר יפול לשון נהם לארי
 ושקוק לדוב וגעה לשוורים .
 ונפשוף לעופות . אמרו
 רבותינו האילה הזאת

ספר שני

מב

בו מראה גודל חשוקחו לבוא אל בית אלהים .
 (א) לַמְנַצֵּחַ מְשֻׁבֵּיל לְבָנֵי-קֶרַח:

(ג) כְּאֵיל תַּעְרַג עַל-אֲפִיקֵי-מַיִם
 בֶּן נַפְשֵׁי תַעְרַג אֵלֶיךָ אֲרֵהֶם:

צמאה
 חסידה שבחיות וכשהחיות למאות למים הם מתכנסות אליה שתתלה עיניה למרום ומה היא
 עושה חופרת גומא ומכנסת קרניה לתוכה וגועה . והקב"ה מרחם עליה והתהום מעלה לה
 מים : כאיל תערוג . כאילת תערוג לא נאמר ובאיל יערוג לא נאמר אלא כאיל תערוג דבר הכתוב
 צובר ובנקיבה הזכר עורג על עסק המים כמו שפרשו . הנקיבה כשהיא בורעת לילד ורחמה נר והיא
 לועקת והקב"ה מרחם ומזמן לה נחש ומכישה בבית הרחם שלה ורחמה נפתח . ומחם חבר תערוג עם
 לחייו בערוגת הנשם אכן לא יתכנו דבריו . גם דוגש פתר אותו לשון קול של איל (סא"א) :

באור

(יג) ואני , אוסיף לילך בתומי כאשר הלכתי לפניך עד עתה ואתה גם אתה תשלם לי ותחמוך
 בי , וטעם תמכת עבר במקום הוה כן תרגם הרב , והוא הנוכח , וטעם שם חמי עיין לעיל
 (שיר כ"ו) . לעולם , זמן חיי האדם (הרד"ק) וכן תרגם הרב (עוויג'יך) ועיין לעיל (סוף שיר י"ח) :

המעמר

מב (א) לבני קרח , לדעתי שיר פ"ד ושיר פ"ה המיוחסים לבני קרח נוסדו (אם לא שנאמרו
 בר"הק ע"י דוד) אחר גלות הארץ (אם בזמן גלות בבל , או בשבט ה' שבות ליון) מלבד
 שיר מ"ה כאשר נבאר (ומשיר מ"ט אין להכריע באיזה זמן חובר , כי לא יבוא בו מה שיורה על
 מעמד אומה הישראלית בפרט , אך הוא השתכלות כללי גם לבני איש גם לבני אדם יחד) והנה
 השיר הזה והנא תקן אחד מבני בניו של קרח על נהרות בבל , כאשר גברה תשוקת ארצו (היי"ו
 וועה) נפשו . (ב) חערוג , כתב החכם המבאר לדעת כל המפרשים לשון לעקה ועריגה לאיל
 כנהימה לאריה וכו' , ומתמה אני על דבריהם איך שכחו ולא ראו כתוב שלפניהם תערוג נפשי
 ע"כ . ואנכי ומתמה על חמיהו , כי אם גם ערג הונח בעלם וראשוה על יללת האיל הושאל
 אחר כך על כל חוקת לב וכנהימה לאריה שנאמר ממנו על דרך השאלה , שאנתי מנהמת לני
 (לעיל ל"ט ע') וכן ונהמת באחריתך (משלי ה' י"א) .

תהלים מא מב

באור קכה

(יד) ברוך ה' וגו', הם דברי המשורר ונותן הודאה לה' בכלות הספר כמו שהוא מנהג הסופרים וכן עשה בתכלית ארבעה הספרים ובתכלית הספר החמישי שהיא תכלית כל הספר ונותן תהלה בשלש עשרה הלולים (רד"ק), ולפ"ז שלא יהיה פסוק זה מעין השיר וכל גם באמת לאמר שלא נכתב עמו בעת אחת כי אם בהאסף שירי הקדש כתבו המאסף בסוף כל מחצית ומחצית ועיין עוד בסיום ספר רביעי. כהעולם ועד העולם, הכפל להפלגה. אמן, מבואר היטב בבאור אשר על יד תרגום הרב על התורה (בראש"י כ"ד מ"ח). והנה גם אנו הלעזר חתן תודה לחללים בלבב שלם

(יג) איך וואנדלע פֿאַרט אין אונשולד, דוא ערהאַלטסט
 אונד ריכטעסט עוויגליך מיך אויף,
 פֿאַר דייעם אַנגעזיכטע.
 (יד) לאַב זייא דעם עוויגען,
 דעם גאַטטע ישראל'ס,
 פֿאַן עוויגקייט אין עוויגקייט. אמן, אמן!

צווייטעם בוך

מב

ועהנוצט נאך דעם טעמפּעל.

(א) דעם זאנגמיסטער איינע אונטערווייזונג פֿאַן דען זאָהי נען קרח'ס.

(ב) זאָ וויא דער הירש נאָך פֿרישען קוועללען שטאַכטעט זאָ שטאַכטעט מיינע זעעלע, גאַטט! נאָך דיר.

מיו

כי באתי עד הלום לגמור ספר ראשון מספר זמירות ישראל, ובו אכתוב כי אונה עוד לעשות בספרים הנאים כהנה וכהנה, על כל שפתי ינכור, ולא אחטא בלשוני, בדרך אחת ינחני, ולא ימעדו קרסולי, כי גדול חסד ה', וקרוב לכל קוראיו באמת, ולכי תמים עמו ואשתמר מעוני, כן יהי לרכון אמרי פי, והגיון לבי יבשר לפניו אמן ואמן:

מב (א) משיכיל, שם מין השיר, וענינו כמו שתרגם הרב (חיינע אונטערווייזונג), כי בו ישכיל המשורר להורות את שומעיו איך יתנהגו וינחמו בעת לרה. לבני קרח, כ' הרד"ק ח"ל: יתכן לפרש כי דוד חבר אלה המזמורים ברוחו הקדש ונתנם לבני קרח המשוררים הנמלאים בזמנו ולפי שבני קרח היו בני אלה בני בניהם אליהם ואמר לבני קרח לקבר עב"ל. וי"מ כי הם חברו באמת השיר שלפנינו בשם וברוח דוד מלכם דהיינו נשרכו להורות את העם מוסר השכל (ובמו שזכרנו) נשאו את משלם ותלו הדבר במלך דוד שהי' מדוכה בחרות רבות ובטוח בה' תמיד, ובאלו שר המלך הוא בעלמו את השיר הזה בימים ההם נשהיה נרדף מפני שאלו. ויתכן עוד שהיה לכל אותן המשוררים בימי דוד שהיו ממשפחת הקרחי סדר מיוחד בשיריהם ושלילותם, ורוח אחד להם (כאשר הארכתי מזה הענין בהקדמתי), וזה טעם שם הכלל לבני קרח בתחלת אלו השירים שחבר אחד מחבורתם: (ב) כאיל הערוג, איל על לשון נקבה כמו עז בת שנתה (הראב"ע), והטעם שהוא שם המין הכולל זכרים ונקבות, ובחר בל' זכר נגד נפשי. הערוג, לדעת כל המפרשים הוא לשון לעקה ועריגה לאיל כנהימה לארי וגעיה לשור וגו', ותמה אני על דבריהם, איך נכתו ולא ראו כתוב לפנייהם תערוג נפשי? אבל באמת שורש ערג מורה בלשון ישמעאל על החאה והתשוקה לדבר מה, וכן יהיה טעמו כאן כמו שאיל זה הנורח מפני הכלבים הכלים והוא עיף ויגע משתוקק אל מולא מים להשיב נפש, כן נפשי וגו', ובה יהיה נרדף לחיבת נמאה בפסוק הסמוך, וכן תרגם הרב (טאחטעט). על אסיקי מים, פירשנו לעיל (י"ח ט"ז), שהוא מולאי מים, ועל במקום אל ורנים כמוהו, ויתכן שאמר אסיקי ולא אמר מים סתם, לפי שהמים במקום מולאם ומקריהם קרים ומתוקים וערבים לנפש היפה יותר מנשאר מקומות אשר הם נחלים שם, ולדעתי כוון הר"מ לזה בתרגומו (פרישען קוועללען). אליך אלהים, לענדך בארץ (ספורני) והכתוב הסמוך לעד על דבריו:

צבואה

ועהנוצט נאך דעם טעמפּעל. (ח"ז). ובלא פּונקט אַ זיכערן צווייטן רינדעט.

(ג) צִמְאָה נַפְשִׁי וּלְאֱלֹהִים לֵאלֹהֵי הַיָּם
 מִתִּי אֲבֹא וְאֶרְאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים:
 (ד) הִיִּתְהַלְּקִי דַמְעָתִי לְחֶסֶם יוֹמִי מִבּוֹלֵי־הַיָּם
 בְּאֵמַר אֵלַי כָּל־הַיּוֹם אֵיֶה אֱלֹהֶיךָ:
 (ה) אֵיךָ אֶזְכְּרֶהוּ וְאֵשְׁפֹּכֶה עָלַי וְנַפְשִׁי
 כִּי אֶעְבֹּר וּבִסֶּךָ אֲדִים עַד־בַּיִת
 אֱלֹהִים

בְּקוֹל־רִנָּה וְתוֹדָה הַמּוֹן חוֹגֵג:
 (ו) מֵהַתְּשׁוּחָה חֵיוֹן נַפְשִׁי וְהַתְּהַמֵּי עָלַי
 הוֹתִילִי לְאֱלֹהִים
 כִּי־עוֹד אֲוַדְנוּ
 יְשׁוּעוֹת פָּנֵינוּ:

אלהי

כלומר בעגלת כב שהיו מחוסות כמין סוכה ושמן בלשון אגדה סקפסעאות ואסקופיטלי: אדס. אדד' עמהם כמו מדדים עגלים וסייחים והאשה מדדה את בנה ותיבה זו משמשת כשתי חיבות. אדדה עמהם אטוויי' אמון שנבל"א בלע"ז. ומנחם חזרו לשון ידירות כמו נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה. ודוגש פתר אדס לשון דממה וכן דום לה' והתחולל לו ופתרון אדס אאלס ואחרים עד אבא בית אלהים ברנה כמו אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי וכמו ואני נחרש לא אשמע ובאלס לא יפתח פיו ודס הוא שורש בתיבה: אדס. אדדה עמהם כמו ולא יכלו דברו לשלום (ראשית ל"ז) דבר עמו בשלום: המון חוגג. שהיו הולכים לחוג. ועל כנה יסד הפייט (בשחרית פ' שקלים ביוצר של אלה אזכר' ע"ש) עולם המון חוגג. ושופך בנהר. ומ"א ל' יונוי שקורין לבריכ' מים חוגגין: (ו) תשתוחחי. לשון כי שחה לעפר נפשנו (לקמן מ"ד) ושח כשהוא מדבר על

(ג) מתי אבא ואראה פני אלהי. לעלות לרגל ונתנבא כאן חורבן הבית ונאמר כאן מה תשתוחחי ג' פעמי' כנגד שלש מלכיות העתידו' לבטל עבודת המקדש וישראל לועקים ונגאלים. מלכות צבל ויון ואדום: למאה נפשי. כנסת ישראל חומרת כן בגלות צבל: (ד) היחה לי דמעתי לחס. מכאן שהלרה משבע' את האדס ואינו מנקש לאכול וכן הוא אומר בחנה ותצבה ולא תאכל (שמואל א' א'): (ה) אלה אזכרה. כי אעבור בסך פשווי"ה בלע"ז. את זאת אני זוכרת ונפשי משתפכת בזכרי עליית הרגלים שהייתי עוברת בגדודי בני אדס ומדדה עמהם עד בית אלהים: סד. ל' חשבון סך בני אדס. ד"א סך לשון סכך וסוכה

ב א ו ר

(ג) צמאה, המים ירוו האדס רגע ויחיה וחשוב נפשו אליו ולא כן הלחם ע"כ דמה הנסכו לבית בהנסף הנמא אל המים ובעבור כי חיי בני האדס חלויה במים ע"כ לאל חי (הראב"ע), כלומר האל אשר עמו מקור חיים, וכן תרגם הרב (עבענסקוועזע), והוסיף חין ערך המליצה בשמות מקבילות בהכרה כנמונן, מקור מים ומקור חיים. ואראה, עד"כ שלש פעמים בשנה יראה וגו': דמעתי

ה מ ע ר

(ה) אעבור, לועז פשווי"ה passai (דחם חיק חיינה ערגינגע, חוינה ערטריטטע) בגדודי עולי רגלים. (ד"ה). אדדס, פירש רש"י כמו מדדים עגלים וסייחים והאשה מדדה את בנה (במשנה פ"ח דשבת קכ"ח ב') ותיבה זו משמשת כשתי תיבות אטוויי' מון שנבל"א בלע"ז; etayons ensemble (דחם וויר אונו געגענזייטיג אונטערטילען, פאָרטעהעלפֿען זען) לדעת רש"י יורה פעל דדה על האחיזה והסמיכה וההשענה ותולדתה היא התנועה וההליכה כמו שפי' במשנה שם אשה מדדה את בנה אוחזתו בזרועיו מאחוריו ומסייעתו והוא מגיע רגליו והולך, אמנס בישעי' (ל"ח ע"ו) פי' אדדה כחסרי פ"נ מלשון ותדד שנתי מעיני (בראשית ל"א מ') ובנינו זר בדקדוק הלשון. (ד"ה).

(ג) מיינע זעעלע לעכצט נאך גאָטט, דעם לעכענס קוועללע. וואָן ווערד' איך וויעדער הינגעהען, וויעדער מיך פֿאַר גאָטטעס אַנטליטץ צייגען?

(ד) מיינע טהרענען ווערדען מיר טאָג אונד נאַכט צור שפּייזע, דאָ מיך פֿיינדע טעגליך פֿראַגען: וואָ איזט נון דיין גאָטט?

(ה) איבער מיך ערגייסט זיך מיינע זעעלע, ווען איך דענקע, וויא איך מיט געפֿאָלג הינויף אין גאָטטעס טעמפעל וואָללטען; מיט דאָנק אונד פֿריידענגעזענגען, אונטער דער פֿייערנ־דען מענגע.

(ו) זעעלע! וואָס בעטריבסט דוא דיר?

(וואָרום איזט דיר זאָ באַנג אין מיר? האַררע נור צו גאָטט!

איהם ווערד' איך איינסט נאָך דאַנקען, פֿיר זיינעס אַנגעזיכטס הייל.

בע=

(ד) דמעחי לחם, שאַננה מדברי האויבים והדמעה תמידה לי ציוס ובלילה כמו המאכל, כלומר אין יום שלא אַננה צו פעמיכ, וי"מ שיננה צעת המאכל (רד"ק). באמוד אלי, תרגם יונתן כפי הענין בדומר לי סנאה וכן הוה צ"א. איה אלהיך, שאינו מושיעך. (ה) אלה, והיתה סנת הדמעה כי צוכרי אלה שאומר ואשכבה עלי נפשי, אשפוך כמים לכני הנמס כדונג אשר הוה משכן נפשי המיונית מתוך לער (ספורני). אזכרה ואשכבה, זמן מורכב מעתיד והוה, כלומר תמיד כשאזכור אשפוך, וכבר בארנו זה הדרך מן הלשון,

והו"ו מקשרת בסנה. כי, ומהו הזכירה? כי אעבור בימים קדמונים לראות פני אלהים, בשילה. אעבור, לדעת המפרשים הוה עתיד במקום עבר ושעורו כמו עברתי, אבל באמת יש הפרש רב בין עברתי לאעבור, כי עברתי, יאמר אפי' על פעם אחת, אבל טעם אעבור הוה מעט מורכב מעבר והוה, כלומר אני הייתי עובר פעם אחר פעם, ובל"א יש תיבה מיוחדת להכרכנה הזאת (אין פֿאָלעג, טע), ואס שלא שמש בה הר"מ כאן, זה מטעם נחות המליצה, כידוע למבין דרכי ל"א. ויש מפרשים מי יחן כי אעבור עתה כמו שעברתי כבר והראשון הוה הנכון. בסך, פרושו צמוין הקהל וכללו, ודומה לו בדברי רבותינו ז"ל סך הכל ושראו סכך (שלמה ו' מלך), (ועיין במאסף למדע אלול תקמ"ה). אדרם, נפקדה ממנו תי"ו התפעל והראוי אהדדס וענינו הנענוע וההילוך מעט מעט (ה"ל), וכן תרגם הרב (וואָלנטע). אדרם, אדרה עמהם וכן ולא יוכלו דברו לשלוס, דבר עמו בשלוס (רש"י), וכבר העיר הר"מ על זה (בהקדמתו לתרגומו על התורה), שמלאנו שיבוא הכנוי בפעל תחת יחוסים אחרים שאינם יחס הפעול (עיין שם). בקול רנה וחודה, של המון חוגג, ויש אומרים שז' בקול מושך עלמו ואחר עמו, ושעורו צחך המון חוגג, וחסרון ה"א מסייעתם, והדעת מנרעת וכן תרגם הרב נ"י, ופירש חוגג מרנים בשמחה, וכן אונליס וזותים וחוגגים (ש"א ל'), או יחכן שהטעם על חג הרגלים, וכמו כן ואראה דלעיל וכן תרגם הרב כאן (פֿייערנרען): (ו) מה, אחר שהשפך נפשו עליו צוכרו אלה השמחות ישוב וינחם אותה ואומר לה מה תשתוסחי וגו' (מדברי הרד"ק), וכן היה דרך המלך תמיד כאשר כבר הערנו עליו פעמים רבות, וזה שאמרנו לעיל שגני קרח יסרו השיר הזה בשם וברוח דוד מלכס, רוח הקדש אשר צו, שעי' הריחו ביראת ה' הי' לבו נכון וצטוח באלהיו. תשחוחחי, מענין כי שחה לעפר נפשו והוה משל לעצבון לב ורוח נענה, כמו שלהיפך קוממיות ויד רמה משל אל השמחה וקירות מבלי עול, וטעם התפעל בעבור הנפש היא בעלמה תסבב לה העלבון הזה ע"י רעיונותיה ומחשבותיה, וכן הוה בל"א (אין בעטריבען). וההמי עלי, תרעש ותרגז עלי, כמו יהמו גליו (ירמי' ה') כי כל זמן שאדם שרוי בפקד ובדאגה לבו נקפו תמיד ולא ימלא מנוח, וכן כתיב ברגזה ובדאגה תשחה (יחזקאל י"ב), ותבין מזה כונת הר"מ שתרגם (באָגע זיין). וטעם עלי, י"א בשבילי, כלומר בשביל צרותי, כמו ומעי המו עליו (ש"ה ה'), וי"מ אללי בקרבי, ותרגם הרב נוטה לטעם הב'. הוחילי, המתיני, כפי לגזולה מאלהים (רש"י). כי, צטוח אני שעוד אודנו בימים הבאים בעבור הישועה שתבוא לי מאתו, וזה טעם ישועות פניו, ואס פניו כבר בארנו לעיל (שיר ט' ד'): אלהי

על מחפעל התי"ו חולקת
אז אותיות שרשי התיבה
כדרך כל תיבה שיסודה
שי"ן בתזלתה: הוחילי.
המתיני ופסי לגאולה:
(ז) אזכרך מארץ ירדן.
ממה שעשית לנו בירדן והרי
חרמון אחר: כל הכעס
שהכעסנוך בשמים. הובשח
לנו את הירדן: מהר מלע.
מהר סיני שהוא לעיר לשאר
ההרים אחר שהכעסנוך
בו במעשה העגל סלחת

(ז) אלהי עלי נפשי תשתוּחַח

על־כן אזכרה מארץ ירדן

וחרמונים מהר מצער:

(ח) תהום־אל־תהום קורא לקול

צנוריה

כל־משבריה וגליה עלי עברו:

יומם

לעונינו והלכת עמנו. כל אלה אני זוכרת בגלותי שמועת מלהטיב לי וגזרותיך מתחדשו עלי זו
אחר זו: (ח) תהום אל תהום קורא. זרה קורא לחברתה: לקול צנוריה. טישקנאל"ש בלע"ז.
המקלחים עלי פורענות נמים שוטפים עד כי כל משברך וגליך עלי עברו. משברך לשון גלי ים
על שהים גליו עולים למעלה ומשתברים ונופלים:

יומם

ה מ ע ר

(ז ח ט) אלהי, ידוע הוא כי האיז אשר יאחזו חולת אהבת ארץ מולדתו, ישית לנגד עיניו
כל המקומות אשר דרכה שם רגלו נימים קדמונים. ובדמיונו ישים מדבר שממה לנן חלקים
וארץ מלחה לשדה עדן, כי נכספה וגם כלתה נפשו לראותם, וכאשר עיניו רואות באנשי
(שווייטן) שאם גם יהיו בארץ מנורכת, לא יחסר כל בו, פתע פתאום תבוא להם התזוקה
לשוב אל הרי שלג אשר בארצם. ומזה נוכל לשער רגשות לב המשורר הזה אשר היה בארץ נבריה
בלחץ אויב, וכל ישעו וחפלו לשוב אל ארצו ארץ צבי, אשר נבדד ה' חוסף שם כל היום, וביותר
כי המחבר היה לוי העומד לשרת בחזרות בית ה', ואולי היה מושג המשורר הזה על שפת
הירדן, אשר שם הרי גבוהים ועלה מדי שנה שנה לעבוד בבית ה', וכמו שקונן בפסוק ה',
ולזה התאונן ואמר, עלי נפשי תשתוחח על כן (אם, ובתרגום הרמב"מ נ"ע) אזכרך מארץ ירדן
רחוק ממך, כי המ"ס מורה על רחוק מקום, וארץ עומד במקום שנים, והענין, אזכרך ארץ
ירדן. ומה שבא אזכרך בננוי זכר, אם שגם ארץ לפעמים זכר (עיינן ספר המלים להחכם גע
זעניוס) או שעיקר הכוונה על הירדן אשר תמונתו עתה לנגדו, וכאשר אנחר, ומהר מלער אשר
אנני עתה עומד שם אזכיר חרמונים והמה ההרים התלולים אשר לא יזרעו ולא יעדרו (כי שרשו
חרם) כי גם ההרים האלה להם יופי הנורא (פורטבאך ערהאבענעם), ולכן אמר כי פה מהר
מלער יזכור ההרים הגבוהים האלה, וגם דעת הראב"ע וחכמי העמים יתכן כי הר מלער הוא
שם פרטי להר אחד, אך שלפי דרכנו יהיה מקומו בארץ צבל, ועתה יסוב המשורר פניו אל
הירדן, ויאמר, כי אם פה אזניו תשמענה נהמת תהומות, אך תהום אל תהום קורא לקול
(כמו בקול בחלוף אותיות צבל"ס כדרכם) לצנוריה, כי רק מקול גלי הירדן חללינה אזני, וכל
משברך וגליך עלי (לפני ואחרי, כמו נלבים עליו) עברו, ובהשתפכות נפשו הוסיף לאמר,
כי שם בארץ המאוסת אשר יזוה ה' חסדו יומם (כלומר תמיד עיני ה' עליה לטובה) ה' שירו
ותפלתו לאל חי עמי, גם בלילה להודות לה' על כל החסד אשר עשה עמדי כל היום. ותרגום
הפסוקים האלה ע"פ דרכי באופן הזה (ווען חייך פערן פֿון דיר ח' ירדן'ס זאגד! דיינער דענקע,
אויף דיעזען קווינען היגען, חרמון'ס העכגעבירגע געדענקע; דיא רויטענדען אַבגרינדע [הירן]
רופען חיר דעז טאָבען דיינער וואַסערטירלע לו. דיינע וועללען, דיינע וואַגען פֿאוטעהן פֿאָר
חיר הין — דאָרט — וואָ אַב גאָטטעס איינער וואַסערנדער גאָרע אויך דעם נאָכטס זיינע אָבי
געווענגע פֿון חיר ערטענטען, וואָר דאָנקגעבעטע לוז גאָטטע איינעם אַבענעם). (ח) לקול
צנוריה, טישקנאל"ש בלע"ז: tes (canaux) canaux (דיינע וואַסערלויטונגען, וואַס
מערעללע). (ד"ה).

(ג) בעטריבט איזט מיינע זעעלי אין מיר, אָ גאַסס!
ווען איך היער אַן דיר געדענקע היער אַן ירדן'ס אופערן,
אַם געבירגע הרמון; ווינציגעס געבירגע!

(ה) אַבגרונד רופֿט דעם אַבגרונד צו: דיינע וואַסערפֿעללע
ברויזען;

דיינע וועללען, דיינע פֿלוטהען אַללע, שטירצען איבער מיך.

דעם

(ו) אלהיוגו', תשובת מה
תשובתי (הראב"ע),
והטעם להלדיקאת נפשו
שלא על חוסר מעדנים
הארליים תהמה כי אם
על ההתמועות מהסתפח
בנחלת ה'. עלי ת'שהוהח,
ירא' מזה שתיב' עלי בשסוק
הקודם מושכת א'זר' עמה,
ויחי' נוסף המל ל'ה כזה:

מה השוהחתי נפשי —

ומה חהמי — עלי.

על כן, כבר אמרנו שתיבת כי וכן נרדפים ולזה יהי' כאן טעם על כן נטעם על כי, וטעם הו"ן
לדעת קצת יודעי המליצה בעבור הא' הגרונית, ושעור הכתוב נפשי תשובתי עלי על כי
נכרחתי לזנודך מארץ ירדן לא ממקום משכן כבודך, כון הר"מ לזה בתיבת (היער) שהוסיף
פעמים לחזוק וליופי המליצה. אוכרך, טעם העתיד עיין לעיל (פ' ה'). מארץ ירדן, כי שם
היה גולה כאשר נראה מס' שמואל הרואה שמקום תחנותו בימים ההם היה על הרוב מימין
הישימון אשר על פני ים הערבה הוא ים המלח אשדות הירדן שמימיו יורדים לתוכה, ולכן
תרגם הרב (חן ירדן'ס אופערן), ובהיות הירדן גבול א"י על פני כל המזרח יהי' שם ארץ
ירדן כנוי למ"ל מעבר לנחל הזה וכאשר אמר בהדיא כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה',
ויקרא ג"כ ארץ הרמונים, כי הרי הרמון בקרן לפנות מזרחית ומשם יפרדו וירדו תימן'
את פני מזרח כל חבל המנשי עד ארץ הגלעד, ושם יקראו הרי הגלעד, ועברו דרך ארץ
ארנון, ושם יקראו הרי ארנון עד קצה הגבול הוא ארץ מואב, וכל הכרים האלו נאחזים
ונשלבים זה בזה כהרר אחד (חיון קעטטען = געבירגע), וסובבים ומגבילים את הארץ קדמה
מזרחה, ותאר הגבול ועבר הרי אמנה ימה, המה אחרי הרמון דרך מנזח השמש, ועלה
לפונה הרי הלבנון עד היס הגדול בואנה לידון, ולזה יכלול המשורר כלם בשם הרמונים,
ויקרא להכרים ההם הר מצער, אע"פ שהם גבוהים ורמים נגד הכרי קדש אשר תמד אלהים
לשנתו, וכמו שתרגם הרב (ווינציגעס געבירגע), כלומר שפל המדרגה: (ח) חהום אל חהום
קורא, הרי הרמון וכן הרי הלבנון הסמוכים אליהם מלאים מעינות היורדים מראשי סלעיהם
הגבוהים, ותהומות היוכלאים בנקעה, גם הנהר הגדול נהר ירדן משם החלו ללאת, כי מקורו
מעין הנובע בין הרי אמנה בנקעה אחת קטנה אשר הרים סביב לה, ואשדות מים יולאות
מלדי הכרים מבין נקיקי וסעיפי הסלעים ונופלות אל המעין ויתאחדו עמו וילכו יחדו כמרחק
אזיה פרסאות מתחת לארץ עד שינקעו המים ויהיו לנהר שוטף ההולך על כל גדותיו כידוע
לבעלי הגעאוגראפיה. והנה המשורר יעלה בדמיונו כאלו הוא גולה למקום הנורא הזה ומתבודד
בין הכרים, וישמע קול שאון מים כבירים הנופלים ותהומות היוכלאים בחזקה, והשאון הוא
יתחזק ע"י כפילת הקול שישוב מן הכרים הסובבים, וידמה כאלו יענה איש את אחיו, וכאלו
תהום אל תהום קורא, וע"י השאון הזה יעלו גם על זכרוננו לרותי הרבות והעלומות, אשר
גם הם עברו עליו נשעף מים רבים. לקול צנורידך, באור המאמר הקודם ושעור הכתוב
לקול צנורידך נשמע כאלו תהום אל תהום קורא, והרב תרגם נפי הענין וכפי לחות המליצה
בל"א. צנורידך, אין צנור אלא מעשה בני האדם והוא ידוע מדברי חז"ל שהם הקנים העשויים
להמשיך ולהוליך המים ממקום גבוה למקום נמוך גם לתועלת דבר מה גם לתענוגות בני האדם
שיתענגו גם בנגותיהם ובפרדסיהם אל קול המים הנופלים ויקרא להנחלים ההולכים בין
ההרים לנורי ה', עד"כ המשלח מעינים בנחלים בין הרים יהלכון (לקמן ק"ד), וזה טעם
לצנורידך שהם גדולים וגשגשים מצנור האדם, וכן תרגם הרב (דיינע וואַסערפֿעללע). כל
משברידך וגו', הם הטרות שנמשלו לשטף מים כבירים, ונקראו מי הים גלים, בעבור
שלפעמים יגבהו גל עלי גל, ותרם האניה עד לשמים, ונקראו משברים בעבור שלפעמים
יפרדו ונעשו שברים שברים ותדר האניה מכלה בלב ימים:

(ט) יומם ילדה ה' חסדו. ינוח האור של גאולה וילדה ה' חסדו לנו: ובלילה. בחשך הגלות והלכה: שירה עמי. תהא חניתי בתוכנו שירה ל' חנייה בדמתרגמיון וישן ושרא. חו למדתי מתוך מסורת גדולה שחבר את זה עם ויהי שירו חמשה ואלף (מלביס א' ד'). בזל"ס א בית"א של שתי תיבות החלוקים ופתרון למדו שאין זה לשון שיר. ומדרש האגדה פותרו לשון שיר וכך הוא פותרו שכך ישראל אומרים להקב"ה זכרנו מה שעשי' לנו במלרי' מלכה אחת שליוחנו ביום בערב פסח ואמרנוה ובלילי' גאלתנו ושרנו לפניך את ההלל ועבשיו הרבה מלות אני שומרת ואין אתה גואלו ועל זאת אומרה לאל סלעי למה שכחתני וגו': (י) קודר. לשון שחרות כמו וקדר עליה' (שיכ"ג): (יא) ברלח בעלמותי חרבוני כוררי. נדמה לי כאלו הורגים אותי כך עזור בעלמותי מה שזוררי מבעיסין ומחרפין אותי: (יב) פני ואלהי. הקב"ה שהוא אור פני ואהי עדין יש לי בו תקוה ולמה תהמי:

(ט) יזמם ויצוה יהוה חסדו

ובלילה שירה עמי
תפילה לאל חיי:

(י) אומר הולאל סלעי למה שכחתני
למה קדר אלך בלחץ אויב:

(יא) ברצהו בעצמותי הרפוני צוררי
באמרם אלי כל היום איה אהיה:

(יב) מה תשתוחחתי ונפשי

ומה תהמי עמי
הוחילי לאלהים

כי עוד אודנו

ישועת פני ואלהי:

מג

מעין מזמור מ"ב וגם נכללח בו חסלה להנצל מיד רשע ומעול

(א) שפטני אלהים

וריבה ריבי מגזי לאחסיד

מאיש מרמה ועולה תפלטני:

כי

מג (א) שפטני. נקמני: מגזי לאחסיד. הוא ישמעאל אגר בין שני נדיקים ולא למד ממעשיהם:

שח

ב א ו ר

(ט) יומם וגו', כיון שזכר לרותיו אשר הוא עבוע בהם כנמים עמוקים ואשר לנפשו שכל זה לא ילך ח"ו לאבדון מכל וכל, כי יומם ילדה ה' חסדו עליו, לעזרו בעסקיו שרדך להתעסק להחילו להחיות נפשו, וגם בלילה, הוא הזמן שבני אדם סוגים מעסקיהם ואוכבים על מטותיהם, והוא במר נפשו לא יסקט לבו ולא ינוח, ויהי' השיר מנוסתו, שיר לאל חי, לקצר בו המשך הלילה הארוכה, ויפה תרגם הרב (בזיבט נקף) וכו', כאלו אמר ה' נצב עליו תמיד לתמוכו ולסעדו

ה מ ע ר

(י) אומרה, אולם עתה אין בפי שיר תודה, אך אמרה לאלקי וגו'.

מג (א) מגזי לאחסיד, לפי דרכי שחיבר המשורר השירים האלה בחרץ שניו, א"כ יאמר, גוי לאחסיד על האומה בכלל, ואיש מרמה על המושל או על הרודה בעם.

(ט) דעם טאגעס בעפיהלט דער הערר זיינע גנאדע איבער מיך, אונד נאכטס בלייבט נאך זיין ליעד בייא מיר, איין געבעטה צום גאטטע מיינעם לעבענס.

(י) צו גאטט רופ' איך: מיין שוטץ! ווארום פֿערגיססט דוא מיין?

ווארום מוס איך בעטריבט, גערענגט פֿאָם פֿינדע וואַנדערן? (יא) אַך! עם צערשמעטטערט מיין געביין, ווען דיא ווי דערזאכער האָהנען,

ווען זיא אונאויפֿהאַרליך פֿראַגען: וואַ איזט נון דיין גאָטט? (יב) זעלע! וואָס בעטריבסט דוא דיך?

ווארום איזט דיר זאָ באַנג' אין מיר? האַררע נור צו גאָטט!

איהם ווערד' איך אינסט נאָך דאַנקען; (איהם, מיינעם גאָטטע! מיינעם אַנגעוויכטס הייל.

מג

געבעטה אום רעטטונג פֿאָן איינעם רופֿל אָוען.

(א) גאָטט ריכטע מיך אונד פֿיהרע מיינע זאַכע ווידער דאָז ליעבלאָזע פֿאַלק;

רעטטע מיך פֿאָן יענעם פֿאַלשען אונגערעכטען מאַננע; דען

ולסעדו יומס נחסדו הגדול לשמרו מהמוקשים הסוכנים אותו וכלילה ברוח קדשו שלא יגוע צמר נפשו. יומם, כל עוד שהשמש מאיר על הארץ, וכן הוא טעם יומם נכ"מ (חינטערדיע) בלאזן רומי וכל"א (דעם טאָגס), כימן הידוע כנר שתיבת יום כל"הק תורה לפעמים על העת כלכל (לייט) ולפעמי' תורה בפרט על אותה העת שהשמש זורחת בה (טאָג), לא כן טעם יומם שהתיבה ההיא תורה כלכל זמן זרחת השמש בלירוף בחינת ההמשכה (וועהרענד דעם טאָגס). שירה, ע"ד הכתיב הוא שם המקרה כלכל (געזאָנג) וע"ד הקרי שירו נגד הכינוי של חסדו, והטעם בעבור רוח קדשו או בעבור הכונה שהיא אליו, וכבר אמר הרד"ק במקום אחר כי הכינוי בשמות יפלו על הפעל ועל הפעול כמו מוגד ננעי יעמודו, הסר מעלי

נגעך, וכן רבים. חפלה, בעבור שהשם שיר הוא כולל לכל מליצה הגלוה בכלי זמר, לכן יפרט ויפרש שאותו השיר זוכר הוא שיר חפלה, וטעם לאל חיי, שנחסדו יחי' ולא ימית בלרותיו: (י) אומרה, ובתפלה הזאת הנני אומר לאל, אתה שהוא סלעי למה שנחתיני. סלעי, שם הקריאה (וואָקאָט טיף), כן תרגם הרב והוא הנכון. שכחתי, הטעם בעבור אורך הגלות (הראב"ע) נראה באלו הוא זוכה, כי אין שחיה לפניו. למה, כי אף שעוד ידך נטוי' עלי לשמרני, הנה לורני הנסילים לא יבינו את זאת ויחשבו שאין לי עוד ישועה כך ולכן חרפוני לאמר איה אלהיך, והחרפה ההיא כלל בעלמותי. קודר, כטעם קודר שחתי דלעיל (שיר ל"ה י"ד): (יא) ברצח, לדעת כל המפרשים שפירשו כן הוא בעיני, הי' ראוי לכתוב כרצח נכ"ף הדמיון, ולכן היותר נראה טעם הכתוב הוא, בדבר שהוא רלח בעלמותי חרפוני לורני, ומה זאת, באמרס וגו', וטעם שם רצח כטעם שם מופשט, ע"ד שם עצם כמו זעם, והדומים בזה המשקל, כל"א (אָהרד), וכן נראה דעת הר"מ, אף שהוא תרגם כפי הענין: (יב) מה וגו', כיון שזכר אלהיך חזר לנחם נפשו באמר הנקמה שעלה כבר ברעיונו לאמר בטח על ה' שהוא באמת אלהי: ישועות פני, באור נגוי אודנו, כלומר אותו שהוא ישועת פני ואלהי, כן תרגם הרב, והוא הנכון, וטעם פניו, לפי שהפנים הוא עקר הראש, והראש הוא עקר האדם, ושנה לאמר פני במקום פניו דלעיל, מטעם אלהי הסמוך, ועקר הטעם בשנוי כונת ב' המאמרים, כי לעיל כון על הישועה כלכל, וכאן כון על בחינת ענין אלהי, וכמו שזכרנו:

מג (א) ששטני, גם כמה שלא יסומן השיר הזה בסומן מיוחד, גם חוכן ענינו, יעידו עליו שהוא מחובר אל השיר הקודם לו חבור גמור, ועיין מה שכתבנו לעיל (שיר י') מה הענין. וריבה ריבי מגוי, קח משפטי מאלה המחרסים אותי והם רבים ע"כ אמר מגוי, (הראב"ע) וכן אמר האבאר על יד תרגם מהר"מ על התורה (בראשית כ"ה כ"ג) וז"ל: ומלת גוי ועם כולל גם

(ג) כִּי־אַתָּה וְאַל־הֵי מַעֲזִי לְמַה זְנַחְתָּנִי
 לְמַה־קִּדַּרְתָּ אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחֲזֵן אוֹיֵב:
 (ג) שְׁלַח־אוֹרֶךְ וְאַמְתֵּךְ
 הַמָּה יִנְחֹנִי יְבִיאוּנִי
 אֶרְ-הֵר־קִדְשֶׁךָ וְאַל־מִשְׁכְּנֹתֶיךָ:
 (ד) וְאַבֹּזָה וְאַל־מִזְבֵּחַ אֱלֹהִים
 אֶל־אֵל שְׁמַחַת גִּילִי
 וְאוֹדֶךָ בְּכִנּוּר אֱלֹהִים אֱלֹהֵי:
 (ה) מַה־תִּשְׁתַּחֲוֶה וְנַפְשִׁי
 וּמַה־תִּתְהַמֵּי עָלַי
 הוֹחִילִי לְאֱלֹהִים
 כִּי־עוֹד אוֹדְנִי
 יִשׁוּעַת פָּנָי וְאַל־הֵי:

(ג) שלח אורך ואמתך.
 מלך המשיח שגדמה לאור
 שנאמר (לקמן קל"ב).
 ערכתיו נר לשמימי. ואלהיו
 הנביא שהוא אמיתי נביא
 נאמן: ינחוני. מינטרוני"ט
 מו"י בלע"ז: (ד) אל אל.
 אל הקב"ה שהוא שמחת
 גילי: ואורך בכנור. על
 שהולאתני מגליתתי:
 באונינו

ב א ו ר

גם קבוץ בלתי מסודר,
 כמו בל"א (פֶּהוֹק) ע"ש.
 לא חסד, שמדתו הפך
 מדת החסד, כי תיבת
 לא חלק מהשם ואינו סימן
 השלילה, ולכן הוא במקף,
 באשר כבר הערנו ע"ז, ויהי'
 א"כ ענינו כמו (חונגיטיג,
 זיעבוהן) בל"א, וטעם שם
 חסיד עיין לעיל (שיר י"ח
 כ"ו). מאיש, הידוע,
 כטעם מאיש חמס דלעיל
 (שם מ"ט) כוןהרב המתרג'
 לזה

למנצח

ה מ ע ר

(ג) ינחוני, מינטרוני"ט מו"י; monteront moi (זיח ווערדען זיך חין ריח העהע ברינגען,
 זייטען) ופי' באן ינחוני מענין עליה בשביל סיפא דקרא אל הר קדש, או שהבלע"ז משונש ול"ל
 meneront moi (זיח ווערדען זיך פֶּיהרען) כמו למעלה ל"א ד' (ד"ה). (ד) שמחה
 גילי, פה העיר ידיר ר' יוסף ווייסע ני' וז"ל: החכם המנאר הניח כלל, כי גדר הגילה הוא
 הראות השמחה החקועה בלב, ודחק את עצמו בכתוב זה (כי גם ע"ס כללו יותר היה ראוי גיל
 שמחזי) ובאמת התעלם מפסוקי' רבים המגידים לו שבא בהם גילה קודם לשמחה, נגילה ושמחה
 כך (ש"ה א' ד'), גיל יגיל אבי לדיק ויולד חכם ישמח בו (משלי כ"ג כ"ד) נגילה ושמחה ביצועתו
 (ישעי' כ"ה ויאל ב') ועוד אחרים בתהלים ובשאר מקומות דוגמתם ובאמת כן הוא מדרך הלשון
 לסמוך שני שמות נרדפים יחד לחזק המליצה, כמו שפת לשון (יחזקאל ל"ו ג') הבלי שוא (תהלים
 ל"א) עון אשר חטא (הושע י"ב ט') ובדומה. וסמיכות שמחה לגיל מלאנו מטעם זה גם בפעלים,
 כמו השמחים אלי גיל (איוב ה' י"ב) אל תשמח ישראל אל גיל (הושע ע' א') ואין צורך לכל לחן
 המנארים שם עכ"ל.

(ג) דען דוא ביזט מיינע צופֿערזיכט, וואַרום פֿערלעסעסט דוא מיך?

וואַרום מוס איך בעטריכט, גערענגט פֿאַן פֿיינדען וואַנדערן? (ג) אַך זענדע מיר דיין ליכט, דייע וואַהרהייט!

(לאס דייעזע מיך צו דייעם הייליגען בערגע, צו דייער וואַהנונג וויעדער פֿיהרען.

(ד) דאס איך צום אַלטאַרע גאַטטעס וואַללע; צו גאַטט, דער פֿריידע מיינעם וויכצענס,

דאס איך מיינעם גאַטטע וויער אויף דער האַרפֿע דאַנקע!

(ה) זעלע וואַס בעטריכט דוא דיך?

וואַרום איזט דיר זאָ באַנג' אין מיר? האַררע נור צו גאַטט!

איהם ווערד' איך איינסט נאָך דאַנקען, איהם מיינעם גאַטטע, (מיינעם אַנגעוויכטם הייל.

גע

לזה נתיבת (יענעק), ואפֿשר שלא יפרשנו לכבוד קונו שהיא משיחו: (ב) כי, טעם אלהי מעזי כי אין לי עוז לקחת משפטי ממנו רק בך (הכ"ל), וכיון שזכר מעזי שהיא נרדף אל סלעי, יזכור גם מאמר הקנה שעלה כבר נרעיונו בשנוי לשון מעט ליופי ההשתנות ואמר ונחחני נגד שכהחני גם אההלך נגד אלך. אחהלך, כבר אמר החכם ד' הירץ וויזל שטעס ההתפעל נההלינה על ההילוך בלי כוונה למקום מיוחד, ולזה יהיה גם נאן טעמו מטעם נע ונד (ויך הערוק טרויבען): (ג) שלא אורך, שלא אגש בעור נאפילה. ואמהך, שלא אתע מן הדרך הישר, ויפה אמר הראב"עו"ל: אורך נגד קודר, ואמהך נגד

איש מרמה, ינחוני נגד אההלך ע"כ, כי הם רעיונות דומות ע"י ההיסוף, ולזה יעלה איש את אחיו במחשבת המושב. ינחוני יבאוני כמו ארעה לאנך אשמור בחסרון וי"ו המחברת (שלמה ו' מלך). הר קדשך, זהו הר המזויה שנבחר כבר מימי קדם לבית ה' ואף שלא הי' משכן כבוד השם שמה כי אס בימי דוד, אפֿשר שירמוז בזה אל מלכותו שכבר נבטחה אליו ע"י שמואל הרואה. משכנוחך, טעם הרבים י"ל לפי שעדיין לא הי' המשכן קבוע ונוסע ממקום למקום, כמו שנמלא כתוב שם ע"ס שמואל הנביא: (ד) אל אל, שהוא שמחת גילי, (רש"י ויאב"ע) וכן תרגם הרב, וטעם הסמיכות למעלת השמחה כמו מלך מלכים (שלמה ו' מלך). ולפי מה שהנחנו לעיל (שיר ל"ג) גדר הגילה שהיא הראות השמחה התקועה בלב ע"י מעשים או דברים, ותהי' א"כ השמחה תמיד סבה הגילה, יהי' ג"כ כאן פירוש שמחה גילי השמחה אשר בעבורה אגיל, וכן נראה דעת הר"מ. ואורך בכבוד, כנימי קדם תחת שלעת כואת אקוין בכבוד, וי"ו ואבואה עם וי"ו ואודך שתייהן וי"ו ההמשך כמו שחרגס הרב (דאט). אלהים, שמה אלהי, וכיון שזכר אלהי שוב זכר מאמר הנחמה. וראה נא יופי מתכונת השיר באהדות הכללי והשהגות החלקים, והקיום נחמה ונבטחון מטעם המלך. והנכל המאמר פעמים או שלש למחברת הענינים, זה מדריך בני הקרמי כאשר דברנו על זה בהקדמתנו:

מד

המשורר מקונן במר נפש על אויביו אשר רצו להכחיד וכוון דתנו, ולהשכיח שם אלהינו ממנו.

(א) לַמְנַצֵּחַ לְבַנְי־קָרַח מִשְׁכִּיל:

(3) אֱלֹהִים בְּאַזְנוֹנוֹ שָׁמְעֵנוּ

אֲבוֹתֵינוּ סִפְרוּ לָנוּ

פֶּעַל פֶּעַל בְּיָמֵיהֶם

בְּיָמֵי קָדָם:

(ג) אַתָּה יְיָ וְגוֹיִם הוֹרֵשֶׁת וְהַטָּעַם

תָּרַע לְאֲמוֹת וְהַשְׁלַחֵם:

(ד) כִּי לֹא בְחַרְבָּם יִרְשׁוּ אֶרֶץ

וְזָרוּעַם לֹא הוֹשִׁיעָה לָמוֹ

כִּי יִמְיָנָהּ וְזָרוּעָהּ וְאוֹר פָּנֶיהָ

כִּי רָצִיתָם:

אתה

כי כן אמר (פסוק י"ד) ולא תלא בלזאתנו, אך שלא היתה המכה הזאת עומה כל כך שזכנו עי"ז

מד (ב) באזינו שמענו.

מכאן אתה למד

שהיו מדברים בני קרח

בשניל דורות הללו הבאים

אחריהם שאילו בשניל עלמ'

לא היו להם לומר אבותינו

ספרו לנו שהרי הם עלמס

ראו נסי המדבר והים

והירדן ומלחמת יהושע כך

מפורש באגדת תהלים:

(ג) תרע לאומים. הרעות

לשנעה אומות גדולות

וש לת' מפנינו ואתה בידך

וכתך הורשטם מתוך ארל'

ותטעם לאבותינו בתוכ':

(ד) רליתס. לשון רלון:

לוח

באור

מד (א) משכיל, שם

השיר, לפי שנו ישכיל

המשורר את לב שומעיו כי

לא בנה יגבר איש, ואין

מושיע בלתי אלהים לבדו,

ומתוכן ענינו נכר שחברו

בימי מלחמה כשהיו ישראל

נגפי' לפני אויביהם באיזה

מערכה שערכו לקראתם,

כי כן אמר (פסוק י"ד) ולא תלא בלזאתנו,

המעמד

מד (א) אם נחפש בקורות אבותינו מיום בוא אל הנחלה, עד אשר גלו שנית מארלס ע"י רומיים, לחקור ולבקש זמן מן הזמנים ועת מהעתים אשר עברו עליהם, איזה מהם יובשר לתיקון השיר הזה, לא נמלא בכל הספורים הבאים בספרי קדש זמן נכון נפי חוכן מאמריו לחיביו; כי לפני מלך בישאל בימי שפוט השופטים הן לא הסגירם ה' ביד אויב וכורס לא מכרה, אם לא עזבו אותו וילכו אחרי אלהי העמים, וא"כ איך יאמר המלך, אם שכתנו שם אלהינו וגו' (פסוק כ"א כ"ב), ובימי דוד ושלמה בנו נווה הללחת האומה הולך ואור, ולא הי' שום זמן יאות לקינת המשורר אשר עורר (י"ג — י"ח), ואם נאמר שחבר בימי המלכים אשר מלכו אחרי אשר נחלקה המלוכה (כי בימים ההם ירדה כמה פעמים קרן ישראל ע- לעפר) הנה בכל זאת לא יולדק מה שאמר כי עליך הורגנו וגו' (כ"ג), כי לא מלינו כלל שלחן אויב בימים ההם את ישראל בעבור אמונתם, או שרלו להעצירם מעל דתם, ומפסוק הזה נראה שנהרגו על קדושת שמו הגדול. ולכן אומר אני כי השיר הזה הוכן בימי בית שני, כאשר פשטה מלכות יון בארץ יהודה, ורלו להשחית אמונת ישראל עד כלה, ועם ה' נכלו בחרב לא אדם על החזיקס בדתם (כי אך מעט מזעיר נדחו מעל אמונת אבותיהם) בנודע כל זאת מספר חסמונאים ומספר בן גוריון. ומעתה ישפוט הקורא למראה עיניו, אם לא כל מאמר ומזמר יבוא על נכון. ואל תשיבני כי בעת ההיא כבר הושפל הוד לשון עברית ודוברי נחות נעדרו, לא כן הוא, כי אם גם נכרתה השפה הזאת מפי ההמון אשר למדו לשונם לדבר ארמית או יוגית, הן יסודי הסגולה ובשרט הלויס משרתי עליון עוד היו נאמנים ללשון אבותם ועשו חיל בלחות שיריה.

תהלים מד
מד

געבעטע אין רעליגיאָנסער פֿאַרעלגונג.

(א) דעם זאָנגמייסטער, פֿאַן דען זאָהנען קרח'ס איינע אונטערזוייונג.

1.

- (ב) גאַטט! מיט אונזערן אָהרען אָהרען וויר;
אינו ערצעהלען אונזערע פֿאַטער,
טהאַטען, דיא דוא אויסגעפֿיהרט, אין איהרער צייט,
אין טאַגען יענעם אַלטערטהומס.
(ג) דוא זעלבסט, מיט דיינער האַנד, האַסט פֿאַלקער פֿער־
יאַנט, זיא איינגעפֿלאַנצט;
נאַציאָנען פֿערדרעכט, זיא אויסגעברייטעט.
(ד) ניכט מיט איהרעם שווערדט, ערוואַרבען זיא לאַנד,
איהר אַרם גאַב איהנען ניכט זיעג.
דיינערעכטע, דיין אַרם, דאַן ליכט נור דיינעם אַנגעזיכטס;
דען דוא האַטטעסט וואָהלגעפֿאַללען אַן איהנען.
דוא

באור קל

ע"ז לגמרי תחת יד
אויביהם, ולכן בקש מה',
שיעזרם בהמערכ' הסמוכ'
שילטרכו לערוך לקראתם
לעמוד על וכפס ולנלח את
אויביהם באופן שלא יבואו
עוד עליהם למלחמה, אף
כי שלא נוכל לקצב ולאמר
בהדיא באיזה זמן ובימי מי
נעשה הדבר הזה מסתימת
פרטי הקורות שלא ספרו
בשיר זה: (ב) אלהים, שעור
הכתוב כזה: אלהים באונינו
שמענו פעל (אשר) פעלה
בימי קדם (כי) אבותינו
ספרו לנו פעל (אשר)
פעלת בימיהם. ולא נא
והתבונן כן בלשון הכתוב כן
בתרגום הרב כ"י, כי אז
תעמוד על הכל עלמי

שני דרכי הישר לרכי הרגדה גם בנחום המאמרים גם בהפוך חלקיהם, גם בעזיבת מלות
המחברות: (ג) אחת הורשה, טעם כפילת הכנוי עיין בספר נתיבות השלום על פסוק
יהודה אתה יודוך, כי ענין פסוק זה הוא היסוד ענין הססוק שלחמרו, והוסיף הרב לתרגם
(דוח זעלבסט) ע"ד שדרשו קו"ל ע"פ ועברתי בחרן מזרים וגו' אני ה' אני הוא ולא אחר. ידך,
לדעת המפרשים תזכר ב"ת השמוע כמו הנמלח בית ה' ואין לורך בזה כלל אס נאמר שתיבת
ידך היא תוספת באור של אחת, כאלו אמר גם לא נעשתה התשועה שעשית אתה לאבותינו
ע"י שליח ומלאך כי אס ידך עשתה, בענין הכתוב (שמות ל"ג), שה' אמר אל משה ושלחתי
לפניך מלאך וגו' כי לא אעלה בקרבך וגו' ומשה השיב בחפלתו ילך נא ה' בקרבנו, וכן יעידו
על זה שני סימני הפסיק, שמסרו לנו בעלי המסורה לפני' ולאחריו אשר ע"י נבדלה התיבה
הזאת מעלם המאמר לבלתי היותה חלק מחלקיו, והרב תרגם כפי לשון ל"א. וחטעם, בהארץ
שנחלו באזרח רענן לעשות ענף מלמעלה וזרע ממטה. תרע, לשון שבר כמו תרועעם בשנט
בזול דלעיל (שיר ב'), ולכן תיבת לאמים יחס השעול (כמו תיבת גוים בדלת הראשונה לעומתה),
והלמ"ד יסוד זה, וטעם העתיד פעם אחר פעם, עיין לעיל (מ"ב פ"ה). והשלחם, תרגם
הרב (יחז אויסגעברייטעט) מענין דליותיו שלחה (יחזקאל י"ז) והוא הנכון בלתי ספק, כי בזה
יהי' והשלחם נרדף אל וחטעם, ומ"ם הכנוי בשתייהם על האבות, ואז תהיינה שתי הדלתות
מקבילות כראוי. ויש להתבונן, בהיות שכנוי הנוכח והגסרת שוים במאמר בעתיד, עד שתוכל
להסב כנוי הנושא בשלשת הפעלים האלה שהיא החי"ו, על כל אחד משני הנושאים הנוכחים
גם על שניהם יחד, אס ננחם הדלתות למחלקותם כזה:

אחה | ידך |

באופן שתיינה הדלתות האחרונות
משבות שתייהן על הראשונה,
או ננחם כזה: אחה ידך
גוים הורשת וחטעם
הרע לאמים והשלחם
גוים הורשת וחטעם
הרע לאמים והשלחם:
דהיינו שחם הדלת הא' אל הנושא הא', והדלת הב'
אל הנושא הב'.

(ד) כי, לא בחרבם ירשו ארץ שלא נחלו מאבותם: כי ימינך וגו', הושיעה למו, ומוכך גם
על שם אור, אף שהוא שם זכר, כי כן הדין בל"הק שמין הפעל תמיד כמין אותו הנושא
מנושאיו הסמוך אליו, ושם ימין שם נקבה כידוע: ואור פניך, טעמו ידוע שהוא ההשגחה
נרנן. רציחם, רכית נהם כמו היקרך בהחגי' ודומיהם, וכלל ידוע הוא מחלקי הדבור להר"הש

(ה) אַתְּ-הוּא מַלְכֵי אֱלֹהִים

צִוְיָה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב:

(ו) בַּךְ צָרֵינוּ נִגְנַת

בְּשִׁמְךָ נָבוֹס קַמִּינוּ:

(ז) כִּי לֹא בִקְשָׁתִי אֲבַטֵּחַ

וְחִרְבֵי לֹא תוֹשִׁיעֵנִי:

(ח) כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ

וּמִשְׁנֵאֵינוּ הִבִּישׁוֹת:

(ט) בְּאֱלֹהִים הִלַּלְנוּ כָּל-הַיּוֹם

וְשִׁמְךָ לְעוֹלָם נוֹדַה סֶלָה:

(י) אֶף-זִנְהָת וְתַכְלִימָנוּ

וְלֹא-תֵצֵא בְּצַבֹּאוֹתֵינוּ:

(יא) תִּשְׁיִבְנוּ אַחֲזֹר מִנִּי-צָר

וּמִשְׁנֵאֵינוּ שְׂסוּ לָמוּ:

(יב) תִּתְגַּנְנוּ כְּצֹאן מֵאֲכָל

וּבְגוֹיִם זָרִיתָנוּ:

(יג) תִּמְכַר-עַמְּךָ בְּלֹא-חֶזֶן

וְלֹא-רֵבִית בְּמַחֲזִירֵיהֶם:

(ה) לזה ישועות יעקב. גם עתה: (ו) נבוס קמינו. נרמס ונרסוס אויבינו לשון מתבוססת בדמך (יחזקאל ט"ז) תבוס נוספת (משלי כ"ז) והיו כנבורים בוסים בטיט חולות (זכריה י'): (י) אף זנחת ותכלימנו. אף אם אתה תכלימנו אנו שמך לעולם נודה: (יא) תשיבנו אחור. לשון הוה הוא: שסו למו. בזזו נכסיו איש לו: (יב) זריתנו אפנדישנו"ש בלע"ז:

כי

באור

במבורו אור לנתיבה: (ה) אחה הוא, לדעת הר"ם שרגס (דערוענ) בענךד יהי' תיבת הוא, נשוא המאמר, כלומר אתה הוא עדיין האל התקיף והחזק שהיית מקדם, ולכן לזה גם עתה ישועות עמך יעקב, וטעם מלכי יחס הקריאה כטעם אלהים, כי כן סמוס הרב באחד בסימן הקריאה כזה! ומה נאח טעם זה למבור המאמרי' וליופי מליטותם! וכן הרמז גם רש"י לעליו בנועם קולר דבריו, ועל שאמתי שתיבת הוא יהיה נשוא המאמר, יסודו

חשימונו

בזין הבינוני שלא נמלא כל"הק, ויבוא השם תחתי, והכנוי הוא תחת השם, ולכן גם מן הראוי שיהי' הטעם אחת הוא כטעם אחת וזכר, ואנחנו נאריך הדבור בזה הענין אי"ה במ"א. צוח, ע"ד כי מלאכיו ילוה לך: (ו) בך, ולזה שך צרינו נגנח ובשמך וגו' (אכן ישיח), ובענין זה תרגם הרב. בשמך, שמושי בני"ת רבים, והנה בני"ת בשמך בני"ת העזר (דורך) כי טעם נבוס ברגליו, ובני"ת ברגליו הוא בני"ת האמלעי (מיט), וכן בני"ת בך בני"ת בשמך בעבור הכפל במ"ש. קמינו, כמו צרינו לפי שהם קמים על האדם לרעה יקראו קמים (רד"ק). (ז) כי לא בקשתי, נגד ענין כי לא בחרבם, כענין אחת הוא נגד ענין אחת ירך, ומבור כזה הוא אחד משלימות המלילה כאשר יבין המשכיל. אבטח, אמר הראב"ע וז"ל: דכרי דורך קשת מהמונו, וחרבי הגבור שיש בנו ע"כ

המער

(יב) זריחני, לועז רש"י אפנדיש"נוש, epandis-nous (רוח טטרייעטעסט אונו חוזהער) מפעל epandre (חוזהער חדרער חווי איינפאנדער טטרייען) וכן לועז אורה לכל רוח (יחזקאל י"ב י"ד) אפנדר"י epandrai (חיק ווערעדע חוזהער טטרייען). (ד"ה).

ת ה ל י ם מ ד

ב א ו ר ק ל א

(ג) הוא ביוט דערזעלבע נאך, מיין קאָניג! נאָטט!
אך! פֿעראַרדנע הילפֿע פֿיר יעקב!

(ו) דאָס וויר ניעדערשטאַסען אונזערן פֿינד, דורך דיר;
אויף אונזערע ווידערזאַכער טרעטען אין דיינעם נאַמען.

(ז) דען איף פֿערלאַססע מיך אויף מיינען באַגען ניכט,
מיין שווערסט קאָן מיר דען זיג ניכט געבען.

(ח) גור דוא ערעטטעסט אונז פֿאַן פֿיינדען,
מאַכסט צו שאַנדען, דיא אונז האַססען.

(ט) דאָן ריהמען וויר אונז טעגליך אונזערס גאַטטעס,
אונד דאַנקען דיינעם נאַמען עוויגליך.

2.

(י) צוואַר איטצט פֿערווירפֿסט, בעשעמסט דוא אונז,
אונד צייכסט ניכט אויס מיט אונזערעם העערע;

(יא) ווענדעסט אונז פֿאַם פֿינד צוריק,
דאָס אונזערע האַססער בייטע האַלען.

(יב) גיבסט אונז הין וויא שפייזעלעמער;
שטרייעסט אונז אונטער היידען אויס.

(יג) פֿערקויפֿסט דיין פֿאַלק פֿיר גערינגען פֿריוו,
ערווירכסט ניכטס פֿיר איהרען ווערטה.

מאַכסט

ע"כ בל"י עכ"ל, והוא רחוק
מאד אבל הטעם בזה שאף
כי ידב' המאורר בזה העם
כלו ובדברים המגיעים אל
הכלל, הנה בנ"ז הוא אדם
ולא יראה ללבב, וכשאף
לדבר מן הנטחון, איך יבטח
באחייו שלא ינטחו הם, או
לפחות קלחתם בגבורתם,
וישימו רק זה' כסלם,
ולכן רק ממדת נפשו לבד
דבר שאין לו ספק זה,
וכיון שאמר קשתי אמר גם
הרבי בעבור הכפל במ"ש.
ומד מן חכמיא מלא הטעם
בבנין המאמרים ובכחות
המנטא, וראה כונת
המאורר בדלת הראשונה
להרחיק שתי אותיו' הדומו'
ובדלת השניה שלא להדניק
שתי הנרות שוות יחד, ואמר
כי הראשון יכבד על הלשון,
והב' לא ינעם אל האוזן;
והנה אף כי יפה דבר מ"מ
דעת הר"מ נוטה לטעם
הראשון, לפי ששנה גם
הוא בתרגומו מל"ר אל לשון
יחיד, ויעיד עי"ז שיש דו

בעלמות המליכה: (אבל על מלכי דלעיל, (פ' ה') לא ישאל השואל, כי הוא ממשפט הלשון,
וכן אמר יהודה ונאמר אל אדני): (ח) כי, ידעתי גם ידעתי אס בשבב הימים והמלחמות
שערכנו נושענו מאויבינו, אינו כי אס אתה שהושעתנו וגו': (ט) באלהים הללנו, גם תלינו
נימים ההם תמיד הישועה כך ולא באמר, ונהלל אותנו כמה שנהיה עם סגולתך. ושמד, וכן
תמיד כשתלח לנו ישועה נודה לשמך: (י) אף, פה יתחיל החלק הב' לתרגם הרב נ"י, שענין מאמרו
הוא נבדל מענין המאמרי' הקודמים, כן בזמן, העבר והנכח, כן בחקורות ישועה ולרה, והחבור
בין שני אה חלקי השיר הוא, כמה שסיים במאמר הא' זרון לחלק הא' ושמד רעולם נודה, אשר ממנו
נמשך הרעיון הסתום כי עוד יד' ה' נעני' להושיע את עמו, והוא באמת מתנגד לפי הראות אל
העת הנוכחת שהיא עת. לרה, ולכן אמר המאורר שאף כי זנחת עתה וגו' כי כן תעיד עליו כל
התלאה אשר מלאותנו, מ"מ לא יהי' כן לעולם, וזה טעם אף, כענין שתרגם הרב נ"י (לנוח),
כיון שהוא לא לדבר בצרות הנוכחות הנה הוא הולך ומפיש בדרך המליכה. ונחה, אותנו,
וגשמו הכנוי בעבור לחות הלשון, והכנוי הסמוך מוסב אל שני הפעלים כאחד, וכן השמיט
הר"מ כפי לחות הלשון אשר תרגם זה, שני כנויי המאמר, דהיינו כנוי הנושא וכנוי הפעול:
(יא) תשיבנו אחר, כי כמה שלא תלך עמנו תכריחנו לשוב אחר ולנוס מפני אויבנו. ששו,
מנחי הלמ"ד, כמו והמה שוסים את הגרנות (ש"א כ"ג) וענינו ידוע וטעם למו להם לטובתם,
הנגינה בזאת המלה מלעיל, בהיות המ"ס מ"ס הכנוי ואינה מן היסוד, ולכן גם הטעם הסמוך
נסוג אחר: (יג) בלא הון, אין הון אלא קבוץ ממון רב וזה שתרגם הרב (פיר גערינגען פרייו)
או טעם השליכה חלק מהשם כנ"ל. ולא רבית, לא תרבה רכושך בהמחיר שתקבל תחתיו,
כלומר לא תקבל מאומה (ועיין פי' החכם ר' יואל ק' שועב עפ"ז בספר מכלול יופי לר' שלמה
ו' מלך שיפה פירש):

(יד) תְּשׁוּמֵנוּ חֲרָפָה לְשֹׁכְנֵינוּ
 לַעֲגֹ וְקָלָם לְסִבִּיבוֹתֵינוּ:
 (טו) תְּשׁוּמֵנוּ מִשָּׁל בְּגוֹיִם
 מִנֹּד־רֹאשׁ בְּלֵאמִים:
 (טז) כָּל־הַיּוֹם כָּל־מַתִּי נִגְדִי
 וּבִשְׁתַּת פָּנַי כִּסְתָנִי:
 (יז) מִקּוֹל מַחֲרָף וּמִגִּדָף
 מִפְּנֵי אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם:
 (יח) כָּל־זֹאת בָּאתָנוּ וְלֹא שָׁכַחְנוּךָ
 וְלֹא־שָׁקַרְנוּ בְּבְרִיתְךָ:
 (יט) לֹא־נִסּוּג אַחֲזֹר לִבְנוֹ
 וְחַטֵּ אֲשֶׁר־נוּ מִנִּי אֲרַחֵךָ:
 (כ) כִּי דִכִּיתָנוּ בְּמִקּוֹם תַּנּוּיִם
 וְתַכֵּם עָלֵינוּ בְּצִלְמוֹת:
 (כא) אִם־שָׁכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ
 וְנִפְרַשׁ כַּפֵּינוּ לְאֵל זָר:
 (כב) הֲלֹא אֱלֹהִים יַחְקֵר־זֹאת
 כִּי־הוּא יֹדֵעַ תַּעֲלָמוֹת לֵב:
 (כג) כִּי־עָלֶיךָ הוֹרָגְנוּ כָּל־הַיּוֹם
 נִחַשְׁבְּנוּ כְּצֹאן טִבְחָה:
 (כד) עוֹרָהוּ לִמָּה תִישָׁן אֲדֹנָי
 הַקִּיְצָה אֶל־הַתּוֹנֶה לְנִצָּח:
 (כה) לִמָּה־פָּנִיךָ תִסְתִּיר
 תִּשְׁכַּח עֵינֵינוּ וְלִחְצָנוּ:
 (כו) כִּי שָׁחָה לַעֲפָר נַפְשָׁנוּ
 דָּבַקָה לָאָרֶץ בְּטִגְנוּ:

(כ) כי דכיתנו במקום תניס. כי זה משמש בלשון כאשר ואף כאשר השפלתנו בארץ ערבה ושואה מדבר מקום תניס. וכסית עלינו בצלמות שדף בכל זאת אם שכחנו שם אלהינו הוא יחקור זאת כי הוא יודע תעלומות וגומר: (כג) כלאן טבחה. כלאן של

באור

(טו) משל, תרגם הרב מטעם שם שנינה, והוא השם הנרדף אליו, ועיין בספר נת"ה להר"ם (דברים ו' ז' ו"ח ל"ז). מנוד, ע"מ מקום וענין הנוד ידוע, והטעם כמו יניעו ראשם. בלאמים, הלמ"ד יסוד וראויה להיות דגושה ונשמט להקל: (טז) בלימחי, אפי' יחיד יהודי בגוים יתפרסמו (הראב"ע), והנה אף הכלימה והנזושה ממדות הנפשיות, וזה טעם היסוד כ"ש ליעיל (פ' ז'), גם יתכן פה הטעם דחד מן חבריא שהבאנו (וע"ע): (יז) מקול מחרף, הטעם צדון ונפרהסי (הראב"ע), וכן הרב המתרגם לזה בתיבת (וויטער). ומי יתן ונדע אם ירמוז זה המאמר על דברי רבקה אשר שלחו סנחריב מלך אשור אדוניו לחרף אלהים חי ויבוא ויקרא בקול גדול יהודית לאזני העם אשר על החומ' למען העביר' על ברית ה' ומלכס, הלא הוא בנתובי' על ספר (מלכים ב' י"ח) ויהי' א"כ ל"ז חבור השיר בימי חזקי' מלך יהודה. ומחנקם, מנקיס להנקס ממנו (הרד"ק), כתרגם הרב ל"י (רשכבעגיריגע),

ת ה ל י ם מ ד

ב א ו ר ק ל ב

- (יד) טאַכט אונז אונזערן נאַכבאַרען צור פֿעראַכטונג, אַנגרענצענדען צו שמאַך אונד האָהן.
- (טו) מאַכט אונז צום שפּאַטטליעד אונטער היידען; באַרבאַרען שיטטעלן איבער אונז דאָז הויפט.
- (טז) דאָ שטעהט נון טעגליך מיינע שמאַך פֿאַר מיר, אונד שאַאם פֿעהריללט מיין אַנגעזיכט,
- (יז) פֿאַר שענדער אונד לעסטערער לויטער שטיממע, פֿאַר פֿיינדען אונד ראַכעגיריגען.

3.

- (יח) (דעם אַללעם איזט אונז איבערקאָממען; דאָך האַבען וויר ניכט דיין פֿערגעססען, זינד דיינעם בונד ניכט פֿאַלש געוואָרדען.
- (יט) נאָך איזט אונזער הערץ ניכט אַכגעפֿאַללען, דאָס אונזער גאַנג פֿאַן דיינעם פֿאַד געווייכען.
- (כ) דאָ דוא אונז הינגעשטאַסען אין דער דראַכען וואָהנונג, אונד אונז בעדעקסט מיט טאָדעסשאַטטען.
- (כא) העטטען וויר אונזערס גאָטטעס נאַמען פֿערגעכסען, איינעם פֿרעמדען גאָטטע הענדע געפֿאַלטעט;
- (כב) ווירדע דאָז ניכט גאָטט ערפֿאַרשען? ער קעננט יאָ דער הערצען היימליכקייט;
- (כג) אַבער טעגליך ווירגט מאַן אונז נור דיינעטוועגען, אונד אַכטעט אונז וויא שאַאפֿע, צום שלאַכטען בעשטימט.
- (כד) ערמונטערע דיך! וואָס שלעפֿסט דוא, הערר! ערוואַכע! פֿעשטאַס' אונז ניכט זאָ גאַר!
- (כה) וואָרום פֿערברגסט דוא דיין אַנטליטץ, פֿערגיססעסט אונזערס עלענדס, אונזערס דרוקס?
- (כו) שאַן איזט אונזערע זעללע ביו צום שטויב געבייגט אונזער לייב קלעכט אַן דער ערדע.

אויף

אמוס יזאל השאל מה יחזון אדם על המתקן, והלא הוא אינו נוקם אלא בעבור הרעה אשר נעשתה לו, ויהיה אם כן דם המתאונן בראשו? לכן יפה פי' החכם ר' שלמה ק' מלך טעם מתקן ח"ל: כלומר שמראה עצמו בהרבותו להרע כאלו ליקח נקמה ומשלים גמול ע"כ, אם שנאמת לא גמלונו לו רעה מעולם, והוא טעם נכון בטעם בנין ההתפעל כמו יש מחעשר והדומים. (יח) כל זאת וגו', עין המזכיל יראה בזה הפסוק ההעברה מן הספור אל התפלה לאמר כשם שלא שכחוך בכל הזרות האלה וגו', לכן הפסוקו ה"ה המ לחלק הג' מן השיר. באחנו, טעם הכינוי בטעם רכיתם דלעיל (פ"ד). (יט) נסוג, הכינוי נפעל בטעם נכון, ותיבת לבנו נושא המאמר. וחס, לדעת המפרשים לא זכור עומד במקום שנים; אבל לדעת ה"ה המ תהיה וי"ו של וחס וי"ו המקשרת בסנה, כלומר לא שב לבנו אזור שע"י יהיה אזורנו נוטה מן הדרך הישר, והוא הנראה יותר נכון: (כ) כי, כזר דכיתנו, וכן תרגם הרב (דח). במקום הנגים, וכן בללמות, משל א הכרה: (כא) שם אלהינו, עיין הטעם לעיל (שיר ט' י"א): (כב) אלהים יחקר, תחת כנוי הנכח ליוסי הלשון. וטעם ההמשך, אף כי שדכיתנו במקום חושך וללמות, י"י ידעת כי לא עזבנוך שם כי כל חשך לא יחשיך ממך, ואתה יודע תעלומות לב: (כג) עליך, בטכורך שאין אנו רוליס לעזוב ארחך ודתך. כצאן טבחה, שהם מוכנים לטנוח אותם, לא לרעותם ולהחיותם (כד"ק): (כה) למה פניך, אותסתיר אותשנח, דברה תורה כלשון ז"א (מדברי הנ"ל): (כו) שחה לעפר נפשנו, מכונד היגון, וכן דנקה לארץ בעגנו מכונד הכרות, וטעם דנקה שלא נוכל לקום, כתרנס הרב (קעבט):

(כז) קוֹמָה עֲזַרְתָּהּ לָנוּ
וּפָדָנוּ לְמַעַן הַסְּדֵךְ:

של ענה: (כז) ופדנו למען
חסדך. ואין לנו באים
בכח מעשינו אלא למען
חסדך עשה:

מה

מה (א) על שושנים.
לכבוד תלמידי חכמי
יסדו השיר הזה שהם רבים
כשושנים ונאים כשושנים
ומרטיבים מעשים טובים
כשושנים: משכיל. ע"י
תורגמן: שיר ידידות. שיר
אהבים שיר של שנה להם
להאחיבם על הנריות
ולהאחיב תורחם עליהם:
(ב) רחש לבי. כך התחיל
המשורר בשירו השריך לבי
בקרבי דבר טוב בשבך
אחה ת"ח רחש לשון נענוע
וכן כל לשון שירון וריחוש:
אומר אני מעשי למלך.
השיר הזה שסדתי ועשיתי
אני אומר למי שהוא הגון
למלך שנאמר (משלי ח')
כי מלבי ימלוכו: לשוני.
לח בשירי' בעט סופר מהיר
ראיתי בנסודו של רבי משה
דרשן מהיר בלשון ערבי
בקי (ג) יפסית מבני אדם.
העוסקי' במלאכ' חיי שעה.
למה לפי שהול' חן בשפתותיך
להורות בהלכה. הולך כמו

מספר ההלות המלך ומדותיו הנאותים להצלחת המלוכה.

(א) לְמַנְצָה עַל-שְׁשָׁנִים לְבְנֵי-קָרָה מְשֻׁפָּל
שִׁיר יְדִידָת:

(ב) רָחַשׁ לְבִי וְדָבַר טוֹב
אָמַר אָנִי מַעֲשֵׂי לְמַלְךְ
לְשׁוֹנִי עֵט וּסּוֹפֵר מְהִיר:

(ג) יִפְסִיחַ מִבְּנֵי אָדָם

הַיּוֹצֵק חֵן בְּשִׁפְתוֹתָיִךְ

עַרְבֵן בְּרַכָּה אֱלֹהִים לְעוֹלָם:

(ד) חָגוּר-חַרְבָּה עַל-יַרְךָ גְּבוּר

הוֹדָה וְהִדְרָה:

והדרך

נשפך כמו מולקות (זכריה ד'). ויוצק עליו שמן (ויקרא ב'): על כן נרכך. כמו שנאמר ה' עו
לעמו יתן ומה שכתב ה' יברך את עמו בשלום (לעיל כ"ט): (ד) חגור חרבך על ירך.
להלחם

המעמר

מה (א) הנה בני קרח הזכרים בשיר זה ובשירים הבאים עד שיר נו"ן, המה חיו לעתות שונות
ביומי שלמה וביומי המלכים הבאים אחריו, והנכון שהשיר נתקן כאשר התחנן שלמה את פרעה.
(ב) אמר אני, לדעתי המאמרים אומר אני, ולשוני עט סופר מהיר, נאמרו על דרך התנאי,
כי אמר: רחש לבי דבר טוב (רעיונים נשגבים) ואמר (כלומר אחסוף לאמר) מעשי למלך (אם
תהי') לשוני עט סופר מהיר, ויתורגם: (והקהל ווהלוט חייך הערץ פהול ערהחבענער געפיהווע,
חונד גערן ווהלוטע חייך חייך זיעד דיר, ח קעניג! וויהען. ח ווהרע! חיינע לונגע דרך חייך חיי
סטערגרדיפעו). (ג) יפסיה, כתב הרב המנאר וכפל העי"ן והלמ"ד יורה על חסרון כמו אדמדם
ירקרק (וזה נגד דעת חז"ל בוגעים) ומן החימה כי במלת למתני (להלן פ"ח י"ז) הביא הפך
הפירוש והכלל הזה ע"ש (דברי ר' יוסף ווייסע). (ד ה ו) חגור, הנה כאשר בשיר ע"ב לא היתה
כוונת המחבר לבשר למלך רב טוב אשר יהיה בימיו, אך להורות אותו את הדרך אשר ילך ואת
המעשה אשר יעשה למען יכון הוא ומלכותו וישפוט שלום עמו, כן המליץ הנה אס גם אך שיר
ידידות שר, בכל זאת תחת מתק לשונו ונופת שפתיו הסתיר תוכחת שנונה, והוא כי ידוע הוא,
כאשר נשא שלמה את בת פרעה כבר נטה אל המותרות, וכן זרועות תענוגות בני אדם שכן, ולזה
נקט

ת ה ל י ם מ ד מ ה

ב א ו ר ק ל ג

(כ) אויף! אָ דוא אונזערע הילפע!
רעטטע אַז אום דיינער גיטע וויללען!

מ ה

ל אָ ב ד ע ר ק אָ נ י ג ס ו ו י ר ד ע א ו נ ד ד ע ס ס ע ן ב ע ג ל י ק ע נ ד ע ן
א י י ג ע נ ש א פ ט ע ן .

(ה) דעם זאנגמיסטער אויף שישנים פאָן דען זאָהנען קרחים,
איינע אונטערזוייונג אונד ליעבעסגעזאנג.

(כו) קומה, הסיוס נתפלה,
שהיא כוונת השיר וטעם
עזרתה לנו כטעם עזרתנו
והכנוי לנעימת המנטא
ותשלום הדלת הא' נגד
האיה. חסדך, אס
נפרשו מטעם חסדי
אנו' הנאמית'הי' הסתימה
כלה מעין הפתיחה:

(ג) מיין גייסט בעניננט ערהאבענע ליעדער,
מאָנאַרך! דיר ווייה' איך מיין געדיכט,
דיר מינע צונגע מינען מייסטער - גריפֿעל.

(ג) דוא ביזט דער שאַנסטע אונטער מענשענקינדערן,
אום דיינע ליפפען פֿלייסט האָלדזעליגקייט;
דיך האַט אויף עוויג גאַטט געזענגעט.

(ד) אָ העלד! גירט אַן דאַן שווערדט אַן דיינע היפֿטע!
דיעס איזט דיין שמוק, דיא מאַיעסטעט!

מ ה (א) שושנים, אס
כלי הנגון. משכיל,
טעמו יפוש בסמוך. שיר
ידידות, שיר אהובי' (רש"י)
וכן אמר הראב"ב: ידידות
כמו אהבות, ולכן הנכון
בטעם השיר שהוא עטרת
תפארת וידידות שעטר
המזיור למלכו ביו שמחת
לבו ובניו מתונתו שהתחתן
עם בת מלך חרץ אחת

כאשר נראה עוד ביותר מחזקן מאמרי השיר, וכן תרגם הרב (חיון ליעבעסגעזאנג):
(ב) רחש לבי, טעם רחש ידוע מלאון ארמי כי כן ת"א ישראל המים שרץ ירחשן מית רחש,
וכוונת המשורר בזה המאמר לאשר, כל כך תתפעל נפשי מסנת שמחת זה היום עד שהו'א והניע
לבי דבר טוב כלומר שיר טוב, ובהיות שטעם שרץ מטעם אותן הפעלי' שהם עומדים ויולאים
יחדו (כידוע מ' אור לנתיבה שמות א') לכן יהי' כאן טעם רחש, גם על התפעלות
ותנועת הלב עצמו, גם על הולאת הדבר טוב, והנה הנחת מלת לב בל"ע על מקור הרעיונות
ולא כן בל"א, ולכן תרגם הרב (גייסט). אומר אני, כיון שזכר במאמר הקודם התפעלות לבו
לנד. ולא זכר סבתה, כי כן דרך ההתפעלות האמיתית לקבל, הוסיף עתה לפרש אחר שכבר שפך
לבו במאמר קלר ורב הענין, אומר אני מעשי ולשוני ועטי עט סופר מהיר למלך, כלומר מה
שקראתי רחשות לבי דבר טוב זה, בעבור שאני אומר מעשה זה דהיינו מעשה השיר שאני מחבר
אל מלך נכבד ונשגב, וטעם אומר אני, קובע אני כטעם הפעול (לזוגען, בעשטיזשען) בל"א,
ואס הוא בבחינת ההשגבה במדרגה יכונה בל"א (ווייהען) בתרגם הרב נ"י, ולזה הוא מוסיף
גם על לשוני ועט סופר מהיר, כלומר הנוי קובע לשוני ועטי אל המלך לדבר ולכתוב בשבח.
מהיר, נקי ורגיל לפי שהרגיל בדבר מה יעשה מלאכתו במהירות ולא יחטא, והיות מהיר
הוא ג"כ המלך, וב"ז בחינת (מייסטער) שתרגם הרב, וראוי למשורר בזה אשר רוח אלהים
יפעמו לאמר על עטו שהוא עט סופר מהיר. והנה הפסוק הזה יהי' כעין פתיחה אל השיר
ויכליל בהמאמר הא' הסבה הפועלת ובמאמר הב' הסבה החכליחית וכוונת השיר שהוא אל
המלך גם תעיד על דברי המשורר שהם יולאים מן הלב ושהוא שומח שמחה גמורה ונרורה
בשמחת מלכו, ותעיד און שומעיו להפתח ולהכניס הדברים אל לבם. הקורא המשיביל יתנוון
לזה ויתענג בתשועת מן דברי המשורר השלם: (ג) ישיפיה, התחיל המשורר את שיר ידידות
בשם המלך, וידבר ביופי חכמתו ונבורתו ולדקתו, ולדעת הראב"ב יהיה כפל הפ"א והעי"ן
ליתרון, וכפל העי"ן והלמ"ד הוא לתסרון כמו אדמדם. הוצק רן, מגורת וילוקו על העולה כלומר
באחת מדבר דברך הם דברי מן כאלו הולק המן בשפתותיך (הראב"ב ע ורד"ק), וזה מדרכי
החכמה. על כן וגו', או שיהי' טעמו כטעם על כי, כאלו אמר כל זה היתרון לך לפי שזכרך
אלהים, או טעמו כמו לכן (געוויס), וכאלו אמר יתר היופי ויתר החכמה המה יעידו כי ברכתך
היא ברכת אלהים הקימות לעולם, ותרגום הרב נוטה לשניהם: (ד) גבור, יחס הקריאה
(וויקטטיין) כלומר אתה גבור. הודך והדרך, הטעם על המרב, כי זה באמת הוד המלך והדרו

להלחם מלחמתה של תורה
 והוא הודק והוא הדרך:
 (ה) על דבר אמת. להורות
 כדת ולהתנהג בענות לדק:
 ותורק. התורה ודבר האמת
 שתעסוק בו היא תורה
 אותך טכסיסי המלחמה
 לעשות ימינד נוראות לפי
 שהזכיר תלמוד תורה בלשון
 מלחמה נופל בו ל' ימין
 המיומנת להלחם. (כלומר
 הסדר להלחם ביד ימין):
 (ו) חז"ל שנויים. בלב
 אייבי המלך שנוי' אייזו"ל
 בלע"ז. והרי זה מקרא
 מסורס מנינו שהתלמידים
 קרוים חלים שנאמר בחלים
 ביד גבור כן בני הניזורים
 (לקמן קב"ז) ותלמידי
 חכמים (המזוינים) בהלכה
 קרויים אייבים זה לזה לפי
 שעה שנאמר לא יבשו כי
 ידברו את אייבים בשער
 (סג): עמים תחתיך יפלו.
 בצר התורה יפלו עמים
 של עובדי נוכבים תחתיהם
 של ישראל (ז) כסאך אלהים.
 כסאך שרשופט לעולם

(ה) וְהִדְרִיקָהּ צִלָּהּ רֶכֶב

עַל-דְּבַר-אֱמֶת וְעִנּוּהַ צְדָה

וְתוֹרָהּ נִזְרָאוֹת יְמִינָהּ:

(ו) הַצִּיָּה שְׁנוּנִים

עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְלוּ

בְּלֵב אֵיבֵי הַמֶּלֶךְ:

(ז) כִּסֵּאֲךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וְעַד

שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבֶט מַלְכוּתְךָ:

(ח) אֶהְבֵּת צִדְקָה וְתִשְׁנֵא רֶשַׁע

עַל-בְּנֵי מִשְׁחָה אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ

שֶׁמֶן שִׁשׁוֹן מִחֲבַרְתְּךָ:

(ט) מִרְ-וַאֲהַלּוֹת קִצְיוֹת כָּל-

בְּגַדְתֶּיךָ

מִן-הַיְכָלִי שֶׁן מִנֵּי שְׂמֹחֶיךָ:

בנות

שוא באחנה

ועד כענין שנאמר נתתיך אלהים לפרעה (שמות ו') ולמה בשביל ששבת מישור שנט
 מלכותך שמשפטיך אמת וראוי אלה למלך: (ח) משחק וגו' שכן שון. כל לשון גדולה נופל
 עליה ל' משפחת שכן כדת המלכים: (ט) מר ואהלות קציעות. קידה מתרגמין קציעות: כל
 בגדותיך. כל בגדיך מרחיבים כרית בשמים. ומדרשו כל בגדותיך וסרחוניך מתכפרים ומרחיבים
 ריח ע"כ: מן היכלי שן מני שמחך. יותר מהיכלי שן מאיכתיים היכלות המתוקנים לך בנן
 עדן לשחק בהם. שן איבוי"ר"א בלע"ז. מני שמחך היכלות אשר מני הם שמחך הנותנים שברך:
 בנות

ה מ ע ר

קש המזורר לעורר בלבנו רוח גבורה ואומץ נפש בלבנו דוד אביו, ולכן אמר, אם גם אתה יסופית
 מבני אדם והיבך חן בשפתיך (כלומר ראש השלימים ואבי המשוררים אתה) ועל כן (ובאלה) צרכך
 אלהים וגו'; הן גם תחגור חרבך וגו', כי תחזור גם עוז להלחם נגד הקמים עליך. על ירך
 גביר, לדעתי יחסר הנסמך, כמו טורים אבן, מתניס קמיו, ורבים כמוהו (עיין מכלול) ושעורו
 על ירך ירך גבור.

(ו) שנונים, לועז רש"י אגוי"שול; aiguisé (געטערפט, געטויפֿטען). (ד"ה).
 (ז) כסאך אלהים, הנה שלמה התחנן עם מלך מצרים מלכות עדינה ותקיפה
 בימים ההם למען תחזוק מלכותו (כאשר בארנו במבוא לספר משלי) ולזה אמר כסאך אלהים
 (כלומר לכסאך יש אך אל ועוז) אם שנט מישור וגו' אם אהבת לדק וגו' (עבר במקום עתיד).
 על כן משרך, הענין בעבור זאת משחק ה' כי תאכוב טוב ותשנא רשע, ומאת ה' היתה הנסיבה
 כי בת פרעה היתה לך לאשה, ומר ואהלות קציעות וגו'. (ט) שן, לועז איבוי"ר"א, ivoire
 (עופענביון). (ד"ה).

(ה) דיא מאיעסטעט! — זאָ צייד דאָהין! עם גליקט!
צום שוטץ דער וואַרהייט, דער געפלאַגטען אונשולד;
זיא ווירד דין וואונדער לעהרען דיינע רעכטע.

(ו) וויא שאַרף איזט דין געשאַם!

הינשטירצען פֿאַלקער אונטער דיר!

עם טריפֿט אינס הערץ דער קאַנינספֿיינדע.

(ז) דין טהראַן ווירד עוויג שטעהן פֿאַר גאַט!

גערעכטעס צעפטער איזט דאָ צעפטער דיינעם רייכס.

(ח) דוא ליבעסט טונענד, האַססעסט פֿרעפעל;

(דרום זאַלכט גאַטט דין מעהר אַלס אַנדערע פֿירשטען,

דיין גאַטט מיט פֿריידען = אַהל.

(ט) פֿאַן אַלאַע אונד מיררהען דופֿטעט דין געוואַנד,

אויס עלפֿענבינען צימקערן דיר צור וואַנגע.

דעם

לרני ריב הלדק ולוכיז את
הרשעה בזרוע כמו וגמו
שיזכור במאמר הסמוך:
(ה) והדרך, טעם הנפל
לאמר הנה נהיו'זה הדרך
לכן ללח וגו', זה טעם
הפסיק בל' הקדש וטעם
סימן סת"ב להר"מ
שחברו עוד ליופי המליכה
האשכנזית נתיבת (זא).
צלה, נרדף לתיבת רכב
בטעם ההעברה, רק
בצירוף בחינת ההצלחה
ומזה הטעם וללחו הירדן
(ז"ב י"ט). ורכב, הולך
לכבוד בחינת ההעבר'גריל'
מופסע מנחינת ההלכה
משום חבור על דבר אמת,
שהיא סנת ההעברה בלבד,
כלומר ענך למלחמ'תהיה
על דבר אמת, והרב חרגס
כפי הענין וכפי לזות

ל"א: וענוה צדק, יחנן לדעתי שהוא כמו והננואה עודד הנביא שענינו נבואת עודד, וכן כאן
על דבר אמת ועל דבר ענוה אס הוא ענות לדק, וגשט הסמוך בעבור נתיבת המאמר,
וטעם ענוה לדעת הר"מ מטעם עוני. וחורך גוראות ימינה, שרשעה נפלאות באויבך יותר
מה שחשבת לעשות. והנה נהיות שהמקור והכוון אים בל"ה ק יז עוד לפרש מאמר והדרך
וגו' על דרך אחר, כאילו הוא פירוש של הדרך והדרך הקודם ויהי' א"כ חבור הענינים חבור חרנך
וגו' וחורך וגו' ומאמר והדרך כעין מאמר מוסגר ביניהם. ואפשר שכוון המזכיר לב' הטעמים
כאחד, מה שא"ל למחרתם אל לשון אחר המבדלת בין מקור לכוון: (ז) הציך, שהם שוננים
נעת שהעמים תחתיך יפלו, יפלו חתיך בלב אויבי המלך, על כן נאה מלת יפלו במקום אחר
נאלו היא סמוכה (שהי' ראוי לכתוב בחולם העי"ן) כי היא תשרת בעבור שתי מלות, (הראב"ע),
ול"ג טעם הסמיכות וחתיך שוננים כ"כ עד שיפלו ע"י עמים תחתיך (כלומר המון רב) כשיפלו
(החלים) בלב אויבי המלך: (ז) כסאך, חרגס הרב כטעם הראב"ע שצוורו כסאך כסא אלהים,
מטעם וישב שלמה על כסא ה' כלומר שהי' יאגית עליו, ויקימו עולם ועד: שבט מישור,
יחסר סי' יחס הסכה כי, במקשרו עם המאמר הקודם כי כן דרך המליכה למעט ביחוסים:
(ח) אלהיך, טעם הכנוי לפי שהוא הולך בדרכיו. מחבירך, יותר משאר המלכים כי כן
יקראו בני אדם השווים במדרגה חבירים, והטעם שמן שזין לפי שהשכיל מאד במלכותו, קרא
השמן שנמשח בו שזין כאלו אחר השכיל מלכותך יותר ממלכות כל שאר המלכים בעולם:
(ט) מד ואהלוח, מפורש בספר נתיבות השלום (שמות ל'). קציעות, משום חסרון הוי"ו שלא
נדרך ל"ע, אמר הראב"ע: והכוון שקציעות מגורת המקלועות והמלה סמוכה אל נגדוהיך
ע"כ, ויתורגס א"כ בל"א (פאָלטען דיינעס געוואַנדעס), והרב המתרגס לא תרגס תיבת קציעות
בלל אך תרגס כפי הענין. מן היכלי שן, הבגדים נותנים ריח מן היכלי עונג אשר אתה יושב
בהם והמקושטים נשן הפיל. מני שמחך, הי"ד נוספת (לנועם ההנה), ופירושו מאשר שמחך
ל"ל היכלי שן אשר שמחך, כי דירה נאה מרחיבה לבו של אדם (הרד"ק), וטעם כל הכתוב,
לפי שזכר במאמר הקודם שמן המשחה הנועם מבשמים טובים יקראוהו בשם שמן שזין, זה יעלה
על זכרוננו שזין החג ושמת יום החתונה, אשר זכרנו לעיל, ויראה בדמיונו את המלך כשהוא
מליבש לכבוד החג בבגדים נאים ומבואש בשמן טוב, ויושב עם אלהיו וקראוי המשחה במבחר חדרי
היכלו:

- (י) בְּנוֹת מַלְכִים בִּיקְרוֹתֶיךָ
נִצְבָּה שָׁגַל לַיְמִינֶךָ
בְּכַתֶּם אוֹפִיר :
- (יא) שְׁמַעֵי-בֵת וְרֵאֵי וְהִטִּי אוֹנֶךָ
וְשַׁכְחֵי עַמֶּךָ וּבֵית אָבִיךָ :
- (יב) וַיִּתְאוּ הַמֶּלֶךְ יִפְיָךְ
כִּי-הוּא אֲדַנֶּיךָ וְהִשְׁתַּחֲוֶי-לּוֹ :
- (יג) וּבֵת-צֹר וּבְמִנְחָה
פָּנֶיךָ יִחְדּוּ עֲשִׂירֵי עָם :
- (יד) כָּל-כְּבוֹדָה בֵּת-מֶלֶךְ פָּנִימָה
מִמְשַׁבְּצוֹת זָהָב לְבוֹשָׂה :

לרקמות

דא"ש

(י) בנות מלכי. יהו מבקרו' אותך בענין שנא' ושרותיה' מיניקותיך (ישעיה מ"ט): ביקרותיך. קו"ף דגוש לפי שהוא לשון בקור ואף על פי שכתוב יו"ד לפניו. ראיתי בנקוד רב סעדיה תיבה זו סדורה עם מי נתן למשיקה יעקב (שם מ"ב) שכתוב בו יו"ד והסמ"ך מוגדשת. ומנחם חברו לשון יוקר כמו יקר מכלי פז (סא"ח): שגל. מלכה כמו והשגל יושבת אללו (דניאל ה') ואשתיון בהון מלכא ורברבוהי שגלתי ולחיתתי' אשתך תתלב לימינך: בכת' אופיר. בקבולת עדי זהב הבא מאופיר: (יא) שמעי בת וראי. שמעי נכסת ישראל וראי דרך הטוב. והעי אוך לתורה: ושכחי עמך. הכותים שאת גדילה

ביניהם: ובית אביך. ע"א שעבדו אבותיך בעבר הנה': (יב) ויתאו המלך יפיק. ואם תעשי כן יתאוה המלך הקב"ה לנווי מעשיך: (יג) ובת צר במנחה פניך יחלו. כמו (שמות ל"ב) ויחל משה ובשבר זה תזכו שיביאו לך אשכרים ודורון אותם שהם עבשו עשירי עם: (יד) כל כבודה בת מלך פנימה וגו'. אותם שכל כבוד תלוי בהם והם כנסייא של מלך אשר נהגו עמם בלניעות עתה בגדיהם חשובים ממשכלות זהב של כהנים גדולים משכלות קארטנא"ש בלע"ז:

לרקמות

ב א ו ר

(י) בנות מלכים, מדרך מלכי אריות המורח לקחת להם נשים רבים לאין מספר, ולקבלם ממדרגות שונות אף שיהיו בנות שפחות, כי לא יראו כיאם אל היופי, ולכן דרך כבוד ושבח הוא למלך שזהינה בנות מלכים בצית הנשים אשר לו. ביקרותיך, נבלעה פ"א הפעל בדגש הקו"ף, ואע"פ שהיא כתובה, או בא הדגש לתפארת הקריאה והונחה היו"ד והוטלה ת ועתה כבית השירות והוא תואר ופירושו נכבדות שלך כלומר נשים הנכבדות שלך יהיו בהן בנות מלכים (מדברי ר"ש בן מלך), וכן הוא דעת הראב"ע והרד"ק. ולפי ענ"ד נראה שטעמו מטעם בנין הכבוד, ר"ל לפי שנמלא משקל כבוד מזה השורש בפסוק הבן יקיר לי אפרים (ירמי' ל"ח) שפירושו

ה מ ע מ ר

(יד) כל כבודה, החכם המבאר הניא במאמר הזה רעיון חדש לא שערותו המשורר העברי, ולדעתי גם לא עלה זה על רוח המתרגם האשכנזי, כי מה שתרגם הרמב"מן (איץ פרויענלישער) איננה מלה מורכבת שיורה על כל אשה בכלל, אבל המה שני שמות ביחס המלטרף, וענינו (לישער דער פרויען) והוא החדר הפנימי אשר שם יתקטבו הנשים, ואמר המליץ, כי שם כל כבודה, והוא לבושה משכנת זהב, ושם תעדה עדיה ואח"כ לרהמות מובל למלך בתולות אחריה וגו'. ממשבציה, ליעז קארטנא"ש ל"ל קסטונ"ש chapons (הקהלע העטלובעהעלטניססע לור אוינפֿעססונג אונד אוינעטלונג דער עדעוטיינע) כמו שפי' שמות כ"ח ד', המשכלות הם נמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעת אב ים טובוח וכו' ובלע"ז קורין אותו קסטונ"ש ע"כ, וכן פי' שם (כ"ה ז') מקום המושב של אבני מלואים קרוי משבצות. (ד"ה).

- (י) דעם פֿעסטעם פֿייער שמיקקען פֿירשטענטאָטער ; צו דיינער רעכטען שטראַהלט דיא לייעבע , אין אָפֿיר'ים גאָלדגעשמידע .
- (יא) פֿרינצעסין , האָרע ! גאַננע מיר דיין אָהר ! פֿערגים דיין פֿאַלק , אונד דיינעם פֿאַטערס הויז !
- (יב) זאָ ווירד דער קאַניג לוסט אַן דיינער שאַנע האַבען . ער איזט דיין הערר ; דיא , נייגע דיק פֿאַר איהם !
- (יג) דיר ברינגט דיא טאָכטער צור געשענקע ; דעם פֿאַלקעם רייכען פֿלעהען אום דיינע גונסט .
- (יד) אים פֿרויענצימער גלאַנצט דאָ ברייט געשמידע , דיא פֿערקליירונג גאָלדגעשטיקט .

זיא

דבר חפץ (פרעליקטוס) , והטעם בדבר יתכן לומר צמח הוא נותן יקר לעליו לזה יהיה גם כאן טעם ביקרוהיך , באותן הדברי המיקרות אותך לפאר זה היום יהיוג"כמות המלכי' שבין נשיך , אשר כלם נקבלים היום סביבך להשתחות לך ולתת לך ברכה , וכדרך הזה תרגם הרב ני' . נצבה שגל , היא המלכה כמה דכתיב והשגל יושבת אללו (נחמי' ב') , כי אף שיקבלו מלכי

ארכות המזרח נשים רבות לאין מספר , הנה אחת היא הנבחרת מכלם , ונושאת תן בעיני המלך להבנה אותה מכל נשיו ולתת כתר המלכות בראשה , והיא תקרא המלכה , כמו שאנו רואים במעשה דאסתר , ואף בימינו עדיין מצוי המנהג הזה בארלות ההם , וזה טעם הכתוב כאן , ובאלו אמר אע"פ שצנות מלכים רבים בנשיך היקרות העומדות סביבך , הנה אחת היא תמה ונרה העולה על כלנה נהוד צופי היא ארוסתך הנלצת לימיך , והמוכנת להיות לשגל לך . שגל , טעם השם אמר הרד"ק ו"ל : לפי שהיא מיוחדת תמיד למשכבו (מן יגלנה) , והאחרות באות אליו לעתים כשתקרא ע"כ , כי כווי כזה לא יהי' עם גנות בלשון הקדש , ועדה הנקבה . בכחם איפיר , בקבוצת עדי זהב הנא מאופיר (רש"י) רלונו לומר כזה שהשם כחם אינו כווי לזהב דוקא , כי אס לכל דבר יקר ונחשב , בל"א (קויינקר , געטויידע) , וזה טעם סמיכות כחם של אופיר , כלומר הדבר החשוב הכא מאופיר , והוא הזהב הטוב , כמו שנראה מספר מלכים ח' , וכן תרגם הרב ני' . והנה הר"מ תרגם טעם הפסוק כפי הענין , אך שהוא הרצה ליפות את המליכה פעמים , באמרו (שטרצהוט דיו יעבע) , (א) בחיבות (דיו יעבע) , כאלו נקל לשזור מקרא את המלכה בשם אהונה , אבל יקרא אותה לגודל תנה שהיא נושאת בעיני כל רואיה , בשם המקרה אהנה , וידמה לרואים אותה כאלו נתהווה האהבה לעלם נקבה ועומדת לימין המלך להארש לו ; (ב) בחיבת (שטרצהוט) כאלו היא נלצת בחוד אלל המלך ומוהרת בזיו יסיה על כל העם העומדים סביבה כשמש בנהרים : (יא) שמעי' בה , כיון שזכר השגל יסב דבור עליה , וטעם בח הוא לשון גדולה ויחוס , שאינה שפחה או אמה , כי אס גבירה ובת חורין וזה שתרגם הרב (פרינלעסין) . ודאי , ראית הלכ וטעמו כמו והביני . והטי אונך , לדברי . שכחי עמד , לפי שמתולדות לב בני אדם המוכרחים לנסוע אל ארץ אחרת שילטערו על ארץ אבותם ועל משפחתם-שעזבו , לכן ידבר המשורר על לבה , שתשכח עמה ובית אביה : (יב) ויהא המלך יסיד , ואס תעשי כך יתאווה המלך יסיד (מדברי רש"י) וטעם הוי"ו לתשובת התנאי , וכן תרגם הרב ני' ויהי הסדך התנאי מב' טעמים , (א) לפי שהאכל והלעזר יכלו את הויפוי ; (ב) שאס יראה המלך שתשכח בית אביך וארץ מולדתך באהבתך אותו גם הוא ירבה לאהוב אותך ויפיד יקר מאד בעיניו . כי הוא אדוניך , בהיות שהוא כבר נבחר להיות אדוניך ולזה הטובה הוא שתשתחוי לו ותעשי רכונו , ואז תהי' נחשבת בעיניו גם בעיני אהביו ועבדיו : (ג) ובח צור , כמו בח ציון , היא העיר הסמוכה לארץ ישראל על לך לפונות מערבית . במנחה , פניך יחלו , וכן פניך יחלו עשירי עם המלך שהוא אדוניך . ויתכן לומר יחלו על בת צור , מטעם הקבון שבחונה , כי כן נאמר לפעמים העם אשר אתה יושב בקרבנו , ולפעמים דבר אל העם ויסעו , וטעם יחלו מטעם ויחל משה , וטעם פניך פנים של רלון וכן תרגם הרב (אוזן דיינע גונסט) . (יד) כל כבודה , הוסיף לדבר בשנחה ואס כבודה נרדף לתפארת , ושעור הכתוב כך הוא : התפארת האמתית לבת המלך שלפנינו היא פנימה בנפשה ובמדותיה היקרות יותר ממשכלות זהב שהם לבושה כי הפנים הוא המרלון , והלבוש הוא הזג , או יתכן ג"כ לומר , שכל כבודה של בת מלך אשר איו רואים ומשבים שהיא ממשכלות זהב לבושה , היא באמת פנימה , כלומר לא שעדי לבושה יעדה אותה , אבל היא מעדה את בליה , ותרגום הרב נוטה לטעם השני . כבודה בח מלך , כטעם והכנופה

תהלים מה מו

(טו) לְרַקְמוֹת תּוֹבֵל לְמֶלֶךְ

בְּתוֹלוֹת אַחֲרֶיהָ

רַעוּתֶיהָ מוֹבְאוֹת לָךְ:

(טז) תּוֹבֵלָנָה בְּשִׁמְחַת וְגִיל

תְּבַאֲנָה בְּהִיבֵל מֶלֶךְ:

(יז) תַּחַת אֲבֹתֶיהָ יִהְיוּ בְּנֵיהָ

תִּשְׁיַתְמוּ לְשָׁרִים בְּכָל־הָאָרֶץ:

(יח) אֲזַכִּירָה שְׁמֶךָ בְּכָל־דָּר וְדָר

עַל־כֵּן עַמִּים יִהְיוּדוּךָ לְעַלְמֵם וְעַד:

(ט) לרקמות חובל למלך. בבגדי רקמה יביאום מנחה למלך על כל הארץ. רקמו' אברוד"ן בלע"ז. זה שני והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה וגו' (ושעיה ס"ו): בתול' אחריה רעותי'. מן עובדי כוכבים ומזלות ילכו אחריהם כענין שנאמר (זכריה ח') והחזיקו בבקף איש יהודי לאמר כלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם: מובאות לך. כלפי הקב"ה אמרו המשורר: (יז) תחת אבותיך וגו'. לכל אחד מישראל אמר: (יח) אזכיר' שמך. כלפי הקב"ה אמרו המשורר:

מו

שיר חודה שה' הו' לנו מחסה בעת רעה והצילנו מיד המעיקים. (א) לַמְנַצֵּחַ לְבְנֵי־קָרַח עַל־עַלְמוֹת שִׁיר:

מו (א) על עלמות. שם של כלי שיר בדברי הימים: (ג) בהמיר ארץ. לעתיד לבא ביום שנאמר והארץ

(ב) אֱלֹהִים לָנוּ מִחֶסֶד וְעֶז

עֲזָרָה בְּצָרוֹת נִמְצָא מֵאֵד:

(ג) עַל־כֵּן לֹא־נִירָא בְּהַמִּיר אָרֶץ

וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יָמִים:

יהמו

וישנה ואת גערותיה, ויקראם רעותיה לכלתי היותם שפחות כי אם מזרע מיוחס מילדי הפרתמים ומסודרים במעלות וראויות להלות לנת מלך ולשרתה. מובאות לך, פה ישנו ויסוב הדבור אל המלך. (טז) בשמחה וגיל, בתוף וחליל וכנור והדומה. תבאינה בהיכל מלך, המשורר יחלף וילך ממחזה אל מחזה, פעם יחזה בדמיונו והנה המלכה עומדת על יד המלך ושורותיה סביבה, ופעם יחזה בדמיונו והליכותיה כשהיא באה מבית הגנים אל בית המלך: (יז) תחת אבותיך

באור

והנבואה עודד הנביא: (טו) לרקמות, כמו ברקמות וענינו ידוע. בהולות אחריה, המה הנערות שנותנים בארצות הקדם לגביר' כשהיא נשאת לאיש, כאשר נתן לכן לבנותיו, גם באסתר כתיב

המער

(טו) לרקמות, לועז רש"י אברודי"ן בלע"ז, כלל אברוי"ן כמו שלועז ביצה ל' ב' ד"ה ועטרה וזהו ouvrages (געוואסטערטע לייגע) עיין במרסא לאון שם ובסוכה (י' א') ד"ה בקרמין המכריין ובב"מ (ס' ב') ד"ה קרמין, רקס בעברי כמו קרס בארמית. (ד"ה). מו (א) עיין בבאור על הזמן מתי חובר הסדר הזה, ולדעתי יותר לדרו דברי הראב"ע כי נוסד על חבלת סגורב מלך אשור, ומה שאמר במוט הרים בלב ימים וגו' הוא משל על הממלכות העלומות אשר נסלו ביד מלך אשור, וכבר דימה הנביא יסע"ל מלך אשור למי נהר עלומים (ח' ז') גם נודע הוא, כי יש נאמר גם על נהר גדול (עיין ספר המלים להחכם געעניוס) וזהו יבואו כל הפסוקים על נכון, כאשר יבין המשכיל.

ת ה ל י ם מ ה מ ו

(טו) ויא וואללט אין קינסטליבעם געוועבע,
דעם פירשטען צוגעפיהרט. איהר טרעטען נאך
(יונגפרייליך דיא געשפיעלינען, דיר צוגעפיהרט.
(זו) ויא וואללען פראהלאקענד אינד פריידיג
הינאויה אין דעם קאניגס פאללאסט.
(זי) א דאז אן דינער אהנען שטאטט,
איינסט דינע קינדער ווערדען
דעם רייכס בעהעררשער, איינגעזעצט פאן דיר!

* *

(יח) איין דענקמאהל ווילל איך דינעם נאמען שטיפטען,
(פאן קינד צו קינדעם קינד.
דיך וואלל דיא נאכוועלט גליקליך פרייווען.

מ ו

דאנק איזראעלס נאך איבערשטאנדענען ליידען.
(א) דעם זאנגמייסטער, פאן דען זאנהען קרח'ס, איין
געזאנג אויף עלמות.

(ב) גאטט איזט אונזערע צופערויכט אונד שטרעקע;
אין דער גאטה איין העלפער לייכט צו פינדען.
(ג) דארום פירכטען וויר אונז ניכט, ווען גלייך דער ערד-
באלל וואנקט,
געבירג' אינס וועלטמעער שטירצען.

ב א ו ר ק ל ו

אבותיך, יפה פירש הר"מ
פסוק זה כדרך תכלה
בעבור המלך, כלומר מי
יתן ויהיו בניך לשר' בארץ
תחת אבותיך, ויהי' ח"כ
טעם יהיו מזנין-התנאי
והספק (דאס זיא ווערדען)
וכמו כן תשימו, וטעם
אבותיך על דרך כבוד
להיותו מלך בן מלך:
(יח) אוכירה שמך, ר"ל
בשיר ידידות הלז אני מזכיר
שמך שס טוב בכל דור ודור
אשר יראוהו, ועל כן על
האס הטוב הזה עמים
יהודיך לעולם, כי מטבע
האנשים להודות שלימות
השלמים (אנן יחייא), וכן
תרגם הרב: יהודוך, הנכנן
בתרגום הרב, ובה"ח יסוד
בה, כלומר יתנו הוד,
דהיינו כאשר יקראו בשירי
זה ממעלותיך הנכבדות
והיקרות, גם היקר והגדול'
אשר הנחילך אלהיך, יודו
שלך נאה ההוד הזה

מ ו (א) עלמות, שס כלי הנגון, והנה לדעת י"א שהניח הראב"ע מורע בני קרח הי' זה
המאורר בימי חזקיהו בשבט סנחרב אחור, אבל הנראה מתוכן השיר הוא שהי' חיבורו
מיד אחר הרעש הגדול שהי' בימי עזיהו מלך יהודה, כאשר הוא בכתובים (זכרי' י"ד) על
פלישת העיר הקדושה וסבינותיה מאנדון הרעש: (ב) מחסה, בחטף החי"ת ומשקלו מפעיה
וכן מעשה מחנה ודומיהם, ויש מחסה בשו"א החי"ת ומשקלו מפעיה כמו מלוה מראה, וההבדל
שנויהם בהבדל מלוה בחיר"ק המ"ס למלוה בפת"ח המ"ס כאשר נאריך לדבר בשמושי המ"ס
חי"ה במקום אחר. עורה, הה"א לנקיבה כי כן חעיד הנגינה שהיא מלרע, וסגו"ל הפ"א להיותה
גרונית, כי כנר ימלא השתנות משקל פגעל לנקבה על ח' מג' אופנים בשו"א קמ"ן בחיר"ק
ונפת"ח, כמו צדקה בפשה מלבה. מאד, מלה אשר תורה על רבוי הדבר הן בכמות הן באיכות,
ולזה יהי' גם טעם נמלא מאד הרבה פעמים, כלומר בכל פעם ופעם שינקש חותו הוא נמצא,
ובענין זה תרגם הרב: (ג) בהמיר ארץ, מתולדות הרעש להמיר הנקעות להרים והרים לנקעות
באירעשו מוסדי הארץ. ובמוט הרים וגו', גם זה מתולדות הרעש אשר המלאו על הרוב בחולות
הסמוכות לים. בלב ימים, אל לב ימים, כמו מו יעלה בהר ה'.

והארץ כנגד תבלה (ישעיה כ"א) ראו בני קרח נס שנעשה להם שנבלעו כל סביבותיה' והם עמדו באוי' ואמרו לישראל ברוח הקדש שדוגמת הנס הזה יהי' עשוי להם לעתיד: (ד) יהמו. יחמרו מימיו יגרשו רפס וחומר וטיט (שס ג"ו) כמשפטם. ומנחם חברו כמו מעי חמרמרו (איכה ב') רגורזרוני'ט בלע"ז: ירעשו הרים בגאותו. של הקב"ה שזכר בראש המזמור: (ה) נהר פלגיו. שזרזו וישיל"ש בלע"ז: נהר גן עדן: (ו) לפנות בוקר. לקץ הגאולה: (ז) המו גוים. לשון הומה: תמוג תמס. בן סתר מנחם (שמות ע"ו) נמוגו כל יושבי כנען. וכן למוג לב (יחזקא כ"א). אבל דוגם סתר אותם לשון הנעה וכן (שמוא א' י"ד) ההמון נמוג וילך והלום וכן כלם: (י) אשר שם שמו'. אשר שם ארלות הגוים שממה: (י) משבית מלחמות. מעלינו עד קלה הארץ. שכל ארלות הגוים יהיו עמנו בשלום. קשת עכ"ו'ם ישבר. (סא"ח): עגלות ישרף באש. רכבי מלחמו' העב"ו'ס: (יא) הרפו. עמכם כל הגוים עכ"ו'ס מלבא עוד על ירושלים: ודעו. כי אנכי אלהים

(ד) יהמו יחמרו מימיו ירעשו הרים בגאותו סלה: (ה) נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדש משכני עליון: (ו) אלהים בקרבה בל תמוט יעזרה אלהים לפנות בקר: (ז) המו גוים מטו ממלכות נתן בקולו תמוג ארץ: (ח) יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: (ט) לכו חזו מפעלות יהוה אשר שם שמות בארץ: (י) משבית מלחמות עד קצה הארץ קשת ישבר וקצץ חנית עגלות ישרף באש: (יא) הרפו ודעו כי אנכי אלהים ארום בגוים ארום בארץ: (יב) יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה:

אחרומם בנקמתי אשר אעשה באותן הגוים (סא"ח): תקעו

המער

(ד) יחמרו, פירש"י נסם מנחם כמו מעי חמרמרו (איכה ב' י"א) ולועז רגורזרוני'ט וזהו accourciron (זיח ווערדען איינטרוואפפען, זיך פערקורצען), עיין בתרגום ובאור מלות בלע"ז באיכה שם ובמרכא לשון זמחיס (ג"ג א') ד"ה סו מר. (ד"ה). (ה) נהר פלגיו, כנר בא הספור בד"ה (ב' ל"ב, ג', ד') כי סתם חזקיה כל מעינות השים אשר בארץ, ולא נשאר אך נהר קטן בירושלים, וע"ז אמר, כי גם הפלג הקטן הזה ישמח עיר אלהים, ולא יכזיב מימיו, אס גם כל הנהרות מחוץ לעיר מימיהם ונרתו. פלגיו, לועז רש"י שזרזו וישיל"ש, ses ruisseaux (זיינע בעכע) כמו למעלה (א' ג'). (ד"ה).

(ד) זינע פֿלוטהען ברויזען, שטירמען,

דאס בערגע פֿאָם אונגעשטיס ערבעבען;

(ה) (יענעם שטראַהמס באַפֿלייך, זיאַ ערקוויקקען דעננאָך
גאַטטעס שטאַרט, דעם האַפֿסטען הייליגען וואָהנויטץ.)

(ו) גאַטט טהראַנט אין איהר, זיאַ קאַן ניכט אונטערגעהען,
גאַטט שטעהט איהר בייא, ווען זיך איהר מאַרגען ווענדעט.

(ז) היידען בעבען, רייכע פֿאַללען;

ער דאַננערט, דער ערדבאַל פֿערגעהט.

(ח) דער הערר צבאות איזט מיט אונז;

יעקב'ס גאַטט איזט אונזערע פֿעסטע, סלה!

(ט) געהט שויעט דיא ווערקע דעם העררן,

דער אויף דעם ערדקרייז וואָלך אומוואַלצונג שאַפֿט!

(י) וויא מאַכטיג ער דעם קריעגע שטייערט אין אַללער וועלט!

באַגען צערטרימערט, שפיעסע צערשלאַגט, וואַגען
פֿערברענגט.

(יא) „לאַסט אַב, ערקעננעט דאָס איך גאַטט בּיך!

„איבער פֿאַלקער ערהאַבען, איבער דען ערדקרייז

ערהאַבען!“

קאָהר

(יב) דער הערר צבאות איזט מיט אונז;

יעקב'ס גאַטט איזט אונזערע פֿעסטע, סלה.

(ד) יחמרו, מענין חמרים
חמרים, כלו' יעשו המים
הגלי' הגבוהים בהמית הים
בחזקה (רד"ק): מימיו,
של הים הגדול שזכר.
בגאוחו, בגלות הים בשוא
גליו: (ה) נהר, גם זה
מחולדות הרעש לחרוז
נהרים עזומים, ולהפנס
ליבשה, ולכן אמר המשורר
באן שהנהר הסמוך לירושל'
שהוא נחל קדרון, פלגיו
הם פלגיו המים הקטנים
הנסלגים ממנו כמו מי
השלוח, ומי עיו שמשועין
דוגל, ומי נפתוח הסובבי'
ומשקים את עיר ירושלים
ישמחו וגו', ואמר פלגיו,
להורות על ההשוך העצום
שהביא הרעש בארצות
אחרות נהרות גדולות
ויהמו יחמרו מימיהם
ופלגיו נהר עיר הקדושה
הולכים לאט וישמחו וגו',
וכן הרב המתרגם לזה
בת צות (יענעם בעלניין

דעננאָך). ישמחו, כתרגם הרב (ערקוויקט) כי חיי אדם תלוים במי'. קדוש משכני עליון, יתכן טעמו
לע"ד לפי שמסכן ארון ה' היה בעתות שונות במקומות הרבה, וירושלים המקודש והנבחר שבהם:
(ו) אלהים בקרבה, לכן כל תמוט כון הרב המתרגם לזה בתיבת (קטן). לפנות בקר, כשיפנה
הנקר וילך לו ויבוא החשך תחתיו, ובקר משל אל ההלצה, כמו שהחשך והלילה הם משל אל
הלכה, וזה שתרגם הרב (זוהר מקרגען): (ז) המו, וכן משו גם נחן תרגם הרב בלשון הוה
להיות חזור שני הכתובים הנאים כזה: בעת שהמו גויס וגו' ה' לבאות עמנו וגו' בהשמש
היחוסים בדרך המליכה, וטעם העבר בל"הק שאין לה הוה בעבור הרעש שעבר. נחן בקולו,
מחולדות הרעש להוליד גם רעמים ורוח סערה. המוג, תמס, כן פתר מנחם, וכן למוג לב
(מדברי רש"י) וכן תרגם הרב, ואמר הראב"ע וז"ל: הטעם הכך תולדתה שהיא יבשה מאד
ע"כ. והוא דרך משל: (ט) לכו, אל הארצות הנחרבות מן הרעש. שמוח, תרגם הרב
(אווויזעלונג), מטעם המיר דלעיל כי הוא תרגם הענין לבד ולא המלות: (י) משיבה מלחמות,
אף שאינו מפורש בכתוב, הנה נראה מענין הפ' שלפנינו שבעת הרעש ההוא היו ג"כ מלחמות
בעולם, שלחמו איזה עמים זה נגד זה ונשבתה מלחמתם ע"י הרעש באבדן כליהם ולנאס, והי'
כאלו אמר להם ה': הרפו מלהראות כחכם וגבורתכם איש באחיו, ודעו כי אנכי אלהים אשר
לי הכח והגבורה והממשלה בארץ, ותבין מזה כוונת הר"מ באמרו (וויח ועכטיג) וגו'. ישבר,
וקץ, ישרוף, ארום, כלם מרכבים מעתיד והוה, כאשר כבר הערנו על זה הדרך פעמים
רבות. עגלות, שיביא בהם כלי הנשק או מזון הנלחמים (הראב"ע): ישרוף באש, ידוע שגם
זה מחולדות הרעש להוליד אש וגפרית מתחת לארץ, המנונה בלשונות העמים בשם (אווויז),
והוא נוזל כנהר שוטף: (יא) הרפו וגו', דברי השם שאמר לאומות העולם בשבור קשתם, כי
שנית הקשת וגו', דהיינו פעולות הרעש הם הם האמירה, וכמו שאמרנו לעיל, ותחסר אש כן
מלת לאמר, מטעם המליכה שתקצר ביחוסיו המאמרי' אבל הראב"ע אמר: טרם שבור קשתם
והוא בלתי נכון, כי לא באומר ולא בדברים ידבר ה' עם האומות כי אש בפועל ידיו אשר ירחום:
(יב) ה' וגו', נראה שכוונת המשורר בשיר הזה לחזק הנטעון אל ה' בלב אחיו בית ישראל,
ולכן הכפיל מאמר ה' לבאות שהביא כבר לעיל (פ' ח') להעמידו בסופו לפי שהוא תוכן כל

מז

שיר תודה שה' שם אותנו לראש אויבינו.
(ב) למַנצֵחַ לבְּנֵי-קָרַח מְזִמֹּר:

- (ג) כָּל-הָעַמִּים תִּקְעוּ-כַף
הֲרִיעוּ לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה:
- (ג) כִּי-יְהוֹה עֲלִיּוֹן נוֹרָא
מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל-כָּל-הָאָרֶץ:
- (ד) יִדְבַר עַמִּים תַּחֲתֵינוּ
וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ:
- (ה) יִבְחַר-לָנוּ אֶת-נַחֲלָתָנוּ
אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר-אֱהַב סֵלָה:
- (ו) עֲלֵה אֱלֹהִים בַּתְרוּעָה
יְהוֹה בְּקוֹל שׁוֹפָר:
- (ז) זַמְּרוּ אֱלֹהִים זַמְּרוּ
זַמְּרוּ לְמַלְכֵנוּ זַמְּרוּ:
- (ח) כִּי מֶלֶךְ כָּל-הָאָרֶץ אֱלֹהִים
זַמְּרוּ מִשְׁכִּיל:
- (ט) מֶלֶךְ אֱלֹהִים עַל-גּוֹיִם
אֱלֹהִים יֵשֵׁב עַל-כִּסֵּא קִדְשׁוֹ:

נדיבי

סגול בלי מקף

המער

מז (א) הכנס המבאר ביאר השיר על העלות ארון ה' בימי דוד. ולי נראה, כי גם השיר הזה חובר כמו השיר שלפניו ואחריו בימי חזקיה, כי מיום סור אפרים מעל יהודה לא היתה מלכות בית דוד עדינה ותקיפה כמו בימי המלך הנדיק ואיש חיל הזה נזכר במלכים וד"ה, וע"ז אמר (ד) ידבר עמים תחתיו על המלך הגדול מלך אשור, וגם על פלשתים אשר הכוס עד עזה (מלכים ב' י"ח ט'), ולזה כיון גם באמרו, כל העמים תקעו כף, יען במפלת סנחריב שאחו כל הגוים, כי הוא השיר כל גדולות עמים כגודע, ואמר (ה) יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב וגו' על ירושלים אשר הניל ה' מקף מלך אשור, ויען כי שם נפל סנחריב, שבו ערי יהודה הנכורות אשר תפס מלך אשור (שם י"ג) אל מלכס. (ו) עלה אלהים בתרועה, לפי דרכי הכוונה על השם ששעשה חזקיה

מז (ב) תקעו כף. התעברו יחד זה עם זה להריע לאהי בקול רנה: (ד) ידבר עמים תחתיו. יתן דבר בעובדי כוכבים תחת נפשנו להיות חמתו מזקררת בהם ולאנוניול: בענין שנאמר ונתתי כסרך מלכים וגו' (ישעיה מ"ג). ומנחם חצר ידבר להנהגה: (ה) יבחר לנו וגו'. ויחזירנו לתוכה ואז יתעלה בתרועה וקיל שופר שנתקע לפניו באיר על עולות חבתי שלמי' ונאמר זמרו אלהים וגו': (ז) מלך אלהים על גוים. כך יאמרו הכל: ישב על כסא קדשו. עכשיו הכסא שלם והגדולה ניכרת ויגידו כי

באור

השיר וכן הפרידו הר"מ וסמנו בתיבת (קחהר), כאו היו אעדת השומע' שנתפעלו על ידי השיר ואומרים אמת ה' לבחור עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה! והנה כאשר נעיון במתכונת השיר נראה שהוא דומה מעט למתכונת שיר ח' דלעיל, כי המזורר בהתכווננו על שמות הרעש בארץ והללת עיר הקדוש' יפשיט לו ממנו המעיון שאין זה כי אם יד אלהים שהלילה, ותתפעל נפשו

ת ה ל י ם מ ז

מ ז

ויעגעסליעד.

(א) דעם זאנגמייסטער, איין פואלם פאן דען זאָהנען קרח'ס.

(ב) זאלע פאלקער פראָהלאַקט מיט הענדען!
וויכצט גאָטט מיט פראָהליכעם שאללע!

(ג) דען דער הערר, דער האַכסטע, עהרפֿורכטסווירדיגסטע,
איזט גראָסער קאָניג אויף דעם גאַנצען ערדרייך;

(ד) צווינגט פאלקער אונטער אונז;
נאַציאָנען אונטער אונזערע פֿיסע.

(ה) וועהלט אונז אונזער ערכטהייל;
יעקב'ס העררליכקייט, פאָן איהם געליעבט.

(ו) גאָטט פֿעהרט עמפֿאר אונטערעם וויכצען;
דער עוויגע אונטער העללער פאָזוינע.

(ז) לאָבוינגט גאָטטע, לאָבוינגט!
לאָבוינגט אונזערעם קאָניגע, לאָבוינגט!

(ח) דען גאָטט איזט אויף דעם גאַנצען ערדרייך קאָניג;
ריהרט דאָ זאָיטענשפיעל צום אונטערווייזונגסליעד.

(ט) גאָטט איזט קאָניג איבער דיא היידען;
גאָטט זיטצט אויף זיינעם הייליגען טהראָנע.

פֿער

ב א ו ר ק ר ח

נפשו כל כך בחמד אלהים
עד ששפתך במאמר אהים
לנו וגו' ואח"כ הנמשך ממנו
על כן לא יירא וגו' כי אם
יהמו מימיו של ארץ נכר
בהר פלגיו וגו' ועם גם
המו גוים וגו' ה' צבאות
וגו', וזה החלק הא' מהשיר;
אך כשתקרר נפשו מעט,
יוסיף בחלק השני לחזר
איך יודע לו הדבר ההוא
וכמה יאמת המאמר הזה
ואמר לכו חזו וגו' ותודו
כי ה' צבאות עמנו וגו',
סיום החלק הב' כסיום
החלק הא' גם כעין
הפתיחה, אשר ע"י זה
יתחברו החלקי לשיר אחד.

מ ז (א) למנצח, יתכן

חבורו בעת שכתב
המלך דוד את ירושלים
מידי היבוסים, העיר אשר
בחר ה' לשנתו והי' עי'ו
למלך על כל הארץ, כדכתיב
שם (ש"ב ה') וידע דוד כי
הכינו ה' למלך על כל
ישראל: (ב) תקעו כף,
סימן השמחה ואמר אל כל
העמים שישמחו במלכות ה'

כי הוא מושל כדיוק בכל הארץ: (ד) ידבר, כי הוא יעשה בארץ כרצונו כי המלך בעבדיו,
ועם ידבר מפורש לעיל (שיר י"ח): (ה) יבחר לנו, אע"פ שהוא מלך על כל הארץ כב"ז יבחר
לנו את נחלתנו, זה ארץ ישראל, ואת גאון יעקב זה ירושלים אשר אהב, לשכון שמו שם,
והטעם כטעם שיר כ"ד שהנחנו לעיל (עיין שם): (ו) עלה, כיון שזכר גאון יעקב ישב לענין
הסבה הגורמת את השיר ואמר עלה אלהים על הר ציון בתרועה, והוא מוסב על העלות
ארון הקדש לעיר דוד, והמשיל המשורר ברעיונו את ה' למלך המנוח השב מן המלחמה ועמו
יולאים לקראתו בתפיש ובמחולות: (ז) זמרו אלהים, טעם הפעול כאלו אמר זמרו מוזמר
שחוקן ענינו הוא אלהים, או שהלמ"ד גדלת השני תמשך אחריה זמרו למלכנו ורבים ככה,
זמרו למלכנו, טעם הלזו על כל העמים בהתחלת השיר, וכמוהו טעם הכונו למלכנו,
וכן יבארהו המשורר בהמאמר שלאחריו כי מלך כל הארץ אלהים, ולכן כשתזמרו אלהים אלהי
ישראל תזמרו למלככם, כי אחד הוא מלכנו, ומה תזמרו? שיר משיכיל, ומה ישכיל השיר?
כי מלך ה' על גוים רבים אף שאינם עומדים בכריחו, כתרנום הרב (היידען), אבל ישב על
כסא קדשו, זה הר ציון בקרב ישראל עמו, והטעם מסורש לעיל (שיר כ"ד), וטעם ישב ענך
והוה, על היותו נבחר מימי קדם:

ה מ ע מ ר

חזקיה, כי אז היה שמחה גדולה לישראל, והלויים והנהנים מנזחים בכלי עז כזכר (בד"ה
ז' פרשה ל'), ועלה, ענינו נתעלה אלקים.

(י) נְדִיבֵי עַמִּים וְנֹאֲסָיו
 עִם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
 כִּי לֵאלֹהִים מִגְיֵי אֶרֶץ
 מֵאֵד נִעְלָה:

כי נאספו לעירו. (י) נדיבי
 עמים: שהתנדבו עלמם
 לעבד ולהרוג על קדושת
 שמו: עם אלהי אברהם:
 שהיה נדיב לב הראשון תחלי
 לגרים עתה נודע כי לאלהי
 מגיני ארץ היכולת בידו
 להיות למגן על כל
 הנוטחים בו:

מח

שיר חודה על הצלח ירושלים ויהודה מיד הרודים במ.

(א) שִׁיר מְזֻמָּר לְבְנֵי-קָרַח:

מח (ב) בעיר אלהינו:
 לעתיד לבא כשיבנה
 את עירו יהי' כשזילה גדול
 ומהולל: (ג) יפה נוף.
 עיר שהיא נוף. יפה לשון
 נוף של אילן. דבר אחר
 כלת של יופי שכן קורין
 בכרכי הים לכלה ננסי:
 ומנחם חזרו כמו שלשת
 הנפת קונטדיא"ה בלע"ז.
 (יהושע י"ז) - אצל דוגש
 פתר אותו לשון נוף של אילן
 ונקרא הר. ליון יפה נוף
 כי הוא הר הזתים שא' א'
 מאוש כל הארץ. ומה היא
 מאש ירכתי כסון. אנגלא"ש
 בלע"ז. ירך המזבח כפונה
 שש שוחטין חטאו' ואשמות
 ומי שהיה עוב על עבירות

(ב) גְּדוֹל יְהוָה וּמְהַלֵּל מֵאֵד
 בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הֶרֶם-קִדְשׁוֹ:
 (ג) יִפֶּה נוֹף מְשׁוֹשׂ כָּל-הָאָרֶץ
 הֶרֶם-צִיּוֹן יִרְכָּתִי צִפּוֹן
 קָרִית מִלֶּךְ רַב:
 (ד) אֱלֹהִים בְּאֶרְמֹנֹתֶיהָ נֹדַע לְמִשְׁבָּב:

(ד) אֱלֹהִים בְּאֶרְמֹנֹתֶיהָ נֹדַע לְמִשְׁבָּב:

כי

שכידו מביא חטאות ואשמות ומתכפר לו והוא יולא משם שמך ועל ידי הקרבנות טובה באה לכל העולם: (ד) נודע למשגב. כשישכון זה לעתיד יאמרו כן:

המלכים

המער

(י) עם אלהי אברהם, הנה מדריך המליץ העברי להשתמש בשם אלהי יעקב או אלהי ישראל אם לא שיזכיר כל האבות, ולכן כמו זר יחשב כי בא פה אלהי אברהם, אולם על פי דרכנו כי בימי חזקיה הוסד השיר הזה גם זה יבוא על נכון לכוננה מיוחדת, והוא, כי כל מעין ברוח חוקר את אשר ספרו לנו אבותינו ממעשי המלך הזה (ד"ה ב' ל') יראה כי היתה מגמת חזקיה בעצמותו פסח לה' (מלבד לעבוד את ה') גם להכניס כל יתר הפליטה מעשרת השבטים תחת ממלכתו, למען יחזיקו גם המה ידו להסיר עול מלך אשור מעל זוארס, ולזה שלח אגרות מדן על צד שבע (ובין חבין בתוכן האגרות האלה ותרצה כי כן הוא), והנה באו ירושלימה בעת ההיא לחוג את חג המלות אנשים מאשר ומנשה וזבלון (שם י"ח) וגם ביהודה היתה יד חלקים לתת להם לב אחד לעשות מצות המלך (שם י"ב) וע"ז נאמר נדיבי עמים נאספו, וא"כ בטוב טעם ודעת קרא המשורר אך בשם חלקי אברהם המורה על כללת האומה ולא בשם אלהי יעקב וישראל, יען בימים ההם אך אשר לא מבני יהודה ובנימין הוא בשם ישראל יבונה, והבן.

מח (א) כבר אמרנו שגם השיר הזה ענינו על מפלת סנחריב, וזוה רוב הפסוקים יתכרוז מאלהים מבלי לחץ, כי מה שאמר כי הנה המלכים נועדו, הכוונה על המלכים אשר היו עם חיל מלך אשור, כמה שנאמר כל גבור חיל נגיד ושר (ד"ה ב' ל"ב כ"ח), וכן סבו ליון והקיסוסה וגו'

ת ה ל י ם מ ז מ ח

ב א ו ר ק ל ט

(י) פֶּרוּצֵמְעֵלְט זינד דיא פֶּירֶשְׁטען דער פֶּאַלְקער ,
צו איינעם פֶּאַלְקע דעם גאַטטעס אברהם'ס .
דען גאַטטעס זינד דעם ערדרייַכֶּם שילדע .
הָאָך ערהאַבען איזט ער !

מ ח

דאנק פֶּיר דיא דעטטונג יערוואַלעמ'ים .
(ח) איין זינג = פּוֹאָלם פֶּאַן דען זאַהנען קרח'ס .

(ג) גראַס איזט דער הערר , אונד הָאַבֶּנְעֶרִיהַמַּט
זיין הייליגער בערג אין אונזערעס גאַטטעס שטאַדט .
(ג) שְׁאַנְעֶר לֶאַנְדְּצווייג ! דעם ערדבאַללס וואָננע ;
בערג ציין ! צור מיטטערנאַכט איהם ,
איינעם גראַסען קעניגס רעזידענץ ;
(ד) גאַטט אין איהרען פֶּאַללעסֶטען ערקאַננט אַלס שוּטץ .
זעהט

(י) נדיבי עמים נאספו ,
כמו שהמלך יושב על כסאו
ועבדיו עומדים סביבו כן
יעל' המשורר בדמיונו אלהי
שהוא מלך מלכים יושב על
כסא קדשו בהר ציון, ומלכי
עמים כלם נאספים סביבו
להיות עם אלהי אברהם,
בלומר לקבלו עליהם למלך,
וכן הר"ה מלתיבת להיות
שהבאתי צמה שלא תרגס
(לזכ פֶּהָוֶקע) כי אס (לו חיי)
כעץ פֶּהָוֶקע) . נאספו, לא
שיסעו המלכים מארצם
וינואו ירושלימה כי אס
מליון הר ה' ילא הכבוד על
פני כל הארץ, ואף שמלכי
הארץ תִּקְוִים זה מזה,
הנה בנחיתת מי שאמר את
השמי' ואת הארץ אני מלא .

הס כלם נאספים יחד . אלהי אברהם, כי הוא הודיע שמו בעולם תחלה כמו שאומר ויקרא שם
אנרס בשם ה' (הרד"ק) . מגיני ארץ, המה המלכים והזרים המגינים על הארץ, הן כולם ביד
אלהים אשר הוא מאד נעלה על כל :

מח (א) שיר, יתכן היות תכורו בעת שנועדו מלכים רבים ונרתו צרות להלחם על ירושלים
וה' הפיר עֲפָחָם, ואף שלא נמלא ראוי לדבר בספר דברי הימים למלכי ישראל ויהודה,
מ"מ נמלא זכר לדבר לקמן (שיר פ"ג) שאף הוא חובר בימים ההם (עיין שם) . שיר מזמור . אמר
הראב"ע ע"ל : לא יכולני להסריד בין שיר מזמור, למזמור שיר, כמו מזמור החלמיש מחילמיש טוב
ע"כ : (ב) גדול ה', ומהלל מאד הר קדשו שבעיר אלהינו, כן הוא שיעור הכתוב לדעת הר"ה
והוא הנכון, כי איך יתכן לומר טעם מהולל מאד בעיר אלהינו על השם, ולהלן הוא אומר
תהלתך על קלוי ארץ, אבל הנראה עוד לענ"ד הוא שכן המשורר להיות טעם ומ-הולל מאד
עולה ויורד, גדול ה' ומהולל מאד, ומהולל מאד הר קדשו שבעיר אלהינו כלומר כמו ששמו
מהולל בגוים, כן כסא קדשו מהולל, וטעם ההלול יפורש בסמוך : (ג) יפה נוף, מחזו שלשת
הנפת ע"מ והוא זורה ברשת (הראב"ע) , כי נאמר מן נוף נפת כמו מן רוח רחח, והוא שם
מושאל מן נוף האילן, כי הלטטרפות המחזו אל המדינה אשר הוא חלק ממנה כהלטטרפות הנוף
אל האילן, וכן תרגם הרב (ואנדלווייג) : ירכתי צפון, לדעת קלת המפרשים הוא סמוך אל
קרית מלך רב, כי אמרו שהר ציון מלפון ירושלים אבל לדעת בעלי הגֶּעְוֶהֶרֶטֶפִּיּוּ העיר מלפון
להר ציון, ולכן שער הכתוב הר ציון המסואר בזה, שירכתי הצפון אשר לו קרית מלך רב .
וטעם ירכתי סמוך אל צפון, כי כן דרך הלשון כמו לכא' נגב תימנה . מלך רב, מלך גדול
כמו על כל רב ביתו והוא דוד, קרי' חנה דוד (הראב"ע) או אחד מגיניו : (ד) אלהים וגו', כאלו
אמר והמעלה העולה על כלן היא שאלהים גודע בארמונותיה למשגב שלא יחרבו, ואמר ארמונותיה
במקום העיר לגודל ההפלה כאלו היא מורכבת כלה מארמונו גדולות ויושביה כלם קליני ארץ :

ה מ ע מ ר

וגו' יתבאר היטב כי נודע הוא שסנחרב חנה סמוך לירושלים, וא"כ אין ספק כי שלח אנשים
לתור את העיר ולספר מגדליה ולשום לבס לחילה . ומעתה אין לנו רק לבאר עוד איזהו פסוקים .
(ג) נוף, פירש"י בשם מנחם כמו שלשת הנפת (יהושע י"ז י"א) ולועז כמו שלועז שם (י"א ב')
ק נטר"א (כמו שכתוב בדפוס באזיליאה ע"ט ובדפוס א"ד תקי"ד) contrée (פרה"י)
פינץ, ואנדטשפֶּט, געגענד) . (ד"ה) . ירכתי, לועז אונגל"ש, angles (ווינקעל) עיין
מרכא לאון חמיד כ"ז א' ד"ה ה' שער ים וכו' שלועז המפרש כן פנ"ת . (ד"ה) .

(ה) כִּי־הִנֵּה הַמַּלְכִים נוֹעְדוּ
עֲבְרוּ יַחְדָּו:

(ו) הַמֶּה רָאוּ בֶן־תַּמְהוּן בְּהִלּוֹ נַחֲשׂוּ:

(ז) רַעְדָה אֲחֻזַּת־שָׁם
חֵיל בַּיּוֹדְדָה:

(ח) בְּרוּחַ קָדִים תִּשְׁבֵּר אֲנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ:

(ט) כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ וּבֶן־רֵאִינוּ

בְּעִיר־יְהוּדָה צְבָאוֹת בְּעִיר אֱהִינוּ
אֱלֹהִים יְכוֹנְנָה עַד־עוֹלָם סֶלָה:

(י) דְּמִינוּ אֱלֹהִים חֲסֵדָהּ בְּקֶרֶב הַיְכָלָהּ:

(יא) כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים בֶּן־תְּהַלְתֶּךָ

עַל־קְצוֹי־אָרֶץ

צֶדֶק מְלֵאָה יְמִינֶךָ:

(יב) יִשְׁמַח וְהִרְצִיחַ

הַגְּלִנָה בְּנוֹת יְהוּדָה

קָמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ:

(יג) סִבּוּ צִיּוֹן וְהִקִּיפוּהָ

כִּפְרוּ מִגְּדֻלְיָהּ:

ח"ס באתנח. סגול באתנח

שיחו

אותה : ספרו. לשון מנין דעו כמה מגדלים ראויים לה :

(ה) המלכים נועדו. להלחם עליה במלחמת גוג ומגוג: עברו יחדו. למלחמה: (ו) המה ראו. את הקב"ה יולא ונלחם בנזים ההם בן תמהו: נחשו. פור'ונט אטורדי'ץ בלע"ז. כמו ובחפזותה: (ח) ברוח קדים הוא לשון פורענו' שהקדוש ברוך הוא נפרע בו מן הרשעים כמו שנאמר וילך ה' את הים ברוח קדי' וגו' (שמות י"ד) וכן בלור רוח קדים שברך בלב ימים (יחזקאל כ"ז) ברוח אפילם לפני אויב (ירמיה י"ח): אניות תרשיש. הם שביני לור היא חפריקט ומאדום הוא: (ט) כאשר שמענו. הנחמות מפי הנביאים בן ראינו: (י) דמינו אלהים חסדך. הנביא חזר ומתפל' להקב"ה הואומ' דמינו וקוינו אל חסדך לראות תשועתך זו בקרב היכלך. ומנחם סתר אותו לשון מחשבה כמו אל תדמי בנסשך(חסת' ד'): (יא) כשמך בן תהלתך. כאשר שמך גדול בן תהלתך גדול בפי כל: (יב) תגלנה בנות יהודה. כל שאר ערי יהודה הם לליון בנות כמו ויקח את קנו ואת בנותיה: למען משפטך. שתעשה דין באומות: (יג) סבו ציון. אתם הבונים

ה מ ע ר

(ו) נחשו, לועז פור'ונט אטורדי'ץ כמו ובחפזותם ע"כ, furent etourdis (וואורדען בעטטייכט) וכל' כמו ובחפזותם (ירמיה' כ"ג ל"ב) ושם פי' ל' תמהו ולועז איטורדי'זון, חפז ופחז כמו כנשוכשכ. (ד"ה). (ח) ברוח קדים, הנכון כי נחלק הכי"ת במ"ס, והענין נמשך על מה שלפניו כי יאחזמו חיל ורעדה כזלו יבוא עליהם שואה מרוח קדים אשר תשבר אניות תרשיש, ויתורגם: (וויז חוין חטטווינד, דער דיח תרשישען טיפפע לערטרישווערט). (י א) דמינו אלהים, כלומר אנחנו דמינו בנסשנו כי חסדך אך בקרב היכלך יראה, כי אך תגן על עיר קדשך, אולם באמת גם שמך גם תהלתך הם עד קצוי הארץ, כי על מה שמלכת ראש רשע, האיים הרחוקים אשר דכא מלך אשר תחת רגליו יהללו שמך, ויספרו תהלתך, והתהלה היא, כי לדק מלאה ימינך, ויתורגם: (וויז וועהנטען, נור חוץ דיינען טעשפעל ווערדע זיך דיינע גנטדע חפפענכערטען; טוויין דיין רוהץ דיין לחב, פערברייטעטע זיך ביז ען דעז ענדע רער וועלט, חונד דיח גערעכטיגקייט, דערען דיינע רעכטע פֿעלן חייט).

(ה) זעהט דיא קאָניגע — היר קאָמען זיא צוואַממען, אונד גינגען אַללעזאָממט פֿאַראַיבער.

(ו) זיא זאָה'ן, שטוינטען, ענטזעצטען זיך, פֿלאָהן.

(ז) ציטטערן קאָם זיא אָן, דאַזעלכסט;

אַנגסט, וויא אַיינע געבערערין.

(ח) מיט דעם הויך פֿאָן מאַרגען = זייטע

(צערבראַכט דוא שייַפֿע פֿאָן חרשיש.

(ט) וויא וויר געהאַרט, זאָ זאָה'ן וויר יעצט,

אַן דער שטאַרט דעם העררן צבאוח,

אַן דער שטאַרט אונזערס גאַטטעס,

דער זיא אויף עוויג ערהאַלט.

(י) גלייך איזט דייןע גיטע גאַטט! מיטטען אים טעמפעל.

(יא) מיט דייןעם רוחמע, דייןעם לאַבע, אַם ענדע דער וועלט;

דיינע רעכטע איזט פֿאַללער גערעכטיגקייט.

(יב) עם פֿרייע זיך כערג ציון!

עם יויבצען דיא טאַכטער יהודה!

איבער דייןע ריכטערשפריכע.

(יג) אומרינגט דיא טאַכטער ציון!

געהט אום זיא הערום!

צעהלט איהרע טהירמע!

בע=

(ה) בי הנה, זמנה נודע
ה' למשגב לה, כי הנה
המלכי שועדו כאן להלחם
עליה (עיין לעיל פ"א)
מהרה עברו יחד מזלי
מלאת חפזם: (ו) המה
ראו, לא ידענו מה ראו,
אבל בוודאי דבר נפלא ראו
אשר על ידו חושע יהודה.
בן חמהו, בן זה מוסב על
כל אלה ג' הפעלים הנאים
אחריו לאמר שכל זה היה
כאחד מיד כצראו בלי הנדל
רגע, ותא חזי השכלת
מחרס משכיל היודע לקלר
ולחזק מליצתו כמליצת
המשורר עלמו, באופן
שהיינה פעולותיהם שוים
בנפש: (ז) רעדה ע"כ נרחו
וזה טעם נחפזו (הראב"ע):
(ח) ברוח קדים וגו', בוודאי
שזה מוסב על מעשה מיוחד
אשר אירע בימים ההם אך
שלא נזכר בפירוש. והנה
בהשיר (פ"ג) אזכרנו לעיל
ימנו גם יושבי צור בן אויבני

ישראל, גם ההתקשרו שבין תרשיש לצור ידוע מספרי הנביאים כי אנויות תרשיש היו מביאים סחיר לצור
אשר היא היתה סחר גויס ורכושה רב מאד, סוחריה שרים ונכעניה נכבדי ארץ, ולזה אפשר שבעת
ההיא אשר נועדו המלכים להלחם נגד ירושלים ובתוכם מלכי צור המעטירה שברו האנויות השבים
מתרשיש מלחות זהב וכסף וכנינים וכל מסחר טוב, וכאשר שמעו אותה האנשים ההם אשר צטחו על
חילם ואין כחם אלא בממונם, חרדו ונבהלו ושבתו מן המלחמה הם והמלכים אשר אחם. הרשיש,
חוף ים האמלעי או בחלק חפריקח בדעת קלת החכמים, או בחלק חזירחפח, בהמדינה שקורין עתה
היספאניען לדעת קלחם, והים האמלעי (דאז היטטעווענדיטע זעער) ממערב לא"י וצור גם היא
חוף ים ההוא ככל מערבית לפונית לא"י, ולזה דרך תרשיש לבוא צור ממערב למזרח, וכשינסע
הרוח הקדים ממזרח למערב, יתנגד אל הספינות וימנעו אותם מלחזור אל היבשה, וירדו
תהומות צחמת הסער: (ט) כאשר שמענו, מפי אבותינו הנסים שעשית לעמך בן ראיו
עתה בעינינו כהלל העיר הקדושה. בעיר אלהינו, אשר הוא יכוונה עד עולם וכן תרגם
הרב כפי הכוונה הנכונה, וטעם כפילת השם תחת הכנוי ליופי המליצה, וידוע שהוא מדרך
ל"הק (חלקי הדבור להר"ם). צבאוח, כי הוא אדון לבאות מעלה ולבאות מטה (הרד"ק):
(י) דמינו, משרש ומבנין ואל מי הדמיוני (ישעי' מ'), ושעור שני בתוכם הנאים נאחד
לאמר אומרים אנחנו שדומה מסדך נקרב הינלך ועמך, ושמך ותהלתך על קלוי ארץ, ומה
היא תהלתך? כי לזק מלאה ימינך ככל הפעולות שתפעל בעולמך, וכן תהיה שחשמה עמנו
כוא ע"ד הנדק ולזה ישמח הר ליון ותגלנה בנות יהודה למען משכתיך, שהם ג"כ בלדק,
ואינם לריבים להתירא אם תשבו תכל בלדק, כפי זה הענין שכל הר"ם לפרש המשך אלה
הכתובים וגם זה מענין אחרות הקדושה והגבורה אזכרנו לעיל (שיר כ"ט): (יא) כשמך
בן תהלתך, במקום כשמך ותהלתך, לבחות המליצה: קצוי, ע"מ מלכי בחלוק יהו"א והנספרד
צחמש וקודות וסין קצה למרכבותיו (ישעי' ז'): (יב) ננות יהודה, כל שאר ערי יהודה הם
לליון לבנות כמו ויקח את קצו ואת ננותיה (ישעי' יג) סבו ציון, ההמשך בעבור הר ליון
שזכר, וטעם הקריאה אל האויבים דרך החול, כי בן דרך האויבים כשיזכרו אל עיר לתפשה

יחפרו

ת ה ל י ם מ ח מ ט

(יד) שִׁיתוּ לְבַבְכֶם לְהִילָה

פִּסְגוֹ אַרְמוֹתֶיהָ

לְמַעַן תִּסְפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן:

(טו) כִּי זֶהוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד

הוּא יִנְהַגֵּנוּ עַל-מֹות:

(יד) לקילה. לקומותיה כמו חיל וחומה. (איכה ב'): פסגו ארמונותיה. הנביחו בירנותיה. כמו אשדות הפסגה. (דברים ג'). דמתרגמין רמתא: למען תספרו. את גובהה ואת יופיה לדור שאחריכם: (טו) עלמות. כאד'המנהיג את בני קטן לאט. ומנחם פתר אותו לשון עולם וכן פתרונו ינהגנו לעולמים:

מ ט

תוכחה ומוסר רב לכל אדם בין עשיר ובין רש שויבטח בה' בעת רעה ואל ירשע בעת הצלחה.

(ה) לְמַנְצִיחַ לְבְנֵי-קָרַח מְזֻמֹּר:

(ג) שִׁמְעוּ-זֹאת כָּל-הָעַמִּים

הָאֲזִינוּ כָּל-יֹשְׁבֵי חָרָד:

(ג) גַּם-בְּנֵי אָדָם גַּם-בְּנֵי-אִישׁ

יָחַד עָשִׂיר וְאֶבְיוֹן:

(ד) פִּי יְדַבֵּר חֲכָמוֹת

וְהַגֹּת לְבִי תְבוּנוֹת:

מ ט (ב) שמעו זאת כל העמים. לפי שמזמו' זה מיוסד על בני אדם הכושטים בעשרם אמר כל העמים שכלם לריבים ייסור: חלד. היא הארץ על שם שהיא נושנת ומלודה. רדוייל"י לא בלעז. ורבותינו פירשו על שם החולדה שהיא ביבשה ואינה בים דתנו רבנן כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה: (ג) גם בני אדם. בני אברה' שנקר' האדם הגדול בענקי' (יהושע י"ד) בני ישמעאל ובני קטורה: גם בני איש. בני נח שנקרא איש לדיק (בראש' ו'): (ד) והגות לבי. מחשבו' לבי, תבונות הם

א ט ח

ה מ ע ר

(יד) פסגו ארמונותיה, לתרגום הרמז"מן נ"ע שתרגס (בעשטייגט) הנה נפרש לפי דרכנו ארמונותיה על הארמונות שהיו מחוץ בתוך מגרש העיר (למנהיג העיר) אשר משם יביטו אל חוץ העיר, והראש"ע ביאר, הביטו ארמונותיה שהם פסגה, והחכם גשעניזוס בספר המלים אמר שהוא מלשון ארמית שענינו חלוקה, ויתפרש כפי באורנו חלקו בניבס ארמונות העיר למען תוכלו לתור איש ואיש מלד אחר. למען תספרו, בדרך התול (חיראניט) אמר אם גם תחורו את העיר מכל פאה ועבר כל יועיל זאת לכם ללכדה, אך למען תספרו לדור אחרון את גדלה ותפארתה כי זה אלקינו וגו' ולכן לא תנחן העיר הזאת בידכם.

מ ט (א) השיר הזה הוא השתכלות כללי על כל יושבי חלד, ואין בו מה שיורה על פרטיה האומה הישראלית, ולכן אין לברר עת תקונו.

(ב) חלד, פירש"י היא הארץ ע"ש שהיא נושנת ומלודה רדוייל"א בלעז, עיין לעיל י"ז י"ד. (ד"ה)

ת ה ל י ם מ ח מ ט

ב א ו ר ק מ א

יחברו וירגלו את חומותיה ומגדליה לגלות את ערותה ובאזיה אופן יקל לעלות בה ולכנשה, גם אנשי העיר ישמרו מזה הטעם להראות לזרי' בנין ומתכונ' מבנריה', והמשורר בהפך יקרא בשם עמו אל האויב לבוא ולתור את העיר, וזה לאות ולעד כי אינם יראים מפניהם, ואם גם ידעון מבוא העיר לא יוכלו להרע להם. ציון, הוסיף הרב בתרגומו תיבת (טַחְטַעַר), בעבר כנויי הנקבה הסמוכים. ספרו, במסורה ב' רפי, חד ספרו את ישראל דד"ה יוקד כאן, (העירני על זה אלופי ומיודעי מהרש"ד ע"פ ספר מנחת שי), ולזה הוא לוי מבנין הקל וענינו מנין בתרגום הרב (לעה"ט): (יד) לחילה, כמו ויאבד חיל וחומה (איכה ב'), היא החומה הקטנה הסביב לחומה הגדולה (מדברי הרד"ק), והה"א לנקבה ורפוייה, ומן הראוי במפק

(יד) בעמערקט איהרע צווינגער!
 בעשטייגט איהרע פאללעסטע!
 אויף דאס דער נאַוועלט איהר'ס פֿערקינדעט.
 (טו) דען דיעוער גאַטט איזט אונזער גאַטט, אויף עוויג!
 ער פֿיהרט אונז איבער דען טאַך.

מ ט

אנאייפֿרונג צום פֿערטרויען אויף גאַטט אין דער נאַטה, אונד וואַרנונג אים גליקע ניכט איצער= מיטהייג צו וועררען.

(א) דעם זאַנגמיסטער, פֿאַן דען זאַהנען קרח'ס איין פּוּאַלם.

(ב) פֿערנעהמט מיך, איהר פֿאַלקער אַללע!
 ערדבעוואַהנער מערקט אויף!

(ג) דער גראַסען זאַהנע! זאַהנע דער געמיינען!
 איהר רייכען אונד איהר דירפֿטיגען!

(ד) מיין מונד זאָלל פֿיינע שפּריכע לעהרען;
 מיין הערץ פֿאַן וויזהייט דיכטען.

מ י י

כדין כנוי הנסתרת. פסגו, אין לו חבר במקרא, והרב תרגם מעין עליה ואפשר שזה טעם שם פסגה על הנמה. למען הספרו, כלומר לא לכנוש ולחפוש אמרנו לכם סובו וגו' כי לזאת אין לאל ידכם אך למען הספרו לדור אחרון יפיה והדרכה וגבורת': (ט"ז) כי זה, תרגם הרב (דען) להיותו טעם הקריאה סובו וגו', כלומר ועל שאין לנו יראים מלהראות לכם את מבנרינו הטעם נזה כי לנו בטומי' זה אלהים הנעלה מאד על כל הוא יהיה אלהינו עולם ועד, והוא ינהגנו תמיד. על מוח, כלומר על כל סכנה גדולה, ואם גם נגע המות עד נפשו הוא יזילנו מידו. אבל לא יתכן להסב טעם כי, על הספרו הסמוך, כלומר הספרו לדוד אחרון כי זה אלהים וגו', ולהיות תרגומו בל"א (דאט), כי מה טעם עולם ועד? ואיך ידעו נמה שעבר אם יהיה בן תמיד? ולכן הנכון בתרגום הרב, וכמו שאמרנו:

מ ט (א) מזמור, זה המזמור הוא נכבד מאד כי יש בו מפורש אור ע"הב וגשמת החכמה שלא תמות (הראב"ע): (ב) שמעו זאת וגו', זה הדבר שיודיע הוא כולל לכל מי שנפח ה' באפו נשמת חיים על בן האזינו כל יושבי חלד (הנ"ל) וטעם חלד מפורש לעיל (שיר י"ז): (ג) בני אדם, הפחותים במעלה. בני איש, הגדולים כמו גדעון בן יואש איש ישראל (הרד"ק), והטעם לראשון כדברי הרב אבן ימיא ז"ל להיוחס נוטים אל היסוד הפחות שבהם לאדמתם ולעפרם והטעם לשני כלענ"ד מענין ישיבה, ולזה יקרא כל נמצא בשם איש (וועטען) בל"א, כדומם כמי, כמדבר כמלאך, ואף יולר כולם, איש בתרו, חוכרות אשה אל אחותה, איש ואשתו, והאיש גבריאל, איש מלחמה, ואין ישות בלי כח, ולכן הוא שם כבוד: (ד) והגות, שם המופשט במקום המקור כדין הלשון, ושעורו לבי יהנה תבונות, בן תרגם הרב והוא נכין מאד, כי בזה נשלים כפל הענין, וענין השורש ידוע בהקדמת באור מלת הגיון להר"ם (שיין שם). תבונות, וכן חכמות ע"ד הרבנים, כלומר הרבה מאמרים של חכמה, והרבה מחשבות של תבונה.

(ה) אֵתָה לְמִשַׁל אֲזוּנֵי
 אֶפְתָּח בְּכַנּוֹר הַיְדוּתִי:
 (ו) לִמָּה אֵירָא בְיָמַי רַע
 עוֹן עַקְבֵי יוֹסֵבֵנִי:
 (ז) הַבְּטָחִים עַל־חֵילִם
 וּבָרַב עֲשָׂרָם יִתְהַלְּלוּ:
 (ח) אֵחָ לֹא־פָדָה יִפְדֶּה אִישׁ
 לְאֵיתָן לְאֱלֹהִים כְּפָרוֹ:
 (ט) וַיִּקַּר פְּדִיוֹן נַפְשָׁם וְהַדֵּל לְעוֹלָם:

הס: (ה) אטה למשל אזוני. לדברי תורה שנקראת משל הקדמוני (ש"א כ"ד): אפתח. לכס חידתי זאת בכנור וזו היא חידה למה אני לריך לירא בימי רע ביום פקודת עון לפי שעון עקבי יוסבני עונות שאני דש בעקב שאני מזלזל בהם שהם בעיני עברות קלות הם מרשיעו' אותי בדין וכל שכן העשרים (ז) הבוטחים על חילם ומה בלע בממונס הלא (ח) אה לא יוכל לפדו' את אחיו בממונו לפי שאם באים לפדות איש את אחיו יתיקר פדיון נפשו מכל הון לפיכך על כרחו חל הוא לעולם

ויחי

מלפדותו: (ט) ויקר (שתי') לנכח ולא יראה השחת) ומנחם חברו לשון מניעה כמו אוקיר אנוש מפו (ישעיה י"ג) ואלך עמם בחמת קרי (ויקרא כ"ו) - כלומר וימנע פדיון נפשו:

כי

ב א ו ר

(ה) אטה למשל אזוני, המזורר האלהי כשתמלא נפשו מרוח הקדש אשר תחל לפעמו, ידמה לו כאלו שומע באזניו דברים נשגבים מפי לבאי מרום במרום, ובשמחת לבו ישפוך שיחו באמרות טהורות ולזה יאמר המזורר כאן, מה שהבטחתיכם שמתשנות לבי תהיינה תבונות, הטעם לפי שאתה אזוני למשל הנשמע לי מפי מושלי עליון, ואותו המשל אשמיע גם אתכם בפי המזמר על הכנור, וזה טעם הבטחת פי ידבר חכמות. והנה כמה שהקדים טעם ההגות לטעם הדבור, (ח) פתח כמה דסיים, (ג) להיות המשנה הסנה הקודמת למסובב הוא הדבור. זהו בבחינת המדבר, אבל בבחינת השומע תהי' באמת הדבור הסנה הקודמת אל המשנה הנכרת על ידה, ולכן שמעו וגו' והסמוך אליו פי וגו', ואחריו והגות וגו', ודוק היטב על המאמרי' הנאים ע"י ההתפעלות האמת' כי הם יסכימו תמיד עם תולדות הדברים הנאמרים. אפתח, או שהוא מענין החרה, כמו פתח חרובות רשע התר אגודות מועה (ישעי' נ"ח), והטעם על חידתי, בדרך שאומרים בל"א (חייך רעטהזעל וְחִזְעֵן), או שהוא מענין התחלה, בדרך שמשו חז"ל בזה השורש, וכמו שאומרים בל"א (פנטטיחזען), והרב תרגם כפי הענין וכפי

ה מ ע ר

(ה) אטה, לדעתי יותר נכון לפרש על פי דעת הראב"ע ורש"י שהכוונה שהתבונות אשר יהגו לבי והחכמות שידבר פי אך במשל אביע ובכנורי (כי היו"ד של חידתי מושך עלמו ואחרת) אפתח את חידתי הדבר שהיה לי תמיד סתום כחידה והוא תנלית אנוש ותקותו עלי אדמה כאשר יבאר, ויתורגם: (ח) בעבר נור דעת געדיכטע וויילז איך חייך אהר כייגען, חיינע הערפע זקלז חיר דעז רעטהזעל וְחִזְעֵן). (ו) עון עקבי, כבר ביאר הראב"ע שטעם עקבי כמו רגלי, וכן נוטה דעת יונתן ורש"י וכל אחד כפי דרכו יפרש, ולי נראה שהכוונה למה אירא בימי רע הלא עול לא יעשה לי ואך עון עקבי (כלומר עונש דרבי) יסבני, ואם חף אנכי מפשע לא יאנה לי רע, ויתורגם: (ו) ויחרת זקלז חייך חין חונגליקסטחגען חייך פירכטען? חייך קאן יח נור דיח סטרופ-פע חיינעס חונגערעכטען ווּחִזְעֵן טרעפפען). (י) הבוטחים, אשר שגלה המזורר את דעתי, כי אך כגמול ידי אדם יעשה לו, הסב את פניו מול ראעי ארץ הבוטחים על חילם.

(ה) מיון אהר פערנימכט איין האהעם לער, אונד אויף דער הארפע שפיל' איך'ס נאך.

* *

- (ו) זאלל איך פערצאגען אין דער באוען צייט?
- טריפעט מיך דיא שטראפע מיינער אונטערטרעטער?
- (ז) דיא זיך אויף איהרע מאכט פערלאססען, אויף איהרען גראסען רייכטהום טראטצען.
- (ח) דען ברודער ווילל דער ברודער ניכט בעפרייען, פערזאגט דאז לאועגעלד דעם ריכטער.
- (ט) זיך זעלבסט לאוקויפען, קאסטעט עם צו פיל, זיא ווערדענס עוויג אונטערלאססען.

אונד

וכפי לחות לאונו אשר תרגם
 בה. בכניד, כי נגון המנגן
 וללחה עליו רוח ה'.
 חידהי, מענין דברי חכמים
 וקידוחם (משלי א') והטעם
 על דבריהם המעמיקים
 סוד כל כך עד שיהיו לרובי
 עם הארץ כחידה סתומה
 שאין לה פשר. והנה כל
 הפסוקים האלה אינם כי
 אם פתיחה אל השיר אשר
 מזה הטעם הפסוקי הר"מ
 בסימן מה מעלמות השיר
 המתחיל ב'הסמוך, וטרם
 שנפרשו ולטרך להוסיף

עוד על דברי הראש"ע שהנאנו לעיל (פסוק א') ולאמר שתוכן ענינו השאלה העמוקה
 הנשאלת כמעט בכל הדורות פעמים רבות, על המלאכות רשע וטוב לו לדיק ורע לו, והמשורר
 ברוח קדשו יתיר ספק הזה באמרו כי אין טוב ואין רע אחתי בע"הו זהו כהיות גבול ועת קלוב
 לכל אשר נעשה תחת השמש ואין קיום לכל היקום, והמות יאבד את הכל, אבל תקות הדיקים
 ואבדן הרשעים הוא בע"הב, אחרי הפרד הנפש מעל הגוף, אזי יתענג הטוב ויתנגע הרע,
 גם איש את פריו יאכל ונגמול ידיו יעשה לו: (ו) למה אירא בימי רע, הבאי' עלי בסבות
 הע"הו הארלי או בסבות שונאי הרודפים אותי, הלא אין זה עונש הבא אלי מאת השם יתעלה
 היודע נקיון כפי ונתום לבני וזה שאמר: עון עקבי יסיבני, כלומר הכי יסוב אותי וינאץ עלי
 העונש המוכן אל האנשים האלה הרודפים אותי ונותנים עלי עקב, וטעם עון בטעם גדול
 עוני מנשא (בראשית ד') ועיין גם הבאור להר"מ: (ז) הביטחים, עקבי ההולכים בשרירות
 לבס ובוטחים על הכח אשר יש לאל ידם לעשות ככל תאות נפש ע"י הממון שאספו ואצרו
 בע"הו, וזה שתרגם הרב חילס (זוהרע מחכט), כי גם חיל נרדף לשם כח וגבורה, אך ההבדל
 שביניהם כשיבואו אלל האדם נראה לע"ד כי הוא זה, אם יש לאל ידו לפעול פעולה גדולה
 וחזקה ע"י כח עצמי או כח גופו אי כח נפשו, ההוא יקרא כח כח, והוא המכונה בל"א (קרחפט,
 טטערקע); אבל אם יפעול הפעולה הזאת ע"י כח אמצעי, או ע"י רכוש הרב, או ע"י
 חוכמו, וכל הדומה לזה, הנה נאמר שיש לאיש הזה חיל והוא יקרא בל"א (מחכט), ולזה
 כל מה שיהי' חיל לדבר אחר, יהי' כח בפני עצמו; וזה גבורה באדם אינו נופל כי אם על
 אמצות רבשש נכחותי' (זעעזען: טטערקע, חוטה), ואין זה סותר כלום למה שאמרנו לעיל
 (שיר ב') על גם זה לפי שנאמת אין אמצות אלל חושבות כח, והמשכיל יבין; וכבר ידוע
 שיש גבור ותש כח, אבל אין גבור שאין לו חיל, כי אמצות נפשו היא הכח האמצעי אשר בו
 יעשה חיל, ויש להבדיל בין סמיכות איש אשר יש לו חיל לסמיכות גבור העושה חיל; אבל
 לא יתכן לומר איש כח מטעם הנזכר לעיל (פ"ג) כי אי אפשר לשום ישות בלי כח, אם רב
 ואם מעט; אך סמיכות איש גבורה כהיות המקרה בהנשא עלמו יבנה ממנו התואר גבור.
 ויש לדבר עוד בזה, אך שאין כאן מקומו, וכבר הארכנו יותר מדאי, ונחזור לכונתינו. וברוב
 עשרם יתהללו, כאלו השיגו בו הטוב והתכלית אחתי, לפי שלא יוכל איש להחילב נגדם בזה
 העולם, והנמשך מזה שלא יבואו ולא יכלמו מלהקים כל מזמות לבס הרע, ולכן תרגם הרב
 (טרקטלען): (ה) אח לא פדה, כל כך חשוב ויקר הממון צעיניהם שירלו יותר לראות באבדן
 אחים, ולא יאבו לתת מאומה מרכושם לפדותם מלרה. לא יהו לאלהים, אשר ירשיעון את
 האח. כשרו, אשר יושת עליו להכילו מן העונש: (ט) ויקר וגו', כלומר ממונס חניב עליהם
 אפי' מגופם, כי אם יקר מדיון נפש, שיאכל הנוגש מהם ממון רב לפדות עצמם, גם זה
 לא יתנו. וחדל, הפדיון הזה לעולם, כלומר לא ימלא ולא יעשה, וזה אחד משמושי הוי"ו
 שהעי' עליהם הר"מ כחבורו אור לתיבה, ויקר הפדיון, וחדל הפדיון, וי"ו ויקר התנאי
 (ווען) וי"ו וחדל לחשובה התנאי (זח):

(יא) כי יראה חכמים ימותו. ואין ניבולין מן המות לפיכך ע"כ הוא חדל ליגע ולטרוק על פדיון אחיו: חילם. ממונס. בחכמי' נאמר מיתה שאינס מתים בע"הו אלא הגוף בלבד ובכסיל ובער נאמר אבידה שהגוף והנשמה אבודים: (יב) קרבם בתימו לעולם. מחשבותם לבנות להם בתים שיתקיימו לעולם: קראו בשמותם. את בתיהם שהם בונים למען יהיה להם לזכרון ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך (בראשית ו') אנטויבם בנה אנטוכי' סליקוס בנה סליקי': (יג) ביקר. לשון יקר ותפארת. (סא"א): נמשל. לשון משל: נדמו. ל' דממה: (יד) כסל. שטו': ואחריהם צפיה' ירלו סלה. והנאים אחריהם ידברו בהם ויספרו צפיהם מה אירע לראשונים: ירלו. לשון הרגאת דברים.

(י) ויהי עוד לנצח לא יראה השחת: כי יראה חכמים ימותו יחד כסיל ובער יאבדו ועזבו לאחריים חילם: (יב) קרבם בתימו לעולם משכנתם לדור ודור קראו בשמותם עלי אדמות: (יג) ואדם ביקר בלילין נמשל בבהמות נדמו: (יד) זה דרכם כסל למו ואחריהם ובפיהם ירצו סלה: (טו) כצאן ו לשאול שתו מות ירעם

וירדו

רטרירונ"ט בלע"ו. וחז"ל פירשו זה דרכם של רשעים שסופם אבודים אבל כסל למו חלב יש להם על כסליהם ומנסות את כליותיהם ואינן יועלות אותם לשום מרעתם ושוא תאמר שבזה היא להם על ששכחו שסופם למות ת"ל ואחריהם צפיהם ירלו כלו' יום אחריתם חמיד צפיהם ואין אחרדים ממנו: (טו) כצאן לשאול שתו. כצאן המתאסף לדיר כן הם לשאול. שתו דגשו' הת"ו במקום ת"ו שנייה לשאול שותתו לשון שתותיה של שאול למדרגה התחתונה וכן שתו בשמים פיהם (לקמן ע"ג) גם הוא לשון שתות. קבעו בשמים פיהם לשונם הרע: מות ירעם. מלאך המות יאכלם. ואל

ה מ ע ר

(יד) כסל למו, הנוכח כי כסל הוא כמו וישימו באלהים כסלם (לקמן ע"ח ז') והענין שזה מה שהזכיר בפסוק י"ב הוא לבדו כל חקותם, וגם הנאים אחריהם הדבר הזה ירלו צפיהם חמיד, ויתורגם: (דיעזער אוהר וועגרעל חזט אוהרע האפפנונג, אונד דיעזעק ווערדען אויך אוהרע נעכקווען הו"ו דיגען). ירצו, פירש"ל לשון הרגאת דברים (וזהו לשון התלמוד שלשה הרגלות הן ר' יהושע הרבה דברים וכו' חגיגה י"ד ב') דטריי"רונט בלע"ו (כ"כ בדפוס באזיליאה שע"ט) וזהו detailleron בחילוף למ"ד ברי"ש הנהוג בלשונות (ז"ח ווערדען אווטטענדויך ערלעה זען, אויזפיהרויך בעטרייבען), והמעתיק בדפוס אפעננאך העתיק reciteront (ז"ח ווערדען ערלעהווען). (ד"ה). (טו) כצאן, לשוא עמלו כל המפרשים למאז דרך סלולה בנאור הפסוק הסתום הזה, סגור יהיה לא יפתח עד אחרית הימים, והרמב"מ נ"ע הלך בעקבות דרש חז"ל (הביאו רש"י) שאמרו גיהנום כלה והם אינס בליים, אולם בכל זאת לא עלתה בידו להמתיק אחרות המליצה נאשר יבין כל משכיל. ולולא יראתי לשלוח ידי במלאכת ה' הייתי אומר לסרס הכתוב כצאן לשאול שתו מות ירעם מוזל לו וירדו בס ישרים לבקר וגו' והכוונה כי אמרנו שפסוק י"ד נמשך על בתימו לעולם וגו' (ופסוק י"ד הוא אך מאמר מוקגר) וע"ז אמר כי המה הוכנו

ת ה ל י מ ט

ב א ו ר ק מ ג

- (י) אונד ווען דער טהאר נאך עוויג לעבטע, אונד ניעמאהלס דאז פערדערבען זאָהע;
- (יא) זאָ מערקט ער ניכט דאָס וויזע שטערבען, דאָס אויך דער טהארען שוואַרם פֿענעהט, אונד אַנדערן איהרע קרעכטע לאַססען!
- (יב) זיא וועהנען צוואַר: פֿאללעסטע דויערן, איהר וואָהנבלאַטץ בלויבע פֿיר אונד פֿיר, איהר נאַמע האָכבעריהמט אויף ערדען.
- (יג) אַלליין דעם מענשען גאַנצע העררליכקייט, זיא דויערט קיים איינע נאַכט, ווען ער דאַזין פֿעהרט, וויא דאָז פֿיה.
- (יד) דיעם איזט איהר טהון: זיך זעלבער טהאַרהייט; ווענ'ס נור דיא שפעטען ענקעל ריהמען.
- (טו) גלייך איינער העערדע, פֿאַהרען זיא אינס גראַב; זיא

(י) ויחי, ואם יחיה עוד האיש הכילי הזה לנלח, אז אמרתי שהדין עמו לאהוב כל כך ממנו, וטעם עוד בל"ה קכטעס (נאך) בל"ה, כלומר אם יתוסף ויחינו אל הענין האחד עוד ענין שני: (יא) כי יראה, אבל היה לו לראות בעין שכלו, בתרגום הרב (וערקען), והוא מבנין התנאי (קחג יוקטופוק) יראה (ער זאָגט טעזעהען), וכן ויחי דלעיל (הפֿכטע עד זעבען). חכמים וגו', כלומר בכל כחה וכתה אשר יראה להמנות בתוכם יגביל המות את חלדו, כי אם יאמר חכם אני, הלא החכמים

ימותו, ואם יאמר מה לי ולחכמים אשר להם רב כעס בעולם הזה, הנה גם הסכלים יאבדו, ואלל חכמים אמר ימותו על דרך כבוד, שמיתתם אינה אלא פטיר' הע"ה, אבל מיתת כסילים היא אבדון גמור ולכן אבדו. יחד כסיל ובער, החכמה אינה אלא אמת אבל כמה מיני סכלים בעולם ולזה יאמר שהם יחד יאבדו, והר"מ השלים יופי המליכה בל"ה בשם גנאי (טווערק) שהוא סס לחבורת שקלים ורמזים והכסיל הוא הנוטף בלבו וישם כסלו ברוב חילו (אין פֿאָן זיך זיינגענאָהענער הענט), והבער הוא נבער מדעת ולא ידע בין טוב ורע (אין חוהער הענט). ועזבו לאחריהם חילם, אבל א"ל לעזוב כחן לאחרים מטעם המפורש לעיל (פ"ז): (יב) קרבם, מחשבותם כמו קרבם הוות דלעיל (שיר ה'), כלומר הטעם שלא יאגידו כל כך במות הוא לפי שזשנים בלבם שאם גם ימותו מ"מ מעשיהם קימים לעולם, כמו הארמונות הגדולות שבו לעשות להם סס, ולזה יקראו עוד כל ימי הארץ בשמותם. קראו, מבנין סועל בתמורת השור"ק לקמ"ץ קטן נדרכו ובלי תשלום הדגש, והשעור יחשבו שיקראו בשמותם, או שיקראו אלה המשכונות לעולם בשמותם, דהיינו בשמות הנונים. עלי אדמות, כמו ארצות מטעם אל האדמה אשר נשבעתי וגו': (יג) ואדם ביקר, תשיבת המשורר אל מחשבות אותם האנשים לאמר שהם טועים כי הכל נשכח, ולא יאריך האדם ביקרו אחרי מיתתו הנמשלת למיתת בהמה היורדת למטה אם לא השלים נפשו בעודו בחייו. בלילין, כלומר אסילו זמן מועט לא יעמוד ביקרו. נמשל וגו', אם האדם הסוף נמשל במיתתו כבהמות שנדמו ונכרתו: (יד) זה דרכם, הוסיף המשורר לאמר, ואם גם יהיה המחשבות האנשים האלה שיקראו בשמותם עלי אדמות, מה יועיל להם הזכרון ההוא אם המעשים אשר יעשו הם לרעתם ולהשחית נפשם, אבל בן דרכם החמידות שיאכזבו להיות מעלליהם כסל למו המאבד את נפשם, בלבד שהדורות הבאים אהריהם ירלו את מעשיהם בשיהם, וטעם ירצו יודיעו שרלונס סס: (טו) כצאן לשאול שחו, כמו הרועה שאוסף הפאן בן יהי' הרוע' שלהם המות שיאספם אל שאול והם שחו והבינו עלמס לאבדן נלחי

ה מ ע פ ר

הוכנו לשאול ומות ירעם מזבל לו ממשכנותיהם הבעות (דער טאָר טרייבט זיא חוים איהרען פֿאָזעסטען), ואז ירעם לפי שהמשיל אותם ללחן, ומה שבא זבל ולו בלשון יחיד כי על כל אחד ידבר, ומיד אחר מיתת הרשעים האלה ירדו בס (בזבולס) ישרים (אונד דעם אַפֿרגענס דאָרויף העררטען טאָן רעדזיכע דאָרינען), ולורס (של ישרים) הוא לבד ינלה את השאול, כלומר הדבר אשר שמו בו הישרים בטחונם הוא הדבר אשר יעמוד לעד (דערען פֿעסטע דעץ חוונטערטאָג טראָטלט), ולא בארמונות הרשעים אשר יעזבו לאחריהם.

ואל תחמה על לשון אכילה
 זו שכן מלינו במקום אחר
 (איוז י"ח) יאכל בדיו בכור
 מות. ל"א לשון רליטה
 כמו הירוע ברזל (ירמיה
 ט"ו): וירדו גם ישרים
 לבקר. ליום הגאולה
 בשורת בקרם של ישראל
 יהיו רודים בהם כמו
 שנאמר ועסותם רשעים
 וגו' (סוף מלאכי): ולורם
 לבלות שאול. לורתם של
 רשעים תבלה את השאול.
 גיהנום בלה והם אינם
 כלים: מזבול לו. מהיות
 להם מדור והקב"ה מוליא
 חמה מנרתקה ומלהטת
 אותם שנאמר (שם) וליהט
 אותם היום הבא. ורבותינו
 פירשו מזבול לו על שפשו
 ידיהם צובול שהחריבו את
 צ"המ: (כז) אך אלהים
 יפדה נפשי. אבל אני
 שהטיתי למשל אזני. אהי
 יפדה נפשי שלא אלך אל
 שאול כי יקחני בחיי ללכת
 בדרכיו: (יט) כי נפשו
 בחייו יצרך. הרשע מברך
 את נפשו בחייו ואומר

ויִרְדוּ בָּם יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּר
 וְצִירָם לְבִלְוֹת שְׂאוּל מִזְבֵּל לָו:
 (טז) אֲךְ אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי
 מִיַּד שְׂאוּל כִּי יִקְחֵנִי סֵלָה:
 (יז) אֶל־תִּירָא כִּי־יַעֲשֶׂר אִישׁ
 כִּי־יִרְבֶּה כְבוֹד בֵּיתוֹ:
 (יח) כִּי לֹא בַמּוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל
 לֹא־יִרַד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ:
 (יט) כִּי־נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יִבְרַךְ
 וַיּוֹדֶה כִּי־תֵיטִיב לָךְ:
 (כ) תִּבּוֹא עַד־דָּוָר אֲבוֹתָיו
 עַד־נִצַּח לֹא יִרְאוּ־אוֹר:
 (כא) אָדָם בִּיקָר וְלֹא יִבִּין
 נַמְשָׁל כִּבְהַמּוֹת נַדְמוֹ:

מומור

וצורם קרי

שלום עלייך נפשי לא יאונך שום רעה אבל אחרים אין אומרים עליו כן: ויודך כי תטיב לך. ואתה
 אם תשמע לדברי הכל יודוך כי תטיב לנפשך לישר את דרכך: (כ) תבא עד דור אבותיו. כשתשלים
 ימך ותמות תבא ותראה את דור הרשעים אבותיו של רשע נידונים בגיהנום אשר עד נלח לא יראו
 אור: (כא) אדם ביקר ולא יבין. דרך החיים נתונה לפניו שאם ילך בה הרי נכבד ואינו מבין את הטוב:
 אל

ב א ו ר

נלחי באחזם הדרך הרעה (מדברי הרד"ק) הני אין זה כסל למו. וירדו, פת"ק דג"ש וחבירו
 בכתובים וקד רפי בתורה (מס"ג) ובא אס בן המהופך במקום הישר, אס לא נישר המהופך
 בהפוך המהפך. לבקר, בה"א הידיעה ותרגם הרב (יענען), והוא הבקר הידוע לבוא אחרי
 שתקיץ הנשמה מתרדמת העולם הארצי. וצורם וגו', נלאו כל המפרשים למלוא מענה בזה
 המאמר, ודחקו ולא מלאו די מחסורו כן להבינו בפני עצמו, כן בהמשך המאמרים האחרים,
 ונלחם הר"המ בנח שכלו הוך, ובעומק ביגחו בדרכי הלשון, לגלות מלפנינו בטוב טעם ודעת
 להודיע שעורו בזה: וצורם הוא לבלות שאול מהיות השאול זבול לו אל הנור הנזכר. ואנחנו
 נחקור אחרי פרטי חלקי האמר למען הבין טעמו. וצורם, כנר ימלאו שנות רבים הבנוים
 גס.

ה מ ע מ ר

(יט) כי נפשו, לפי הפשוט הענין שאס גס תחברך בעלמך וגם אחרים יודך כי יש לאל ידך להטיב
 לך, מה יוסיף ומה יתן זאת, ויתורגם: (קב חזן זיינען זעבטן ער זיך גליקליך געפריענען,
 חונד מטן חיהק ריהוט, דמס ער זיך גיטליך טהון קמן).

(זיא טרייכט דער טאָד. דיא זעליגען בעהעררשען זיא
(אן יענעם מאָרגען. ניכט עוויג פֿאַסט דער אַבנרונד
(איין וועזען דאָז איהן איבערדויערט.

- (טז) דער הערר ערלאָזע מינע זעעלע,
- ניממט ער זיא מיר, נור פֿאַן דער האַללע;
- (יז) זיא זיעהעט אָהנע נייד, ווען יענער שעטצע זאָממעלט,
- אונד זיינעס הויזעס העררליכקייט פֿערמעהרט.
- (יח) אים טאָדע ניממט ער קיינע שעטצע מיט;
- דיא העררליכקייט פֿעהרט איהם ניכט נאָך.
- (יט) איזט זיינע זעעלע היער פֿערגניגט;
- איינסט ווערדען זיא דיך זעליג פֿרייזען.
- (כ) ער פֿעהרט דאָך זיינען פֿאַטערן נאָך,
- ערבליקט עוויג ניכט דאָז ליכט.
- (כא) איין מענש אין האַפֿטען ווירדען,
- (ווען ער קיין ווייזער איזט,
- פֿעהרט היין, וויא דומטעס פֿיה.

דער

גם על משקל זכר גם על
משקל נקבה, כמו אוסף
אספה, עול עולה, נחל
נחלה ורבים כמוהם. וכן
צור צורה. וכן אמר
הראב"ז עוהרד"ק ולורס כמו
ולורחם, אבל ידוע (משער
ט' ממלות הגיון) שדברים
הטבעיים לא יקראו התמונה
האחשת בחושים הצורה,
כ"ח עצמות הדבר המיוחדת
אותו לעכס נכדל, (דחט
וועזען זיינעס דינגעס),
ויהיה ח"כ לורת האדם
חלקו הטוב אשר חן לו
אלהים הנשמה העליונה.
לבלות, הנחת שורש בלה
בעכס וראשונה בשתמשוך
דבר מה זמן רב (דויערען
פֿאַטערן), וכן כתיב אשרי
בלוחי היתה לי עדנה

(בראשית י"ח), אך נהיות שכל הדברים הנופלים תחת החושים יפסדו לעת זקנותם, לכן הושאל
השרש הזה גם על הבליה וההפסד, ומזה הטעם לא בלו שלמותיכם (דברים כ"ט), והוא עומד
בניין הקל, אך כשיבנה ממנו הבנין הכבד הוא יולא, ויהי' טעמו כפי הכונה השני' דבר המפסיד
כמו בלה בשרי ועורי (איכה ג'), אמנם כפי הכונה הראשונה יאמר על הדבר המנלח לרעהו
בענין ההמשכה הזמנית (איבערדויערן), ומזה הטעם יבלו ימיהם בניעמים (איוב כ"א),
כלומר שיפסקו ימיהם טרם שיפסקו טובם, וכענין שאומרים בל"ח (דיח לייט זיבער), וכן
פירושו כאן. ובהיות כי י"הג שאליו יכלול בו גם התכלית, יהי' שער החלק הזה ותכלית
לורם הוא לנלח השאלו בענין הקיום התמידי (זיהר וועזען איזט בעשטישווט דחז גרוב לו
זיבערדויערן). וצורם, כפי הכתיב הוא פעל עם כנוי, כלומר לייך אותם באופן שיבלו השאלו
(ער החט זיא געבילדעט דחז גרוב לו זיבערדויערן). מיבול לו, מ"ס השלילה כמו וכבדתו
מעשות דרכיך (ישעיה נ"ח), כלומר וכי אפשר שיזנול לורם תמיד את השאלו בהיות שהוא יאריך
יותר מן השאלו, ומעתה נבין כונת הר"מ, לפי שאמר המאמר וירדו גם ישרים לבקר הידוע,
הוסיף לפרש שנלי ספק יבוא הנקר הזה, כי לורם הוא לבלות שאלו מהיות זה זנול לו ודוק:
(טו) אך אלהים וגו', כלומר ח"כ הדבר, כל תאותי וחשקי אינו כי אס שיפדה ה' נפשי מיד
עונש הע"הב צעת שיקחני מן הע"הו, ואס בזאת אני בטוח: (יז) אל תירא, נפשי כי תראה
שיעשר איש אפילו אינו הגון, לאמר לית דין ולית דיין בעולם גם לא תקנא את האיש ההוא:
(יח) כילא וגו', ובמה נחשב הטוב ההוא אשר כרגע יעבור ואינו: (יט) כי נששו בחייו וברך,
מטעם והתברך בלבנו, כלומר אס גם יברך האיש העשיר הזה את נפשו בחייו לאמ' לעלמו
ווידו לך הנאים אחרך כי תיטיב לך במעשיך, וכמו שאמר לעיל ואמריהם בפיהם ירלו, הנה
מה תועיל לו הנרנה והתהלה הזאת, כי בכל זאת תבוא נפשו וגו'. ויש פותרים הטעם,
אס גם הנקיל הזה יברך את עלמו בחייו, הנה לעתיד אמריס יודו לך אשר אתה לרק עשית,
כי הטבת לך במעשיך, וטעם כנוי הנוכח, לנפשו ידבר כן שלא תירא, ותרגם הרב ז"ל נוטה
באמת לכל אדם מאלו ב' הכונות והבומר יבאר: (כ) עד דוד אבותיו, אל דורות הראשונים,
מטעם ויאסף אל עמיו, או יהי' השיעור אל מקום אבותיו הוא השאלו וטעם דור כמו דירה,
מלאון דורי נסע ונגלה (ישעיה ל"ח), וטעם אבותיו, שהיו רשעים כמוהו, ע"ד שאמרו חז"ל
ברא כרעי' דאבוב והוא הנראה היותר נכון בעבור ההמשך. עד נצח לא יראו, הוא ואבותיו
חור הקיים הנלמדים כי לא יפדס אלהים מיד שאלו: (כא) אדם ביקר וגו', כלל הנמשך
מדברי השיר, כל אדם שיש לו יקר וגדולה בע"הו יותר מאשר אחיו, ולא יבין להשלים נפשו
ולתקוותה

נ

המשורר מודיע שהקרבנות אינם עיקר ועבודת השם, רק בואת
יבשר ענוי, כי יעזב רשע דרכו ויעשה טוב.

(א) מִזְמוֹר לְאַסָּף

אֵל וְאֱלֹהִים יְהוָה דָּבַר
וַיִּקְרָא אֶרֶץ מִמְזֹרַח שָׁמֶשׁ
עַד-מִבְּאוֹ:

(3) מִצִּיּוֹן מִכְּלָל יִפִּי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ:

(ג) יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאֵל-יִחְרָשׁ

אִשׁ-לְפָנָיו תֹּאכַל

וְסָבִיבֵנוּ נִשְׁעָרָה מְאֹד:

(ד) יִקְרָא אֵל-הַשָּׁמַיִם מֵעַל

וְאֵל-הָאָרֶץ לִדְיִן עַמּוֹ:

(ה) אֶסְפּוּ-לִי הַסִּידִי

כִּרְתִּי בְרִיתִי עָלֵי-זִבְחַ:

(ו) וַיִּגִּידוּ שָׁמַיִם צְדָקוֹ

כִּי-אֱלֹהִים וְשִׁפְטָהּ הוּא סֵלָה:

(ז) שָׁמְעָה עַמִּי וְוָאֵדְבָרָה

יִשְׂרָאֵל וְאֶעֱיֶדָה בְךָ

אֱלֹהִים אֱלֹהֵיךָ אָנֹכִי:

לא

הבטחון הזה, הנה הוא גם כסל למו, לפי שהבטח בזה לא יבין
להשיג האושר האמתי, ולפ"ז התדמות ב' הסיומי' מעין הכלל והחבדל מעין הפרט:
מומור

ב (א) אל אלהים ה'.
אקרא (אלהי האלהים
ה' שמו): דבר ויקרא ארץ.
והוא הופיע מליין שהוא
מכלל יומי: מכלל. שם
דבר פרמנ"ט בלע"ז. ועל
גאולת העתיד התנבא:
(ג) יבא אלהינו ואל יחרש.
עוד על דם עבדיו השפוך:
(ד) יקרא אל השמים.
לפקוד על שרי העמים
שנ"רום: ואל הארץ, לפקוד
על מלכי האדמה: לדין עמו.
לנקום נקמת עמו כמו
כי ידין ה' עמו וגו' ודם
עבדיו יקום (דברים ל"ג):
(ה) אספו לי חסידי. ועוד
יקרא לשמי' ולארץ שיאספו
לו הגלויות בענין שנאמר
עורי לפון ובאי תימן (שיר
ד'): כרתי בריתי עלי זבח.
שקבלו את החורה בנרית
וזבח בענין שנאמר הנה
דם הנרית אשר כרת ה'
וגומר

באור

ולתפוחה עדי עד, ידמה
בעונו ויהי' נמשל בנהמות
שנדמו ונכרתו באין תקוה,
והנה נראה שהשיר הזה
יפרד לב' חלקים, סיום
הא' ואדם ביקר כל יליו,
סיום הב' אדם ביקר ולא
יבין, הכלל ידבר ביקר
העולם הארצי שאינו יקר
אמתי, אך בחלק הא'
ידבר ברעות רוח של אותן
האנשי' הבוטחים על אותו
היקר אשר כל יליו אתם,
אבל בחלק הב' יאמר
שמלמד שאינו מועיל להם
להשיג האושר האמתי,

המעמר

ב (ב) מכלל, פירש"י שם דבר פרמנ"ט בלע"ז; parement (שחוק, ליערדע) וכן לועז
במכלוליים (יזקאל כ"ז כ"ד) ע"ש. (ד"ה).

נ

ניכט דאז אָפּפּערן, דער בעסערע לעבענסוואַנדעל
איוט דער וואָהרע גאָטטעסדיענסט!

(א) איין פּאָלם אספּ'ס.

דער גאָטטער גאָטט, דער עוויגע רעדעט;
רופֿט דער ערדע צו פֿאָם אויפֿגאַנג ב'ו צום נייערערגאַנגע.

(ג) פֿאָן ציון — קראָנע דער שאַנהייט —
(שטראַהלט דיא גאָטטהייט איי הער.

(ג) ער קאָממט, אינער גאָטט, אינד שווייגט ניכט,
[בליטששטראַהל פֿערצעהרט פֿאָר איהם;
אום איהן הער געוואַלטיגער שטורם.]

(ד) רופֿט דעם היממעל פֿאָן אַבען,
רופֿט דער ערדע, צו ריכטען זיין פֿאָלק:

(ה) „פֿערזאַממעלט מיר מיינע פֿערעהער,
„דיא מיין בינדנים ביים אָפּפּער ערריכטען.

(ו) [דער היממעל איוט זיינער גערעכטיגקייט צייגע;
דען ער איוט ריכטער — גאָטט!]

(ז) „האַרע מיין פֿאָלק! איך רעדע;
„ישראל! איך צייגע אונטער דיר.
„גאָטט בין איך, דיין גאָטט!

נ (א) מוזמר לאספּ,
יחוסו נס' ד"הי למלכי
יהודה. אל אלהים, כמו
אלהי האלהים. ה', שהוא
שוכן על גלי סיני (הראב"ע)
וכן תרגם הרב (דער
עוויגע), כלומר זה ה' אשר
מסיני בא והופיע מהר
פארן, וכאשר נאמר עוד.
ויקרא ארץ, קרא יושבי
הארץ הדרים ממזרח שמש
עד מזרחו (הנ"ל):
(ב) מציון, אלהים הופיע
כמו מהר פארן בימי קדם.
מכלל יופי, מקום הכולל
בו כל הופי כלומר עליו
היופי, וכל דבר מבחר
העולה על אחיו יכונה בל"א
בשם (קרח"ע): (ג) יבוא
אלהינו ואל יחרש, לדברי'
הנעשים עתה בדורנו.
ובביביו, ומה שסניב לו
נשערה מאד ע"י רוח סערה
הנא אחר, וטעם משקל
הנקבה, לפי שלא הוברר
המין, כדרך ל"הק במקום
הטימטום (נייטרות) בל"א:
(ד) יקרא, זה אלהינו
שיבוא ואל יחרש, ולכן
א"י המאמר הקודם אז וגו' כמאמר מוסגר. אל השמים, אל המלאכים. ואל הארץ, אנשי
הארץ. לדיו, כמו להדין והוא מקור מננין הכנד הנוסף, וטעם המשפט לפי שנימי המזורר
היו ב' כחות בני ישראל אשר עזבו הדרך הישר והלכו אחרות עקלקלות, הכת האחת לבנם
הי' שלם עם ה', אך טעמו בתורתו וחשבו על מלות עקריות שהם טפלות, ועל טפלות שהם עקריות,
ובפרט על דברי הקרבנות שחשבו לכוונה ראשונה ואמרו לבנם שכל המרבה להקריב הרי
זה יקר ונחשב בעיני ה', והנה הוא הנל ורעות רוח כאשר יאמר בסמוך, וכן הוכיחו רוב
הנביאים את אנשי דורותיהם על המחשבה הנפסלת הזאת (ועיין לעיל שיר מ'). הכת הב' היו
נשעים בלכותם, המתקדשים והמטהרים באותם המלות הנוהגות בין אדם למקום, ובמלות
הנוהגות בין אדם לחבירו ולכן אחרי שרירות לבם הרע, עושקים וגוזלים ומומסים ותמיד יראת
ה' נפיהם, וגם נגד הכתה הזאת נבאו הנביאים דרך תוכחה, ובפרט הנביא ישע' בפרשה
קרא בגרון ואל תחשך וגו'. וכנגד ב' הכחות האלה אמר אסף המזורר האלהי דרך שירי,
שנמו שגראם כבוד ה' בימי קדם להנחיל תורתו לעמו, כן יראה כבודו גם עתה בראותו הפרת
בריתו ובלבול תורתו, להזהר את המזידיים ולהוכיח את השוגגים להורותם הדרך הישר (ועיין
בהחלת ס' ואת הברכה) שמליצתה דומה מעט למליצת אלה הכתובים שלפנינו: (ח) אספו
לי הסידי, דברי השם נגד הכתה הראשונה הבורתים בריתו במקידותם לקיים מלותיו ובורתים
אותה עלי זבח, בתשנם כי לב שלם בלי קרבן אינו נראה בעיני ה': (ו) ויגידו שמים צדקה,
טעם קריאת אנשי הארץ לאסוף לו חסידיו וטעם קריאת השמים מעל, להגיד לדקו בדורות
הנאים, אם לא ישמע עמו לאזהרתו, כי הם קיימים לעולם. כי אלהים, שופט הוא ולשופט
קיים לאו גם עדים קיימים, ומאמר מוסגר הוא דברי המזורר בין דברי השם הנאים לפניו
ולאחריו, ולכן הסגירו הר"המ: (ז) אלהים אנכי, ויזמר מזה אלהיך אנכי שקבלת עליך נמעמד

(ח) לֹא עַל-זְכוּתִי אֶזְכֶּינָהּ
 וְעוֹלָתִי לִנְגִדֵי תָמוּד:
 (ט) לֹא-אֶקַּח מִבֵּיתִי פֶרֶר
 מִמְּכַלְאוֹתֶיךָ עֲתוּדִים:
 (י) כִּי-לִי כָל-חַיִּיתוֹיָעַר
 בְּהַמּוֹת בְּהַרְרֵי-אֶלְפָּה:
 (יא) יָדַעְתִּי כָּל-עוֹף הַרְיָם
 וְזִיו שָׁדֵי עַמּוּדֵי:
 (יב) אִם-אֶרְעֵב לֹא-אֶמַּר לְךָ
 כִּי-רִי תֵבֵל וּמְלֵאָה:
 (יג) הָאוֹכֵל בֶּשֶׂר אֲבִירִים
 וְדָם עֲתוּדִים אֲשַׁתָּה:
 (יד) זָבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה
 וְשִׁלְמִם לְעֶדְיוֹן נְדָרֶיךָ:
 (טו) וְקִרְאַנִי בְיוֹם צָרָה
 אֲחַלֶּצֶךָ וְתִכְבְּדֵנִי:
 (טז) וְרָשַׁע וְאָמַר אֱלֹהִים
 מַה-לִּי לְסַפֵּר חַקִּי
 וְחַשָּׂא בְרִיתִי עֲלֵי-פִיךָ:
 (יז) וְאַתָּה שָׁנֵאתָ מוֹסֵר
 וְחַשְׁלֶךָ דְבַרִּי אַחֲרֶיךָ:
 (יח) אִם-רָאִיתָ גִבּוֹר וְהִרְץ עִמּוֹ
 וְעַם מִנְאֲפִים חִלְקֶךָ:

וגומר (שמות כ"ד): (ח) לא על זכותי אזכירה. אש אינך מביא לי זבחך ולא עולתיך נגדי תמיד. איני שם עיני ולבי על כך: (ט) לא אקח מביתך פר. לא שלך הם אלא שלי: ממכלאותיך. הוא דיר הלאן כמו גזר ממכלה לאן (זבוק ג') פאר"ק בלע"ז: (י) בהמות בהררי אלף. הוא (שור) המתוקן לסעודת העתיד שהוא רועה אלף הרים ליום ובל יום ויום הם זמחים. וי"מ אלף הרים או אלף פרסאות או שם אלף פרים. וי"מ שהוא כמו שגר אלפיך כלומר הרים מלאים בקר בעבור שהזכיר לא אקח מביתך פר: (יא) זיו שדי עמדי. רמש השדה זיו על שהם זזים ממקום למקום אשכנזי"ט בלע"ז: עמדי. אני יודע את כלם: (יג) האוכל בשר אבירים. לא אמרתי לך להביא זבח שאני לריך לאכילה אלא נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני: (יד) זבח לאלהים תודה. התודעל מעשך ושוב אי זהו זבח שאני חפץ בו ואמר כך שלם לעליון נדריך כי אז יתקבלו לרצון: (טו) ותכבדני. שזה הוא כבודי שאושיע את הנוטחים בי: (טז) ותשא בריתי. תורת: (יח) ותרוץ עמו. נחלית ללכת עמו: תלמיד

ה מ ע מ ר

(ט) ממכלאותיך, פירש"י דיר הלאן כמו גזר ממכלה לאן (זבוק ג' י"ז) פאר"ק בלע"ז; pare (איינגעטוּסעטענער וויידעפּאָטן, טאַפּהיררע). (ד"ה). (יא) זיו, פירש"י רמש השדה וטעם זיו על שהם זזים ממקום למקום אשכנזי"ט בלע"ז; emeuvent (זיו בעוועגען, רעגען

תהלים נ

באור קמו

הר סיני וראוי לך לשמוע
 דברי למען שמור מצותי
 כהוגן: (ח) לא על,
 מיעוט זנחך אוביחך הלא
 עולותיך לנגדי תמיד די
 והותר והוא דרך התול, או
 שיהי' נחוש המאמרים כזה:
 לא על זנחך אוביחך ועל
 עולותיך, הלא המה לנגדי
 תמיד. ואש' זבחיך ועולותיך
 זכנוי הנוכח להרחיק
 הנחת עלמו מהקרבנות:
 (ט) ממכלאותיך, כמו גזר
 ממכלה לאן (חזקוק ג')
 והאל"ף והה"א מתחלפים
 והם גדרות לאן מקום
 שנכלאים הלאן (שלמה י'
 מלך): (י) כל חיה יער,
 הוי"ו נוספה למות הלשון,
 כמו בנו לפור. בהמות
 בהררי אלה, כלומר הרים
 רבים מלאים בהמות רבות,
 ומלת בהררי אינו סמוך
 ורבים נמוהו, (מדברי
 הרד"ק): (יא) וויז, ידוע
 מדברי רז"ל שהוא לשון
 תנועה, כי כן אמרו לא
 זו ממקומו, וכן תרגם
 הרב: (יב) אם ארעב, מבנין
 התנאי בתרגם הרב, כלומר
 מכל זה יש לך לשפוט, שאם
 גם הי' במתכונתי שארעב
 לפעמים הנה לא אמר לך

- (ח) "איך שטרפא' ד'ך ניכט, אָב דייע אַפּפּער;
 ,,דיין אַלטאַר רויכט יאָ שטעטס פּאַר מיר.
- (ט) ,,איך מאַג קיין רינד אויס דייענס הויזע;
 ,,אויס דייענע הירדען קינע באַקקע.
- (י) ,,דען מיין זינד אַללע טהירע דעם וואַלדעם;
 ,,מיין אויף בערגען דאַו פּיה, בייא טויזענדען.
- (יא) ,,איך קעננע יעדען פּאָגעל אים געבירגע;
 ,,וואָס זיך אים פּעלדע רענט, איזט מיר בעקאַנט.
- (יב) ,,הונגערט' איך? דיר זאַגט' איך'ס ניכט;
 ,,דען מיין איזט ערד' אונד וואָס זיא פּיללט.
- (יג) ,,עסס' איך דען פּלייש דער שטירע?
 ,,טרינק' איך דער באַקקע בלוט?
- (יד) ,,ברייג' נור גאַטט דאַנק צום אַפּפּער;
 ,,ערפּיללע נור. וואָס דוא דעם האַכסטען געלאַכסט;
- (טו) ,,אונד רופּ' מיך אַן אין דייער נאַטה,
 ,,איך רעטטע ד'ך: — זאָ נור פּערעהרסט דוא מיך."
- (טז) אַבער צום פּעררוכטען זאַגט גאַטט:
 ,,וואָס שוואַטצעסט דוא פּאָן מיינער לעהרע;
 ,,פּיהרסט מיינען בונד אין דייענס מונדע?
- (יז) ,,זאָ דוא דאָך האַססעסט אַללע צוכט;
 ,,ווירפּסט מיינע וואַרטע הינטער ד'ך.
- (יח) ,,ערזיהסט דוא איינען דיב, דוא בויט זיין פּריינד,
 ,,אונד עהערעכער זינד דיין אומגאַנג.

לעם

ני ליוגו': (יג) האובל, ומכל שכן בהיות שנאמת אין לי לורך זנה כלל: (יד) זבח לאלהים תודה,
 תודת דברים בלב שלם: ושלם לעליון נדריך, שנדרת לקיים מצותיו, והי' נטוח שאלכך ביום לרה:
 (טו) וחכברני, אז ע"י הנטחון הזה שאני עושה חסד לעושה טוב, אבל אם תדמה בנפשך
 לתת לי שוחד בקרבנותיך שאתה מקריב לי ושנעבורם אטיב עמך, הרי אתה מטיל בי דופי
 וחסרון חלילה המתנגד אל השלימות, וזה שתרגם הרב (זן נור): (טז) ולרשע אמר
 אלהים, נגד הנת הב' שזכרנו לעיל: מה לך לספר חקי, כי מה שאתה הוגה בהם לא ללמוד
 הוא או ללמד כי אם להראות חסידותיך ומעלתך בפרהסיא, וא"כ אינו אלא כספור דברים
 של מה בכך, כאדם המספר לחבירו מה שראה או שמע, ולא לכוונה זאת לוויית', וזה שתרגם
 הרב (טווחטלעסט). וחשא ברוחי עלי פיך, ולכך כל עמה: (יח) וחרק, כמו וחרצה, והטעם
 כמו כפיהם ירכו דלעיל (מ"ט), כלומר שאתה רוכה בו, וזה שתרגם הרב ז"ל (דוא בויט זיין
 פריינד

המער

ועגען זיך, והמעתיקים הקדימו ב"ת למ"ס. (ד"ה). (יד) זבח, ידוע הוא שאם יבואו שני לויים
 וכוסים תהי' הכוונה לפעמים, כי השם הוא אך המסובב מן הפעל הראשון כמו שמור מצותי ומה
 (משלי ז') שמור מצותי ועי"ז תחיה, וכן הענין כאן זנח לאלקים תודה, וזנה כבר תשלם לעליון נדריך.

ר ש י

(יט) תלמיד מרמה - תרגיל
אללך רמיה לדבר רעה .
תלמיד אגוסטוא"ש בלע"ז .
כמו (במדבר י"ט) למיד
פתיל (סא"ח) : (כ) תשג .
במושב ללים : בנן אמך .
שאיך לך דין וריב עמו
שאינו יורש עמך : דופי .
דבר גנאי לדמותו לשון
יהדפנו : (כא) דמית .
סבור אתה שאהיה כמוך
להתלוות במעשיך הרעים :
(י"מ דמית כי אינני יודע
הנסתרות) : (כג) זנח
תורה . השביח לי זבח של
תשובה והודא' על עוונותיו
הוא יכדנני : ושם דרך .
השב אלי אני מלמד ושם
דרך לחוטאים לשון אלי
אני אראנו בישועתי :

נא (ה) וחסאתי נגלי
תמיד . מתוך שאני
מתחרט ודואג עליו דומה
לי כאלו הוא לפני תמיד
כל

ב א ו ר

פריינד) . ואחרים פרושו
לשון מרוצה , וכמו שתרגם
יונתן ורהטתי' גם חכירו
ברצותו עם אלהים דליונ
(ל"ד ט') מתורגם ע"פ נוסח
אחד בתרגום במדחטין
ושניהם אינם לור יתשבו
אחרי שמלאנו רצוא ושז
(יחזקאל א"י"ד) מזה הענין,
וכמו שהגיר כבר הראכ"ע
על זה , כי שרשי ל"א ול"ה
מתחלפים בפעלים בידוע :
(יט) פיך שלחה , חפשי
ולא תכנשהו מדבר רע .

חצמיד

ת ה ל י ם נ נ א

(יט) פִּיךָ שֶׁלַחַת בְּרַעְיָה
וּלְשׁוֹנְךָ תִּצְמִיד מְרָמָה :
(כ) תֵּשֵׁב בְּאֶתֶרֶךָ תִּדְבֵר
בְּבֶן־אִמֶּךָ תִּתְוֹדֵד פִּי :
(כא) אֱלֹהֵי עֲשִׂיתָ וְהִחַרְשִׁיתִי
דְּמִית הַיּוֹת־אֱהִיָּה כְּמוֹךָ
אוֹכִיחֶךָ וְאֶעְרַכֶּה לְעֵינַיִךָ :
(כב) בִּינוֹד־נָא זֹאת שְׂכָחִי אֱלֹהֵי
פֶן־אֶטְרַף וְאִין מִצִּיל :
(כג) זִבַּח תּוֹדָה יִכְבְּדֵנִי
וְשֵׁם דְּרֹךְ אֶרְאֶנּוּ בִישׁוּעַ אֱלֹהִים :

נ א

הפלה חוטא על חטאיו . ושב ורפא לו .

(א) לְמַנְצִיחַ מִזְמוֹר לְדָוִד :
(ב) בְּבוֹא־אֱלֹוֹי נָתַן הַנְּבִיא כְּאֶשֶׁר־בָּא אֶל־בֵּית־
שֶׁבַע :

(א) חֲנַנִּי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ
כָּרַב רַחֲמֶיךָ מִתְּהַ פִּשְׁעֵי :
(ב) הָרַבָּה כְּכַסְנֵי מַעֲוֵנִי
וּמִחֲטָאתִי טָהַרְנִי :
(ג) כִּי־פִשְׁעֵי אֲנִי אֲדַע
וּחֲטָאתִי נִגְדֵי תָמִיד :

לך

הרב קרי

ה מ ע מ ר

(יט) חצמיד , פירש"י תרגיל אללך רמיה אגוסטוא"ש בלע"ז (כ"כ בדפוס באזיליאה שע"ט) כמו
למיד פתיל (במדבר י"ט ט"ו) , ajoutas (רוח פִּגְטַעַמַט טו , טוֹחַסַעַמַט טו) מפעל
ajouter (טכניגטן , בייחועטלען , טכטויגעטען) . (ד"ה) . (כ) דפי , הנכון כדעת הרד"ק
שחלף

- (ט) ,, לעססעסט דיינען מונד צום באָוען אויס ;
- ,, דיינע צונגע שמיעדעט אַרגליסט ;
- (כ) ,, זיטצעסט דאָ, פֿערליימדעסט דיינען ברודער,
- ,, העפֿטעסט דיינער מוטטערזאָהן שאַנדפֿלעק אָן.
- (כא) ,, ריעם טהוסט דוא — שוויג' איך נון,
- ,, דוא דאָכטעסט וואָהל, איך זיין וויא דוא ;
- ,, ניין, איך צייגע דירס, איך לעגע דירס פֿאַר אויגען.
- (כב) ,, מערקט עס וואָהל איהר גאָטטעס פֿערגעססענען !
- ,, זאָנסט ראַפֿע' איך הין אונד ניעמאָנד רעטטעט.
- (כג) ,, ווער דאָנק מיר אָפֿפֿערט, עהרט מיר ;
- ,, (ווער אַכט אויף זיינען וואַנדעל האַט,
- ,, (דעם צייג' איך גאָטטליך הייל. "

נ א

געבעטא אום זינדענפֿערגעבונג.

- (א) דעם זאָנגמייסטער, איין פּואַלם דוד'ס.
- (ב) אַלס דער פּראָפעט נתן צו איהם קאָם, דאָ ער צו כת שבע איינגעגאָנגען.

- (ג) ערבאָים דיר מיינער, גאָטט ! נאָך דיינער גנאָדע !
- נאָך דיינער גראָסען גיטע טילגע מיינע שולד !
- (ד) וואָהל וואַשע מיר פֿאָן מיינען מיססעטהאָטען,
- אונד רייניגע פֿאָן מיינען זינדען מיר.
- (ה) (דען איך ערקעננע מיין פֿערברעכֿען,
- (אונד מיינע זינדע שוועכט שטעטס פֿאַר מיר,

ד א ם

אינו בן בלמת, (אויכילדען) : (כג) זוכה וגו', כלל המסיים והמאמר הא', זוכה תודה ולא זוכה קרבנות יכבדנני, נגד הכחה הא': יכבדנני, מלה זרה צדקדוק. ושם דרך, המאמר הב' נגד הכחה הב' כלומר מי שמתקן דרכיו בטוב, ולא יאש המלות בפיו לבד איתו אראנו. בישע אלהים, כלומר בישעי שהוא ישע אלהים, תשועת עולמים וכן תרגם הרב :

נ א (ב) בבוא אליו, כי אז התודה ואמר חטאתי לה', אבל זאת התפל' אחר שהלך נתן אל ביתו אמרה (הרד"ק) : כאשר בא וגו', הנה הוא בכתובי' (ש"ב י"א וי"ב) : (ג) ישעיי, כי צוה הפשע היו שנים דבר בת שבע ודבר אורי' (הרד"ק) : (ד) הרב, הקרי כמו הרבה הכתיב חואר הפעל לב' הפעלים הנאים כבסני גם טהרני, והנה דמה הנשמה שנתגאלה לעשות מה שאיריו נכון כדבר מטונף שהוא לריד לכבוס וטהרה (הראב"ע) :

ה מ ע ר

שמלך בני"ת ופ"א, והיו"ד תמורת ה"א ל"הפ, ואם כי דנה הוא מהנפולים הלא כל הזכרים והנחיים אחים המה, והוא כמו דנה, ולהחכם געזעניוס דעת אחרת בזה (עיין ספר המליס שלו ערך דפי), אולם אין הכרע לדעתו. (כג) יכבדנני, בא בנו"ן נוסף, ורבים כמוהו, (עיין מכלול לרד"ק).

נ א (ד) תרבה, לדעמי הוא מבנין התנאי והכוונה, תרבה לכבסני אס מטטאי אטה, כי מטטאי גדלה מאד וכמו שיבאר :

(ו) לָךְ לְבַדְךָ וְחַטָּאתִי
 וְהִרַע בְּעֵינַיִךָ עֲשִׂיתִי
 לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדַבְרֶךָ
 תִּזְכֶּה בְּשִׁפְטֶךָ:
 (ז) הֵן בְּעֵוֹן חוֹלַלְתִּי
 וּבַחֲטָא יִהְיֶה מַתְּנֵי אִמִּי:
 (ח) הֵן אֲמַת חֲפִצָּת בְּטָהוֹת
 וּבְכַתְּמֵי חֲכָמָה תוֹדִיעֵנִי:
 (ט) תַּחֲטָאֵנִי בְּאֵזוֹב וְאַטְהַר
 תְּכַבֵּסֵנִי וּמִשְׁלֹג אֲלַבֵּין:
 (י) תִּשְׁמִיעֵנִי שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה
 תִּגְלֶנָּה עֲצָמוֹת דְּכִיתִּי:
 (יא) תִּסְתַּר פָּנַי מִחֲטָאִי
 וְכֹל עֲוֹנֹתַי מִחָה:
 (יב) לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים
 וְרוּחַ נָכוֹן תִּדְּשׁ בְּקִרְבִּי:

כל שעה: (ו) לך לבדך חטאתי. לפיכך בידך לסלוח ואף מה שהרעותי לאורי לא חטאתי אלא לך שהזרת על הדבר: למען תצדק בדברך. תצדק בדברך. כמו במהגך. (ס"א"ח) כח היה לי להתגבר על יצרי אלא שלא יאמרו העבד נכח את רבו שאמרתי לפיך בחנוני ונסני (לעיל כ"ו) ובחנתני ולא נמלאתי שלם כדי שתצדק אתה ולא אני. ד"א למען תצדק בדברך אם תמחול לי תצדק בדיןך לנכח כל הרשעים שאינם שבים שלא יכלו לומר אילו עשינו חטובה לא הועלנו: (ז) הן בעוון חוללתי. ואיך לא חטאת ועיקר יצירתי ע"י תשמיש היא חכמה עונות באים על ידו. ד"א עיקר יצירתי מזכר ונקבה שלם מלאים עון. יש מדרשים למקרא זה ואינם מתיישבים לפי ענין המדבר במזמור: יחמתני. ל' חמימות כמו (בראשית ל') ויחמנה הלואן בבואן לשתות (ס"א"ח): (ח) הן אמת חשלת בטעות. והריני מוד' על האמת כי חטאתי: בטעות. אלו כליות שהן חלקות. ומנחם חבירו עם פתרונו לשון משך כי כאשר יש לקשת משך כן יש משך לדעת (ס"א"ח): ובנסתוס חכמה תודיעני. ובלב שהוא סתום הודעתני חכמה להתודו': (ט) תחטאני באזוב. כמו שמטה' המלורע וטמא מת: (י) תשמיעני ששון ושמחה. סליחת החטא: עלמות דכית. כשכעסת עלי: (יב) לב טהור ברא לי אלהים. שלא חבשל עוד:

אל

וכן מי שת בטעות חכמה (איוב ל"ח)
 ונסתוס חכמה תודיעני.
 כמו שמטה' המלורע וטמא
 מת: (י) תשמיעני ששון ושמחה.
 סליחת החטא: עלמות דכית.
 כשכעסת עלי: (יב) לב טהור
 ברא לי אלהים. שלא חבשל עוד:

ורוח

ב א ו ר

(ו) לבדך, תרגום הרב מפי התו' ר' הירץ וויזל נ' כשם תאר לחלפים (אוינגער), כי כן כתיבתי אתה שמך ה' לבדך, כלומר יחיד ומיוחד, והוא הנכון בלי ספק, כי איך יאמר כדעת המפרשים

ה מ ע מ ר

(ו) למען תצדק, הנכון לדעתי כפי' הראב"ע באמרו שהוא קשור עם חנוני כי אני מודה ואהה אמרת כי תסלח לשנים ומתודים מעוונם עב"ל. (ט) אלבין, אך לחנם חקר החכם המבאר במחקרי הטבע להלדיק בנין הפעיל, עיין בדבריו, כי כבר מנינו השנים בבנין הכבד הנוסף והוא עומד. (י) השמיעני, יראה לי כי התפלה הזאת התפלל דוד כאשר חלה הילד אשר ילדה לו בת שבע כנזכר (בשמואל ב' י"ב), וע"ז אמר תשמיעני ששון וגו' וכן השיבה לי ששון ישעך הענין שירפא את הילד.

ת ה ל י ם נ א

ב א ו ר ק מ ח

- (ו) דאָס איך דיר, איינציגער! געווינדיגט; וואָס באַז' אין דייגען אויגען איזט, געטהאָן.
- (ז) דאָס דוא גערעכט זייעסט, ווען דוא שפּריכסט; (ריין ערשיינסט, ווען דוא ריכטעסט.
- (ח) אין זינדען האָט מאַן מיך געצייגט; אין מיססעטהאַט עמפּפּיג מיך מיינע מוטטער.
- (ט) זיה! דוא פּערלאַנגסט אים היימליכען דיא וואַהרהייט; דוא לעהרסט מיך וויזוהייט אים פּערבאַרגענען.
- (י) ענטווינדגע מיך מיט אוואַפּ, דאָס איך ריין זיין; פּאָן דיר געוואַשען, גלענצ' איך טראַטץ דעם שנעע.
- (יא) אַ לאַס מיך וואַנני אונד פּריידע האַרען! ערקוויקקע דאָ געביין, דאָ דוא צערשלאַנגסט!
- (יב) פּערברג דיין אַנגעזיכט פּאָר מיינען זינדען; אונד לאַשע מיינע מיססעטהאַטען אויס!
- (יג) 'ערשאַפּע, גאַטט! אין מיר איין ריינעם הערץ! אונד גיב מיר איינען נייען בידערזין.

פּער-

הקדמונים שלה' לבדו חטא, והלא גם נגד אורי' חטא ונגד שאר הנהרגים עמו. ולדעת הש"י שאמר לא הרעתי אלא לך שהזרת על הדבר, יהיו א"כ כל העונות לה' לבדו שהוא הז' על כלם, וכבר הבדילו חז"ל עבירות שבין אדם למקום, ושבין אדם לחבירו; ומה שאמר האבן יחייא כי כי אורי' אינו מי לכשא"י חוטא לו, גם זה אינו נכון כי אדרבה בזה יקשה העון שלא יוכל עוד לפייסו ולהשיב לגזילתו. והרד"ק אמר ע"פ לנדק כי אין יודע זולתך מהחטא הזה שהיה בְּסִתְרָא, ואיך שכת את יואב שאלו אליו דברי חדודין גם שלית בת שבע

לאמר הרה אונכי? ולכן חנכונו כמו שאמרנו, ואפשר גם הפסיק מעיד ע"לפי שבאמת האותיות הדומות אינן נבלעות שיזכרו הפסק. למען, סבת כי פשעי אני אדע, לפי שחזק בדברך ע"י נתן הנוני, וטעם למען כטעם למען אשר יורה (בראשית י"ח), וכפירש"י שם מטעם בעבור (עין טס), ואף שחלק עם הרב האבאר על יד תרגום הרמב"מן נגד הדעת הזאת, וראה לי שאין הדין עמו, ואין כאן המקום להאריך בזה הענין, אבל נדבר מטעם היחס הזה א"ה במ"א. וי"מ למען זאת שחטאתי נגדי תמיד חזק כלומר אדיוק עלי את הדין, ואולה שדיוק אזה: ולזה נוטה תרגום הרב ז"ל שתרגום (דחם דוא זייעטט). בדברך, מקור מבנין הקל כמו בשטתך. חוכה, פעל עומד, כלומר תהי' זך, זמן מורכב מעתיד והוא, כאשר כבר הערנו ע"י הדרך בל"ה: (ו) הן בעון חוללתי, מאמר כי ילך לב האדם רע מנטוריו ע"ד מליזי. יהמהני, מלה זרה בדקדוק, והטעם יחמה ממני. (ח) הן אמת וגו', כלומר במה שחטאתי לא נרתי א"י האמת שחללת בטוחות והחכמה שנסתרו תודיעני מלבי מכל וכל כ"א ילרי תקף עלי לפי שעה וזה מאמר הן עון וגו', הן אמת וגו', תחטאני באיוב ואטהר, כלומר לפי שאין העון תקוע כי נוספי כנופש העושה ביד רמה, אינו אלא כטומאה עוברת, ואטהר אם כן במי חטאת ובאיוב, והוא ד"מ: (ט) החטאני, מהשרשים המור' על דבר והפוכו דהיינו בשני הבנינים כי הקל יורה על ענין החטא, והכבד על הסרת החטא והטומאה. אלבין, אמרו עליו המדקדקים שהוא עומד אף שהוא מבנין הפעיל והוא בלתי נכון כי הפעיל יוכל לעולם, אך לפי מה שהורנו חכמי התולדות ממראות הלצעים שאינם כי אם ערך התנועה המסובבת ע"י קרני האור בשעת המושג הלציע, אם חזק ואם רפה ושהתנועה ההיא תוליד תנועה אחרת בדומה לה באויר הזך הסובב שקורין (עטער), והתנועה החזקה מכילס הוא הלוזון שהוא מכלל כל הלצעים, ולכן התנועה הנוולדת ממנו באויר הסמוך חזקה כל כך, עד שהיא צעממה מאיר ותלכין את המוחשים הסובבים כמו שגראה בימות הצורף, שהשלג מאיר בלילה את עין הארץ, נבין מזה שמיד כשנחלבן דבר מה ילבין ויפעול גם באזרים, וזה טעם הפעיל שיפול לפעמים גם על לבע האודס, אם יחזק מאד, להיות החזק שבלצעים כידוע לחכמי התולדות, וזה ע"פ ההנדל בין אדמו ליאדימו, שהשני חזק מן הראשון, ולכן תרגום גם הרב כאן אלבין (גועלען), שענינו השלכת הזהר סניב: (י) חשמיעני ששון ושמחה, באמרך סלחתי. עצמות דכית, בדגני זעמד: (יא) הסתר פניך, ד"מ והטעם שלא יראה חרון אף ה' (הראב"ע): (יב) לב טהור, לפי שהתאזה הנטועה בלב הביאחהו לחטא התפלל לזכרו שיעזרהו על ילכו, וזה לב טהור (מדברי הג"ל). ורוח נכון, קיס כמעגליך, אשר לא ימעד לעולם:

ורוח

(יג) ורוח קדשך אל תקח ממני. שלא יהא רוח הקודש מרוחק ממני (ס"א"ה): (יד) השיבה לי שאין ישעך. רוח הקודש שנסחלק מעלי: נדיבה. לשון נדיבות קלינות: (טו) אלמדה פושעי דרכיך. וממני ילמדו וישבו אס יראו שחלח לי: (טז) הלילני מדמים. שלא אמות בחרב על עוונתו של אורי' שהרגתי: (יז) ה' שפתי תפתח. מקול לי ויהי לי פתחון פה להגיד תהלתך: (יח) כי לא תחסון זכא. שאין זכא חטאת בא על המזיד: ואחנה. שאם תחסון אתנו לך: (כ) הטיבה. לבנות בית מקדשך בתובה בימי שלמה בני:

מה

באור

(יג) ורוח קדשך, פחד שיפול ממעלת אנשי רוח הקדש ומלאנו נאחרי' ימיו שאמר רוח ה' דבר בי (ה"ל): (יד) ורוח נדיבה, אשר לך ואשר בה תסלח למורדים כך ותשיבם אליך, היא תסמכני שלא אפול עוד במהמורת החטא, ואז (טו) אלמדה פושעים, ע"י המעשה אשר אירע בי, דרכיך, שאתה א טוב וסלח. וחטאים, אלמדה שאליך ישבו למען ייטב להם, כן השעור

(יג) אל השליכני מלפניך

ורוח קדשך אל תקח ממני:

(יד) השיבה לי ישעך

ורוח נדיבה תסמכני:

(טו) אלמדה פושעים דרכיך

וחטאים אליך ישובו:

(טז) הצילני מדמים

אלהים אלהי תשועתי

הרגן לשוני צדקתך:

(יז) אדני שפתי תפתח

ופי יגיד תהלתך:

(יח) כי ולא תחפץ זבח ואתנה

עולה לא תרצה:

(יט) זבחי אלהים רוח נשברה

לב נשבר ונדברה

אלהים לא תבזה:

(כ) היטיבה ברצונך את ציון

תבנה חומות ירושלים:

(כא) אז תחפץ זבחי צדק עולה וכליל

אז יעלו על מזבחתך פרים:

למצח

המער

(כ) חטיבה, מקרה אחד להשיר הזה כלשיר י"ד דלעיל עיין בהמעמר שם, כי כל מעיין ישפיע שסיום השיר הזה בלתי בדרך המלך בקול רנה ותודה, ולכן נקט המאסף (אשר היה בעת ההיא בנבל כמ"ש הראב"ע) מה' כי יבנה את ציון וישבו ישראל לנזיהם, ואז ימלא החסרון כאשר אמרנו שם, ויען כי המאמר האחרון מהשיר שלפניו היה זבחי אלקים וגו' לכן הוסיף אי תחסון וגו'.

ת ה ל י ם נ א

(יג) פֶּעֶרוּוִירָף מִיךְ נִיבֵט פֶּאָר דִּינעם אָנגעוויבֵטע;

ענטציעהע מיר נִיבֵט דִּינען הויליגען גייסט!

(יד) גיב מיר דיא וואָננע דִּינעם היילס וויעדער!

לאַס מִיך דער גִּיסט דער גראַסמיטה אונטערשטיצען!

(טו) דאַן לעהרע אִיך איבערטערטער דִּינע וועגע,

אינד זינדער דאַס זיא וויעדער צו דיר קעהרען,

(טז) עררעטטע מִיך פֶּאָן בלוטשולד, גאַטט! מִיין הייל!

דאַס מִינע צונגע דִּינע גנאָדע פֿרייזע!

(יז) (הערר!) אָפֿענע מִינע ליפּפען,

דאַס דִּינען רוהם מִיין מונד פֶּערקִינדע!

(יח) דען אָפֿעֶר וויללסט דוא נִיבֵט, אִיך גאַבע זיא;

בראַנדשטיקע זינד דיר נִיבֵט געפֿעלליג.

(יט) דאַן אָפֿעֶר, דאַן דיר וואָהל געפֿעללט, אַיז אַיין

געבראַכענער זין.

אַיין געבראַכענעם. אַיין צערשלאַגענעם הערץ,

אַ גאַטט! פֶּערשמעהכט דוא נִיבֵט!

ק א ה ר

(כ) טהוע ציון וואָהל נאָך דִּינער הולד!

ערבויע דיא מויערן ירושלים!

(כא) דאַן ווערדען אָפֿעֶר אָהנע שולד,

(געווייהטע גאַבען דיר געפֿאַללען;

דאַן בעשטייגען שטיערע דִּינען אַלטאַר.

גע

ב א ו ר ק מ ט

השעור הנכון ע"פ דרך

המליצה: (טו) הצילני

מדמים, מדמי אורי' ושאר

הנהרגים עמו. צדקה,

הנספד ממנו צדקה, ולא

אמר לדקדק כי באמת הצדק

יחייב העונש ע"פ הדין לתת

לאיש כפרי מעלליו, אבל

הצדקה נוטה אל החסד,

והיא החכונה או המדה

לזכות לאחר זכ' מה לפני'

משורת הדין וברוח נדיבה.

(ולזה קראו גם חכמינו ז"ל

המתנה לעניי' בשם לדק')

וזה שחרגם הרבנאן (גנתי

דע): (יו) ה' שפתי וגו'.

בהנהגתך עמי כפי מדת

החסד: ופי' יגיד תהלתך,

וזאת היא תודתי. אשר אקרב

לך לא זבח וקרבות:

(יח) כי לא וגו', עיין לעיל

בשיר הקודם. ואחנה,

אם ידעתי שתפין זבח

הלא נתתי לך כהנה וכהנה

אך ידעתי שאין רלוונץ בזה,

אבל (יט) זבחי אלהים,

כלומר הרצוי' לפני אלהים

הם רוח נשבר ולב נדכה,

ובאלה אני שב אליך. וי"ג

ואתנה מלשון מתנה כמו

אתן, והטעם כמו זבח

ומנזה דלעיל: (כ) הטיבה,

אמר הראב"ע בשם אחד

מחכמי ספרד כי אלה

צ' הפסוקים הוסיפם א'

מהחסידים שהיה נבנל והי'

מתפלל לפני ה' ומתפלל בזה המזמור ע"כ,

הלא גם בזה ילמדק מה שאמרנו מזה הענין לעיל (סוף

שיר י"ד) עיין גם: (כא) זבחי צדק, זבחים המזבאים בצדק, כתרגם הרב (אָפֿעֶר אָהנע טוור)

והם זבחי עולה וכליל, לא זבחי חטאת ואשם, אשר מי זה יאמר שיחפלים ה'. והמשך אלו המאמרים אל מה שקדם לענ"ד כך הוא, כשראו זקני העם נבנל להשתמש בשיר תשובת המלך שלפניו לשיר תשובת קהל הגולה בעת שנטלו הקרבנות ונוסדה התפלה תחתיהם, ראו גם לשנות כוונת ג' המאמרים האחרונים לאמר ה' שפתי וגו' ע"ד ונשלמה פרים שפתינו, כי לא תחפון זבח במקום הזה באין מקדש ומזבח, והזבחים שאתה רולה בהם עתה הם לב נשבר ונדכה, ואותם לא תבזה לקבל תפלתנו, והוסיפו עוד עליו בתפלת הקהל לאמר הטיבה וגו' ואלו תחפון בודאי עולה ומנחה בשנים קדמוניות ואלו יעלו פרים תחת מנע' שפתינו כחם כ' (ואם שהוא באמת נגד הכוונה האמתית שבן אלי' המשורר האלהי וכמו שהערנו), תבין מזה כוונת הר"ה המ שהגדיל אלו המאמרים וסמנם בחיבה (קצהר):

נב

חפלת דוד בעת הלשין דואג אותו אל שאול, ובטחוננו אל ישועת השם.

- (א) לְמוֹנֵצֶה מִשְׁכִּיל לְדָוִד:
- (ב) בָּבֹוא וְדֹאג הָאֲדוֹמִי וַיִּגַד לְשָׂאוֹל וַיֹּאמֶר לוֹ בָּא דָוִד אֶל-בֵּית אַחִימֶלֶךְ:

- (ג) מִה־תִּתְהַלֵּל בְּרַעַה הַגְּבוּר
- הַסֵּד אֶל כָּל-הַיּוֹם:
- (ד) הַזֹּת תִּחְשָׁב לְשׁוֹנֶה
- כְּתַעַר מְלֻטְשֵׁעֵשֶׂה רְמִיָּה:
- (ה) אֶהְבֵּת רַע מְטוֹב
- שְׁקַר וּמְדַבֵּר צֶדֶק סְלָה:
- (ו) אֶהְבֵּת כָּל-דְּבָרֵי-בָלַע לְשׁוֹן
- מִרְמָה:

- (ז) גַּם-אֵל יִחְצֶה לְנֹצֶה
- יִחְתֶּה וַיִּסְחֶה מֵאֶהֱל
- וְשָׂרְשֶׁה מֵאֶרֶץ חַיִּים סְלָה:
- (ח) וַיִּרְאוּ צְדִיקִים וַיִּירְאוּ וְעָלְיוּ
- יִשְׁחַקוּ:
- (ט) הִנֵּה הַגְּבוּר לֹא יִשִּׂים אֱלֹהִים מְעוֹזוֹ
- וַיִּבְטַח בְּרַב עֲשָׂרוֹ יַעֲזוּ בְהוֹתוֹ:
- (י) וַאֲנִי וְכֹזֵיב רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים
- בְּמַחְתֵּי בַחֲסֵד-אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד:
- (יא) אֲוֹדֶה לְעוֹלָם כִּי עֲשִׂיתָ
- וְאֶקְוֶה שְׂמִיָּה כִּי-טוֹב נִגַּד חֲסִידֶיךָ:

למונצה

דח"ז

המער

נב (ז) ושרשך, פירש"י ישרשך לעקור כל השרשים דישראל"ניר (ברומס א"ד) בלג"ז; déraciner (ענטווארלען). (ד"ה).

נב (ג) מה תתהלל ותתפאר ברעה שאת עושה אתה הגבור בתורה: חסד אל כל היום. להגיל את הנודף על ידך. ד"א חסד אל כל היום אילו לא נתן לי אחימלך לחם מדומה אתה שאמות ברעב. יש חסד בהקב"ה על ישראל כל היום ואם לא נתן לי יתנו לי אחרים: (ד) מלוטש. מחודד: עושה רמיה. מותך הבשר עם השער: (ו) יתלך. ל' נתיבה: יסתך. לשון שבירה: ויסתך. ויעקרך: ושרשך. ישרשך לעקור כל השרשים דיראריזינע"ר בלע"ז: (ח) ועליו יחשקו. וזה החזק שיאמרו עליו הנה זה הגבר אשר לא שם מנעמו בהקב"ה ראו מה עלתה בו: (ט) יעזו בהותו. מתגב' היה ברשעו: (יא) ואני. הנודף עתה צידך אהי' כזית רענן בבנים ובבני בנים בבית הקב"ה: (יא) כי עשית. כשתעשה לי זאת וכלפי הקב"ה אמר מקר'זה:

באור

נב (א) משכיל, היות חזרית רשעים רעה: (ב) בבוא וגו', הנה הוא בכתובים (ש"א כ"ב): (ג) מה התהלל ברעה, שעשית לי לרגל כי אל המלך. הגבור, ה"א הקריאה (ווקאטיבום) וקראו גבור על דרך החול, כי דרך הגבור להתראות פנים את אשר הוא שונא לו, ולנלחו בגבורתו וכח, הנבל הזה לא כן עשה, ב"א במסתרים ארז לו, בדרך יך לבב הירא מפני החזק. דסד וגו', כלומר מה תועיל לך רעתך אם לא תבטל בה חסד

ת ה ל י ם נ ב
נ ב

געבעטע געגען דען פֿערליימדערישען פֿיינד דעם דור, אונד פֿערטרויען אויף דיא געטטליכע הילפֿע.

(א) דעם זאָנמייסטער, איינע אונטערזויזונג דוד'ס.
(ב) אַלס דואג דער אדומי קאָם, אונד דעם שאול הינטער-בראַכטע: דוד זיין אין אחימלך'ס היין אַנגעקאָממען.

- (ג) וואָס ריהמסט דוא, העלד! דיך דיינעם פֿרעפֿעלם? זיא וועהרט דאָך איממער, גאָטטעם גיטע.
- (ד) דוא זינסט אויף אונפֿאַלל: דיינע צונגע — (זיא גלייכט שאַרפֿגעוועטצטען קלינגען; זיא שטיפֿטעט טרוג אונד מייטערייא.)
- (ה) דוא ליעכסט דאָו באַזע מעהר אַלס גוטעם; דיא ליגע מעהר אַלס וואַהרהייט רעדען;
- (ו) כיוט אַללער אונהיילשוואַנגערן וואָרטע, (בעטריגערישער צונגען, פֿריינד.
- (ז) זאָ ווירד אויך גאָטט דיך זאָ צערשמאַרען; (דיך פֿאַסען, איים דעם צעלטע רייסען, אונד דיינע וואורצעל אויס דעם לאַנדע (דעם לעבענס ציעהען, אויף עוויגע צייט! (דעם ווערדען דיא גערעכטען שויען, אונד שוידערנד שפּאַטטען איבער איהן;
- (ט) „זעהט דאָ! דען מאַן! — (גאָטט וואָר ניכט זיינע צופֿערויכט; „ער טרויטע זיינען גראָסען שעטצען, „דיא צופֿערויכט וואָרד איהם צור פֿאַללע.“
- (י) (איך אַבער בין דעם יונגען אַהלבוים (אים טעמפעל גאָטטעם גרינענד, גלייך; פֿערטרויע שטעטס אויף גאָטטעם גיטע.
- (יא) דיר דאַנקי איך שטעטס — דען דוא טהוסט עם! — (דיין נאַמע איזט איממער מיין פֿערטרויען, (דען ער טהוט דיינען פֿריינדען וואָהל!

ב א ו ר ק נ

חסד האל אשר הוא תמיד לשמרני, ולכן לא תוכל לי: (ד) הווח, מפורש לעיל (שיר ה') ותיו תשוב, לנוכח. לשונך, שהיא דומה בפעולותי המזיקות לתער מלוטש היא עושה רמי', כן הוא עבור הכתוב לדעת הרב המתרגם, וכמורה ת"י איתרגושך תחזב בלבבך, לישל' היך איזמל חרוף עבד מלי מלשוניתא. עושה, בלירי ע"פ הסיון הנמסר במס"ג במלכים, והטעם על הלשון שיבוא לפעמים ע"מ זכר נדכתיב ולשוני אס יג' רמיה (איוב כ"ז ד'): (ה) אהבה דע מט ב, כמה שהעלמת זכו' אחימלך שהיא לא ידע מאומה מעסקי, לפי שמונתך היתה להרע. שקר מדבר צדק, כמה שהוספת כוזבים לאמר, וישאל לו באלהים: (ו) כל דברי בלע, דברי השחתה, כי דבריו השחיתו אחימלך ומשפחתו (הרד"ק) וטעם אהבת כפול כנס' הקודם. גם א' וגו', כלו' יען אהבת לראו' ברעת בני אדם הנה אהי' יראנ' לך כשהיא תחול על ראשך-יחהך, כמו היסת' איש אש נחיקו (משלי ו') וענינו יקחך, ואכשר שמש בזה השגש להיותו דבר המזיק באש וגחלים. לנצה,

חאר הפעל המוסב על כל ד' הפעלים המזוים בזה הכתוב, כלומר שחבלית כל אלו הפעולות תהיה לימי עד ולא תשוב עוד משחת. ושרשך, מבנין הכבד והטעם יקחך שרשך, והוראת הפעיל על ההיפך, כי אס שהוא אמת שורה השגש על דבר והפוכו, הנה הבנינים לא ישתוו, ואין כאן מקומו לזכרו: (ח) ויראו צדיקים ויראו, כי מתולדות נפש האדם שיאחזנו רעה כשהוא רואה אבדון נעיניו אף כי שהוא בטוח שלא יבוא עליו וזיקהו, ואס גס שיג לו לשמות במפלת האובד, ולכן גס הצדיקים האלה יגילו ברעה, תבין מזה כוונת הר"ם. ועליו ישחקו, לאמר הנה רגבר וגו'. (ט) הרגבר, אף הוא שם כבוד, מלון גבורה כנס (וואן) כל"א, כלו' ראו האיש הזה, אשע"פ שהיה ראוי לקרותו כנס גבר בהיות לו חיל וכבוד, הנה בכל זה לפי שלא אס ה' מנחתו כשל כמו ונסל, תבין מזה סי' סת"ה להר"ם. לא ישים, טעם העתיד נטעם אעבור בסך דלעיל (שיר מ"ב). יעוז בהותו, ישים מעוזה כמה שסבב עתה הותו, הוא רשעתו וגאותו, כן שכל הר"ם לפרש זה המאמר: (י) ואני, אשר הוא רכה לאבדני אללית ואעשה פרי. כוית רענן, הפך ושרשך דלעיל. בביח אלהים, כי אס ה' המעשה בין שניהם. בטחתי בחסד, הפך וינטח דלעיל: (יא) אודך, מסיים בהודיה נגד האל ואומר: כי עשיית, כי כנר יראה כרומו משפט דואג נגמר ונעשה כדרכו התמידית שהערנו עליו. שמך, פרשנוהו לעיל (שיר ט')

נג

בו ידובר מרשעת הכופרים בהשגחה עליונה .

(א) למנצח על-מחלת משכיל לדוד :

(ג) אָמַר נָבַל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים

הַשְׁחִיתוּ וְהִרְעִיבוּ עוֹל

אֵין עֲשֵׂה-טוֹב :

(ג) אֱלֹהִים מִשְׁמַיִם הַשְׁקִיף

עַל-בְּנֵי-אָדָם

לְרֹאוֹת הַיֵּשׁ מִשְׁכִּיל

דַּרְשׁ אֶת-אֱלֹהִים :

(ד) כָּלֹ סָג יַחֲדוּ נֶאֱלָחוּ

אֵין עֲשֵׂה-טוֹב אֵין גַּם-אֶחָד :

(ה) הֲלֹא-יָדְעוּ פְעֻלֵי אוֹן

אֲכָלִי עֲמִי אָכְרוּ רֶחֶם

אֱלֹהִים לֹא קָרְאוּ :

(ו) שֵׁם פַּחַד־פַּחַד לֹא-יְהִי פַחַד

כִּי-אֱלֹהִים פֶּזַר עֲצָמוֹת חַנּוּךְ

הִבִּישְׁתָּה כִּי-אֱלֹהִים מְאֻסָּם :

(ז) מִי-יִתֵּן מִצִּיּוֹן יִשְׁעוֹת יִשְׂרָאֵל

בְּשׁוּב אֱלֹהִים שְׁבוֹת עִמּוֹ

יִגַּל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל :

למנצח

נג (א) על מחלת . שם

כלי שיר . ד"א על

מחלתן של ישראל כשיחרב

הבית וכבר אמר מזמור

אחר דוגמת זה (לעיל י"ד)

אמר וכל בלבו אין אלהים

וגו'. הא' על חרבן בית

ראשון וזה על בית שני :

(ב) אמר וכל בלבו . זה

על טיטוס כשגידר את

הפרוכת וחרבו מטפטף דם

אמר הרג את עלמו :

(ד) כלו סג . לשון סיגו' :

אין גם אחד . מכל חייליו

שימחה בידו : (ה) הלא יש

לידע לאוכלי עמי כמאכל

לחם ואהי' לא קראו אסופס

שיפחדו שם פחד באחרית

הימים : (ו) לא היה פחד .

זה כפחד הראשון שאירע

לבלשאר כי בגאולה זו פזר

הקנ"ה עלמות חונך הסונוי'

עליך ירושלים כענין שנאמר

המק בשרו וגו' (זכרי' י"ד) .

ובן פתרו מנחם . ודינש

פתר אותו כמו (משלי כ"ב)

חונך לנער על פי דרכו

וב' של חונך היא יסוד במל'

ככ"ף של חונך . (סא"א) :

הבישות . אתה ה' את כל

אויבי כי מאסתם :

ובגבורתך

באור

נג (א) מחלת , שם כלי

הנגון . משכיל ,

השקפת אלהים על בני

אדם ומעלליהם , והוא שיר

י"ד שפרשנו ענינו וטעמו

בחלק הא' מספרנו זה

(עיין שם) ולא נעיר כ"א

על השנוים שהם מעטים :

עול

נג

קלאגע איבער דיא באָוהייט דער גאָטטעס ליינגער.
(א) דעם זאָנגמייסטער אויף מחלח, איינע אונטערווייזונג דוד'ס.

(ג) אים הערצען שפריכט דער שאַלק: עס איזט קיין גאָטט.
(פֿערדערבניס ליעכט מאַן, גרויל אונד אונרעכט:
ניעמאַנד ווילל דאָז גוטע איבען.

(ג) פֿאָם היממעל שויעט גאָטט;

(אויף דיא בעגליקטען מענשענוואָהנע;

(אַב איינער דער פֿערנונפֿט געהאַרבע,

נור איינער גאָטט אים הערצען פֿאַרשע.

(ד) אַללע שטיממען זיא צום אַבפֿאַלל איין:

ניכט איינער ווילל דאָז גוטע איבען, אויך ניכט איינער.

(ה) זיא ווערדען אינגע ווערדען, דיא טיראַנגען!

דיא יעטצט מיין פֿאַלק וויא בראַד פֿערצעהרען,

גאָטט, דען זיא ניכט אַנגערואַען;

(ו) באַלד ווירד מאַן פֿירכטען, וואָ מאַן ניכטס געפֿירכטעט;

(ווען דיינער בעקריגער געביינע

(גאָטט צערשטרייעט.

בעשעמע זיא! זיא זינד פֿאַן גאָטט פֿעראַכטעט!

קאָהר

(ז) גאָטט! דער פֿאַן ציון אויס,

(דען ישראלים הילפֿע זענדעט!

(ווען דעם פֿערשטאַסנען פֿאַלקס

(דער הערר זיך אַנניממט;

איזט יעקב פֿרָה, איזט ישראל אין פֿריירען.

גע=

(ב) עול, שם המופשט
במקו' חאר השעל ובחבירו
עלילה: (ד) כלו סג,
מל' נסיגו אחר, ובחבירו
הכל סר: פעלי און,
ובחבירו כל פעלי און:
(ה) אלהים לא קראו,
ובחבירו ה' לא קראו.
ואפשר לתת טעם השני
בזה, במה שהמזמור הראשון
הוא כנגד רשעי ישראל,
(כמו שהערנו ע"ז לעיל),
אשר נודע להם שם ה'
על ידי שליחות אבי הנוביא,
וכונת המזמור שלפניו
נגד האומות, אשר לא
נודע להם אדון העולם כי
אס ע"י כחותיו ופעלותיו
זה טעם שם אלהים:
(ו) פחדו, וכן ידעו, טעם
העבר לפי שדעת המזמור
כבר נתקיים חזונו. לא
היה פחד, כלומר במקום
שלא היה פחד עד עתה,
ולפ"ז יכלול שם הוראת
הזמן והוראת המקום יחד,
כון ה"מ לזה בתיבות
(באור, וזו), ובחבירו
נעדר החלק הנ"מן השאמר.
כי פור, אס פזר, וטעם
זמן העבר במקום ההוא,
בהיות הפזר סבת הפחד,
והיא קודמת אף שגראים
מתהוים רגע אחד. חונך,
האויב החונה עליך להלחם
אתך, כמו לא יגורך רע
(לעיל שיר ה'). הבישוח,
עבר במקום לוי כמקום
עתיד מטעם שזכרנו, ונאה

הוא למזור המדבר בשם עמו לחזק ידיהם ולאמר ידעתי את רוחך כי הבישוח אנושי מלחמתך
ולא תירא מפניהם. כי אלהים מאסם, ולכן לא יוכלו לך. ואס נתבונן נראה שאף כי שנה
המזור כונת אלה ב' המאמרים האחרונים כדי לתקנם ולהיותם מכוונים אל התכלית הנאה
עתה בדורו, אעפ"כ לא שנה אותם מכל וכל, אבל השאיר או הנושא או הנושא מהמאמרים הראשונים,
ולא שנה כי אס היחוסים, לאמר במאמר הא' בזה כי אלהים, ובמאמר הנ' הבישוח נגד הבישוו,
גם כי אלהים נגד כי ה': (ז) ישועיה, ובחבירו ישועת, וטעם הכתוב כבר פירשנו לעיל:

חפלה נגד הקמים עליו.

- (א) לַמְנַצֵּחַ בְּנִינּוֹת מְשִׁיב לְדָוָד:
- (ב) בָּבֹא הַיּוֹפִים וַיֹּאמְרוּ לְשֹׁאֵל הַלֵּא הָאֵל הָאֵל הָאֵל מִסְתַּתֵּר עִמּוֹ:

נד (ג) ונגבורתך תדינני.
 תנקים נקמתי כמוכי
 ידין ה' עמו. (דברים ל"ב):
 (ו) לשוררי. לעויני לשון
 אשורנו ולא קרוב (במדבר
 כ"ד): באמתך. מתוך שאת'
 אמתיו ואמרת ליסרע
 מהולכי רכיל ורודפי הרג
 לנך הלמיתם:
 אריד

באור

נד (א) משביל, אפשר
 שיתכן שם זה על
 הכתוב לקמן (פ"ז) שדרכי
 האמת של הקב"ה לא יניחו
 לכף מעול הרשות להזיק:
 (ב) בבוא היופים, הנה
 הוא בכתובים (ע"א כ"ג):
 (ג) הדינני, תשפוט דיני
 ותקח נקמתי: (ה) זרים,
 נרדף לתינת גוים ולתינת
 בכרי גם בנחיות שם
 המושאל שהבאנו לעיל (שיר
 ט' ע"ג ובשיר י"ח). לא
 שמו אלהים לנגדם, שלא
 פחדו ממנו שיאלס להם
 גמולם (הרד"ק): (ו) הנה
 אלהים וגו', כיון שזכר
 אלהים שם אל הנטחון
 כדרכו התמידית. ה'
 בסומכי נפשי. לפי
 שפעולות ה' בעולם הגופני
 ע"י אמצעי גופניים כמו
 ד"מ הללת דוד באותו
 המעשה עלמה ע"י השמוע'
 ששמע שאול כי פאטו
 פלשתים על הארץ, ולכן
 אמר יד ה' היא באותם
 הדברים הקומכים נפשי,
 כלומר

- (ג) אֱלֹהִים בְּשִׁמְךָ הוֹשִׁיעֵנִי
- וּבְגִבּוֹרֶתְךָ תִּדְיִנֵנִי:
- (ד) אֱלֹהִים שָׁמַע תְּפִלָּתִי
- הַאֲזִינָה לְאִמְרֵי פִי:
- (ה) כִּי זָרִים וְקִמּוֹ-עָלַי
- וְעֵרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי
- לֹא שָׁמוּ אֱלֹהִים לְנַגְדָם סִלָּה:
- (ו) הִנֵּה אֱלֹהִים עֹזֵר לִי
- אֲדַנִּי בְּסִמְכֵי נַפְשִׁי:
- (ז) יָשׁוּב הֲרַע לְשׁוֹרְרֵי
- בְּאִמְתְּךָ הַצְּמִיתָם:
- (ח) בְּנִדְבָה אֲזַבְּחָה לְךָ:
- אוֹדָה שִׁמְךָ יְהוָה כִּי-טוֹב:
- (ט) כִּי מִכָּל-צָרָה הֲצִילָנִי
- וּבְאֵיבֵי רָאִתָה עֵינָי:

געבעטה געגען דיא פיינדע דור'ס.

- (א) דעם זאנגמיסטער אויף נגינות איינע אונטערזויזונג דור'ס.
- (ב) אלס דיא זיפ'ס צו שאול קאמען אונד זאגטען: דוד העלט זיך בייא אונז פֿערבאָרגען.

1.

- (ג) הילף מיר גאָטט! דורך דייען נאָמען;
- שאַפֿ' מיר רעכט, דורך דייען מאַכט!
- (ד) גאָטט! ערהאַרע מיין געבעטה!
- מערק' אויף מיינעס מונדעס וואָרטע!
- (ה) באַרבאַרען, ווידער מיך פֿערשוואַרען,
- גרויזאָם פֿאַלק בעגעהרט מיין לעבען;
- דענקט ניכט אָן גאָטט! —
- (ו) אַבער גאָטט איזט מיר איין העלפֿער;
- איזט ערהאַלטער מיינעס לעבענס.

2.

- (א) לאַס דאָ אונז הייל זיך צו מיינען פֿיינדען ווענדען!
- דייען וואַהרהייט היישט עם — לאַס זיא שמאַכטען!
- (ב) מיט פֿרייאַמוטה ברינג איך דיר דאָן אָפֿפֿער דאָר;
- דאַנקע דייענעם נאָמען דער זאָ וואַהל טהוט.
- (ג) ער רעטטעט מיך אויס אַללער נאָטה;
- ער לעסט מיך לוסט אָן פֿיינדען שויען.

כלומר שהוא מסבסס, ולכן יכליתו תמיד, וכענין זה תרגם הרב: (ו) ישיב, ע"ד הקרי יולא והנושא אלהים, וע"ד הכתיב ישוב הוא עומד והנושא הרע, ויפה תרגם הרב. כפי הכתיב, בעבור הכוונ הנא אחריו, כי איך יתכן לומר עשה נא זאת אם במאמר הקודם כבר גזר ואמ' שהוא יעשה זאת בודאי, לכן הכוונ כמו שאמרנו שגם הוא דרך תפלה, ישוב נא לשורתי הרע שחשבו לעשות לי. והנה בזה יסרד השיר לב' חלקים. בחלק הא' ידבר רק על הצלחו מידי הסבל. ובחלק הב' יתפלל על גמול אויביו. לישורתי, מפורש לעיל (שיר ה'). באמתך, בעבור אמתך, ולזה כוונ הרד"ק ז"ל באמרו: כי דברך אמת להמליכני והס מנקשי' לטרדני מן העולם, אמנם אין לורך לזה הענין הפרטי כי המזורר דרך כלל יאמר שאמתת ה' תחייב למנוע רשע הרשעים, ויחשוב שזה א"א מבלתי שילמיתם: (ח) בנדבה, ההסכמה המפסית לעשות הטוב מפאת היותו טוב (ס' נתיבות השלום שמות כ"ה), ולזה יקרא איש אשר וגדול בשם גדיב, לפי שהוא חפשי לעשות כרצונו, ומזה הטעם ובית אביו יעשה חפשי בישראל (ש"א

גע=

י"ז) מטעם בן חוריים (קהלת י') שהוא לשון חירות ושחרות כמו חורי יהודה (ירמי' כ"ז), וכן אימרים כל"א (חייין פרייחהערק) והוא אל שם זה גם על איש טוב שהוא חפשי מילרו שלא ימנע אותו מעשות טוב, גם אין רוח גדיבה שורה בנפש האדם אלא מחוץ רוחה, כי כל זמן שהאדם שרוי בלעזר ובלקח תקלה נפשו ורוחו בעמלו, ולא יהיה לו פנאי לפנות ולחשוב בטוב, ולכן תכונה התכונה ההיא כל"א (גרקסמוטה, פרייחוטה), וזהו שאמר המלך באן בשתלמית אויביו אז ירוח לי ותשוב אלי רוח גדיבה כבימי קדם, ובה אתן תודה לך: (ט) כי וגו', כלל המסיים את השיר כפי דרך המלך ויהיה המאמר הא' מעין החלק הא'. דאחה עיני, מה שפלתני, (הרד"ק) וכן תרגם הרב (נוט), ויהי מאמר הב' מן החלק הב':

נגד שונאיו ובפרט אויבו הנראה כאוהבו בחלקלקות לשוננו.

(ב) למנצח בנגינות משכיל לדוד:

(ג) האזינה אלהים תפלת

ואל-התעלם מתחנותי:

(ג) הקשיבה לי וענני

אריד בשיתי ואהימה:

(ד) מקול אויב מפני עקת רשע

כי-ימיטו עלי און ובארף ישטמוני:

(ה) לבי יחיל בקרבי

ואימות מות נפלו עלי:

(ו) יראה ורעד יבא בי

ותכפני פלצות:

(ז) ואמר מי-יתן לי אבר כיונה

אעופה ואשכנה:

(ח) הנה ארתיק נדד

אקין במדבר סלה:

(ט) אחישה מפלט לי

מרוח סעה מפער:

(י) בלע אדני פלג רשונם

כי-ראיתי חמס וריב בעיר:

(יא) יזמסו לילה יסובבה ער-חזמתיה

ואון ועמל בקרבה:

נה (ג) אריד בשיתי,

אחלוקן בלערי כמו

זכר עני ומרודי (איכה ג')

וירדתי על ההרים (שופטי'

י"א) ומנחם פתר ל' ממסל'

כמו ורדו בדגת הים.

ושיתי לשון שית. למי שית

(משלי כ"ג) (סא"ח):

(ד) עקת. ל' מכוק: כי

ימיטו עלי און. דואג

ואחיתופל מכריעים עלי

עונות להורות שאני בן מות

ומתירים את דמי: (ה) יחיל-

דואג: (ח) הנה ארתיק

נדוד וגו'. אחישה מפלט

לי. אם היו לי כנפים

הייתי מרחיק לנוד וממהר

להליל נפשי מידם שהם

כרוח סועה רוח סערה

עוקרת אילנות כמו ויסע

כען (איוב י"ט). ומנחם

חבר סועה כמו ויסעו בני

ישראל (שמות י"ג): (י) בלע

דפא"י בלע"ז. כמו (איכה

ג') השיב ידו מבלע כן

פתר מנחם (סא"ח): פלג

לשון. הנדילהו שלא ישמע

אדם להם. ומנחם פתר

פלג לשון חילוק (סא"ח): כי

ראיתי חמס וריב בעיר.

על ידם: (יא) יסובבה.

החמס

באור

נה (א) משכיל, הטעם

על האמור בב' הכתובי'

האחרוני' מזה השיר. לדוד

זה המזמור אמרו דוד

כשנח מירושלים מפני

אבשל' ונאש' לו כי אחיתופל

בקושרי' (הרד"ק): (ג) אריד,

לשון תיודה ויללה, כתרנוס

הרצ (לשג"ע), וטעם בשיתי

ענין דבור הלרות וספור

התלאות (שלמה י' מלך).

ואהימה

המער

נה (י) בלע, לועז נסס מנחם דפא"י defais (פערני-טע). (ד"ה).

הויה

נה

געבעטע געגען פיינדע, אינסבעוואַנדערע געגען
פייגען הייכלערישען פרייגה.

(א) דעם פֿאַרזענער אויף גנינות, איינע אונטערווייזונג דוד'ס.

(ב) גאַטס! האַרע מיין געבעטע!

ענטציעהע דרך מיינעם פֿלעהען ניכט!

(ג) נייגע דרך צו מיר, ערהאַרע מיך!

וויא אײך קלאַגליך צאָגע, היילע.

(ד) דאַס דער פֿיינד זאָ טאַבט, דער פֿרעפֿלער דרענגט,

וואַללען אונחיל מיר צו-וועלצען,

זינד מיר העפֿטיג גראַם.

(ה) אַנגסטפֿאַלל שלעגט דאָ הערץ אין מיר;

מיך איבערפֿאַללען טאָדעסשרעקקען,

(ו) וואַנדעלן פֿורכט אונד ציטערן אָן,

(מיך איבערדעקט איין קאַלטעס גרויען.

(ז) אײך שפּראַך: אָ העטטע אײך טויבענשווינגען,

דאַס אײך פֿלאַגע ראַסט צו ווען,

(ח) פֿערנע וועג, אין ווייטע איררע;

איבערנאַכטע אין דער וויסטע!

(ט) וויא ווירדע אײך איילען צו ענטקאַממען!

פֿאַר שטורם אונד אונגעווייטטער.

* * *

(י) פֿערדערבען ברייגע, הערר! אונד צויעשפֿאַלט אונטער וויא,

שאַן זעהע אײך אין דער שטאַרט געוואַלט אונד האַדער,

(יא) טאַג אונד נאַכט אויף איהרען מויערן וואַנדעלן,

אונד אַנגסט אונד קוממער לויערן אינגערהאַלב.

אונט

ואחיסה, כמו ואהמה
דלקמן (פ'י"ח): (ד) מקול,
וכן מ"ס מפני, שתייהס
מ"ס הסנה הגורמת. עקת,
שרצו עוק וטעמו מלוק.
ימיטו עלי, יפילו ויסובנו
עלי. און, כטעם לא הביט
און ניעקב (במדבר כ"ג)
שהוא מענין שבר (ועיין
הבאור סס) כי השקרוהשבר
אחים הם מטעם שהערנו
על תיבות עון חטא ואשם.
ובאף ישטימונו, שנאחס עלי
בחימה גדולה וירדפוני עד
מות, וכתרגום הרב:

(ו) והכסני פלצו, מתולדו'
הכהלה שיתקרר הדם על
ידה, ולפי שהרגשה הזאת
תחפשט על כל הנפש נוכל
עליו לשון כסוי, גם תבין
מזה כוונת הרב המתרגם:
(ז) ואומר, כלומר בתחלה
בשנבהלתי מפני השמועה
רעה ששמעתי אמרתי אין
טוב לי מלהתרחק להיות לי
נפשי לשלל ולעזוב את
המלוכה ביד מורדי למען
לא אשחית עם ה' בגללי
בשאגרה חרב איש ברעהו
ואיש באחיו, וכן אמר באמ'
אל אחי הגתי שב עם המלך
ואני הולך על אשר אני
הולך, וללדוק אמר השב את
ארון האלהים העיר וגו'
ואם כה יאמר (ה') לא

תפחתי כך הנני יעשה לי כאשר טוב בעיניו. אעופה ואשכונח,
התנאי, והוי"ו מחברת בסנינה, וכ"ת הרב: (ח) הנה וגו', כלומר ולמען שאשכונה ארחיק
נדוד כי לא אמלא מנוח בקרב אחי: (ט) משלט, שם ע"מ מקדש, והטעם אמהר לעלמי ההללה
ממלחמ' אויבי הדומה לרוח סועה וסערה, ומלת סועה תתפרש לפי מקומ' כי אין לה חבר
במקרא (דברי רד"ק). (י) בלע ה', אותן האנשים המחויבים כלים. פלג לשונם, שלא יסכימו
בעלתם ויתקוטטו ביניהם, ותיבות בלע, פלג, קרובות במבטא כי ב' ופ"א ממולא אחד,
ומבטא העי"ן דומה בסוף למבטא הגימ"ל בקריאת הספרדים הנכונה, ולזה נבלעת התנועה ובא
פח"ס במקום לירי. כי ראיתי, בלני חמס וריב בעיר, כלומר אף כי מתחילה אמרתי ללכת
לי ולעזוב את העם בידם, הנה עתה לא בן אדמה, כי ידעתי את לבדם הרע שהמה ישחיתו
את עמי ולא יעשו שלום לו, ולכן התפללתי לפיך שתפר מחשבתם ולא יסבילו במעשיהם; וכן
מנינו שאחרי שבא דוד עד ראש מעלה הזתים אשר ישחיתוהו שם לאלהים, אמר אל קושי החרבי
אשר בא לקראתו, אם העיר תשוב והסרתה לי את עלת אשיתופל, וכפ"י גם האברבנאל שם
(ש"ב ט"ו), ולפי שהוא הפך הענין הקודם לכן הפרידו הרב המתרגם לחלק הב' מן השיר:
(א) יסובבוה, החמס וריב שזכר, והוא דרך משל על רבוי החמס שנתוכה, וכן ענין המאמרים

הזמס והריב: (יב) הוות.
 שברי: תוך ומרמה. לשון
 מכה: (יג) כי לא אויב
 יזרפני. מימי שאשך חרפתי
 אלף קמתי עליו והרגתיו:
 לא משנאי עלי הגדיל.
 ואני ברחתי ונסתרת ממנו
 אבל עתה על כרתי אני
 נושא את חרפתך שאתה
 תזרפני לפי שאתה אדם
 גדל בתורה: (יד) אנוש
 בערכי. איש חשוב כמוני:
 ומיודעי. כמו אלופי לשון
 ואדעך בשם (שמות ל"ג).
 דמתרגמי' ורבייתך. ומנחם
 פי' כי לא אויב יזרפני
 ואשא יש עליו מן הענין
 מי יתן לי אכר כיונ' אעופ'
 ואשכנ' אילו יכולתי להעלות
 אכר הייתי טס וגודד מפני
 עקת רשע כי בלאתי מקרב
 מערת פרוצים ללון במדבר
 סלה אז לא אויב יזרפני
 ולא הייתי נושא כלמתי
 ונשתי ולא נסתרת מפניו
 באשר הייתי נסתר מפניהם
 כשהייתי בתוכם ופתרון זה
 לא יתכן מפני הפסוקים
 הנחוצים אחריהם והם
 ואתה אנוש בערכי אלופי
 ומיודעי: (טו) אשר יחדיו
 נמתיק סוד בבית אלהים
 נהלך ברגש. לכן פותר
 אותו דוגש בענין אחר וזה
 פתרונו כי לא אויב יזרפני
 ואשא חרפתי ולא משנאי
 עלי הגדיל ואסתר ממנו
 כי אם אלופי ומיודעי אשר

(יג) הוות בקרבה
 ולא ימיש מרחבה תך ומרמה:
 (יג) כי לא אויב יזרפני ואשא
 לא משנאי עלי הגדיל
 ואסתר ממנו:
 (יד) ואתה אנוש בערכי
 אלופי ומיודעי:
 (טו) אשר יחדיו נמתיק סוד
 בבית אלהים נהלך ברגש:
 (טז) ישימות ו עלימו
 ירדו שאול חיים
 כירעות במגורם בקרבם:
 (יז) אני אל-אלהים אקרא
 ויהוה יושיעני:
 (יח) ערב ובקר וצהרים אשיחה
 ואהמה
 וישמע קולי:
 (יט) פדה בשלום נפשי מקרב-לי
 כי-ברבים היו עמדי:

ישיא מוח קרי ישמע

יחדיו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש. והדבר הזה ידוע כי האדם קשה עליו חרפת
 האוהב מחרפת האויב וגם יוכל להסתר מאויבו ולא יוכל להסתר מאוהבו בהגידו לו את כל
 לבו. כן מוכיח הענין: אשר יחדיו. היינו רגילים להמתיק סוד בתורה ובבית אלהים היינו
 מהלכים ברגש ברוב עם: בבית אלהים. בתי מדרשות: (טז) ישימות עלימו. ישיא הקב"ה
 עליהם את מלאך המות. ישי יססך ויסית לשון הנפש השיאני ואוכל (בראשית ג'). ומנחם
 פתר שיש לשון יש כמו אם ישכס עושים (שם כ"ד) אשר ישנו פה (דברים כ"ט): במגורם.
 במלונם: (יח) ערב ובקר ולהרים. ערבית ושחרית ומנחה ג' תפלות: (יט) מקרב לי. מן
 המלחמות הנאים עלי: כי ברבים היו עמדי וגו'. כי זאת עשה לי בשביל הרבים שהיו בעזרתי
 להתפלל עלי שנאמר וכל ישראל ויהודה אהבים את דוד:

ת ה ל י ם נ ה

ב א ו ר ק נ ד

- (י) אונפאלל דראַהט איננערהאלב ; טרוג אונד ארגליסט ווייכט ניכט פאָן דען שטראַסען .
- (ג) (דען שענדעטע מיך איין פֿינד ; ריעועם וואָללטי איד דולדען ; ווען ווידער מיך מיין האַססער פּאַכט , פּאַר איהם פֿערבערגי איד מיך .
- (ד) אַבער דוא איין מאַן געשעטצט , וויא איד ! מיין ראַטה , מיין כווענפֿריינד !
- (טו) מיט דעם איד זיסען אומגאַנג פּאַלעגטע ; צו גאַטטעט הויז אין פֿראַהען הויזען וואָללטע !
- (טז) האַ ! טאַד אונד אונטערגאַנג רייצט דיעועם איבער זיא , לעבענדיג זינקען זיא אין אַבגרונד ; (אונגליק העגען זיא אין איהרער וואָהנונג , מיטטען אונטער זיך .

- (יז) איד רופֿע נור צו גאַטט עמפּאַר , אונד ער ערהאַרט מיך .
- (יח) אַבערנס , מאַרגענס , מיטטאַגס קלאַג איד , היילע , אונד ער ערהאַרט מייע שטיממע .
- (יט) (ערלאַזט מיין לעבען , זיכערט עם , דאַס נייעמאַנד אַן מיך קאַן . דען זאָ אַפֿט זיא אַן מיך וואָללען ,

פֿער

הכאים : (יב) חוד , מסורש לעיל (זיר י) , ולפי שהמאמרים האלה אינם כי אם סבת התפלה ולא חלק ממנה, לכן הסגירם הרה"מ שלא לכלכל ההמשך , כדין כל מאמר מוסגר בל"א : (יג) ואשא , וכן ואסתר מבנין התנאי . ואסתר ממנו , שלא ירע לי , אבל זה שהיה אהבני ברחמי , לא הייתי נשמר ממנו , ופי' הגדיל , פיהו לדבר רע (הרד"ק) : (יד) ואחיה , יסוב הדבור מן הנסתר אל הנוכח כי תחבבל נפשו כל כך בבגידת איש שלומו אשר נטח בו , עד שישתפך לבו לדבר משפטים אחרו כאלו הוא עומד נגדו . אנוש בערכי , כלומר שהייתי חושב אותך כאלו היית כמוני בגדולה . אלופי , שהיית מאלפני עלות בחכמתך כי כן כתיב , ועלת אחיתופל אשר יעץ דימים ההם כאשר ישאל איש בדבר האהים וגו' (ש"ב ע"ז) . ומיודעי , לרף הרה"מ בהשכלת תרגומו אשר הודעתי לו כל לבי : (טו) סוד , לשון חכורת אנשים , שכן מצינו בסדרם כ"ע של ובקהלם , וזה שתרגם הרב (חובגאנג) . וטעם נמתיק שהיינו ממתיקים איש לאחיו את האמוה והמבור שנין שנינו בדברי חן ושכל טוב הערבים אל הנפש . ברגיש , ענינו תנועה חזקה , וטעמו תוך המון עם המתנועע בפוזו ובנכרבור מחמת שמחה , כלומר כמו שנסתר מדרי היבלי נקשרתי אליו בעבותות האהבה , כן כבדתיהו קבל העם להראות בפרהסיא שאני אהבנו : (טז) וישא מות , זה שחללו ברית שלומי' וגמלו רעה תחת טובה , זה ישיא כלומר יחייב המות לבוא עליהם . ידרו שאול חיים , כלומר יאבדו בפתע פתאום . כי , הרעות המגולגלות לבוא עליהם ביום אידם עקב רשעתם ע"י גמול מסובב , הרעות האלה הן כבר במגורם , כלומר בזיתם ע"י הממס שיעשו בהם , ובקרנם נטו הרעות האלה את אלהיהם , ולא ימלטו מכניהם , וזה שתרגם הרב (העגן חובגליק) כלומר שהם מגדלים את אידם בחיקם ע"י מעשיהם הרעים , כמו דרך משל במעשה דאבשלום וסיעתו , כי אם הם כנני בליעל עברו ברית וזדון לבס השיאם לנגוד זה באביו וזה באדונו וזה במיודעו הלא מהרה תופר אחותם גם היא , וינגדו ויכשלו איש באחיו : (יז) אני אקרא , כפילת הכנוי תורה על היסך הענין הקודם , כלומר הם יסובו רעתם ואני אסוב תשועתי בתפילתי , ובעבור ההפוך הפרידו הרה"מ לחלק הג' מן השיר : (יח) ערב , ובקר וצהרים , כלומר בכל עת שאשימה וואהמה ישמע קולי , כאשר כבר שמע , ויפדה נפשי שמהי' בשלוה מנלתי קרב לי הקרב לרעתי , כאשר כבר פדה : (יט) כי ברבים , כלומר בעתים רבים שזכר היו עמדו להרע לי תמיד שמע האל בקולי , וכך אני בטוח שישמע עוד לעתות בלרה ביום הזה , תנין מזה טעם העבר והעתיד בל"הק וטעם הכוה בל"א :

(כ) ישמע אל. תפלתם של אותם רבים ויענם. המלך שהוא יושב קדם: אשר אין פלימו' למו. לאותם הרשעי' הרודפים אותי אין נותנים לבם אל יום חליפתם אין סודים מיום המיתה: (כא) שלח ידיו. זה אחיתופל' הרשע: שלח. טאנדי"ט בלע"ו: בשלמויו. במי שהי' שקט ושלם עמו: (כב) חלקו. לשון חלקקות (לעיל ה'): סחמאות. לשון סחמאה והמ' הראשונה יסוד נופל היא בתיבה כמ"ס של מעשה ומ' של מאמר: וקרנ לבו. ולבו למלחמה: והמה פתיחות. מנחם פתר לשון שרבות כמו ואת ארץ נמרוד בפתיחת (מיכה ה') כפיות קרב (סא"ה). ואומר אני ל' קללה הוא בלשון ארמי כדאמר בתב אממר פתיחא עלה והוא שער שמתא: (כג) יהנך. משאך. ר"הק משיב לו כן: יכלכלך. ישובל משאך כמו (מלכים א' ח') השמים ושמי השמי' לא יכלכלוך לשון כלכול מתורגם מסובר כתרגם יונתן בן עוזיאל: מוע מעידת רגל:

(כ) וישמעו אלו ויענם וישב קדם סגה אשר אין חליפות למו ולא יראו אלהים: (כא) שלח ידיו בשלמויו חלל בריתו: (כב) חלקו ומחמאת פיו וקרנ לבו רכוד בריו משמן והמה פתיחות: (כג) השלך על יהוה ויהבך והוא יכלכלך לא יתן לעולם מוט לצדיק: (כד) ואתה ואלהים ותורדם לבאר שחת

אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

למנצח

יונת

ב א ו ר

(כ) ויענם, ויכניעם מענין לענות מפני (רד"ק), וכן תרגם הרב. וישב קדם, באור כנוי הנושא במאמר הקודם לחזק המליכה מחזק ההתפעלות, כאלו אמר ומי הוא המענ', אלהים שהוא יושב קדם. אשר אין חליפות למו, באור כנוי הפעול במאמר הקודם, כלומר ואת מי יענה

ה מ ע ר

(כא) שלח, לועז טאנדי"ט; tendit (ער טטרעקטע אויס). (ד"ה). (כב) חלקו מחמאות, עיין בבאור, ו"ל הרד"ק בשרשים: הפת"ח תחת המ"ס תמורת הליר"י והנכון מחמאות אמרי פיו, (והוא כדעת הראב"ע, ופירושו לדבריהם, כי יען לפני המי"ת לא תאלס הדגש נגודע, לכן היה ראוי להתקיים חיר"יק המ"ס, אך לפי שכל חטף פתח אחריו לזה בא גם המ"ס בפתיח) או תהי' המ"ס נוספת לא לשימוש. וקרא דברי פיו מחמאות לפי שהם חלקים, ורצה לומר מאד חלקן מחמאות פיו והם הדברים, ואע"פי שהיתה מ"ס השני ראויה להיות בשו"א מפני הסעיפות אל פו נשאר נקמ"ן שלא לחטף על האל"ף עכ"ל, וטאה עכנו דברי בן מלך.

(ב) פֶּעֶרְוִימַמְטֵס דַּעַר הָעֵרֶר אֹונֵד צִיבְטִיגַט זִיא ;
עֵר , דַּעַר פֶּאָן עֹוויג הָעֵר רַעגִירַס ,
זִיא , דִּיא זִיךְ אָהֵנַע וּוְאַנְדֵּעַל דִּינְקֵען ,
אֹונֵד פֶּירְכְטֵען קִינֵען גְאָטֵט . —

(כא) שְאָן לַעגַט עֵר זִינַע הָאָנֵד אָן פֶּרִינֵדֵע ;
בִּרִיבְט זִינֵען בֹונֵד .

(כב) (גלֶאָטֵט , וויא מילֶכְרֶאָהֵם אִיזַט זִיין מֹונֵד ,
(טִיקֶק) אֹונֵד קִרֵּעַן זִיין הָעֵרֶץ ,
(גַּעלִינְדֵּער פֶּלִיסֵען זִינַע וּוְאַרְטֵע אַלֶס אָהֵל ,
(אֹונֵד זִינֵד גַּעצִיקְטֵע דְאָלְכֵע .

(כג) אָ ! דַּעַם עֹוויגֵען כַּעפִּיהֵל נֹור דִּיין גַּעשִׁיק ,
(דַּעַר ווִירֵד דִּיךְ שְאָן פֶּעֶרְוֶאָרְגֵען ,
דַּעַר לַעסַט נִיבְט אִימַמַּעַר דַּעַן גַּעֶרְכְטֵען וּוְאַנְקֵען .

(כד) זִיא , גְאָטֵט ! שְטִירְצֵען ווִירַסַט דִּיא זִיא הִינְאָב אִין טִיעֶפֶע
גֶרֹופֵט !

בלוטגיריגע אונד פֶּאַלשֶׁע

עֶרֶרִיבְטֵען נִיבְט דִּיא הַעלְפֵטֵע אִיהֶרֶעַר טֶאָגֵע .
דִּיעַם פֶּעֶרְטֵרוִיעַן הָאָבִי אִיךְ שְטַעטֶס צו דִּיר .

דֶאָנְקִי

יענה, אותם הרשעים אשר
בלבנם אין חליפות למו,
וכמו שאמר רש"י ז"ל שאין
נותנים לבס ליום חליפתם.
ומה נאה אף נעים תרגם
הרב שהנפיל והקביל
הכנויים (ער, גיא). ולא
יראו אלהים, כי כן יעידו
מעשיהם ואם את האלהים
הוא ירא, איך היה שולח
ידיו וגו', תבין מזה סי'
סת"כ להרר"מ והוא סי'
ההעברה ממאמר למאמר:
(כא) שלח ידיו, על כל
אחד מהמורדים, ועל
אחיתופל בפרט: בשלומי,
באנשי שלומו. מחמאוח,
לדעת רש"י ז"ל, מ"ס
הראשונה מ"ס המשקל
והמלה סמוכה, והיא רחוק
בטעם, ולדעת הראב"ע
היא מ"ס השמוש ודינה
בליר"י ופתוחה בעבור
המית"ה הגרונית, וטעם
פיו, אמרי פיו שהם
חלקו יותר מחמאוח' (וכענין
זה תרגם הרב), וא"כ

המלה נפרדת על משקל כנשוא, והרד"ק פי' בטעם כמוהו, אבל טעה בענין הסמיכות שסותר בו
דברי עלמו, וכן טעה אחריו ר' שלמה ז' מלך, כאשר יראה המעיין בספריהם. וקרב, מלחמה
ובל דבר המסכן, ועיין לעיל (שיר ל"ב). והמה פתיחות, הדברים הרבים ההם יזיקו למי
אשר יאמן להם וטעם שם פתיחות על חרבות, לפי שכל דבר הדוקר בחניו יעשה בו פרצה
ויפתחהו, וזה טעם פתוחי חותם, שמתחין פני האבן ויראה הפנימי, והרה"מ שכל לחבר
בתרגומו (געליקטע דאָלכֵע), ענין הפתיחה עם ענין הכרב, כלומר חרבות פתוחות מתערס,
ומוכנות להזיק: (כג) השלך וגו', מוסר השכל לכל איש טוב. יחבך, מה שחזן לך,
כלומר מה שהטיל עליך, וכתרגום הרב (דיין טיקוֹזֶא). יבלבלך, ת"י יזן יתך, וכ"ת הרב
(פֶּעֶרְוֶאָרְגֵען), כלומר יעשה ככל לרכיך, וטעם והוא נכפילת הננוי לאמר אתה עשה את שלך
והוא יעשה את שלו, כוון הר"ה לזה בתיבת (שחן). לא יחן, שיהי' ללדיק מוט לעולם, כלומר
נפילה בלא קימה, כי אם שניע יפול לדיק וקס. (כד) ואחה וגו', כלומר וכן הדרך בני
ובניך אתה עושה את שלך, ואני עושה את שלי, אתה תורידם ואני אנטח נך, ויהי' טעם שני
הכתובים האלה כלל והנעשה לפרט כי מאמר המוסר שבראשון הוא כללי, ומה שנשני הוא
המעשה ע"ד המוסר הנ"ל והוא פרטי. לא יחצו ימיהם, לא יגיעו עד חלי ימיהם (שלמה
זן מלך) וכן תרגם הרב, ואפשר שחבר המלך אלה ב' הכתובים האחרונים אחרי ששמע השמועה
כי חנק אחיתופל את עלמו בעבור שלא נעשת' עלתו. ואני אבטח בך, הסגסם בדרך המלך,
ובמה שהנאנו לעיל טעם הכתובים תבין כוונת הר"ה:

נו

שיר בטחון ותורה ביום הציל הי אותו מאויביו.

(א) לַמְּצִיחַ וְעַל-יוֹנֵת אֱלֹהֵי רַחֲמִים לְדוֹר מִכְתָּם

בְּאַחַז אוֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים בְּגַת:

(ב) תִּגְנִי אֱלֹהִים כִּי-שֹׁאֲפְנִי אֲנֹשׁ

כָּל-הַיּוֹם לֶחֶם יִלְחָצְנִי:

(ג) שֹׁאֲפֹ שׁוֹרְרֵי כָל-הַיּוֹם

כִּי-רָבִים לְחַמִּים לִי מָרוֹם:

(ד) יוֹם אִירָא אֲנִי אֵלֶיךָ אֲבָטָח:

(ה) בְּאֱלֹהִים אֶהְלֵל דְּבָרוֹ

בְּאֱלֹהִים בְּטַחְתִּי לֹא אִירָא

מִה-יַעֲשֶׂה בְּשָׂר לִי:

(ו) כָּל-הַיּוֹם דְּבָרֵי יַעֲזִיבוּ

עָלַי כָּל-מַחֲשַׁבְתָּם לָרַע:

(ז) יִגְוְרוּ יִצְפִּינוּ

הַמָּה עֵקֶבֶי יִשְׁמְרוּ כְּאֲשֶׁר קָנוּ

נַפְשֵׁי:

(ח) עַל-אוֹן פִּלְט-לָמוֹ

בְּאֶף עַמִּים | הוֹרֵד אֱלֹהִים:

נדי

יצונו קרי

נו (א) יונת אלם רחוקי. על עלמו אמר שהיה רחוק מארץ ישראל אלל אביש והיו אחיו של גלית מבקשי רשות מאביש להרגו שנאמר הלא זה דוד מלך הארץ (ש"א כ"ח) והוא היה ביניהם ביונה אלמית: (ב) שאפני. מפנים לבלעני גולשי"ר בלע"ז כמו שאפה ריח (ירמיה ב'): לחם. לשון מלחמה: (ג) מרום. הקב"ה שהוא יושב מרום: (ד) באלהים אלהלל דברו. אף נשעה שהוא בא עמי במדת הדין אלהלל דברו ואנשח נו: (ו) כל היו' דברי יעלבו. מעליבים אותי רודפי עד שכל דברי פי עלב ולעקה: (ז) יגורו ילפנו. המה אורבים ולני' במקום שהם מקוים שאני אלך שם ושומרים את עקבי טר"ש בלע"ז. לרגלי ולחוליק רודפי שם. כל זה היה מקובל על רשעי ישראל האורבי' לו ומאימת' ברח אלל אביש: יגורו. ילנו: ילפנו. יארובו: כאשר קוו נפשי. כשהם יודעים ומקווים לי דרך זו ילך: (ח) על און פלט למו. למכוא הכל' ועושר על דבר עון ורשע. פלט כמו לפלט מפנים שבר מאת שאל על כך: באף עמים הורד. באפק הורד אומה זו שאני בתוכם מתכמתס וממחשבותם

ה מ ע ר

נו (ב) שאפני, פירש"י מפנים לבלעני גולשי"ר בלע"ז; goulter (נושן) engouler (מיט בשיערדע פערטוינגען), וכן לקמן (נ"ז ד') לועז שאפי גולישנט"מוי; goulant-moi (רער זיך גיעריג פערטוינגענרע). (ד"ה). (ו) יעצבו, שהוא מענין התעסקות בעמל כמו ולא יוסיף עלב עמה (משלי י' כ"ב), ויתורגם: (מיינע זונגענעגענהייט בעטעפטיגט זיח חיטערעוועהרענד) וכן נראה דעת יונתן. (ז) עקבי, טרל"ש בלע"ז; עיין לעיל מ' ט"ו (ד"ה). (ח) על און, לא מלאתי מנות בכל המפרשים בנאור הפסוק הזה, ולזה נחרתי בדרך אחרת, והיא שהכוונה פלט למו (האיט) אשר באף עמים הורד חלקים (יששכר) לאון, כלומר אם אנכי נמלטתי אליהם יען הורד ה' באף עמים אותי המה יחשבו זאת לי לאון, כי

תהלים נו

באור קנו

נו (א) יונח אלם רחוקי,
 שם כלי השיר, ואפשר
 שיהיה טעם השם על שהי'
 נגונה על דרך יללה ודומה
 לפסוק יונה עניה העזוב'
 מן זוגה אשר שזוהו השוני'
 ורחוקה ממנה. וטעם שם
 אלם מטעם כי לא אלמן
 ישראל על הזכר, שהוא גם
 כן נעזב מיונתו בארץ
 רחוקים. מכחם, כנר
 פירשנו לעיל (שיר ט"ז)
 והטעם על ההלול בהבטח'
 אלהיו שהכפיל בהשיר
 פעמים. באחוז וגו', הנה
 הוא בנחובים (ש"א כ"א):
 (ב) שאפני, שאף עלי
 ופוער פיהו לבלעני. לוחם
 יחלצנו, לא אמר הלוחם
 כי אין כוונתו על לוחם
 ידוע, אבל יאמר בזה שתמיד
 יקרה לו לוחם הלוחץ אותו,
 ואם יברח וימלט מפני
 האחד, רגע יקום לוחם
 אחר עליו, כי כן קרהו
 בנת, אשר חשב להמלט
 שמה מפני המלך שאול,
 וזה שתרגם הרב (חיון

דא נקבע בעטה דוד'ם אלם ער דורף דיא געסט-
 ליכע היל פֿע פֿאָם פֿיינדע גערעטטעט וואורדע.
 (א) דעם זאנגמייסטער און יונח אלם רחוקים. איין קליי-
 נאָר דוד'ם, אלם איהן דיא פלשתיים צו גת גריפֿען.
 (ב) זיין מיר גנעדיג, גאָטט! דער מעניש ווילל מיך פֿערשלינגען.
 טעגליך ענגסט'יגט מיך איין בעשטרייטער;
 (ג) טעגליך שנויבט איין פֿיינד נאָך מיר;
 דען פֿעל זינד מיינער ווידערשטריטער, גאָטט!

* *
 (ד) זאָ אָפֿט מיר אָנגסט ווירד, האָפֿט' איך נור אויף דיך.
 (ה) איך ריהמע מיך דער גאָטליכען פֿערהייסונג;
 פֿערטרויע גאָטט, אונד פֿירכטע ניכטס.
 וואָס קאָן דער מענש מיר טהון?

* *
 (ו) טעגליך לויערן זיא מיר אויף,
 זינגען נור אויף מיינען אונטערגאָנג.
 (ז) זאָממעלן זיך צו הויפֿען, לוישען,
 בעמערקען מיינע טריטטע, שטעללען מיינעם לעבען נאָך.

* *
 (ח) אומזאָנסט זיין איהר ענטרינגען!
 שטאָם זיא אים צאָרן הינאָב, אָ גאָטט! דיא באַכאָרען!
 אונד

בעשטרייטער): (ג) שאשו שורדי, זה בנה וזה בנה כי רנים וגו'. לוחמים לי, כנר פירשנו
 לעיל (שיר ל"ה) שהטעם כמו נגדי וכן תרגם הרב. מרום, הקדוש ב"ה שהוא יושב מרום
 (רש"י) וב"ה הרב: (ד) יום אירא, כלומר בכל יום שאירא מפני סכנה מה מיד אליך אבטח,
 וטעם החלוקה להרה"מ נענור ההעברה מן הפחד אל הבטחון: (ה) באלהים, שעור הכתוב
 בזה, באלהים אשר אהללנו בדברו שדבר עלי ע"י שמואל הרוחה באותו אלהים שהוא אל אמת
 וקיים בטחתי, ולכן לא אירא. כי מה יעשו לי קמי שאינם אלא בשר ודם, וכיון שזכר מה
 יעשה עלה על מחשבתו לזכור מה עשו הקמים, וזה טעם ההעברה לספור העול הנא בחלק
 הסמוך: (ו) יעצבו, יתכן טעמו כטעם השרש הזה בלשון ישמעאל והוא מענין יחורו, כי כן יעיד
 עליו ההמשך וטעם דברי עסקי, וכדרך הזה תרגם הרב. עלי כל מהשבוהם, לא על שום
 דבר אחר, ותכלית מחשבותם היא לרעתי: (ז) יגורו, ענין אסיפה וקבוץ (הרד"ק) וב"ה הרב.
 יצפוגו, עולם ע"ד הקריוב"ה הכתיב ילפינו אחרים לארוב לי במסתרים והענין אחד. כאשר
 טעמו כטעם כי, כלומר לפי שקו לקחת נפשי לכן עקבי ישמורו, והרב תרגם כפי הענין:
 (ח) העברה אל התפלה וטעם על און, יפה פי' הרה"מ כטעם לשוא כלומר לא תועיל להם
 הפליטה כי שוא ושקר ועמל ואון והבל ורוח בני אב אחד בלם, וכן נוטה לזה דעת הרב אבן
 יחיאל אך שלדעתו יהי' פלט מטעם הלוי, ונאמת הוא מקור, שטעמו תמיד כטעם המופשט,
 והכלל שהוא לכחות המנטא בדרך המליצה וזה הבדלו. הורד, אתה אלהים את העמים האלו
 באפך

ה מ ע מ ר

כי יאמרו כי אך לראות את ערות הארץ באתי כזכר (בשמואל א' כ"א), ויתורגם: (אלם פֿער-
 ברעכֿען ווירד עם שיר טנגערעכֿנעט, דאָס חוץ, דען גאָטט דורך דען לָהָרן דער הענגע טטיורל;
 טע, בייח איהנען לופֿזוכֿט זוכֿטע).

וּשְׁמַעְתֶּם עִמָּוִתַי
 לְהַרְגִי: (ט) נודי ספרת.
 אֶתֶּם יִדְעַתְּ מִנִּי־הַמְּקוֹמוֹ
 שֶׁנִּדְרַתִּי לְבָרוּחַ: שִׁמְדַמְעִתִּי
 בְּנֹאֲדָךְ. שִׁים דַּמְעִתִּי בְּנֹאֲדָךְ
 שֶׁלְךָ וְתֵהָא שְׁמוּרָה לַפְּנִיךָ:
 הֵלֵא בְּסִפְרֶתְךָ. בְּמִנִּיךָ
 תִּתְּנֶנָּה לְמִנּוּחָה עִם שֶׁאֵר
 לְרוּתִי. (וּמִנּוּחַס תִּכְבְּרוּ לְשׁוֹן
 סִפְרֵי מַמַּז): (יא) בְּאֱלֹהִים
 אֶהְלֵל. בְּה' אֶהְלֵל. עַל מַדַּת
 הַדִּין וְעַל מַדַּת הַרְחָמִים
 אֶהְלֵל: (יד) בְּאוֹר הַחַיִּים.
 לְשׁוֹב לְאַרְצוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּנִי (א) לְמִנְלַח אֵל תִּשְׁחַת.
 כִּי כִינֵה דוּד הַמְּזֻמּוֹר
 הַזֶּה בְּשָׁבִיל שֶׁהִיא קְרוּב
 לְמוֹת. וְיִסַּד מְזֻמּוֹר זֶה
 לְאֹמֵר אֵל תִּשְׁחַת אוֹתִי ה':
 (ב) חֲנִי. חֲנִי. חֲנִי שֶׁלֹּא
 אֶהְרֹג וְשֶׁלֹּא אֶהְרַג: עַד
 יַעֲבֹר הַחוּת. עַד תַּעֲבֹר
 הַרְעָה

ב א ו ר

בְּאֶפֶס וְעַם עַמִּים רַשְׁעִים
 כְּעַם גּוֹיִם שֶׁפִּירְשׁוּ לְעִיל
 (סִימָן ט'), וְכַתְּרוּס הַרַב
 (בְּאַרְבָּעָרְעֵן): (ט) נודי,
 עֲנִינוּ עֲנִינוּ לְעַר כְּמוֹ מִי
 יוּד לֶךְ (יִשְׁעִי נ"א) מִי
 יִלְטַעַר לֶךְ. בְּנֹאֲדָךְ, כְּתוּב
 בּוֹ הַאֲל"ף בְּמִקּוֹם וַי"ו עֵי"ן
 הַשַּׁעַל (שְׁלֵמָה בֶן מֶלֶךְ) וְכֵן
 הוּא דַעַת הַר"ם, וְעַם
 הַכּוּנִי לְנוֹכַח כְּלוּמַר הַלְלוּת
 הַבָּאוֹת לִי מֵעַמְךָ, כְּמוֹ
 הַסֵּר מֵעֲלֵי וְנִעַךְ דְּלַעִיל.
 בְּסִפְרֶתְךָ, מִקּוֹר מִנִּי־הַקָּל
 ע"מ שְׂכֵבָה-וּמַעֲתָה נִתְּבוֹן
 בְּזַעַר הַכְּתוּב כִּפּוֹ דַעַת
 הַר"ם כִּי הוּא זֶה, יַעֲן
 שֶׁאֵמֵר הַמְּשׁוֹרֵר הוֹרֵד בְּאֶפֶס
 אֵלֶּה הַאֲנָשִׁי הַרְדִּפִּי אוֹתִי,
 הוֹסִיף לְאֹמֵר וְאֵם שֶׁהוּא
 אֵמֵת שֶׁאֵתֶּם סִפְרֵת מִסִּפְרֵי

(ט)

נודי ספרתה אתה

שימה דמעתי בנאדך

הלא בספרתך:

(י) אזוֹי־שׁוּבוּ אוֹיְבֵי אַחֲזֹר בְּיָזִם אֶקְרָא

וְהִידְעֵתִי כִּי־אֱלֹהִים לִי:

(יא) בְּאֱלֹהִים אֶהְלֵל דְּבַר

בִּיהוָה אֶהְלֵל דְּבַר:

(יב) בְּאֱלֹהִים בְּטַחַתִּי לֹא אִירָא

מִה־יַעֲשֶׂה אָדָם לִי:

(יג) עָלַי אֱלֹהִים נִדְרִיקָה

אֲשַׁלֵּם תּוֹדוֹת לְךָ:

(יד) כִּי הִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִמוֹת

הֵלֵא רַגְלִי מִדְּחִי

לְהַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי אֱלֹהִים

בְּאוֹר הַחַיִּים:

נ ו

חפלת דוד כשהי מורדך משאל והי הצילו כעבור במחור בו.

(א) לְמִנְצֵחַ אֶל־תִּשְׁחַת לְדוֹד מִכְּתָם בְּבִרְחוֹ

מִפְּנֵי־שְׂאוֹל בְּמַעְרָה:

(ב) חֲנִי אֱלֹהִים וְחֲנִי

כִּי בְךָ חָסִיָּה נַפְשִׁי

וּבְצֵל־כַּנְפֶיךָ אֶחְסֶה

עַד־יַעֲבֹר הַחוּת:

אקרא

הַלְלוּת הַמְּזֻמּוֹת לְבוֹא עֲלֵי כִפּוֹ מַדַּת לְדַקָּךְ, כִּהְיוּתְךָ סָבָה לְכָל הַסְּעוֹת וּמִיָּדְךָ הַכֵּל, שִׁמְתָה רַחֵם
 גַּם הַדַּמְעוֹת שֶׁאֵבְנָה בְּמַר נַפְשִׁי, בְּחַשְׁבוֹן אוֹתָם הַלְלוּת הַסִּפְרֵת לִי לְמַעַן מַלְאֵת אֶסְפוֹס מֵהַרָּה,

ככי

(ג) אומי האסט הוא ליידען איבער מיך פֿערהענגט;
אָ! לעגע מיינע טהרענען צו דען ליידען.

(ו) שָׁאן ווייַען זיא צוריק דיא פֿיינדע, ווען איך רופֿע;
דען איך ווייס עם, גאָטט איזט מיר צור זייטע;

(יא) איך ריהמע מיך דער גאָטטליכען פֿערהייסונג,
איך ריהמע מיך דעם עוויגען פֿערהייסונג;

(יב) פֿערטרויע אויף גאָטט, אונד פֿירכטע ניכטס.
וואָס קאָן דער מענש מיר שאַדען?

(יג) גאָטט! צו געליכרען בין איך דיר פֿערפֿליכטעט;
דיר ווילל איך מיינען דאָנק ענטריכטען.

(יד) דען הוא עררעטטעסט מיך פֿאַם טאָרע,
אויך מיינען פֿום פֿאַם גלייטען;

דאָס איך וואַנדעלן מאַג פֿאָר גאָטט,
אום ליכטע דער לעכענדיגען.

נו

בעכטטה געגען דיא פֿיינדע דור'ס.

(א) דעם זאָגט מייסטער, פֿערטילגע ניכט: איין קלוינאָד
דור'ס אין דער האַהלע, וואָהין ער פֿאָר שאול געפֿלאָהען וואַר.

(ג) ערבאָרם דיך, גאָטט! ערבאָרם דיך מיין!

בייא דיר זוכט מיינע זעלע שוטץ,

שוטץ אים שאַטטען דינער פֿליגעל,

ביז דיא אונגליקסשוואַנגערע צייט פֿאָראַיבער איזט.

צו

הכי לא נספרהך גם המה?
הלא גם מידך לי הם, ולזה
תכלל בין שאר לרומי, ומה
נאה אף נעים הפי' הזה!
(י) העברה אל הנטחון. אז,
ביום אקרא ישובו, ובהיות
שעתה אני קורא גם עתה
בנרישובו כוון הרה"מ לזה
בתיבת (טון). ידעתי כי
אלהים לי, כי נן הנטיחני,
ובנן (יא) באלהים, שהוא
אל אמת ולא ישקר אהלל
דבר זה שהנטיחני. בה',
ההוא נלחי וקיס לעד ולא
יכזב, וי"א טעם הנפל
מתולדות השמחה, מפאת
חזק תנועת הלבו: (יב) אדם,
ולעיל (כ"ה) בשר לנועם
ההשתנות והענין אחד;
(יג) עלי, הסיוס כדרך
המלך. נדרוך, שנדרתי לך
לעשות הטוב והישר בעיניך.

אשלם תודוה, תודת דברים
כי לא יחסוך זנח, וכן אמר
אשלם, כתרנו' הר' (ענטריכט).
טען): (יד) הלא, שלילי'
השלילה במקום המחיב
ליופי המליכה. להחלך
לפני אלהים באור החיים,
אמר הרד"ק ו"ל: כי בעודני
גולה ונדחה אין לי פנאי
להתעסק בדרכי אלהים
וכשתליל נפשי לא יאחזק
עם חכמי ישראל ואלמד

ואתעסק עמהם בדרך הנשמה שהיא אור החיים והוא התהלכות לפני האלהים ע"כ. והנה אם נתנוון
על מחכונת השיר נראה שיפרדו חלקיו כזה: חפלה על ההללה, מידי הרה, בטחון ההללה,
ספורן חמם הרודפים, חפלה על הגמול להם, בטחון הגמול חודה על ההללה, לא על
הגמול, מטעם נפול אויבך אל תשמח:

[א] אל חשחה, הנה המפרשים אמרו מה שאמרו צענין התיבות הללו, ואנו אין לנו להאריך
פה בשמות המזמורים אבל שמנו לו יד בהקדמתנו (ע"ש). בברחו מפני שאול, ובהיותו
צמעה חזר השיר, כי צי"ת צמעה כבי"ת צמרו י"הג שבו, אבל לא יתכן לומר צמרו
צמעה, כי יחס האנ' הנופל על הצריקה הוא י"הג שאליו ואלו כתוב צמעה צמרו הי'
פירושו נאחת מן המערות, אבל באמרו צמעה צמרו המור' על ה"א הידיעה, שיעורו בהמערס
אשר גם שם, ויתכן שהכוונה על אותה המערה הנכרת מפאת המעשה הגדול שאירע שם
באשר בא שאול להסך את רגליו ולא אבה דוד השחיתו, הנה הוא בכתובים (ש"א כ"ד): (ב) חפיה,
הראוי חסיה ונא ע"מ הפסק מדרך השלמים בתמורת ה"א השורש ליו"ד ללמות המנעל וטעם
חפיה חנק מוסה וכן טעם חסיה, כנעים תרגום הרב, צענור נקש' חגני שקדם. אחסיה,
כל דכותיה בש"א סג"ל בר מן דין וחניו לנכח (לקמן שיר ז"א), ונ"ל הטעם צענור הפסק.

הגוף, לרות רבות והפעל הקדים לשם לא שמו' המוסר, ולכן יעבור:

הרעה: (ד) חרף שאפי. ויושיעני מחרפת שאפי האומר לבלעני. שאפי גולושנט"מוי בלעז (ה) נכשי בתוך לבאים. אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה ואינם מוחים בשאול: אשכבה לוחטים. אשכבה בלוחטי' אנסנבלוייאנ"ן בלע"ז. בין הזיפים שלוהטים אחר ל' הרע: (ו) רומה על השמי'. הסתלקמן התחטונו' שאני' כדי שתשרה שכינתך ביניה' ועל הארץ תחבד בזו: (ז) כסף נפשי. האויב: נפלו בחוכה. סופן ליפול בחוכה. כסף קלי"נא בלע"ז. לשון חוקף לכל הכפופים (לקמן קמ"ה): (ח) נכון לבי אלהים נכון לבי. נאמן עמך במדת הדין ונאמן עמך במדת הרחמים: (ט) עורה כבודי. ולא אישן עד שלש שער' נכבודי כשאר מלכים: עורה הנבל וכנור. העירה אותי אהם הנבל וכנור התלוי על מטתי פתוח ללד הלפין וכיון שמגיע חכות לילה רוח לפוגית מנשבת בו ודוד עומד ועוסק בתורה: אעורה שחר. אני מעורר את השחר ואין השחר מעוררני:

באור

(ג) גומר עלי, כתרנוס הרב (בעטויסט), מטעם גמר דין שמשו בו חז"ל, כלומר אקרא לאלהים אשר

(ג) אקרא לאלהים עליון
לאל גמר ערי:

(ד) ישלח משמים ויושיעני
חרף שאפי סלה

ישלח אלהים חסדו ואמתו:

(ה) נפשי ו בתוך לבאים אשכבה
להטים

בני אדם שניהם חנית והצעים
ולשונם הרב חדה:

(ו) רומה על השמים אלהים
על כל הארץ כבודך:

(ז) רשת והכינו לפעמי
כסף נפשי

כרו לפני שיחה
נפלו בתוכה סלה:

(ח) נכון לבי אלהים נכון לבי
אשירה ואזמרה:

(ט) עורה כבודי
עורה הנבל וכנור

אעירה שחר:

המער

נן (ד) חרף שאפי, הנכון כפירוש רש"י שענינו יושיעני מחרף (כמו מחרפת) שאפי, ונחסר מ"ס השמוש. חרף שאפי, פירש"י ויושיעני מחרפת שאפי האומר לבלעני גולושנט"מוי בלע"ז; עיין למעלה נ"ו ב' מלת שאפי. (ד"ה). (ה) נפשי, לדעתי כון המשורר בפסוק הזה על האנשים אשר היו עמו במערה, כי נודע הוא שהתחננו אליו אך מרי נפש ופחותי המדות ואין ספק כי געלה נפש דוד ברעותם, ובפרט עתה אחרי אשר בקשו לשלוח יד במשיח ה' נכזר (שמואל א' כ"ד), ולזה התפלל לה' כי יגילהו מחצרת האנשים האלה. אשכבה לוחטים, פירש"י בלוחטים אנסנבלוייאנ"ן (כ"ב בדפוס באזיליאה) בלע"ז בין הזיפים שלוהטים אחר לשון הרע ע"ב; ודברי רש"י נובעים קלת מדרשת חז"ל בירושלמי פסק א' דפיאה הובאה בויקרא רב

הוא הוא הגזר עלי מה
 שיקריני, והוא כנר גמר
 טוב לי: (ד) ישלח משכמים,
 כלומ' ואם הסננה גדולה
 כ"כ עד שאין לי גוד תשובע'
 טבעי' בארץ. ישלח תשובע'
 נסית מן השמים להושיעני.
 הרף שואפי, יתן לחרפה
 השואף עלי לנלעני בשבו
 ריקס. חסדו ואמהו, ללנה
 ולחנן לי, ובאמת אני לריך
 לזה, כי לא יועיל לי עוד
 כח אנושי בהיות סכנת נפשי
 עכומה כל כך, כי נפשי
 וגו': (ה) נפשי אשכבה,
 טעם כפילת הכנוי כנר
 ידוע ממה שקדמו, כלומר
 את היה עוזר לי אבל אני
 אין לאל ידי לעזרני, חבון
 מזה טעם תינת (היער).
 וטעם סימן סתימת הכוונה
 להרב המתרגם אשר בהם
 שכל להקביל הענייני' בדרך
 המליכה וכמו שבארנו.
 ושעור הכתוב לדעתי נפשי
 בתוך לבאים אשכבה אשר
 הם לזהטים, כלומר אשר
 חמתם בוערת כל כך, עד
 שבע'הם שואפי' עלי לטרפני

- (ג) צו גאטט רופ' איך, דעם אללערהאכסטען;
 צו גאטט דער איבער מיך בעשליכט.
- (ד) ער זענדעט הילפע מיר פאם היממעל,
 בעשעמט מיינע ווידערזאכער;
 זענדעט זיינע גיטע, זיינע טרייע.
- (ה) (היער איזט מיין לעבען — אונטער לאזוען,
 פלאַממען שנויבענד; אונטער מענשען,
 דערען צאהנע לאַנע' אונד פפֿילע,
 דערען צונגע שאַרפע דאָלבע.
 קאָהר
- (ו) ערהעבע גאטט! דין אבער דיא היממעל!
 (איבער אללע וועלט
 דיינע מאַיעסטעט!
 ז) נעטצע לעגטען זיא מיינען טריטטען איין;
 קרויכטען מיינען גייסט צו באַדען;
 גרובען פֿאָר מיר איינע גרובע, —
 אונד פֿאללען זעלכסט הייניין.
- (ה) אונערשראָקקען בלייבט מיין הערץ;
 אונערשראָקקען, גאָטט!
 איך זינגע, שלאַנגע זאַיטענשפיעל.
 ט) ערוואַכע, מיינע עהרע!
 ערוואַכע, האַרפֿ' אונד ציטטער!
 דיא מאַרגענראַטהע וועקק' איך אויף.

דיך

ישרוף הנל פיהם כלהט אש והוא ד"מ, וכן בתוך בני אדם אשכבה אשר שניהם וגו': (ו) רומה וגו',
 להרחות גדלך בעזר נפלא במקום שנראה שאי אפשר עוד לעזר כלל: (ז) כסף, הכסף. שיהא, ביו"ד
 כמו שוחה ביו"ו: נפלו בתוכה, פה יסוב השיר פתאום ונהפך לרוח אחר, כי כן באה התשובה פתאום
 בשאירע לו שאל לידו ויכרות כנף מעילו, נפל הבר ברשתו אשר טמן לאיש נקי וכאש' נפל לא הוסיף
 עוד לקום אם לא בלדקרו חמל עליו הנרדף לבלתי פגע בו להמיתו. והנה בזה יתלק השיר לשני
 מחלקות, תפלה קודם ההללה, ותודה לאחר ההללה: (ח) נכון לבי, כלומר חזק וקיס ולא ירגז
 מפחד, ובתרגום הרב (אונערשראָקקען), וטעם הכפל בעבור השמחה: (ט) כבודי, נשמת
 האדם כבודו, וטעם עורה הא' נגד אשינה, וטעם הכ' נגד אומרה. אעירה שחר, נשירותי,
 שיקום

המער

רבה ריש פרשת אמור ונרבה במדבר ריש פרשת חוקת אשכבה לזהטים זה דואג ואחיתופל
 שהיו לזהטים אחר לשון הרע ולשונם חרב חדה אלו הזיפים שנאמר צבוא הזיפים ויאמרו
 לשאל וגו' (לעיל נ"ד ב') וכו' ע"ש; ולדעתם ענין הכתוב אשכבה בתוך הולכי רכיל ויהי' טעם
 להט כמו רהט בארמית שעניו רון, כלומר שרכים אחרי לשון הרע, ויתכן שע"י יורה
 הנלעו המשובש מאד והו *en ambulants* (אונטער הערווהטטרייכענדען), או טעם
 לזהטים אנשים רעים שחוקתם בוערה בהם להביא דנה רעה על זולתם, ויהי' הנלעו
en flammes bouillants (אונטער דען חין פֿלוממען אויפֿברויזענדען), והמעתיק
 בדום אשכבה ברא פעל חרש כל"כ אשר לא היה לעולמים. (ד"ד). (ז) כסף, לועז רש"י
 קלינ"א, *caline* (ער טטיחוט הערזב, אַזכט אונעפֿפֿינדליך) ופעל *caliner* הוא
 פעל נושא, ויתכן ג"כ שהמלה מקוטעה ונתשלמה ל"ל *incliner* (ער בייגט גיעדער). (ד"ה).

- (י) אֲזַדְדָּהּ בְּעַמִּים וְאֲדַנְיָהּ
אֲזַמְרָהּ בְּלְאֻמִּים:
- (יא) כִּי־גָדַל עַד־שָׁמַיִם חֶסְדָּהּ
וְעַד־שָׁחֲקִים אֲמַחֶהּ:
- (יב) רֹמְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים
עַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדָהּ:

נח (א) מנח'י שס נעיתו' שיר: (ב) האמונס לשון אמונה הוא: האמונס אלס לדק תדברון וגומר. מזמור זה אמר על שבת אל המעגל אשר שאל שוכב שס ולקח את החנית ואת הנפחת והלך לו וקרא הלא תענה אנני (ש"א כ"ז) כלומר הלא יש לך עתה להוכיח לשאל ולהראותו שעל חוס הוא רודפני שאילו רליתי הרגתיו וכך אמר בשירו האמונס נעלס משינס הלדק שהיה לכס לדבר והמישרים שהי' לכס לשפוט הלדק אשר תדברון: (ג) אף בלב עולות תפעלון ולא עוד אלא שנלכנס אתם חורשים רעה לפעול עול: עולות כמו עוולות כאשר יאמר מן שורשים ומעיר עיירים. ושלשים עיירים להס (אופטיס ו') שהס לשון עיר וקריה: בארץ חמס ידינס תפלסון. בתוך הארץ אתם מכריעים חמס ידינס עד שהוא (זקל) משקל רב. תפלסון קונטרפיי"שן בלע"ז: (ד) זורו רשעים מרחס ממעי אמוס הס נעשים זרים להקנ"ה בדרך שעשה עשויתרוללו הבנים בקרנה (בראשית כ"ה): זורו כמו שזמו שמים (ירמי' ב'). ומררוא ורבו (בראשית מ"ט). רזמו מעט (איוב כ"ד). כולן לשון נפעלו:

נח

קינח דוד על רוב שונאיו על לא דכר.

(א) לְמַנְצֵחַ אֶל־תְּשֻׁחַת לְדָוִד מִקְּתָם:

- (ב) הָאֱמֹנִם אֵלֶם צִדְקַת הַדְּבָרִין
מִיִּשְׁרָיִם תִּשְׁפֹּטוּ בְּנֵי אָדָם:
- (ג) אַף־בְּלֵב עֹלֹת תִּפְעַלְוּ
בְּאָרֶץ חָמֶס יִדְיֹכֶם תִּפְלִסְוּ:
- (ד) זָרוּ רִשְׁעִים מֵרַחֶם
תַּעֲזוּ מִבֶּטֶן דְּבָרֵי כֹזֵב:

חמת
עשויתרוללו הבנים בקרנה (בראשית כ"ה): זורו כמו שזמו שמים (ירמי' ב'). ומררוא ורבו (בראשית מ"ט). רזמו מעט (איוב כ"ד). כולן לשון נפעלו:
חמת

ב א ו ר

שיקוס ויעלה על הארץ, כלומר נרס עלות השחר כנר אקוס להודות לך, וטעם המשל כי כן דרך השרים שיעירו אותם המזמרים משנתם: (יב) רומה וגו', כיון שזכר בס' הקודס גדל חסדו עד שמים, הכפיל להזכיר גם עתה רוממת כבודו על שמים, להשלים בו השיר, ולחבר שתי המחלקות שזכרנו לעיל לאח', ותא חזי בהנדל הלשונות וסגלותיהם, כי אם יהי' דומה פועל יוצא יהיה בנין אל שתי הדלתות כזה:
רומה על שמים אלהים —
על כל הארץ — כבודך

ה מ ע ר

נח (ג) תפלסון, לועז רש"י קונטרפיי"שין; contre-peser (איהר זייעגעט אויף, געבעט דען חויזפאנג) - (ד"ו):

תהלים נו נח

באור קנט

(י) דך, הערר! ערהעב, איך אונטער נאציאָנען,
 דר טאַנט אונטער פּאַלקערן מיין שפּיעל.
 (יב) דען ביז אַן היממעל רייכט דיינע ניטע,
 דיינע טרײַע, זאָ ווייט דיא וואַלקען געהען.

קאָהר

(יג) ערהעבע, גאַטט דך איבער דיא היממעל;
 (איבער אַללע וועלט
 (דיינע מאַיעסטעט!

נח

קלאַנע גענען אונטערעכטע פּייגלע.

(א) דעם זאַנגמייסטער. פּערטילגע ניכט;
 איין קליינאַר דוד'ס.

(ב) איהר ריכטער! הייסט איהר דיעזעס רעכט געשפּראַכען?
 אורטהיילט איהר זאָ נאָך בילליגקייט, איהר מעננער?
 (ג) אים הערצען שמידעט איהר יאָ בוכענשטיקע,
 אונד וועגט געוואַלטטהאַט צו, שטאַטט רעכט, אים לאַנדע.
 (ד) גאַטטלאָזע זינד פּערקעהרט, בָּאָן מוטטערלייכע אָן,
 בעטריגער ברינגען אירזיין מיט צור וועלט.

איהר

אך צהיות שטעס רומה
 הוא צאמת עומר, לכן יהי'
 צהנח בנין צדלתות כזה:
 רומה על שמים אלהים
 — על כל הארץ כבודך
 אכל כל"א צהיות שהוראת
 הפעל המונח על הענין
 הזה הוא מטעם פעולת
 חזרת (ויך ערהעבטן),
 יסודרו הדברים צאופן
 שיכלול צדלת הא' הפעולה
 והפעולה יחד, כגם
 סקריאה אלהים הכולל
 הפועל והפעול כניכול,
 אך צדלת הב' לא יפעול
 וישנה כי אס צבחינית
 הפעולה לצדה, כגם
 כבודך שהיא הפעול ונאלו
 יאמר צלשון הקדש:

הרים על שמי' אהים עכמד
 — על כל הארץ — כבודך
 אס צבאמת הענין א' ככל
 שלשה הדרכים שזכרו,
 והנן על זה:

נח (א) לדוד מכתם, יש אומר שצבור זה השיר הי' צעת צריחת המלך מפני אצטלוס צנו,
 כי בן מלאכו (ש"צ ט"ו), שגנב אצטלוס צזה את לב אצגי ישראל צאמרו לכל איה
 אשר יצוא למשפט ראיה צצריך טובים ונכומים ושומע איהן לך מאת המלך מי ישימני שופט
 צארץ וגו', ולכן אמר צזה השיר עליו ועל אצגי סיעתו הבני זה אמת אאתם תשפטו צדק
 ולבנס מלא עון ומרמה למרוד צאב וצמלכות, ואיהן בונחנס כי אס לטובת נפשנס למען רבות
 חיל: (ב) האמנם, תאר הפעל תצברון, וטעמו האמת, כי אמן ואמת שורש אחד לשניהם,
 ופתי"ח ה"א לפני הא' הגרונית סי' השאלה. אלה, שופטים, מטעם בני אלים, ומטעם אלהים
 לא תקלל, ונשמטה יו"ד הרבים צדרכה צנמה מקומות, וצהיות כי איהן להפסיק צטעם אלים,
 מפני המשנת האמנס צדק, תלטרך גם אתסוג הנוגיה אצור, מפני קרוב הטעמים, ולזה תשתנה
 התנועה מגדולה לקטנה צדרכה צעבור הנח, ונשתנה לסגו"ל צעבור הראות שלא לדונה כציר"ק
 גדול צהשמטה גרידא, בן ראה לי דעת המוקד. מישרים חששטו, כפל ענין, כלומר האמנס
 מישרים תשפטו אתם בני אדם, וצדלת הא' צגם הכבוד אלה, וצדלת הב' צגם הפחות בני
 אדם, כאלו אמר לעצמו למה קראתי אתנס צגם אאתם אינס ראויס לו, ע"ד אמרתי אלהים אתם
 איהן כאדם תמותון (לקמן פ"ב) (ג) אף, כי צלב עולות תפעלון צכל זה תעיוו בנינס לאמר
 צמשרי' תשפטו? וטעם עולות צחולס כמו עול צקמ"ן, כי בן נאמר מן מוח מוחם, מן און
 אונם, ומן חוך חוכם, הפעלון צלב להרביב רעיונות ולחשוב מצצבות, כי גם המצצבה תכונה
 צגם פעולה, היותה צבר הנופל תחת השנוי. המס יריבם חפלטון, ידוע שהפלט והמשקל
 צמיון המשפט, וזה אמר צאותו הפלט שתשקלו צו לבני אדם צדק ומישרים, לתת לכל איה את
 הראוי לו, הנה אתם שוקלים להס את החמס וכאלו הוא צדק, ואמר עולות תפעלון נגד
 צדק תצברון, היא ההסנמה צלב וצצבור, ואמר חמס חפלטון נגד מישרי' תשפטו, היא העשי' צפועל:
 (ד) ודו וגו', פועל עבר (עומד) ע"מ כי אורו עיני וטעם כי מעת הולדס הס זרים צתולדתם
 טאמר הילודים וחש צכל צטעם (הראב"ע), וצדק זה חרגס הרב:

- (ה) איהר וויטהען גלייבט גיפטיגער שלאנגען וויטהען ; דער טויבען אַטטער, דיא איהר אָהר פֿערשטאַפּט, (ו) דאַס זיא ניכט האָרע דער בעשוואַרער שטימע, דעם וויזען מייסטערס צויבערשפרוך ניכט האָרע.
- (ז) צערשמעטטערע, גאַטט! דיא צאָהנע אין איהרעם מונדע! צערמאַלמע דאַז געביס דער יונגען לאַזען!
- (ח) לאַס זיא צערגעהן, וויא וואַססער, דאַז דאַהן פֿלייסט. [דער פֿייל צערשפּליטטרע, דען זיא אַנגעלעגט!] (ט) וויא איינע שנעקקע, דיא אים געהען צערשמ לצט — וויא פֿריהגעבורט, דיא קיינע זאָנע שויעט. —

עהע

(ח) חמה למו, אמר הראב"ע שהוא חסר הנסמך, ואינו כן כי הוא תיב' מלי' לית לנושא המאמר במקום החמה, וכן פלט למו דלעיל (שיר נ"ו), במקום פלטם, והסס יחונר תמיד אל כנוי הקבין ביחס המלטרף הוא סמיכות הענין, וטעם חמה בכל ספרי תנ"ך אינו על הארס, כי אס על ההתקצפות להזיק, וזה שרגס הרב (זיהר וויטהען). שחן חרש,

לא חרש בטבע כי אס יאטס אזנו לבלתי שמוע לקול מלחשים, וטעם אשר במקום למען כתרגום הרב (דחט), וכן לא תועיל התיבח' לאותם הרשעים ערלי און וערלי לב לבלתי קחת מוסר, וטעם המל לפי שיש בארלות המזרח אנשים יודעים להוליא ארס הנחשים השמור בנים קטן תחת לשונם, ואז לא יזיקו עוד בנשיכתם, וילמדס אחרי כן לרקוד על פי גנון כלי שיר מיוחד, ויתעו האנשים ההס את עם הארץ לאמר שע"י כזוף ולחש המה עושים הדבר הזה, ולפעמים שלא ישכילו במעשיהם לקחת הארס לגמרי, וישנו הנחשים את הנוגע בהם, ואז יאמרו שהנחש חרש ולא ישמע אל לחשיהם ולהטיהם. הובר חברים מחובם, כלומר אף לחש היותר חכם שנמכשים לא יועיל למוע את הפתן ההוא מלהזיק: (ו) שנימו, כלי הנשיכה שבו יטילו הנחשים את הארס בגוף הנשך ודמה אותם גם לכפירים בעבור הכח, וטעם ההמשך לאמר בהיות שהאנשים האלה יאטמו אונס משמוע מוסר הזכמה ולא יעיבו את דרכם, לכן קח נא מהס הכח להזיק: (ח) ימאסו, האל"ף במקום אות הכפל כדרך אשר בזאנוהרים ארבו, והוא כמו ימאסו (הראב"ע והרד"ק) וכן תרגם הרב. כמו מים יתחלבו למו, ת"י היך מיא יזלון להון, וכן תרגם הרב, כלומר כמו שהמים הרבים כל כך עד שאס ישפנו על פני דבר מה לא יחונרו החלקים יחד כי אס יתפרדו על פני כל השטח, ואס אין מעבר זילו למו, כן תבטל ותפרד חבורת אנשים הרשעים האלה ואל תחד גבורתם להזיק, וע"י שנתפרדה החבילה אס ידרוך, כל אחד מהס חזיו בפני עצמו להרע לי, כמו שידרוך מיד יתמוללו כלומר ישברון החלים, ויהי זה דומה למה שאמר משל הקדמוני מאב שהוכיח את בניו לפני מותו על שנאחס זה את זה וזוה להביא לפניו אסור חלים רב ולצנרם יחד ולא יכולו, אה"כ גוס לקחת אחד אחד ולצנרו, וכאשר זאס כן עשו לצנרם כלס עד תס כל החלים, לאמר כן אחס, בני! אס בצלום תשנו יחד, כן תקומו ותשכילו, אך אס תשרדו איש מעל אחיו ובגלתם לפני אויביכם ותאנדו מהרה, והרב תרגם כפי הענין. יתמוללו, כמו ימולל ויבא (הראב"ע), כי גוף החלים מען הי' רק ראסם ברזל, והעץ בשהוא לח ורענן. לא במהרה ישנר אך כשהלחות ילחה ממנו והוא יבש, בכה זעירא ישנר ויבקע לבקעים רבים, וכן אלה החלים יתמוללו ע"י הדריכה עלמה, וזה שרגס הרב (לערי טפויטטרע), וטעם ההתפעל בהיות סנת הסעולה בו בעלמו: (ט) כמו שבלול, מוסב אל המאמר הא' בפ' הקודס, ימסו כמו מים, ימסו כמו שבלול, ויהיה מאמר ידרוך וגו' כמאמר מוסגר, היותו באמת אינו כי אס תולדת המשל הא' וכמו שזכרנו, וכן הסגירו הר"מ. שבלול, כתרגום הרב (שנעקע), והוא השרץ החי בתוך קליפ' כדורית ויש לו קרנים מראהו כמראה הרוק והלחות, וכשהוא נסרק על העפר מניח ריר אחריו, ולכן ידמה באלו הוא נמס בהליכתו, ואס שבאמת הולחת הריר הזה מבטנו הוא לתועלתו להקל לו רמישתו על הארץ לפי שעל גחונו ילך, הנה המזורר ישא משלו כפי הראות וכפי המקובל אלל ההמון וכטעם חונר חברים דלעיל: האס, שראו משם על משקל חבל ששראו בלל והוא שם במקום חאר השעל, כאשר כבר הערנו

ה מ ע מ ר

שהכוונה גם על השבלול, בעבור שהוא נסתר בתוך קליפתו, ואך בקרניו (פיהוהעונער) ירגיש ויניר הדברים אשר לעממו, לכן אמר גם עליו שלא חזה שמש.

(י) בטרם יבינו סירותיכם אמר
 קוליס רכיס שלכם להיות
 אטדים קשים כלומר עד
 שלא יגדלו בני הרשעים:
 כמו מי כמו חרון. כלומר
 בגבורה ובחזק ובחרון
 יסערו הקב"ה. מי לשון
 גבורה: (יב) ויאמר אדם
 אך פרי לצדיק. ואז יאמרו
 הנברות וודאי יש פירות
 ותשלו' סכר במעש' הצדיקי'
 שנקם הקב"ה נקמתם:
 יש אלהים. דין שופט
 רשעים בארץ:

(י) בטרם יבינו סירותיכם אמר
 כמו-חתי כמו-חרון ישע-רנו:
 (יא) ישמח צדיק כי-חזה נקם
 פעמיו ירחין בדם הרשע:
 (יב) ויאמר אדם אך-פרי לצדיק
 אך יש-אלהים שפטים בארץ:

נט

תפלה דוד ובטחוננו כה' בעת שמרו אויביו את פותו ולא היה
 לו מקום לנוס מפניהם.

(א) למנצח אל-תשחת לדרך מכתם בשלח
 שאול וישמרו את-הבית להמיתו:

נט (א) אל תשחת. כך
 קרא שם המזמור על
 שם שהיה קרוב למות ולהיו'
 נשפת ומבקש רחמים על
 הדבר: וישמרו את הבית.
 כשאמרה להם מויכל חולה
 הוא (ש"א י"ט) והנריקתו
 בלילה: (ד) יגורו עלי.
 לנוס בביתו לשמרני:
 בלי

(ב) הצילני מאיבי ואלהי
 ממתקוממי תשגבני:

(ג) הצילני מפעלי און

ומאנשי דמים הושיעני:

(ד) כי הנה ארבו לנפשי

יגורו עלי עוים

לא-פשעי ולא-תטאתי יהוה:

באור

הערונו על זה. בשל אשה,
 גם הוא דבר מס ורך מאד,
 והוא העובר הנופל ממעי
 אמו קודם מלאת זמנו וטרם
 שיגמור, בתרגום הרב
 (פרוהגבורט): אשה, שם
 ישר (קווענענטיין) ע"מ
 נפל שלא ישתנה בסמיכות

בדין זה המשקל, ועיין מה שנכתב בס' נתיבות השלום (בראשית ז' כ"ג) על תיבת אשה.
 חזו, נז"ו כטעם חזו ז"הא בתלוק יהו"א. והנה הבדל ג' המשלים שזכר, הוא, כי
 מתחלה אמר לבד ימסו כמו מים כלומר שלא יתנונו נחותיהם למעט ההיזק, ואח"כ אמר
 שיהו מעשיהם לרע להם, כמו שבלול הנמס בהליכתו, ואח"כ שתופר משנתם בטרם
 תלא לאור, כלומר מן הכח אל הפועל, כמו נפל זה שלא יגמור נשולו, וזה טעם
 סימני סת"ב להר"ה; אך קשר ההמשך בין א' לב' הוא מאמר ידרוך וגו' אשר יש בו
 מבחינת הא' בעבור טעם היסוד שהוא תולדת הפרידה ויש בו ג"כ מבחינת הב' להיות דריכת
 החץ סבת מלילתו וכמו שזכרנו, והמשך ז' לג' שוי המראה נבשר נושאיהם היותם שניהם מסרך
 וסרוח. (י) בטרם וגו', יוסיף לדבר במשלים ליוסי המליצה ויסוב עתה הדבור אל המעולים
 אשר כבר הואיל לדבר אליהם בתחלת המזמור, ונשא משלו מאותן השיירות ההולכות דרך המדבר
 ארץ ליה אין בה עץ כי אם קוליס קטנים, וגם אלה יחזקו על הרוב כמה פרסאות זו מזו,
 וכשהם עיפים ויגעים מדרכם וילאו למנוח וללקט הקוליס להלית בהם אש ולנשל להם מעט

(י) עהע אייער געפעס דעם דאָרנס בראַנד געראַפֿען,
נאָך ראָה, קיים אַנגעווערמט — וועג פֿיהרטס דער שטורם!

(יא) דער פֿראַממע שויע בעשטראַפֿונג, פֿרייע זיך,
אונד באַדע זיינע טריטט' אין פֿרעלער בלוט.

(יב) זאָ שפּריכט איין יעדער: אונשולד ברינגט דאָך פֿרוכט;
פֿירוואַהר, עם איזט איין גאָטט אויף ערדען ריכטער!

נט

רוד איזט אין זיינעם אייגענען הויזע פֿאָן פֿיינ-
דען איינגעענגט, ביטטעט אונד פֿערטרויעט
אויף דיא געטטליכע הילפע.

(א) דעם זאַנגמיסער. פֿערטילגע ניכט; איין קליינאָד
דוד'ס, אַלס שאול זיין הויז בעזעטצען לים, איהן
אומצוברינגען.

(ב) רעטטע מיך מיין גאָטט! פֿאָן מיינען פֿיינדען!
זיכערע מיך פֿאַר מיינען ווידערזאַפֿערן;

(ג) רעטטע מיך פֿאָן איבעלטהעטיגען,
הילף מיר ווידער בלוטבעגירגע!

(ד) דען זיעהע! אויף מיין לעבען לוייערן זיא,
ראָטטען זיך צוזאַמען ווידער מיך, דיא פֿרעכען!
דא איד ניכטס פֿערבראַכען, ניכטס בעגאַנגען.

לוי

מזין להשיג את נפסו והמה
חונים על פני האדמה באין
מחסה מפני זרס ורות, הנה
יש שתואו פתאום סערה
ותפוז הקילי' הקלי' מאה,
ותכנה האש, ותשפוך
הקדרה ותחלתם וכזה,
לאמר כן אתם לא תשנילו
במעשיכם ולא תמלזו
מזמות לבנכם, ויהי' המל
הזה מעין משל הנבל
הקודס. יבינו סירוהיכס
אמד, נטיס שיגישו הסירו'
מאש האטר אשר תחיה
(ד"ק) יכן תרג' הרב: כמו,
טעמו כעס חבת (וויח)
בל"א, המורה כן על שני
האיכות כן על שני
הזמן, כלומר בעוד המזין
שנסירות מי, דהיינו
במעמדו הראשון בלי שני:
כמו חרון, מטעם נהר
מפוח מאש (ירמ'ו') שהוא
נרדף אל לשון חמימות
והנער והדלקה, והבדל
שביניהם לדעתי כך הוא,
כי יש שיחס הדבר בלי
שנעשה בו רושם אחר מלבד
החמימו', וזה המדרג' הא'
(דיוווערשע, היטלע) בל"א,
אך נשגבר החמימות כ"כ
עד שתשנה את הדבר ההוא
או שיתאכל או שייבש, אז נאמר שיבוא לו חרון או שיחר הדבר, ואם תגבר עוד עד שתאכל סביב,
יאמר עליו שהוא בוער, ואם ישפוך להבה סביב יאמר עליו שהוא דולק, וזה שאמר כאן כמו חרון
כלומר בעוד שיבוא חרון למה שנסיר, דהיינו בעודו שמתחיל להשנות, והר"ם הוסיף
בתרגומו נועם המליכה בשונו אל המדרגה הראשונה לאמר כמעט שיחס (קויף זאנגעווערמט)
כפי תולדת הלשון אשר תרגס זה. ישערנו, יקחנו הסער: (יא) ישמח, וכן ירחץ מבנין
התנאי, הלואי שיסמח לדיקע"י שיחזה נקס ברשעים, ואז יאמר וגו', כן תרגס הרב: (יב) ויאמר
כל אדם, הוי"ו מחבר נסבה, ולתשנות התנאי. אך, בתרגום הרב (פירוואַהר), כי אך ואבן
אזיס הס. שופטים, לשון רבים דרך כבוד כעסם אלהים:

נט (א) בשלוח שאיל וגו', הנה הוא בכתובים (ש"א י"ט): (ב) חשגבני, באלו תשימני
במקיס רס ושגב שלא יוכלו אלי, (הרד"ק), ובענין הזה תרגס הרב, אך יפה
כא האב הוא המזורר מכז הבן הוא המבתיק בעבור התדמות ענין ב' התיבות מאחקודמי
חשגבני, שניהם לשון קימה ורוממת כלומר הרס אותי באופן שלא יוכלו לי המרימים
עלמס עלי: (ד) כי הנה ארבו, העוים הזכרים בסמוך, והם שליחי שאל השממים לעשות
לון המלך. יגורו, יאספו ויתקבלו עלי. לא פשעי ולא חטאתי, יסובנו השנאה הזאת
והגמול הזה לקחת נפשי, וכן בלי עון מלדי:

ירוצון

(ה) בלי עון ויכוננו
 עורה לקראתי וראיה:
 (ו) ואתה יהוה אלהים וצבאות
 אלהי ישראל
 הקיצה לפקד כל הגוים
 אל תהון כל בגדי און סלה:
 (ז) ישובו לערב
 יהמו ככלב ויסובבו עיר:
 (ח) הנה ויביעון בפיהם
 תרבות בשפתותיהם
 כימי שמע:
 (ט) ואתה יהוה תשחק למו
 תלעג לכל גוים:
 (י) עזו אליה אשמרה
 כי אלהים משגבי:
 (יא) אלהי חסדו יקדמני
 אלהים יראני בשוררי:
 תאב

באור

(ה) ירוצון, יסורס לקמן
 (פ"ז). ויכוננו, תי"ו
 התפעל כנלעת דג"ש
 הכ"ף ומשפטו יתכוננו

(ה) בלי עון ויכוננו
 עורה לקראתי וראיה:
 (ו) ואתה יהוה אלהים וצבאות
 אלהי ישראל
 הקיצה לפקד כל הגוים
 אל תהון כל בגדי און סלה:
 (ז) ישובו לערב
 יהמו ככלב ויסובבו עיר:
 (ח) הנה ויביעון בפיהם
 תרבות בשפתותיהם
 כימי שמע:
 (ט) ואתה יהוה תשחק למו
 תלעג לכל גוים:
 (י) עזו אליה אשמרה
 כי אלהים משגבי:
 (יא) אלהי חסדו יקדמני
 אלהים יראני בשוררי:
 קמץ כלל אס"ף. חסדי קרי

אל

(הרד"ק). עירה, כטעם הראש"ע נגד ושמרו את הבית, ראונו בזה שלא יוכל הוא בעלמו לעמוד על נפשו ולהמלט. לקראתי, יפה אמר הרב בעל המזנר ספר יריעות שלמה מהוכחת מלת לקראת היות' שש הפועל מדרש קרא מטעם יקראנו און נדרק, עם למ"ד התכלית, כאשר האריך לבאר שם, ולפ"ז אס' יהי' כנוי לקראתי שלפנינו מן כנוי השעיל, יהי' שער המאמר עורה למען קראת אותי (ויר לו בעגעגען), אך אס' הכנוי מכנוי הקצין, אזי יהי' שער לקראתי, בעבור אשר קראני, כלומר בעבור לרתי (וועגען דעפאשען וואס מיר בעגעגענט), והרב תרגם כפן הרצון. (ו) צבאות, לבאות מעלה ולנאות מטה וכתרגום הרב (דעס וועלטצוועל), וטעם ה' כפול ה' אלהים ה' לבאות: כל הגוים, כפי ההוראה השלישית שפירנו עלי' לעיל (זיר ט'). אל תהון כל בגדי און, שער און אחר מהם תהון וכמו לא תעשה כל מלאכה, ואין להחליף השלילה שתסוב על הפעולה, לא אל עם שלילית ההיקף און כל האשולל חלקי, כפיות דין נושא לחוד ודין פעול לחוד, כידוע למשילי ההניין. בוגדי און, יש און בלי בגידה, אך שאלו מלבד שעה און לדוד בזה שרדפו מנלתי שהי' חסם בכפיו, הנה גם הי' בוגד בו, כי שלם לו רעה תחת טובה, ולכן ימנעו המסורר בכלל בוגדי און, ומזה הטעם בעלמו כפל הר"הם זה המאמר שלא לחסר חזק המליצה: (ז) ישובו לערב, ומתי היו באים שישובו? אך הנכון כמו שתרגם הרב (קאממען הערלו), כטעם ויפורו אליו (בראש' י"ט) וזכריו, והעד הנכון ע"ז שיש שיבה בלא

ביאה

ת ה ל י ם נ ט

(ה) לוי־ען, אָהנע מיינע שולד אומהער,
(ריסטען זיך. ערוואַכע!
(בעגענגע מיר! אינד זיהע דריין!

(ו) אָ עוויגער! דעם וועלטאַללם הערר!
(גאָטט ישראל'ס! אויף!
זיכע אַללע ערדבעוואָהנער היים;
קיינעם דער פֿערוועגנען,
קיינעם אינגעטרייען גנעדיג.

(ז) אַבערס קאָממען זיא הערצו,
(לערמען, וויא דיא הונדע,
(וואַנדערן אין דער שטאַרט אומהער.

(ח) מיט דעם כונדע שפרודעלן זיא,
מיט דען ליפפען דאָלבע.
דען ווער האָרט עס?

(ט) דוא אַבער, עוויגער פֿערלאַסט זיא,
שפּאַטטענט אַללער היידען.

(י) אָ דוא אַלמאַכט, דייער האַרר' איד!
מיינע פעסטע בורג איזט גאָטט!

(יא) זיינע גנאָדע איזט מיר נאָהע,
גאָטט לעסט מיך לוסט אַן מיינען פֿיינדען זעהען.

אומ=

ב א ו ר ק ס ב

ביאה הוא ושבתו אני
לראות דקהלת (ד' ח')
הנרדף כחניו ושניהי
לטעם ונהתי אח לבי של
אוחה הפרשה עלמה. יהמו
ככלך אשר שלחו אדוניו
לתור אחריו דבר מה, הנה
הוא הילך יסובב ותר וננוח
עד שימלא את שיבקז, כן
המה סבבו את העיר למזוז
אותו ולהסגירני בידי שאלו.
ויסובבו עיר, אפשר שג"כ
שלח שאלו אנשים אחרים
ללכת סביב העיר אס ילך
וימלט מיד הסובבים הבית
שיקחוהו הסובבים בעיר
(רד"ק). והביתו לא זכר
חלף הציקר, והוא סבת
המליטה, בהיות שגם בלי
זה אנו לריכס לפרש זה
(ע"י י"ט י"א) טעם וישלח
שאלו מלאכים וכנר שלח
(ע"ס), כי לשי אשר דוד
נס וימלט בלילה ההוא לריד
להזכיר למה נסממו אחרי
אשר נכר סב פעמים ולא
נס, כי באשת לא חלה
דוד הטלת הזוית באנחת
המלך עליו אבל חשב כי

רוח רעה הוא הגורם וכחמסור הרוח חסור גם הסכנה, ולכן הלך גם עתה לביתו ולא
פחד מאומה עד אשר אמרה לו מיכל אחתו עמוד לעל נפסך, והראוי כי גם שאלו לא היה
מסתפק שיבוא דוד אל ביתו ללון, אפי' לדעת יס אומרים שכנר בעוד היום שלח המלך עבדיו
לתפשו ולהביאו לפניו להמיתו הוא בעלמו וכידו, כן אל ביתו כן ככל העיר סביב, ובשלח יכלו
למנוח אותו או שלח לערב המארבי' אל ביתו לשמרו ולהמיתו בעקר ויהי זה טעם יאובו לערב
וטעם ירוכזו ויכונוו דלעיל: (ח) הנה יביעון בפייהם, לאון הרע עלי וזה חרבות בשפתותיהם
שיוכיחו עלי דבק באזני העם להסב שנחתם עלי ולמען ירכו מיתתי כי אחרי שלח חשב שאלו
עוד להרוג את דוד בערמה ובהסתר כמו שחשב נראשונה אבל רלה להרוג בפרהסיא, היה
לריך להלדיק עלמו בפני העם האוהבים את שר נבאס היוכל ונא לפניהם ומשגיל בגל דרכיו,
וטעם יביעון, כי מלאו לנבס כל כך מדברי מלשינות עלי עד שיכלו מפיהם בחזקה נמעין
הנובע, כת גוס הרב (טפרודען). וטעם ההמשך נענור יהמו שפסוק הקודם כי נעת סבבם
את העיר הלשינו עליו. ולשי מרגום הרב יהיה שיפור המאמרים כזה: הנה יביעון חרבות
בפיהם, ה ה יביעון חרבות בשפתותיהם. כי מי שומע, אם אמת הם מדברים או שקר, כן
הם חושבים בלבם, אמנם אמה הוא שומע את דבריהם ותשחק למו ותכר את מחשבותיהם:
(ט) ואחה, כפל הכנוי לעורר על ההיסך כמו שזכרנו ובתרגום הרב (אבער דוח): לכל גוים,
נטעם גוים דלעיל (פ' ו'). (י) עזו, בוי' כמו גזה כה"א בחלוק אוריות החמנתו והוא שם
הקריאה הבא תמיד על משקל ישר, ובתרגום הרב (דוח אַוואַנט). אישמורה, חלפה נטעם
משמרים לבקר דלקמן, ויפס אמר הראש"ע שהוא כנגד וישמרו את הבית: (יא) אלהי דסדי
יק־מני, כתיב חסדו יקרי חסדי בוי"ד והענין אחד, חלף שהכתיב על עושה החסד והוא האל
יתברך, והקרי על המקבל והוא דוד, כי אותיות האמוש ישמשו עם הפועל והפעול (הרד"ק), וטעם

האב לראות: (יב) אל
 תהרגם. שאין זו נקמה
 הנכרת: פן ישכחו עמי.
 כי כל המתים משתכחים
 אלא הניעמו מנכסיהם
 שיהיו עניים והיא נקמה
 שתזכר לאורך ימים:
 (יג) חטאת. של פיהם
 הוא דבר שפתימו ונלכדים
 בנאונם העניים הנרדפים
 על ידיהם מפני האלה
 והנחש שהם מספרים:
 (יד) נלה. אותם בחמתך
 מלך השופט וידעו כי אתה
 מושל ביעקב: (טו) וישבו
 לערב. מחובר למקרא
 העליון חטאת פימו הם
 מדברים ביום ולערב הם
 שני' לארוב אותם שהלשינו
 עליהם: (טז) המה יגיעון
 לאכול. כאשר עשו הכלבי'
 כל הלילה אם אינם שבעים
 שילינו מתוך שבעה וישנו:
 (יז) ואני. כשאמלט מהם
 לנקר אשר עזך: (יח) עוזי
 אליך. אליך שאתה עוזי
 ומעוזי אליך אומרה:
 על

ב א ו ר

סמיכות אלהי אחד עם
 טעם סמיכות ואדירי כל
 חלפי כס דלעיל (שיר ט"ז)
 וציין הכיבוד (ס), ובאלו
 אמר האלהים אשר חסדו
 יקדמוי זה אלהים יראני
 נקמה בשוררי, אמנם ע"פ
 הקרי יתורגם (ויין גנעדי.
 גער גתטט): (יב) א תה-גם
 וגו', כלומר אל תהיה
 הנקמה בזה שתהרגם, כי

(יב) אַל-תְּהַרְגֵם וּפְן-יִשְׁכְּחוּ עַמִּי
 הַנִּיעַמֹּו בַחִילָה וְהוֹרִידֵמוֹ
 מִגִּנְנוֹ אֲדָנִי:

(יג) חַטָּאת-פִּימוֹ דְבַר-שְׁפָתֵימוֹ
 וַיִּלְכְּדוּ בְגֵאוֹנָם
 וּמֵאֱלֹהִים וּמִכַּחַשׁ יִסְתְּרוּ:

(יד) כִּלְהַ בְּחַמַּתְךָ נִלְהֵוּ וַאֲיַנְמוּ
 וַיִּדְעוּ כִּי-אֱלֹהִים מֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב
 לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סֵלָה:

(טו) וַיִּשְׁבוּ לְעֶרֶב
 יִהְיֶמוּ כְכֹלֵב וַיִּסּוּבְבוּ עִיר:
 הַמָּה יִגּוּעוּן לֶאֱכֹל

(טז) אִם-לֹא יִשְׁבְּעוּ וַיִּלְיֵנוּ:
 וַאֲנִי וְאֲשִׁיר עֹזְךָ
 וְאֲרַגֵּן לְבַקֵּר חֶסְדְּךָ
 כִּי-הָיִיתָ מְשֻׁבָּב לִי

(יז) וּמְנוּס בְּיוֹם צָר-לִי:
 עֲזֵי אֲרִיָּה אֲזַמְרָה
 כִּי-אֲרֵהִים מְשֻׁבָּבֵי
 אֱלֹהֵי חֶסְדֵי:

(יח) קִמַּץ כֹּלֵל אִם-q. יגיעין קרי

למנצח

אז ישכחו עמי אותם מהרה ולא יבינו כי הוא זה משפטך כרשעים, אבל הניעמו, לבקש מוץ
 ומחיה בין העם. והורידמו, ממעלת עשרם כדי שיספרו הם בעלמם בין העם חטאת פימו,
 כלומר מה שחטאו בפיהם בדבר שפתיהם ושילכדו בנאונם מזמת אלה וכחש שנאשמו כס ובוה
 האופן יקחו עמי מוסר מהם כן שכל הרה"מ לשרש המשך אלו הכתובים ותרגומו כפי הענין:
 בחילך, יש לפרש כאן שם זה על ג' דרכים, (א) בדרך הגדול מכתם אף שהם אהובי המלך,
 (ב) כדעת המפרשים בין עמך, (ג) בחיל מכותך עד"הכ אי שולח את כל מגפותי (שמות ט').
 והר"ה לא שמר המלות, אך שנכל זה נראה תרגומו נוטה יותר אל הפן הג'. מגננו, של כל
 החוסים בך: (יד) כלה בחימה כלה, כמו שהטעם הא' שהביא למה אל יהרגם הוא לעונת
 העם

ת ה ל י ם נ ט

ב א ו ר ק ס ג

(יב) (אומקאָממען לאַס זיא ניכט!
(טיין פֿאַלק פֿערגאַסע זיא גאַר באַלד.
(ניין! אין עלענד טרייבע זיא אומהער;
(אַ דוא אונזער שילד! לאַס זיא געשטורצט,

(יג) (קונד טהון איהרעס מונדעס זינדען,
(איהרער ליפפען שנאָדע וואָרטע;
(וויא פֿערשטריקט אין איהרעם האַכמוטה,
(זיא טרוג אונד מייניד ביסען.

(יד) פֿערטילג' אים צאָרנע, פֿערטילגע זיא:
(וואָ זינד זיא ניכט!
(ניין! ערפֿאַהרען מיססען זיא,
(דאַס איין גאָטט אין יעקב הערר זייא;
(הערר זייא איבער אַללע וועלט.

(טו) אַבענדס מיססען זיא דאָן קאָממען,
(לערמען, וויא דיא הונדע
(וואַנדערן אין דער שטאָרט אומהער,

(טז) זיא הין אונד הער נאָך שפייען איררענד,
(צו שטיללען איהרען הונגער,
(צו פֿינדען לאַגערשטעטטע.

(יז) אינדעם איך דיינע מאַכט בעזינגע,
ביו אַם מאָרגען דיינער גיטע יויכצע,
דאַס דוא פֿעסטע בורג מיר וואָרסט,
צופֿלוכט צור צייט דער נאָטה.

(יח) דיר, אַ אַללמאַכט טאָנען מיינע זאָיטען,
פֿעסטע בורג איזט גאָטט מיר;
גנעדיג איזט מיר גאָטט.

העס, כן הוסיף בזה עוד
טעם אחר לטובת החוטאי'
בעלמס, ואמר אם כלה
תעשה חותם ואינמו, ומה
יועיל העונש? אכל יחיו
ויעשו באופן שידעו שאלהי'
מושל בארץ, וכידועה הזאת
יטיבו דרכיהם לטוב להם,
כן הוא הפיל לדעת הר"ם,
ומה נעים פירושו! ביהנה
זה מעיד על חסידותו של
המלך ע"ה שלא קצמת שנת'
בקש להגדיל הנקמה, כי
אם נפסי אהבת הלדק לבד,
אשר על ידו יהיה העונש
לתועלת הנענש: אלהים
מושל, מושך עצמו ואחר
עמו מושל ביעקב מושל
לאחסי הארץ, וכאלו אמר
ידעובי אלהי' מושל ביעקב
אשר הוא בעלמו מושל
לאחסי הארץ, כלומר
גדול כח ורכ הצלילה,
וטעם אלהים מושל האוהב
משפט ומישרים, לא מלכס
אשר ישמחוהו ברעתם:
(טו) וישובו וגו', מדה
כנגד מדה, ועל מה
יסובנו עתה העיר לערב:
(טז) יגיעון קרי, ובתיב
ינועון, והוא הנכון, והטעם
המה ינועון לאכול אחרי
שלא ישבעו, וכן ינועון (כפי
ההורא' גרידא מזה השורש)
אחרי שלא יליו כי לא יהי'
להם מקום ללון, כן הוא
שעור הכתוב להר"ם,
וכבר אמר הראב"ע שגלת
לא תשרת לאחריה לא

בי"ט

ישבעו ולא יליו, אף שלא פי' כמיהו: (יז) ואני, הסך המה. לבקר נגד לערב, וטעם לבקר
יפה פי' הרב מטעם הגבול שאליו עד הבקר, כלומר המה ישובו לערב וינועון כל הלילה
לנלתי מלוא מנוח, ואני גם אני לא חלין אכל אשיר לערב וארון עד הבקר: (יח) עזי, ביחס
הקנין, כאשר כבר נקנית לו התשועה נגד עוו צלי הטורפות בעת לילה, וכן אומרה נגד
אשכורה. משגבי, ואלהי חסדי ב' נשואים לנושא אחד אלהים, והנה סיוס החלק הב' בעין
פתיחו כי כן יסרד השיר לב' חלקים, ויחשוב נא הקורא המשביל הוא בעלמו בהבחינו על
נועם מתכונתו, כפי השתנותו העברתו והתאחדותו לכל שלימות השיר, ואני לא אאריך עוד:

ס

חפלה שיושיענו ה' במלחמה.

(א) לְמַנְצִיחַ עַל־שׁוֹשֵׁן עֲדוֹת מִכְתָּם לְדוֹד לְלַמֵּד:
 (ב) בְּהַצִּוְתוֹ וְאֵת אֲרָם נְהָרִים וְאֶת־אֲרָם צוֹבָה
 וַיֵּשֶׁב יוֹאָב וַיִּךְ אֶת־אֲדֹם בְּגִיא־מֶלֶח שְׁנַיִם
 עֶשְׂרֵי אֲלָף:

(ג) אֱלֹהִים זִנְחָתָנוּ פִּרְצָתָנוּ
 אֲנַפְתָּ הַשׁוֹבֵב לָנוּ:
 (ד) הִרְעַשְׂתָּה אֶרֶץ פְּצַמְתָּהּ
 רָפָה שְׁבָרִיָּה כִי־מָטָה:
 (ה) הִרְאִיתָ עִמָּךְ קֶשֶׁה
 הַשְׁקִיתָנוּ יַיִן תִּרְעַלְהָ:

נחמה

סגול בלי מקף

תחלה את השבועה שאמר (במדבר כ"ג) הן ארם ינחנו בלק מלך מואב ויגוד נוסף רשעים (שופטים ג') ארמי היה: (ב) בהצותו. כמו (במדבר כ"ו) בהצותם על ה' שנלחם נהם על שעזרו לבני עמון: וישב יואב ויך את אדום וגו' שמה עשר חלק. הכתיבים במלכים (ג"כ ח' ובדברי הימים א' י"ח) הרג אבישי פגם ראשונה ששת אלפים ויואב עשר אלף כשש מהכות את ארם: (ג) זנחנו פצמתו. כשנפלה אדום נידו לפה ברות הקדש שעתידים לשלם בישראל ולגזור בישראל גזרות רעות עמד וביקש רחמים על שיעבוד גלות הרבה לרות סבלו צימי האופטים מאויבנו סביב: אנפת. קפצת עלינו מעתה תזכור רליך עלינו: (ד) הרעשתה. ארלנו בכמה גייסות: פצמתה. שברת אותה. וראיתי בדברי דונם שהיא לשון ערבי אבל לא פירש אותו וביסודו של רבי משה הדרשן פירש לשון קריעה וראיה הביא לדבר וקרע לו חלוני (ירמיה כ"ג) מתורגם ופלים. חך אני אומר ופלים שרנג' יונתן לשון תקן חלון הוא ככל הפתחים שיש להם פזימין: רפה שבריה כי משה. ל' רפואה ואע"פ שכתוב בה"א הרבה חיצות משמות כן: כי משה. לשון שבלות: (ה) יין תרעלה. האוטם את הלב ועוטפו רעל ל' עטיפה הוא כמו והברואים הורעלו. (נחום)

המער

ס (ב) בהצותו, דברי החכם המבאר בספור הקורות הנזכרות בפסוק, לא יתכנו ע"פ עדות הכתיבים, כי מה שאמר שבעת שלחם יואב בארם מרדו אדום, ושלח יואב מזלית העם ע"י אבישי אחיו להלחם עם אדום, הנה רוח זכרוננו התעה אותו כי זה נאמר כאשר נלחם יואב עם בני עמון (ש"א י') כאשר היתה לו המלחמה פנים ואחור, אז נלחם הוא עם ארם ואת יתר העם נתן ביד אבישי להלחם את בני עמון, ואם שגם הרד"ק נד"הי (א' י"ח י"ג) כתב, שבעת ההיא היתה מלחמת אדום, הנה אך תמך יתדותיו על מה שהזכיר הכתוב כאן המלחמת האלה יחדיו (ומזה אינו ראוי כאשר אבאר), ואדרבה כפי מה שגזר במלכים (א' י"ח י"ז) כי ששת חדשים ישב עם (באדום) יואב וכל ישראל ע"ש, נראה שהמלחמה הזאת היתה בזמן אחר, כי בעת ההיא הלך עוד ערכו קרב עם ארם ובני עמון, ואך התאספו כל ישראל באדום; גם מה שאמר המבאר ועל זה האופן נתיישבו הכתיבים, בענין שמות הלוחמים, לא ידעתי איך הסיר המכשלה, שאין

ס (א) על שושן עדות מכתם לדוד ללמד. (זו' מכתם לשון כחם פו (איר ה') דבר חמוד. ורבותינו דרשו על דוד שהי' מנהיג עמו כמך וחס אפילו במלחמותיו וזה' אחר' שהיתה מכתו תמה שגולל מהול ע"כ ס"א"ח) מכתם לדוד על עדותן של סנהדר' שנמשלו לשושן שח' שרק חנן הסהר וגו' (סס ז') סנה' בשיגים כשנלך' שילמדוהו מהיעשה כשנלך' עם ארם נהרסו שלח את יואב עליהם אמרו לו ליואב ולא מבניו של יעקב ארם היכן היא השבועה שישבע ללבן עד הגל הזה (בראשית ל"ז) ולא היה יודע מה להשיב בל' לו חלל דוד אמר לדוד כך אמרו לי בני ארם באו ושלחו את סנהדרין אמרו להם ולא הם עברו

תהלים ס

ס

ביטטע אום זיעג אים קריגעגע.

- (א) דעם זאנגמייסטער אויף שושן עדות, איין קליינאָד דוד'ס צום אויסווענדיג לערנען.
- (ב) אלס ער ווידער ארם נהרים אונד ארם צוכה צו פֿעל= דע לאַג, אונד יואב וויעדער הינגינג, אונד צוועלף טויענער אדומים אים זאלצטהאַלע שלוג.

- (ג) פֿערשטאַסען, הינגעשטרייעט האַסט דוא אונז, גאַטט! דוא צירנטעסט— אַך נים אונז וויעדער אויף!
- (ד) דוא האַסט דיא ערד' ערשיטטערט, ריססע אויפֿגע= שפרענגט. —

- היילי איהרע בריבע צו, דיא זאָ צערשעללט איזט!
- (ה) דוא צייגטעסט דיינעם פֿאַלקע האַרטעם שיקואַל; דוא גאַכסט אונז טוימעלוויין צו טרינקען.

האָד

באור קסד

ס (א) שושן עדות, כלי נגון: ללמד, תרגם הרב כטעם הראב"ע שאמר וז"ל: וטעם ללמד שזה שילמדוהו המזורז' להזכיר תמיד חסד השם שגברה ידו אחר שנחלש, עד— כאן: (ב) בהצוחו, בהלחצו, והנה פרטי המלחמו' האלה וקורותם יעיין הקירא' בס' שמואל ברוצה (ש"ב ח') ובס' ד"ה למלכי יהודה (דה"א י"ח) כפי מה שבארו המפרשים שם, כי אין להאריך פה כי אם נמה שהוא מענין השיר. וישב יואב, בהנחתו וישב, כן הוא דעת החכם ר' יואל בן שועב (בס' המכלל לר' שלמה בן מלך) והוא נכון מאד כי ארץ ישראל בין

ארץ וחרם. ונעת נלחם יואב בארם מרדו האדומים בדוד מלך ישראל לחשבם שאין לו עתה פנאי לעלות עליהם, אבל יואב שר הכבא ומעריך המלחמות השיב מקלת חילו אל אדום ביד אבישי אחיו משנהו, (כי עד עתה לא הי' קץ המלחמות בארם בנראה מתוך ספרי קדש), והוא הכה אותם ויכניעם, ועשה בנימות זה שם גדול למלכו, בנסול רבים ביד מעטים ובירואי בשר ביד חלוצי דרך, ובה האופן נתישבו הכתובים בענין שמות הלוחמים. ומה שאמר הראב"ע וז"ל: וטעם וישב יואב לאות כי נחלש דוד ואחרי בן החליש יואב את ארם ע"כ, נראה כשגגה היולאת מלפני השליט כי ויך את אדום כתיב ולא ארם, ואם סמך על בעל הטעמים בס' ויעש דוד שם (ש"ב ח') הנה המקראות לא נתישבו כראוי, אבל הטעם הנכון שם בכתוב הוא כמו שאמר החכם ר' יואל בן שועב (עיין במכלול הג"ל). בגיא מלח, שם היתה המלחמה וזשם נפלו חללים י"ב אלף, אך הכה עוד מן הנסים שזה אלף, ואוחס לא מנה כאן אבל מנאן בס' שמואל ובד"ה, ונתישבו א"כ הכתובים גם בענין המספר: (ג) ונחתנו פרצהנו, מזה ראוי לדברי האב"ע שנחלש דוד באיזה מערכות מלחמה טרם בוא הנפחון הנוצר בכתוב, ויתכן שהשמיעה הבאה עד אדום כי נגף ישראל לפני אויביהם סבבה מרדת האומה הזאת, והנה חזר זה השיר בעת שנלח המלך את אדום אבל עדיין הי' נתעסק בעסק ארמים וכמו שזכרנו, וזה טעם קנה וההלה בין עליות הנצוח, וכמו שאמר עוד. וטעם פרצהנו, פרחת בנו כמו פן יפרץ צם (שמות י"ט). חשוב לנו, מניין הכבד והוא יולא לעולם, כמו לשונם יעקב אליו (ישעי' מ"ט) וכל דבותי, ולכן נאמר או שתחסר הפעול רחמיה או שיהי' טעם לנו כטעם אותנו בהיות מן הידוע ששמושי הימוסים מתחלפים לפעמים, וכדרך הזאת תרגם הרב. וטעם העתיד דרך תפלה והעד רפה: (ד) הרעישת, להיות הברה עטומה מאד דמה אותה המזורז לזרת הרעש, שהיא הברה הגדולה מכלם. פצמחה, הוא ענין פתיחה ונקיעה ונעת הרעש תפתח הארץ ותבקע (הרד"ק), ואין לה חזר במקרא בלמ"ד מ"ם, אבל יש בדומ' לה בלמ"ד ה"א, ופצחה הארץ את פיה (דברי' י"ח), וכן דומה ענין המלבענין המה, וכן עצה עצם, ולדעת הראב"ע ענין דמם לענין דמה. רפה, בה"א במקום אל"ף. כי מטה, לנסול להיות הפוכה אם לא תעמידנה אתה, (הרד"ק), והרב תרגם כפי הענין וכפי לחות ל"א: (ה) קשה, שם המקרה, וענינו דבר קשה (הארטעם) כל"א: יון הרעלה, הנה לדעת המפרשים הוא חסר הנסמך ולע"ד אינו כריך לזה, אבל שעורו השקיתנו

ה מ ע ר

יחס המכה אל יואב, ובד"ה אל אבישי, ובשמואל (אם נאוס שם אדום תחת ארכ) לדוד, אבל הנכון

(ו) נְתַתָּה לִירֵאָיוּ גַם לְהַתְנוּסָם
 מִפְּנֵי קִשְׁט סִלָּה:
 (ז) לַמַּעַן יִחְלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הוֹשִׁיעָה יְמִינֶךָ וְעַנְנוּ:
 (ח) אֱלֹהִים וּדְבַר בְּקִדְשׁוֹ אֲעֲלֶזָה
 אֶחְלֶקָה שְׁכֵם
 וְעַמִּי סִכּוֹת אֲמַדֵּד:
 (ט) לִי גִרְעָד וּלְיָ מִנְשָׁה
 וְאַפְרַיִם מִעֶזְרָא רֵאשִׁי
 יְהוּדָה מְחַקְקִי:
 (י) מוֹאָב וְסִיר רַחֲצִי
 עַל-אֲדָוָה אֲשֶׁלֶּיךָ נֶעְלִי
 עָלַי פְּלִשְׁתֵּי הַתְּרוּעָעִי:
 (יא) מִי יוֹבִלְנִי עִיר מְצֹר
 מִי נִתְּנִי עַד-אֲדָוָה:

(נחום ב') . ובלשון משנה
 מדוי' רעולות: (י) נתתה
 ליראיך גם . נסיונות של
 לרות הרבה: להתנוסס .
 להיות מנוסים בהם אם
 יעמדו ביראתך; מפני
 קשט . לקשט מדותיך בעול'
 שבחתן להם הטיבה לא
 יהרהרו כיתים אחרך אלא
 יקשטו דינוך ויאמרו יפה
 היטב להם כי הם עמדו לו
 בבמה נסיונות: (ו) יחליון .
 יכללו מרע: הושיע' ימינך .
 אשר הטיבות אזור בהתחזק
 אויביהם עליהם: וענני .
 כי אם תענני יחללו הם
 שאני נלחם בשבילם:
 (ח) אלהים דבר בקדשו .
 שיקבץ הגלות וזרעו ימשלו
 בהם (ס"א"ח) . ד"א אלהים
 דבר בקדשו שאהיה מלך
 עליהם: אעלזוהו ביוצתו .
 צפי' אשר מלאתי אלהים
 דבר בקדשו לעזרני כדכתיב
 (ע"ב ג') כי ביד דוד עבדי
 אושיע את עמי ישראל:
 אצלקה שכם . אצלק להם
 שכם בנכסי אויביהם:
 ועמק סוכו' אמדל . סיכות
 זה אינו יודע מאיזה אומה

הלא

וענני קרי

היא לא ידעתי סוכות שגאו לו ישראל כשנסעו ישראל מרעמסס היכן הוא: ובפירושים אחרים מלאתי
 אצלקה שכם . אחזיר להם נחלת יעקב אביהם: ועמק סוכות אמדל . כשאצלקה לישראל שכם וסוכות
 בקל' ארץ כנען היה כמו שמלינו תחלת ביאתו של יעקב לארץ דרך סכות ושכם: ד"א ועמק
 סכות אמדל . סכות לשון לורות ודמיונות כמו שגא' ואת סכות מלכם: אמדל . אני מודד את
 לורתם כמו שנאמר (שם ב' ח') שני חבלים להמית ומלא החבל להחיות (ס"א"ח): (ט) לי
 גלעד . למלך עליהם: מחקקי . שרים שלי מחוקק ל' שררה שמחוקק וזולת ספרים ומלוה כמו
 (בראשית מ"ט) לא יסור שנט מיהודה ומחוקק מבין רגליו (ס"א"ח): (י) מואב סיר רחצי . אשתמז
 בהם כסיר של נחשת המובן לחמץ בו: נעלי . מסגר שלי: עלי פלשת התרועעי . התחכני על
 ממשלתי להיות משועבדים לי . כי גת מארץ פלשתים וכן עזה שכנען דוד: (יא) מי יובילנו עיר
 מצור . או לעיר מבצר לכבוש את העיר אם לא אתה תעזור אותי על מצברי אדום מי יובילני
 ומי ינחני עליהם . בפירושים אחרים מלאתי כן על מצברי אדום אשר נחית עתה עליהם:

ובא

המעמר

הנכון כמו שכתב רש"י כאן, וכן הרד"ק בד"ה כי אתה שהכח אנושי את אדום שגור עשר אלף
 עוד הרימו ראש, וישב יואב ויערוך מערכה גם הוא בניא מלח ויבה י"ב אלף, ומה שיחס בשמואל
 את זה אל דוד נראה שגם דוד היה שם נאדוכ, וכן נאמר במלכים (שם) יהיה כהיות דוד את
 אדום ועל פיו ערך אנושי מערכת המלחמה . ולפי דעתי גם זה בוונת הראש"ע כאן, אך שכל
 טעות בדבריו, ונ"ל אדום תמורת ארם וטעות כזה נקל מאד (יהלא גם לדעת המבאר כזה קרה
 גם

- (ו) האך וועהעט נון וויעדער דיינער פֿערעהרער פֿאָנר , אום דער וואַהרהייט וויללען, סלה!
- (ז) אויף דאָס עררעטטעט ווערדען דיינע לעבען, לאָס דיינע רעכטע העלפֿען, ערהאַרע אונז.
- (ח) גאָטט שפּראַכט, אין זיינעם הייליגטהומע: נון זנג' איך זעגעסליד .
- „שכם פֿערטהיילע איך וויעדער; „אונד מעסעס סכות טהאַל מיר אויס .
- (ט) „מיין איזט גלעד, מנשה מיין, „אפרים מיינעם הויפטעס טאַכט .
- „געזעטצע גיבט נון יהודה וויעדער .
- (י) „מיין וואַשגעפֿעס איזט מואב; „אויף אדום ווערפֿ' איך מיינען שוה .
- „פלשת! טריאומפֿיהרסט דוא נאָך? —
- (יא) ווער ברינגט מיך אין דיא פֿעכטע בורג? ווער פֿיהרט מיך נאָך אדום הין?

יין שהוא תרעלה לנו, וכן קצ את כוס היין החמה, (ירמ' כ"ה), שעורו היין שהוא חמה, או כוס היין שהוא כוס החמ' (ו) נחמה, עתה במלחמת אדום גם להתנוסס, להתגדל על אויבנו להרים נסנו עליהם (רד"ק), בטעם ובזם אלהינו נדגול דלעיל (שיר כ' ועיין הנאור טס) תנין מזה נוונת הר"מ. משני קושט, מפני אמתך שאמרת להוסיב עמך על אדמתם בשלו' (הרד"ק) (ו) הושיעה ימינך, עוד במלחמת ארכ. ועננו כתיב נגד ידידך, וענני קרי נגד המתפלל, והוא אחד באמת: (ח) אלהים דבר בקדשו, שאנלח, ולכן אעל ה, עתה בשיר,

ביזט

כיון בא דברו. אחלקה עד החרועי אלוהן דברי השיר, וטעם אחלקה ואמדד לאמר שהכל נרשות ועושה בו כרלונו, וזכר מקלת השנטיס ומקלת הזלקיס המה הגדולים והטובים: (ט) אשריה, ידוע מספרי קדש שהם היו גבורי מלחמה, ולכן מעור ראשי. יהודה, שנט מלכו', והמלך הוא הממוקק וזכר השנט כלו בשקוס אחד ממנו ע"ד מליצה: (י) סיר רחצי, וכן אשליך ועלי דרך ציון ושפלות הפך הכבוד וההתרוממות שזכר בשבטי יה. עלי פלישת החרועעי, דרך לעג כיון שהכניעם אמר החרועעי כמו שהיית עושה בתחלה, לא תעשה כי כנר וכנעת תחתי (רד"ק) וכדרך הזה תרגס הרב: (יא) מי יובילני עיר מצור, סנת מלחמת ארס היתה כשהלך הדרעור להסיב ידו בנהר סרת (ש"ב ח') ופירש שס רבינו ישעי' שהכין לו מקוס, ובד"ה אמר להליב ידו, מטעם ליב גבולות עמים (דברי' ל"ב). ואמרו קלת המפרשים שזנה הליב ידו שזנה עיר מזור ע"י המעברות כדי למנוע חיל מלך אחר לעבור את הנהר לרעה, והנה לפ"ז אס גם נלחו המלך דוד במערכה מול מערכה כל עוד שלא כנש העיר הזאת, לא בא עדיין אל המנוחה וזה שאמר כאן אחר שגברה ידו על אדום מי יובילני עיר מכור של הדרעור לכנשה גם היא עד רדתה, אך ימחר מיד להסיב אל נפשו מי נחני עד אדום, כלומר מי שעורני עד כה הוא יעורנו עוד הלחה

ה מ ע ר

גם להכתוב בשמואל ויעש דוד) וע"פ הדברים האלה גם הנתובים גם דברי הראש"ע יצאו על נכון, ואין להאריך. ואך עוד זכור אזכרך מה שאמרתני זה פעמים שאס נאמר בתחלת שיר שזובר באשר היה זה, אין הבינה שזובר בעת ההיא ממש, אך הענין שעל אודות הדבר הזה אס גם ימים רבים בין המעשה ותקון השיר, ולכן אין ראיה כלל כי לעת אחת היו כל המלחמות הנזכרות כאן, אך הענין באשר נלח את כלם, חז דבר את דברי השירה הזאת והתחיל לדמות בנפשו העת באשר נגף לפני אויב באשר מלינו במעשה אוריה באשר קרב יואב אל החומה ויפל מן העס כזוכר (ש"ב י"א) ואין ספק כי עוד פעמים רבות נפלו ישראל חללים לפני אויב ולא זכר זאת בפירוש לפי שנסוף גברה יד ישראל וידברו עמים תחתיהם, והסופר לא בא לספר כל פרטי הענינים. (יא) עיר מצור, אולי מזכר הוא מגזרת בין המצרים ששרפו מצר, והכוונה על עיר בצורה שהיתה עומדת על הגבול בין ארץ ישראל לאדום והיא היתה ספתח הארץ, וא"כ נכלל נמלת מזכר שתי כוונות יחדו מצר וזכר, ויתורגס: (ווער ברינגט מיך חן דיו גרענלבורג, ווער פיהרט מיך נאך אדום).

(יב) ולא תלא. ואיך יולא:
(יד) יצום. ירמוס:

(יג) הלא אתה אלהים ונתחננו
ולא תצא אלהים בצבאותינו:
(יג) הבה לנו עזרת מצור
ושוא השועת אדם:
(יד) באלהים נעשה חיל
והוא יבוס צרינו:

סא (ג) מקלה הארץ.
אף ע"פ שאני רחוק
מאנשי שאני משלח על אויבי
למלחמה: אליך אקרא
בעטף לבי עליהם ועל מה
אני קורא לך שחנני בצור
שהוא רם וחזק ממני:
(ה) אגור' באהלך עולמי'.
זכני בע"ה; ובעולם הבא:
(ו) נתת ירושת יראי שמך.
החזרת ערי ירושת' על ידי:
(ז) ימי' על ימי מלך חוסיף.
אם נגזר עלי למות בחזר
הוסיף ימים על ימי עד
שננתי יהיו שבעי' שנה כמו
שני

סא

כאשר רדפו המלך שאול

(ה) למנצח על נגינת לדוד:

באור

הלאה: (יב) הלא אתה
אלהים, אשר זנחנו באיזה
מערכו' ולא ילאת בלבבותנו
כלומר אתה מחזק ואתה
תרפא: (יג) הבה לנו,
ביון שזכר מלחמת ארם
ישב אל התפלה בהיות
הסכנה עדיין איננה עובר'.
עזרת, שם ישר, כי כן יבוא
משקל הנקנה לפעמים
בה"א ולפעמים בתי"ו רפוי'
ורבים כמוהו. וישוא,
בחרגום הרב (חונניטין),
והיה טעם שוא להיות
נקראת בשם תשועה, והיא
באמת אינה תשועה:
(יד) באלהים, הוא שנוכל
לצוות חיל, גם בטוחים
אנו בו שהוא יבוס צרינו,
בדרך הזה שכל הרב לתרום
ולזכר המאמרי' באופן נאה:
נגינת

(ג) שמעה אלהים רנתי
הקשיבה תפילתי:
(ג) מקצה הארץ אליך אקרא
בעטף לבי
בצור ירום ממני תנחני:
(ד) כי היית מחסה לי
מגדל עז מפני אויב:
(ה) אגורה באהלך עולמים
אחסה בסתר כנפיק סלה:
(ו) כי אתה אלהים שמעת לנדרי
נתת ירשת יראי שמך:
(ז) ימים על ימי מלך חוסיף
שננתינו כמו דוד ודוד:

המער

סא (ז) ימים וכו' מן ינצרוהו, יונתן חרגם טיבו וקשט מן פרי עלמא ינטרון ליה,
הנה לדעתו יהיה מן כמו ופון במיר"ק ומלת אלקים במאמר הקודם עומד ז במקום שנים
ושעורו

ת ה ל י ם ס ם

ב א ו ר ק ס ו

(יב) ביזט דוא עם ניכט, גאָטט? דוא האַטטעכט אונז פֿערלאַססען;

צאָגסט ניכט מעהר מיט אינווערעם העערע.

(יג) אַך שאַפֿי אונז רעטטונג אויס דער נאָטה; דען מענשען = הילפֿע איזט דאָך קיין ניטן.

(יד) מיט גאָטט נור טהון וויר גראַכע טהאַטען; ערטריטט זיאַ ניעדער, אונזערע פֿינדע.

ס ם

דור׳ס געבעטה אין דער פֿערפֿאָלגונג פֿאָן שאול (ה) דעם זאָנגמייכטער אויף נגינה, פֿאָן דוד.

(ג) האַרע גאָטט מיין שרייען;

מערקע אויף מיין געבעטה!

(ג) פֿאָן דעם לאַנדעס גרענצע רופֿי אײך דיר, ווען מיין הערײַך פֿערצאָגען ווילל.

דוא פֿיהרכט מיך אויף האַכערהאַכען פֿעלז.

(ד) דען מיינע צוֹפֿערניכט ביזט דואַ;

איין פֿעסטער טהורם פֿאָר פֿינדען.

(ה) אין דיינעם צעלטע וואָהני אײך עוויגליך,

געבאָרגען אונטער דיינען פֿיטיגען.

(ו) דוא האַרטעסט, גאָטט! אויף מיין געליבדע;

(זעטצטעסט וויעדער אין איהר אייגענטהום,

דיא דיינען נאָמען פֿירכטען, איין.

(ז) גיב דעם קאָניגע איין לאַנגעס לעבען;

יאַהרע ביז צום קאָממענדען געשלעכט.

דאָס

ס ם (א) נגינה, אע"פ שהא בפתח אינו סמוך (הרד"ק), ורבים כמוהו, ויחכן היות חבורו באינו מבחינתו מפני אבשלוטו בנו, כנראה מתוכן השיר: (ג) מקצה הארץ, מנבול הארץ כי כבר בא דוד מחנימה והוא מעבר לירדן. בעטוף לבי, כל הלשון הזה צענין הכרה והלוקה כי האדם צעת לכתו הוא מדונא ומעונה כאלו הוא מתעטף קלתו בקלתו (שלמה ׳ן מלך) והרב תרגם כפי הענין. בצור ירום ממני, באופן שלא תשיג ידי לעלות ולהמלט מפני הסכנה, שם הנחני, בנחת וכלי עמל, והרב תרגם כפי הענין: (ד) כי, פעמים רבות היית מחסה לי לסיכך אליך אקרא (הרד"ק): (ה) באהלך, כ"ע של בשר ננסיך ושניה' לשון מחסה, נאדם החוסה בכל קורת רעהו המטיב עמו, ועקר הכונה על מקום המשכן כמאמר המלך ללדוק (ש"נ ט"ו) וטעם עולמים זמנים ארוכה (ועיין לעיל סוף שיר י"ח). (י) ירושת יראי שמך, הנגזלת מהם ע"אנשים רשעים ומורדים נחת והחזרת לבעליהם הראשונים המה יראי שמך, תבין מזה כונת הר"מ: (ז) ימי מלך, על עלמו אמר כן, כלומר מלך שהמלכת אתה על עמך, ואין זה המורד מלך שלקח המלוכה בחזקה ונגזל. כמו דוד ודוד, ב' דורות, (הנ"ל), וכן תרגם הרב:

ישב

ה מ ע מ ר

ושעורו חסד ואמת מן חלקים, ולפ"ו נובל לפרש שני הכתובים דבוקים, כי אהה חוסיף ימים על ימי המלך ושנותיו (תאריך) כמו דוד ודוד אס ישב עולם לפני חלקים כלומר לעשות הטוב והישר בעיני חלקים ואם חסד ואמת מאתך ינצרכו מלחמות.

(ח) יֵשֶׁב עוֹלָם לְפָנֵי אֱלֹהִים
 חֶסֶד וְאֱמֶת מִן יִנְצְרֶהוּ:
 (ט) כֵּן וְאֹמְרָה שְׁמֶךָ לְעַד
 לְשִׁמְיִי נִדְרֵי יוֹם וַיּוֹם:

שני דור ודור: (ח) ישב המלך לעולם לפני אלהים: חסד ואמת. שהוא עוסק בהם יהו מזומנים לנצרו: מן. הזמנה כמו (יונה ד') וימן ה' קקיון: (ט) כן אזמרה. כמו שתטיב לי כן אזמרה שמך להיותי משלם נדרי יום יום:

סב

חשלה בטחון לישועת ה'

(א) לַמְנַצֵּחַ עַל-יְדֹתָיו מִזְמוֹר לְדָוִד:

(ב) אֲךָ אֵל-אֱלֹהִים דְּוַמִּיָּה נַפְשִׁי
 מִמָּוְנוּ יִשְׁוּעָתִי:

(ג) אֲךָ-הוּא צוּרִי וַיִּשְׁוּעָתִי
 מִשָּׁנִבִּי לֹא-אֶמְוֹט רָבָה:

(ד) עַד-אֲנִי וְהִזְוֹתָתוּ עַל-אִישׁ
 תִּרְצָחוּ כְּלַכֶּם כִּקְוֹר נְטוּי
 נִדְרֵי הַדְּחוּיָה:

(ה) אֲךָ מִשְׁאַתּוּ וַיַּעֲצוּ לְהַדִּיחַ
 יִרְצוּ כֹזֵב בְּפִיו יִבְרְכוּ
 וּבִקְרָבָם יִקְלְלוּ-סֵלָה:

(ו) אֲךָ לְאֱלֹהִים דְּוַמִּיָּה נַפְשִׁי
 כִּי-מִמָּוְנוּ תִקְוֹתִי:

(ז) אֲךָ-הוּא צוּרִי וַיִּשְׁוּעָתִי
 מִשָּׁנִבִּי לֹא אֶמְוֹט:

סב (א) על ידותיו. שם כלי שיר ומדרש אגדה על הדתות ועל הדינין הנגזרי' על ישראל מאויביה': (ב) דומיה נפשי. מלפני נפשי כמו דום לה' והתחולל לו (לעיל ל"ז): (ג) לא אמוט רבה. מטות גדולו'. ומדרש אגדה רבה גיהנם: (ד) תהותתו. מנחם פי' מנורת התיו לאכלה (ירמי' י"ב). ויתא ראשי עם. (דברים ל"ג). עד אנה חאספו על איש. ול"ג שיש לפתרו לשון הוות ויהא ה"א ותיו שורש כאשר יאמר מן מת מות. כך נאמר מן יסוד הת הות ולשון רכיס הוות והיא לשון מחשבת שבר ותרמית. ויש מפרשין תהותתו כמו תאריכו לשונ' על בני אדם ברע ודימוה לל' הערע כשמרבה נדברים (סא"א): כקיר נטוי. המוכן ליפול על בני אדם: (ה) משאתו. לפי שאתם יגורים מן בני אדם שאת ימלוך וישלם גמולכ' יעלת' להדיח עליו הרעה: בפיו. של כל א' ואחד מהם יברכו: ובקרבם. ובמחשבות' יקללו סלה:

אך

על

המער

סב (ד) כקיר נטוי, לדעת הרמב"ם מן מוסב כקיר נטוי על הפעול (עיין בבאור) אך לפי פשוטו יותר נראה כתרגום יונתן ופי' רש"י שהוא תיאר לנושא, והכוונה כי תרבו כקיר נטוי וכגדר הדקויה אשר בפתע כתאוס יכלו על העובר ויכהו נפש, ויתורגם: (חונר פעולט חיבער זיהן הער, גלייך ח"ג וו).

(ח) דאם ער פֿאַר גאַטט אויף זיינעם טהראָנע בלייבע; בע"הל, דאָ טרייע אונד גיטע איהן בעוואַכט.
(ט) זאָ טאַנט דיר עוויגליך מיין זאַיטענשפיעל, זאָ צאָהלי איך דיא געליכרע, טאַג פֿיר טאַג.

ס ב

פֿערטרויען איינעם בעדרענגטען אויף גאַטטעם הילפֿע.

(א) דעם זאַנגמייסטער אויף ידוחון. איין פּואַלם דור'ס.

(ב) נור אין גאַטט געטראַסטעט זיך מיין גייסט, פֿאַן איהם נור קאַממט מיין הייל.

(ג) נור ער איזט פֿעלו אונד רעטטונג מיר,

אונד האָהע בורג, זעהר וואַנקען קאַן איך ניכט!

(ד) וויא לאַנגע שטירמט איהר צו אויף איינען מאַן,

(אונד ברעכעט זעמטליך איין, גלייך וויא

איין מאַרשע וואַנד, אין זנקענדעם געמייער?

(ה) נור איהן פֿאַן זיינער האָה' צו שטירצען,

(בעשליעסען זיא אים ראַטה; בעליעכען הייבעלייא;

גלייסנען זעגען מיט דעם מונדע;

העגען פֿלוך אים הערצען.

(ו) זייא נור אין גאַטט געטראַסט, מיין גייסט!

דען מיינע האָפֿפֿונג קאַממט פֿאַן איהם.

(ז) נור ער איזט פֿעלו אונד רעטטונג מיר, אונד פֿעסטע בורג;

ניין, שטירצען ווערד' איך ניכט.

(ח) ישב עולם, לאורך ימיו, כטעם ועבדו לעולם, וטעם ישב על כסאו. מן, ע"מ לו את ב"י מטעם וימן ה' דג גדול (מדברי הראב"ע), ושגור הכתוב כדי שיסב המלך תמיד על כסאו (כי רק אז יהיה הוספת שנותיו לטובתו), חן כלב עבדיו לשמרו ולעבדו כלבב שלם ובגמל חפלה, וזה טעם חסד ואמת: (ט) בן, כמו אז, כלומר באופן זה. לשלמי בדרי, למען אשלם בכל יום ויום נדרי שגדתי לך. לומר שמך בשירי תודה. לשלמי, לשלם שלי או ענינו אומרה לשלמי נדרי, כלומר צעת שאשלם נדרי ואקריב קרבן תודה אומרה גם מכבודך, ואולי טעם לשלמי מענין זבח שלמים:

ס ב (א) על ידוחון,

סס כלי הנגון, ויתכן שהמסיר ידוחון המלוח הכלי הזה, ולכן יקרא על שמו. מוזמר לדוד, נראה חבורו צעת שחנר השיר הקודם לזה: (ב) אך, לדעת

מיין

הר"ם הוא מושך עלמו ואחר עמו, אך אלהים, אך ממו. דומיה, ע"מ גפן פוריה, וטעמו מנאחר לעיל (שיר ל"ז פ"ו): (ג) משגבי, בלא וי"ו המחזרת להיותו מוסב על תיבת אך, הוא במאמר הקודם הנכפלות במונן, אך ה א לורי, אך הוא משגבי, והרב תרגם כפי הענין וכלמות ל"א - רבה, תואר הפעל בפלס שם המקרה: (ד) תהותחו, תקרבו הוות להלמות גבר. הרצחו, בנין הכבד והכבון נפתח בקריאת בן נפתלי וענינו השחחה ובלבול הלטרפות הזלקים אשר על ידה יתעלם ויתקיים הדבר, ומטעם זה נופל גם על ההריגה נב"ה ונכבד. כלכם, יחד אל איש אחד, ושעור אלו שני המאמרים כזה: ער-אנה תהותחו על-אייש. —

הרצחו — כלכם

בקיר בטוי, כלומר באלו יהיה זה האיש קיר וטוי או גדר הדחוייה, המוכנת לפול ולהזיק העוברים ולכן ראוי להרוס אותה, בן תאמרו על איש זה שהוא בליעל ומסוכן לבריות, ומכזה להעבירו מן העולם. ונראה שכוון רש"י לזה בנועם קלור לשונו: (ה) אך, אין עלתם ומחשבתם כלל בעבור הלקד והמשפט, כי אם יעלו להדיח האיש הזה. משאחו, כלומר מנשיאותו, אשר בעבורה יקנאו אותו, ולדעת רש"י מ"ס משאתו סנה הגורמת כלומר בעבור גדולתו ועכו להדיח אותו והטעם אחד. להדיח, יפה אמר הראב"ע וז"ל: והזכיר להדיח אותו ככונן אחד גדר הדחוי' ע"כ, כי הוא מעין המליכה כאשר נבר הערנו ע"ז פעמים רבים. ירצו כוב, כלומ' ובעבור עלתם זה ילעכו אל הכוזב גם ירצו אותו ויאהבו להשתמש בו, כי אם נאמין לפיו של כל אחד מהם הנה יברכו, להיותם אומרים, כי כוונתם להביא הנכרה והשלום אל העם, וכמו שאמר אנשלוס מי יתן וגו' ובאמת בקרבם תנוח הקללה, כי הזמם והריב שעושים יסובנו ע"כ שמה וקללה, תבין מזה כוונת הר"ם: (ו) אך וגו', ישיב לדבר על כסאו לבלתי

(י) אך הנל בני אדם. ואל תיראו מהם מאחר שהקב"ה מחסה לנו בעת צרה סלה: במאזני לעלות. אם באו לעלות במאזנים והנליהם שוים כן פשוטו. ומדרשו לענין הזוגות: (יא) חיל כינוב. אם תראו רשעים שמאזני מלכות וגדל אל תשימו לב: חיל. ממוק: ינוב. ילמח לשון תנובה: (יב) אחת דבר אלהים. ששמעתי מתובה שמים ומה הן שמים כי עו לך לשלם לאיש כמעשהו. והשני כי לך ה' חסד ומאזנה דביר שמעונו מדבור שני של י' הדברות שמענו ממנו שהקב"ה פוקד עין ונוכר חסד שנאמר בו (שמית כ') פוקד עין אבות וגו' לך בשות אני ישלם שכר טוב ללדיקי' וסורענות לרשעי'. זו למדתי מיסודו של ר"מ הדרשן. ורבותינו דרשוהו אזכור ושמור בדבור אחד נאמרו: (יג) ולך אדני חסד. ומהו חסד כי אהב תשלם לאיש כמעשהו ולא מעשהו ממש אלא מקמתו בענין שנאמר (עזרא ט') כי אהב אלקיני חשבת למטה מעיניו. כך נדרש באגדת תהלים. ויש לפותרו עוד ולך ה' חסד כי יש בידך לשל' לאיש כמעשהו:

(ח) על-אלהים ישעי וכבודי

צור-עזי מחסי באלהים:

(ט) בטחו בו בכל-עת ועם

שפכו-לפניו לבבכם

אלהים מחסה-לנו סלה:

(י) אך והבר בני-אדם כזב בני-איש

במאזנים לעלות המה מהבל יחד:

(יא) אל-תבטחו בעשק ובגזל אל-

ההבירו

חיל ופי-ינוב אל-תשיתו לב:

(יב) אחת ודבר אלהים

שתים-זו שמעתי

כי עז לאלהים:

(יג) ולך-אדני חסד

כי-אתה ותשלם לאיש כמעשהו:

מוזמר

במזמור

באור

יראת הקללות האלה, ויחזור אל המאמרים הקודמים בשינוי לשון מעט לנועם המליצה: (ח) על אלהים, תרגם הרב (בייח) כמו ועליו מטה מנשה, כלומר אללו, והטעם הנה הוא בידו לתת לי ישעי ולהשיב אלי כבודי הנלקח עתה ע"י דיבתם ומרידתם. באלהים, אמלא צור עזי ומחסי, ויהיה שניהם פעול הנשוא השמעת' ולפעמים יהיה כל א' מהם הנשוא גרידא, ואז תחסר ב"ת השגשג בתיבת אלהים להוות' הנושא הנא תמיד על משקל ישר, והרב תרגם כפי הענין שהוא אחד באמת, ועל חסרון וי"ו המחברת אין זה מן הנמנע בל"ע בידוע למדקדקים: (ט) עש, שם הקריאה, כאלו אמר עמי! באהבתי חסכם חוניחכם כמה שנסיתי אני בעלמי להצניככם שם תרכו להושע, בעזו בו באלהים, והוא יהיה מחסה לכם: (י) אך, אל תבטחו בבני אדם כי המה הבל שכל הרב לתרגם מטעם שאמרו בו קז"ל, הנל היוכח מסיו, כלומר דבר שאינו עומד וקיים. בני איש, ואשי' הגדולים שנהם (עיי'ן לציל שיר מ"ט פ"ג) תבין מזה כוונת הרב בן בתרוממו בן בסי' סת"הכ. כוב, שם זה מבואר היטב בס' נתיבות השלום

ת ה ל י ם ס ב

ב א ו ר ק כ ח

- (ח) מיין הייל אינד מיינע ווירדע איזט בייא גאָטט ;
מיין שוטצעלן, מיינע צווערויכט איזט גאָטט .
- (ט) געליעכטעם פֿאַלק! פֿערטרויט איהם אַללע צייט!
שיטטעט אויס אייער הערץ פֿאַר איהם!
גאָטט איזט אונזערע צווערויכט .
- (י) מענשען זינד נור הויך, — דיא גראַסען טרוג ;
(אויף דער וואַגע העכט איין הויך
זיא אַללעזאָממט עמפֿאַר .
- (יא) פֿערלאַסט אייך ניכט אויף רויב אונד פֿרעפֿעל ;
זייד ניכט אין וואַהן זאָ זעהר בעטהערט!
פֿלייסט רייכטהום צו, זאָ הענגט אייער הערץ ניכט דראַן .
- (יב) איין וואַרט האַט גאָטט געשפּראַכען ;
דאָ וואַרד' איך אָפֿט געוואַהר ;
מאַכט שטעהט נור בייא גאָטט .
- (יג) דאָך גנאָדע, הערר! שטעהט אויך בייא דיר!
יעדעם לאָהנכט דוא נאָך זיינעם ווערקע .

זעהנ-

השלוס להר"ם . במאונים
לעלות, ידוע שבמאונים
יעלה הקל וירד הכבד,
ולזה אמר אם יביאו כלם
בכד חזד בהמאונים יעלו
המה יחד, מחמת ההבל
המונח בכד האחר, כלומר
שהם קלים יותר מהבל .
יחד, גם בני אדם גם
בני אש, הקטנים עם
הגדולים: (יא) אל הבטחו,
הטעם הזכיר בתחלה אל
תבטחו בבני אדם להשיעב'
ואל תבטחו בממונכם
שיעמוד לכם בלדתכם,
וזה טעם חיל כי ינוב
מטעם עשה לי את החיל
הזה (הראש"ע) . אל
ההבלו, בעבור כי הבטחון
בהבל גם הוא הבל (מדברי
הרד"ק), ובענין זה תרגם
הרנ"ה חיל כיינוב, כלומר
אפי' כי יפרה וירבה לכם
חיל שלא בעושק וגזל, כי
אם כפי מערכת תולדות
הזמן הנה גם לזה אל
חשיהו לב, כי אין לבטוח
עליו: (יב) אחת, יש דבר
אחד שדבר אלהים, ואותה
שמעתי שחיים, כלומר יותר מסעם אחד עמתי עליו שהוא אמת . שמעתי, מטעם אשר לא תשמע
לזונו כלומר הבנתי כמה שאירע לי והוא הוא הדבור, ומהו הדבר ששמעתי? כי עוו לאלהים,
לכדו ולא לזולתו: (יג) ולך אדני חסד, כיון שזכר עוון של הקב"ה זכר גם חסדו וטובו, (מענין
התאחדות הקדושה והגבורה שזכרנו בשיר כ"ט), ודבר על לבו, אך הכוונה על לב שומעיו לבטוח
לה' בכל לב ולעבדו באהבה, כי כמו שנידו להפריע מן הרשעים, כי הוא נאמן לשלם שכר המטיבנים,
וזה טעם כי אהה השלם וגו', עם חסיד תתקד ועם עוים תעז ידך:

ס ג

חשלה הנכסף לבית ה' ולהיכלו.

(א) מִזְמוֹר לְדָוִד בְּהִיּוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה:

(ב) אֱלֹהִים וְאֵלֵי אֲתָהּ אֲשַׁחֲרֶךָ

צְמֵאָה לָּהּ וּנְפָשֵׁי כָמָה לָּהּ בְּשָׂרֵי

בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעֵיף בְּלֵי-מַיִם:

(ג) בֵּן בִּקְדָשׁ חַזִּיתָהּ

לְרֵאוֹת עֵזָה וּכְבוֹדָהּ:

(ד) כִּי-טוֹב חֶסֶדְךָ מִחַיִּים

שִׁפְתֵי יִשְׁבְּחוּנָהּ:

(ה) בֵּן אֲבָרְכָהּ בְּחַיֵּי

בְּשֵׁמֶךָ אִשָּׁא כַפֵּי:

(ו) כָּמוֹ חֶלֶב וּדְשֵׁן תִּשְׁבַּע נַפְשֵׁי

וְשִׁפְרֵי רִנָּנוֹת יִהְיֶה-לִּפְּנֵי:

(ז) אִם-זָכַרְתִּיךָ עַל-יְצוּעֵי

בְּאֲשֵׁמֹרוֹת אֲהַנְּהֶה-בְּךָ:

(ח) כִּי-הָיִית עֲזָרְתָהּ לִי

וּבְצֵל כְּנַפְיָהּ אֲרַגֵּן:

דבקה

השיר יסתור בהכרח הדעה הזאת, באמרו והשאלך ישמח ויתהלל כל הנשבע בו שמוסב ע"כ על עצמו, ואע"פ שכבר ה' נמשח ע"י שמואל, הנה בכל זה לא נמלא שקרא עצמו בשם מלך כל

ה מ ע ר

ס ג (א) גם הזכס המבאר הודה, כי לכאורה נראה שחזר זה השיר בנרחו מפני שאיל, אך יען מלא בשקוק האחרון אכן נגף סר מני דרך, וחזר והחליט כי תקן השיר הזה בנרחו מפני אצלום בנו, עיין בדבריו, ולהסיר המבטלה הזאת ממסלת הפשט הנני אומר, כי מה שנאמר והשאלך ישמח בחלהים הוא באמת מוסב על שאיל אשר נכבד בעיניו מזד. והענין כי אחרי שהתפלל אל ה' שיכמית כל רשעי ארץ אשר לא יבא להם יבא נפשו, אמר כי אז המלך שאיל ישמח בה' ולא יבעתנו עוד רוח רעה ויתהלל כל הנשבע בו, כי יסכר פי דוברי שקר.

ס ג (א) במדבר יהודה.

בזרח מפני שאיל:

(ב) אשחקך. אבקש ואדרוש

לך כמו ושחרתני ואינני

(איוב ז'). אם אתה תשחר

אל אל (שם ח'): למאה

לך נפשי. למא ותאב אני

לכוא אלך בנית תפלתך:

כמה לך בשרי. לשון תאוה

ואין לו דמיון: בארץ ציה.

במדבר: (ג) בן בקדש חזיתך

וגו'. כמו כאשר למאתי

לראות עוזך וכבודך כדרך

שחזיתך במקדש משכן שילה

תשבע נפשי במראות עזך

וכבודך: (ה) בן אברכה

בחי. כמו אז כי אז מתרגמי'

ובכן. כלומר אז כשאבא

לפניך אברכה כל ימי חיי:

בשםך אשא כפי. להתפלל

ולהלל: (ו) ושפתי רננות.

לשוננו של רננות כמו (ראשי'

י"א) ויהי כל הארץ שפה

אחת דמתרגמינן לישנ' חד:

(י) על יצועי. כשאני שוכב

על משכבי אני זוכר אהבתך:

באשמורות. הלילה: אהבה

בך

ב א ו ר

ס ג (א) בהיותו במדבר

יהודה, לכאורה

נראה שחזר שיר זה ה'

בזמן שברח מפני שאיל, כי

בן כתיב נס"ק שהלך למדבר

יהודה והוא מנגב לא"י

אמנם הפ' האחרון מזה

השיר יסתור בהכרח הדעה הזאת,

באמרו והשאלך ישמח ויתהלל כל הנשבע בו שמוסב ע"כ על

עצמו, ואע"פ שכבר ה' נמשח ע"י שמואל, הנה בכל זה לא נמלא שקרא עצמו בשם מלך כל

תהלים סג

באור קסט

סג

ועהנווים נאך נאָסט אונד זיינעם הייליג טהומע.
(א) פּואַלם דוד'ס, אַלס ער אין דער וויסטע יהודה'ס וואַר.

(ב) נאָסט! מיין גאָסט ביוט דוא! דוך זוכ' איך מאַרגענס פֿריה;
נאָך דיר דירשטעט מינע ועלע, זעהנט וך מיין פֿלייש,
היער אין דיררעם, שמאַכטענדעם, וואַססערלאָזעם לאַנדע.

(ג) דיינע העררליכקייט צו שויען, דיינע פּראַכט.

(ד) דאָרט אים הייליגטהום זאָה איך זיא דעראיינסט.

(ה) מינע ליפּפען פּרייווען דרך:

(ו) דיינע הולד איזט קעסטליכער אַלס לעבען.

(ז) גערנע זאָנג' איך דיינען הוהם אַלזאָ מיין לעבען לאַנג;

(ח) היבע מינע הענר' עמפּאָר, ריעפֿע דיינען נאַמען אַזי.

(ט) וויא פֿאָן מאַרק אונד פֿעטטע זאָטט, ווירד' איך לויטע
ליעדער זינגען,

(י) ווען איך דיין געדראַכטע נאָכטס אויף מינעם לאַגער.

ביז צור פֿריהען וואַכע, איממער פֿאָן דיר רעדען;

(יא) אונטער דיינער פֿליגעל שאַטטען לויט פֿראָהלאַקקען,

(יב) דאָס דוא מינע הילפֿע וואַרסט.

מיי

כל עוד שאול חי, וביתר
שהי' משביע את האנשים
ההולכי' עמו שלא להתנהג
בו הנהגת מלכות, כי אז
באמת הי' הדין עם שאול
להתנהג עמו כמורד
במלכות, אבל דוד לא כן
עשה, ולכן אמר נגד ה'
ונגד עבדי שאול גם נגד
אנשיו, למה תשמע לאמר
הנה דוד מבקש רעתך,
דע וראה כי אין בידי רעה
ולא חטאתי לך אחרי מי
יבא מלך ישראל אחרי פרעוש
אחד, והי' ה' לדין וגו',
ואפי' אחר שכבר מת שאול
לא לקח השלוכה בכח
המשימה הראשונה, אבל
במדרון משחו אותו אנשי
יהודה למלך על בית יהודה
(ש"ב ב') ואח"כ זקני
ישראל למלך על כל ישראל
(שם ה') ומכ"ש שלא הי'
מתראה כמלך וקורא עלמו

בשם זה כל ימי שאול משיח ה', ולזה א"א מנלתי נאמר שחנור השיר הזה ג"כ כחנור הכ' הקודמים בעת
בריחתו מפני בניו, ואם ראינו שבעת ההי' הלך מחנימה, והוא נחלק גד לכד מורת של א"י,
הנה נאמר שגבול מדבר יהודה הי' עובר פני כל הדרום עד ים המלח ועלה כפונה פני
המזרח עד גבול מדין ומואב, וכשעבר המלך את הירדן לא הלך מיד מחנימה, כי אם נסע
מסעות רבות, ומה יום אחד אז יומים במדבר הזה, וזה מה דכתיב והגידו לדוד לאמר
אל תלך הלילה בעברות המדבר (ש"ב י"ז), ולריך עוד עיון בעבור העברת הירדן, אך לא נאריך
עוד: (ב) אשחרך, שכל הר"מ למנר בתרגומו ב' ההוראות מזה השרש לחזק המליכה
לאמר גם בעלות השחר כבר אבקשך. צמאה לך נפשי, כאן בארץ ליה ועיף בלי מים אשר
ילמא בה המלא למים, הנה לי משנה למאון, נפש החיונית הזומאת למים, ונפש המשכלת
הזומאת לך. כמה, במפק ה"א (ע"ד השלמים כמו גבה לבי) ואין לה חנר במקרא ופירושה
כמו תאב (מדברי הרד"ק). ועיף, העיפות תגע אל הגוף כשתסיר ממנו הלחות ע"י יגיעה
רבה, ולזה מתואר גם ארץ יבשה בתאר זה בעבור חסרון הלחות הממיה ובתרגום הרב.
בלי מים, ב' תיבות המזכרות במקף לעשות תאר אחד ובתרגום הרב: (ג) בן וגו', הולך
ומכרש המלאון, למאה נפשי לראות עוזך לתשועתי וכבודך להתענו נפשי בשלימות (וטעם שני
השמות האלו עיון לעיל שיר כ"ט), כי בן חויתך, מהודר בנ' המדות הללו כשהייתי במקום
קודם, ואז (ד) ששחי, היו משכמים אותך בכל יום שטוב חסדך ממיי, (וטעם ישבחונך
בעתיד בטעם אעבור בסך דלעיל שיר מ"ז), ומי יתן בי (ה) בן אברכך, כל ימי חיי, ושאשא
נפי בזכירת שמך בהודי', כי לו תגיע לי זאת, הנה אז יהי' פי מהלל (ו) ששחי רנגות,
כלומר שירי רנוות, כאלו היתה נפשי שבעה מחלב ודשן, והי' זה אפי' כששאר ב"א ישנים,
כי גם (ז) על יצועי, זכרתך כל הלילה ובאשמורת הבקר עוד אהגה כך, (שכל הר"מ
להתנגד בזה טעם אשחרך דלעיל) ובטעם הרבים של יצועי טעה הרד"ק ולא ראה כי הוא
מוהג הלשון בי בן כתיב ובחללו יצועי אביו (ד"ה א' ח') ועוד, וטעם הלשון לפי שהכרי'
היועיים במטה הם רבי המספר ואם יאמר בלשון יחיד כמו אז חללת יצועי (בראשית מ"ט)
אז יהיה הטעם על מקום המלכ, וכן יאמר בלשון אשננו (דצו בעטט) גם (דיו בעטטען):
(ח) בצל כנפיק, טעם שפתי רנוות, וכאלו אמר כי כהייתי אז במקום הקדוש אשר אשב לבטח

בך. אחשב בך: (ט) כי תמכה ימיך. שלא אפול: (י) והמ'. אויבי: לשואה יבקשו נפשי. באים עלי במארב ביום אפילה שלא ארגיש בהם: יבאו בתחתיות ארץ. במקו' שכל שאל ושואה יבאו ויפלו: (יא) יגירוהו על ידי חרב. יבואו על רודפי אויבים ויגירוהו כל אחד מהם ע"י חרב שימיתו אותו ומקרא קצר הוא זה שלא פי' מי יגירוהו. יגירוהו ל' גרירה כמו מוגרי' במורד (מיכה א') פרץ נחל מעם גר (איוב כ"ח): (מלאתי. מנת שועלי'. ישובם חרב שועלי' ילכו נו): (יב) והמלך ישמח על עלמו הי' אומ' שהרי כבר הי' נמסח: יתהלל כל הנשבע בו. כשיראו שחושיעני יתהללו ויתפארו כל הדבקי' בך ונשבעים בשמך: כי יסכר. יסתום כמו ויסכרו כל מעינות תהום רבה. (בראשית ח')

(ט) דְּבַקָּה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ
 בִּי הַמָּכָה יִמִּינֶךָ:
 (י) וְהִמָּה לְשׂוֹאָה יִבְקְשׂוּ נַפְשִׁי
 יִבְאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ:
 (יא) יִגְרֶהוּ עַל-יְדֵי-חֶרֶב
 מִנֶּת שְׂעָלִים יִהְיוּ:
 (יב) וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בְּאֱלֹהִים
 יִתְהַלֵּל כָּל-הַנִּשְׁבַּע בּוֹ
 כִּי יִסְכַּר פִּי דוֹבְרֵי-שָׁקֶר:

ס ד

חפלה שיצלהו הי מיד אויב
 (א) לְמַנְצִיָּה מִזְמוֹר לְדָוִד:

(ג) שְׁמַע-אֱלֹהִים קוֹלִי בְּשִׁיתִי
 מִפֶּתַח אוֹיֵב הַצָּר הָיִי:
 (ג) הַסִּתִּירֵנִי מִסּוּד מְרַעִים
 מִרְגֶּשֶׁת פְּעָלֵי אוֹן:
 (ד) אֲשֶׁר שָׁנְנוּ כַחֲרֵב לְשׁוֹנֵם
 דְּרָכָו חֲצִים דָּבַר מָר:
 (ה) לִירוֹת בְּמִסְתָּרִים תָּם
 פֶּתְאֵם יִרְהוּ וְלֹא יִירָאוּ:
 (ו) יַחֲזִקוּ-לָמוֹ וְדָבַר רָע
 יִסְפְּרוּ לְטָמֵן מִזְקָשִׁים
 אָמְרוּ מִי יִרְאֶה-לָמוֹ:

ס ד (ב) שמע אלקים קולי בשייתי. מזמור זה דרשוהו בעלי אגדת תהלי' על דניאל שהושלך לגוב אריות ויפה נופל כל לשון המזמור על האגדה לפה דוד ברוח הקדש כל המאור' לו והתפלל עליו שדניאל מורעו היה, כמו שנאמר לחזקי' (ישעי' ל"ט) ומבניך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בכל אלו דניאל חנניה מישאל ועזריה: מפחד אויב. אלו האשדדרפני' שנתיעבו עליו שנא' (דניאל ו') אדון סירכיא ואשדדרפני' הוו בעין עילא לאשכחא לדניאל: (ג) מרגש' פועלי און. שהם מתרגשי'

יחשבו

לבקש לו עלילות מות בדכתיב ארגישו על מלכא וגו' (עס): (ד) דרכו חכם הוא לשונם הרע: (ה) לירות במסתרים תם. יורוהו במליהם: (ו) יספרו לעמון מוקשים. ידברו אל המלך בערמה דברים

תהלים סג סדר

באור קע

שם הנה ארנן שהיית עזרת' לי: (ט) דבקה נפשי אחרך לבלתי אטה, ולזה גם בי חמכה ימינך, לבלתי אתע: (י) והמה, וי"ו ההפוך, אבל המה אשר יבקשו נפשי יהיו לשואה. (יא) גירחהו, המגירים כל אחד מהם על ידי חרב, וענין הגר' הוא ענין התכה (ר"ל הזלה) כמו המים הנגרים, והושאל ג"כ זה הלשון בדברים יבאים נשמתגלגלים מגזזה לנשך, כמו והגרתי ילגי אבניה, (מיכה א') (מדברי ר"ש בן מלך) וכדרך הזם ת' הרב. מנח שועלי יהיו, כי לא יאספו ולא יקברו, כ"א יאכלו החיות את חלליהם: (יב) והמלך וגו', כסוק זה, ינלוו תוכן כל השיר לאמר, מי שהוא מלך באמת בדבר ה' ישמח באלהיו המושיע אותו, ובל הנשבע בו, כלומר הנאמן לו וקיים נבריתו. יחלל, באמונתו, כי זה יללית, אבל יסבר, נכ"ף כמו בגימ"ל, וכן ויסכרו מעינות תהום, כלומר יסגרו ויחלסו (מדברי הרד"ק). סי דוברי שקר, האומרים על לדיק עתק שהוא בלתי ראוי למלכות, כאנשלוס וסיעמו:

(ט) מיינע זעעלע הענגט דיר אן;

דיינער רעכטען פאלג' איך נאך.

(י) דיא מיר נאך דעם לעבען שטעהען, פארדען איהרען אוני-

טערגאנג;

פאהרען הין אין טיעפסטען אבגרות;

(יא) פאללען פארטגעשלעפפט פאם שווערדטע;

ווערדען ווילדער פייסטע טהייל.

קאָהר

(יב) דער קעניג פרייע זיך אין גאָטט!

עס ריהמע זיך, ווער טרייא איהם שוואַרט.

דער ליגנער מונד פערשטוממע!

סדר

געבעטה געבען פיינדע.

(א) דעם פארזענגער, איין פואלם דוד'ס.

1.

(ב) ערהערע, ווען איך קלאַגע, מיינע שטיממע, גאָטט!

בעהיטע מיך פאר פיינדעם אַנגסט!

(ג) פערברג מיך פאר דער באַזען ראטה,

פארם אונגעשטים דער איבעלטהעטער,

(ד) דיא, וויא דאלכע, איהרע צונגע שערפֿען;

לעגען איהר געשאַם אן — גיפטיגע פערלייאַדונג —

2.

(ה) ציעלען היימליך אויף דען פראַממען:

דריקקענס פלעטצליך אב, אָהנ' אללע שיא.

(ו) זיא שמיעדען באַזען אַנשלאַג פֿעסטע;

זינגען, וואָ זיא שטריקקע לעגען,

שפרעכען: ווער בעמערקט זיא דאָרט?

פֿער.

סדר (א) מומוד לדוד, גם זה המזמור נברחו אמר, (רד"ק), או מפני שאול או מפני אנשלוס,

כי צוה וצוה הולילו עליו דבה: (ב) בשיחי, הוא ספור התלחות (הג"ל), וכן תרגם

הרב. מפחד, מפני אויב, ובא יחס הקנין צוה הדרך כמו חל תפ מחך ויראתך (דברים ב'): (ג)

מסוד מרעים, מקנזן מרעים ונקרא הקנזן סוד, לפי שמתקבלים בעלי הסוד והעלה יחדו

נמקום שיאמרו כל אחד סודו ועלתו ותלא ההסנמה מביניהם כאחד (רד"ק), וכדרך הזה תרגם

הרב, כי התיבה האשכנזית (רַחֲטָה) הונחה גם על קנזן היועלים גם על העלה. מרגשח,

כבר פירשנוהו לעיל (שיר נ"ה) שהוא ענין תנועה חזקה כן לטובה כן לפורענות וכן טעם למה

רגשו גוים דלעיל (שיר ב'): (ד) דרכו חצם, לא חץ ממש כי אס חץ שלהם והוא דבר מר,

כלומר לשון הרע המר ממות, תנין מזה טעם סימני סת"כ להר"מ: (ה) ירחו ולא ייראו,

לשון נוסל על לשון ליופי המליצה: (ו) יחזקו וגו', כלומר יבקשו לחזק הדבר הרע שבלבנם שלא

יבטל ע"י אחר, ולזה נאמרתים יפעלו. יספרו, אים לרעהו איזה אופן מעולה יותר לטמון

המוקשים שלא יודעו לעין. מי יראה למו, להמוקשים, כלומר מי ישגיח עליהם צוה מקום

(ז) יִחַפְּשׁוּ-עוֹלֹת תִּמְנוּ תִּפְשׂ מִחַפְּשׂ
 וְקָרַב אִישׁ וְלֵב עִמָּק:
 (ח) וַיִּרְם אֱלֹהִים
 תִּיץ פִּתְאֹם הָיוּ מִכּוֹתָם:
 (ט) וַיִּכְשׁוּלְהוּ עֲלִימוֹ לְשׁוֹנָם
 יִתְנוּדְדוּ כָּל-רֹאֵה בָם:
 (י) וַיִּירָאוּ כָּל-אָדָם וַיִּגִּדוּ פֶּעַל אֱלֹהִים
 וּמַעֲשֵׂיהוּ הַשְּׁכִילוֹ:
 (יא) יִשְׁמַח צְדִיק בִּיהוָה וְתָסָה בּוֹ
 וַיִּתְהַלְּלוּ כָּל-יִשְׂרָאֵל לֵב:

דברי עמונים שאפי' המלך לא הבין למה היו עושין כך והם היו מתכוונים לטמון לדניש מוקשים להלכד בהם שאמרו לדניש אתייעטיו כל סרכי מלכותא וגו' לקיימא קיים מלכא וגו' (סד) שלא יתפלל שום אדם תפלתו לפני שום אלוה חוץ ממך עד שלשים יום: (ז) יחפשו עולות - מבקשים עלילות כמו שנא' (סד) הוו בעין עילה להשנחה לדניאל: עמנו. בלבס ולא גילו דעת' את חפס העלילה המופש על ידס וקרב מחשבותס עומק לבס: וקרב איש - איש מהס כל אחד ואחד עשן מחשבתו: (ח) וירם אלהים. ירה אותס לגוב האריות בדכתי' (סד) ואמר מלכא והיתיו לגבריא אלך די אכלו קרטוהי די דניאל לגוב אריותא רמו וגומר: (ט) ויכשולו עלימו לשונ'. הכשלו שדימוה להכשילו עלימו נהפך לשונס: יתנוודדו. בראשס להניע ראש ולשחק עליה' כל רואה בס: (יא) ישמח צדיק - דניאל: ויתהללו כל ישרי לב. יתפארו על יושר לבס וישתבחו בעלמס כי בטוהי' הס שהקב"ה בעזרתס:

סד

שיר ושבח המספר תהלות ה' כי טוב הוא לכל הנכבדים, ועוזו וגשלאותו רבו עד אין מספר.

(א) לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד שִׁיר:

(ב) לַיהוָה דְּמִיָּה תִהְיֶה | אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן
 וְלַיהוָה יִשְׁלַם-נְדָרָה:

שמע

סד (ב) לך דומי' תהלה. השתיקה תהלה לך לפי שאין קץ לשבחך והמרנ' בשבח אינו אלא כגורע: אלהים בציון. אלקים השוכן בציון: (ג) אלהים שימו כבוד תהלתו. לא יותר מדאי.

המער

סד (א) הנה סופר לנו בספר שמואל (ב' כ"א) כי היה רעב בימי דוד וכאשר בקש על זאת את פני ה', ויאמר ה' על שאול ועל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים וכאשר שאל את הגבעונים במה לרעותם, בקאו שבעה אנשים מבית שאול להוקיעס לפני ה', ודוד הבטיח להם לעשות כן, וגם מלא את דברו, ואז ויעתר ה' אל הארץ אחרי כן. וזה היתה לדעתי סבת השיר הזה, והנה אין ספק, כי לדוד (ברוחו הטובה וזכות לבו) הרע מאד כאשר מסר שבעה אנשים וקי כפיס צדי אויב ומתנקס, אולם אחת דבר ולא ישנה, ולזה יראה לי כוונת הפסוק הזה, לך אלקים בציון דומיה תהלה (ודומיה ענינו כמו שתרגס יונתן שתיקותא, והוא לעשות רכונו מבלי לפנות פה ואס הוא גם נגד השגת שכל האנושי) ולך (מן ההכרח) כי ישלם נדר מבלי לשנות מולא שפתינו, אס גם לבנינו ימרד על זאת, ובדברים האלה שפך המלך את רוחו על כי אין לאל ידו להכיל העשוקים האלה, ויתורגס: (דיר ג'טט לו ציון אייט בוקס ערגעבונג נאָב, אונד וואס וואו דיר גענאָבט וואס ערפילזט ווערדען).

ת ה ל י ם ס ד ס ה

ב א ו ר ק ע א

(ו) פֶּעֶרְמוֹמֵט זִינְד אִיהֶרֶע בּוֹבֶענְשְׁטִיקֶע,
(פֶּעֶרְשְׁלֶאָגֶען אִיהֶרֶע רֶענְקֶע;
(אִים אִינְנֶערֶסְטֶען פֶּעֶרְבֶּאָרְגֶען,
(אִים הֶעֶרְצֶען טִיעֶף פֶּעֶרְשְׁטֶעקֶט.

3.

(ח) אַלְלִיין אױךְ דאָ טרײַפֶּט גאַטט;
(אִיהֶר שְׁנֶעלְלֶער פֶּפִּיל פֶּעֶרְלֶעטְצט זײַא זֶעלְבֶסט.
(ט) זײַא פֶּעלְלֶט אִיהֶרֶע אִיגֶענֶע צױגֶע,
דאָס אִיהֶרֶער שְׁפֶאַטְטֶעט, ווער זײַא שױעט.
(י) אױנֶד אַלְלֶע, דײַא עס זעהען, זאַגען:
(אַ! גאַטט האָט דאָז געטראָגן!
עֶרְקֶענְנֶען, דאָס זײַן ווערֶק עס זײַא.

4.

(יא) דער פֶּרֶאָמֶע פֶּרײַעט זײַך אײַן גאַטט,
(אױנֶד פֶּינֶדֶט שױטֶן בײַא אִיהֶם.
(זײַנֶער רײַהֶמט זײַך,
(ווער גערֶאָדֶעס הֶעֶרְצֶענֶס אײַזט.

ס ה

ל אָ ב אױנֶד דאָנק פֶּיֶר דײַא אױנְענֶדֶלִיפֶע וואַונֶג
דער פֶּאָלְלֶע אַלְלֶגִיטֶע גאַטטֶעס.

(א) דעם זאַנגֶבוֹיטֶער, אײַן פּוֹאָלֶם דוּר'ס צוּם זײַנגֶען.

(ב) דער זעלֶען רוּהֶע אײַזט עס, גאַטט!
(צו צײַן דײַך צו לֶאָבֶען,
געלִיבֶדֶע דאָרט דײַר צו בעצֶאָהֶלֶען.

ע ר =

הסתר ולא ישמר מהם
הנרדף: (ו) יחפשו עולות,
מטע' התחפש וכו' במלחמ'
(מ"א כ"ב) שענינו הסתר
עלמך בנגדי' אחרים לבלתי
הכירך, וכן כאן שהאנשים
האלה יחפשו את מעלליהם
במלבושי הלבדק והיושר וכן
תרגם הרב (פֶּעֶרְמוֹמֵט).
וטעם עולות כמולס כבר
פירשנו לעיל (שיר כ"ח)
שהוא כמו עולות כפת"ח.
חמנו, כתי"ו ע"פ המסורה,
ובנוסח רש"י ז"ל טמנו
כתי"ח, והוא אחד בהנדה
ובחלוף אותיות המולס,
גם פרושו הוא הכנון כודאי,
טמנו את העולות כפס
מחופש בלו' התחפשות גדול
מאד, והוסיף המזכיר
במליכתו לאמר כי מה
מחופש יותר ממה שהוא
בקרוב איש ובלב העמוק
עמוק מכל, תנין מזה כוונת
הר"מ: (ה) ויורם, לשון
הוה, כו"ו המהפכת מצתיד
לעבר ומענין לענין, כי הם
יחשבו שטמנו עלילותיהם
כפס מחופש אך גם שם
יראה ה' וירס דך פחאום
היו מכוחם, כלומר יורה
בזה האופן שיהיו מכוחם

מאותו מן פחאום שהורו הם עצמם לירות תם, ויתכן שתואר הפעל פחאום עולה ויורד:
(ט) ויכשילוהו וגו', הם הכשילו לשונם על עצמם כלומר דבריהם הרעים שדברו עליהם
יטבו (הר"ק), הלא בזה יבאר המזכיר משל מן פחאום שחשבו לירות לאחרים וה' סבבו
שהורוהו על עצמם, והוא ראוי נכונה להשכלת תרגום הרב, וטעם ויכשילוהו לשונם כטעם
ותראוהו את הילד, דידוע כבר שהכנוי הנא לפני השם לא ישמור המין. יתגודדו, נראשם
להניע ראש ולשקוק עליהם כל רואה נם (רש"י) וכן תרגם הרב. כל רואה בם, הנדל ראוי'
בשמוש כ"ת לראוי' בשמוש הפעול כל"הק, כהנדל פעל (זעהען) לפעל (זאנעהען) כל"ח, שהוא
נוטה יותר לענין הנטה בכוונה. (י) וייראו, ואז בעת נקמתם יראו כל אדם את מעשה ה' כי
נורא הוא (אכן יתייחס). ויגידו, אין זה כי אם פועל אלהים, ויבינו שזה מעשיהו: (יא) וחפה בו,
לשון הוה. ויחללו, צו. כל ישרי לב, אשר לא יחפשו מעשיהם. והנה יפרד השיר לארבעה
חלקים, חלק הא' (פ"ב ג' ד') תפלה להנצל מרדיפת האויב, בחלק הב' (ה' ו' ז') ידבר מגדל
חסכנה להיות הניית הרשעים האלה בהסתר, בחלק הג' (ח' ט' י') יאמר שגבל זה לא
יוכלו להסת' מפני השגחת ה' ומשפטו, בחלק הד' (פסוק י"א) עליות הבטחון והסיוס כדרך המלך:
ס ה (א) מזמור לדוד, מתוכן השיר נראה שהי' חיבורו אחר מלחמה מה שהי' לישראל עם
הגוים אשר סביבותיהם, ובסבת המרחב נא גם הרעב הכרוך תמיד בעקבו, כידוע
בעת כזאת תאבל ותאשם הארץ, ויבישו האכרים ריקם, וגם המעט שהי' להם יקחו שודדים,
כאשר נחלכו מלכה זאת, ושבו והרגישו בטוב ברכת שלום ושופע, שר המלך בשם עמו שיר תודה
לה': (ב) דומיה, שם המופשט, כלומר התהלה לך אלהים בליון היא נותנת דומי' למהלל,

(ג) שִׁמְעַתְּפִלְהָעֲדִיָּהכָל־בְּשׂוֹר יִבְאֹו:
 (ד) דְּבַרֵי עֹנֹת גִּבְרוּ מִנִּי
 פִּשְׁעֵינוּ אַתָּה תִּכְפָּרם:
 (ה) אֲשֶׁרֵי ו תִּבְחָר ו תִּקְרַב
 יִשְׁכֵן חֲצֵרֶיךָ
 נִשְׁבַּעַה בְּטוֹב בֵּיתֶךָ
 קֹדֶשׁ הַיְכָלֶךָ:
 (ו) נֹרְאוֹתוֹבְצַדִּיק תַּעֲנֶנּוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנו
 מִבְּטַח כָּד־קִצְוֵי־אָרֶץ
 וַיִּם רְחֻקִים:
 (ז) מִכֵּין הָרִים בְּכַחוֹ נֶאֱזַר בְּגִבּוֹרָה:
 (ח) מִשְׁבֵּית שְׂאוֹן יָמִים שְׂאוֹן גְּלִיָּהֶם
 נִהְמֹון לְאֲמִים:
 (ט) וַיִּירָאוּ וַיִּשְׁבִּי קִצּוֹת מְאוֹתֶיךָ
 מוֹצְאֵי בֶקֶר וְעֶרְב תִּרְנִין:
 (י) פִּקְדֹת הָאָרֶץ ו תִּשְׁקָקָה
 רַבַּת תַּעֲשָׂרָנָה
 פִּלְג אֱלֹהִים מְלֵא מַיִם
 תִּכְיִן דָּגָנָם כִּי־כֵן תִּכְיִנָּה:

אך דומיה תהלה וכמדומה הללויה באימה בלי הללויה שם בן שתי אותיו מהורגם דחילא עזי וחמרת יה (לקמן קי"ח) ויד על כס יה (שמות י"ז) ולי וגילו ברעדה דומה לזה ד"אלך דומי' תהלה אלהי' בזיון את אשר דוממת והחצת על מה שעשו אויביך בזיון תהלה הים לך שפיכול' בידך להנק' ואתה מאריך אף: (ד) דברי עונת גברו מני. ואין אנו יכולים להספיק לסדר כלם לפניך לפי שהם רב אלא בכלל אחד אנו מתפללי' לפניך שפשיענו אתה תכפרם: (ה) אשרי מי אשר תבחר ותקרב אשר יאכן בחרך: נשבעה בטוב שביתך ומקדושת היכלך ששכינתך שור' ס: (ו) נוראו' בלדק תעננו. (בלדקתך תענוי' לעשו' נוראו' בעובדי כוכבים ומזלות): מבטח. אתה ומוס לכל יושבי קלות ארץ מקל' הארץ ועד קהו: וים רחוקים. אפי' לרחוקי' שבים אתה מבטח שכל מקום ממלתך: (ו) מכין הרים בכחו. שמלמית ההרי' שהם קשי' בכחו ומזמן ומכין בהן מזונו' ומכין מטר כדכתי' (לקמן קמ"ז) המכין לארץ מטר המלמית הרים: נאזר בגבורה. לפי שא להזכיר גבורת גשמים אשר נאזר בגבורה: (ח) משבית. משפיל. וכן וחס באזור ישבנה (משלי כ"ט) בשוא גליו אתה תשבתם (לקמן ס"ט): (ט) מולאי בקר וערב תרנין. לך את הבריות יושבי הקלות בקר אומרים ברוך יולר המאורות ובערב ברוך המעריב ערבים: (י) פקדת הארץ. כשאתה חפץ להטיב אתה פוקד את הארץ ומשקה אותה: רבת תעשרנה. הרבה

חלמיה

ישבנה (משלי כ"ט) בשוא גליו אתה תשבתם (לקמן ס"ט): (ט) מולאי בקר וערב תרנין. לך את הבריות יושבי הקלות בקר אומרים ברוך יולר המאורות ובערב ברוך המעריב ערבים: (י) פקדת הארץ. כשאתה חפץ להטיב אתה פוקד את הארץ ומשקה אותה: רבת תעשרנה. הרבה

ב א ו ר

וכן כאשר ישולם לך בזיון הנדור בעת לרה יהי' זה דומי' למשלם, ויהיה שעור מליכת הכתוב כזה: וטעם שם זה כבר בארנו פעמים. ושלם גדר, במקף, לחברו לתיבה אחת ולעשותה צו הדלת חלק המתנגד לתיבת תהלה גדלת הראשונה, וכמו שזכרנו: (ג) שומע תפלה, עדיך כל בשר יבואו בתפלתם כשתבוא עליהם לרה ולוקה וכן באנו אנתנו עדיך בעת שהיה לך לנו, ואף כי (ד) דברי עונות, ופשיענו גברו ממנו, כלומר שעונותינו סבבו עלינו הצרות האלה, עד כי גדול עונינו משוא, והעונש הוא מידך צא לנו, בכל

- (ג) ערהערער דעסגעבעטס! צו דיר קעממט אַללעס פֿלייש!
- (ד) איזט אונז דער זינדען לאַסט צו שווער ;
- דיא מיסעטהאַטען — דוא פֿערציידיסט זיא .
- (ה) וואָהל דיניעם ליעבלינגע, דען דוא אויפֿניממסט ,
- דאַס ער אין דיניעם פֿאַרהאַף וואָהנע!
- דאַ ווירד מאַן זאַטט דער גיטער דיניעם הויזעס,
- זאַטט דיניעם טעמפעלס הייליגטהומס .
- (ו) דיין דראָהען זעלבסט, אָ גאַטט דעם היילם!
- (איזט פֿורֿטבאַר, דאָך גערעכט .
- (דוא בלייבסט דיא צופֿערויכט דער ערדען ענדען,
- (דיא צופֿערויכט ענטפֿערנטער קיסטען .
- (ז) דער דוא מיט דיניער מאַכט
- דער בערגע גרונד געלעגט ,
- (מיט אַללגעוואַלט אומגירטעטער!
- (ח) דוא שטיללסט דער מעערע בריווען,
- (דאַ בריווען איהרער וואָגען —
- זאָ וויא דער פֿעלקער אונגעשטים .
- (ט) אָב דיניע וואונדערצייכען, שטוינען
- (דיא אוינוואָהנער פֿערנער צאָגען .
- (דוא מאַכסט פֿראָהלאַקקען
- דעם מארגענס אונד דעם אַבענדס אַנבעגין .
- (י) דוא זיכסט היים דיא ערדע . וועססערסט זיא ,
- בערייכערסט זיא גאַר זעהר!
- [פֿאַלל וואַססערס איזט דאַ בריווען גאַטטעס!]
- (וואָהל בעקלייבט איהרע פֿרוכט,
- (ווען דוא זאָ דען באַדען עבנעסט ;

זה נאנו עדיך להתנפל
 תחנתנו לפניך, כי אתה
 הכפרם, זאת היא מדת
 טובך, לכפר לשנים, לחזק
 את אשר תחון ולרחם את
 אשר תרחם: (ה) אשרי
 וגו', כיון שזכר מדת טובו
 של הק"נה הכוללת כל
 המראה שראה אבי הנביאי'
 מאזכרי השם יתעלה'תשתפך
 תאות נפשו להתחונן בדרכי
 ה' לאמר אשרי האיש
 אשר תצמ' ותקרצ כמוהו
 לשכון חצריך לדעת דרכיך
 והנהגתך בעולמך, כי
 כשזוכה לזה אז נשבעה .
 משוב ביחך כהדא דכתיב
 בכל ביחי נאמן הוא (נמדנר
 י"ב) ועיין בספר נתיבות
 השלום להר"ם (שמו"ל"ג).
 קדוש היכלך, עיין מה
 שהעירנו מזה הענין לעיל
 (שיר כ"ט): (ו) גוראות
 וגו', והנבחר יראה כמוני
 היום שאס גם נוראות
 תענונו (מטע'ויענס דלעיל
 שיר נ"ה), כלומר מראנו
 ידך הגדול' והנוראה פשוט'
 לענוש, הנה אין זה מחמת
 שראה ונקמה חלילה, כ"א
 כפי משפט הלדק וכל זה
 אתה אלהי ישענו, המשיש

טרענקסט

שועה בעתה, וכל כונתך אינה אלא לטונת המוטא, ונעבור
 קצוי ארץ, כלומר היושבים שמה נטעם וכל הארץ נאו- וים, ההולך רחוקים: (ז) מכין
 וגו', מי שלו הכח והנבורה: (ח) משביח וגו', לו ג"כ הקדושה והכבוד, ורלונו נהשקט
 ודממה (עיין לעיל שיר כ"ט), וטעם משבית ענין הכנועה והשקטה ע"פ שנים עדים (תהלים פ"ט
 ומשלי כ"ט). והמון לאומים, והמית לאומים, והנה זכר ימים, נגד הרים, הררי עד תאות
 גבעות עולם, כמו שזכר בפ' הקודם ים רחוקים עם קצוי ארץ, וזה טעם המשך הכתובים,
 וכיון שזכר השקטת שאון גלי הים, שהוא משל הנחת כלל הכרות, הנה זה יסובנו לזכור גם
 השקטות שאון לאומים הנלחמים בישראל, הנעשה אז צפרט, ומה נאה אף נעים ההעברה
 הזאת מן הכלל אל הפרט ומן המשל אל הימשל. (ט) ויראו, יראת רוממות והעד תרכין .
 מאותותיך, מ"ס הסנה הגירמת יכאלו אמר נעבור אותותיך יראוך וכן תרגם הרב (קב),
 ואין להחליט' עם מ"ס ויראת מאלהיך שהיא מ"ס מפני, וטעמו יראת העונש. מוצאי, כל
 ערב ובקר, זה השלם להיות, כתרנים הרב (הנבעגין), כי גם הוא מהוראת זה השרש, וטעם
 ערב ובקר כיון שזכר יושבי קלות וזכר גם מאותותיך שהם אותות השמים אשר יליאת קלתם
 נערב וקלתם נבקר. תרגין, ידוע כי תחלת הערב והנזקר בקין היא עת רננה לכל היזורים
 מטעמים רבים: (י) פקדה, לטובה. ותשקקה, כמו ותשקה אותה, אע"פ שאינם משרש
 אחד, כי כן נאמר טוב יטב, נכב יכב, ודומיהם, וכן שוק ושקס, ויתכן עוד שהוא מטעם ושקוי
 לעלמותיך, היות המים הליחות הממיה את הגמחים נשקוי לעלם. רבה, תאר הפעל תעשרנה .
 מלג, כבר פירשנו לעיל (שיר מ"ו) שהוא בלק קטן היולא מזהר גדול, ואמר כאן דרך גיזום

(יא) תִּלְמִיּוֹת רִוּה נַחַת גְּדוּדָה
 בְּרִבְיִים תִּמְוַגְּנָה צְמִתָּהּ הַתְּבַרָּה:
 (יב) עֲטַרֶת שָׁנַת טוֹבָתָהּ
 וּמַעְגְּלֶיהָ יִרְעֲפוּן דָּשֵׁן:
 (יג) יִרְעֲפוּ נְאוֹת מִדְּבַר
 וְגִיל גְּבַעוֹת תַּחְגֵּרְנָה:
 (יד) לִבְשׁוּ כְרִים וְהִצֵּאן
 וְעַמֻּקִּים יַעֲטֹפוּ-בָר
 יִתְרוּעְעוּ אַף-יִשְׁרָאוֹל:

את מעשר מפלג שלך שהוא מלא מים ותכין בו דגנס של יושבי קלות כי בן אתה מכין אותם: (יא) תלמיה. הן שורות המפרישה: רוה. כמו לרוה: נחת גדודיה. כמו לנחת גדודיה להניח לגדודיה לעשות נחת לבריו אתה תמוגגנה ברביבים של מטר תמוגגנה ל' המסה: (יב) עטרת שנת טובתך. ע"י הגשמים אתה מעטר בכל טוב את השנה שאתה חסך להטיב: במעגליך. הם השמים שהם אבק רגליך: ירעפון. יעפון: דשן. שומן: (יג) ירעפון. השמים בנאות המדבר: (יד) לבשו כרים הלואן. יתלבשון הארון והערבה מן הלואן הנאים לרעות הדשא אשר הלמיק המטר: ועמקים יעטפו בר. ע"י המטר יהיו מעוטפים העמוקים בתבואה ואז יתרועעו הבריות תרועת שמחה וישירו מרוח הברכה:

סו

שיר חודה על הטוב שעשה ה' להצילנו מיד אויבים

(א) לַמְנַצֵּחַ שִׁיר מְזֻמָּר

הֲרִיעוּ לֵאלֹהִים כָּל-הָאָרֶץ:
 (ב) זָמְרוּ כְבוֹד-שִׁמּוֹ
 שִׁימוּ כְבוֹד תְּהַלְתּוּ:
 (ג) אֲמָרוּ לֵאלֹהִים מַה-נֹּרָא מַעֲשֵׂיהָ
 בָּרַב עֲזָה יִכְחָשׁוּ לָהּ אֹיְבֵיהָ:
 (ד) כָּל-הָאָרֶץ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָהּ וַיִּזְמְרוּ-לָהּ
 יִזְמְרוּ שִׁמְהָ סִלְהָ:

סו (ב) זמרו כבוד שמו. זמרו בכבוד שמו. א"פ ספרו כבוד שמו בזמר ושיר: (ג) מה נורא. כל אחד ממעשיך: ברוב עוזך. כשאת' מראה לעולם עוזך על ידי דבר או חרב או רעב או ברקים: אויבך. הרשעים מרוכ פחד מודים על נפש ועבירות שבידם (ע"כ התוס')

לכו

באור

ובדימות אין לתמוה במה שאמרתי רבת תעשרנה כי הנאר הקטן שיש לאלהים הוא תמיד מלא מים, וא"כ אינו אלא כמאמר מוסגר, וכן תרגם הרב. חבין, הארץ דגנה באשר כן תכין אתה אותה לרות תלמיה ולנחת גדודיה וגו': (יא) נחח, תרגום וירד ונחת (שלמה בן מלך). גדודיה, מענין לא מתגודדו כי המדינות שיקרוש הקורש בארץ הם כמו שריעות בנשר, (הכ"ל). והנה

- (יא) (טרענקסט איהרע כֹּרְבָעֵן .
(וענקסט איין דאָז אויפֿגעפֿליגטע ,
(שמעלצעסט עם מיט רעגענגום ,
(זעגעסט איהר געוועסֶם ,
(יז) בעקרענסט דאָז יאָהר מיט דיינעם גוטע ;
פֿאַן דיינען שפורען טריעפֿט איבערפֿלוס .
(יג) עם טריעפֿען אויען אין דער וויסמע ;
דיא היגעל גירטען זיך מיט פֿרעהליבֿקייט ;
(יד) דיא טריעפֿטען קליידען זיך מיט שאַפֿען ;
קאַרנפֿרוכֶט היללט דיא טהעלער איין ;
אַללעס וויכֶצט , אַללעס זינגט . — —

סו

דאנקליער פֿיר רעטטונג פֿאַן פֿיינדעס האַנד .
(א) דעם זאַנגמיסטער איין פֿאַלמליעד .

יויכֶצט גאַטט , אַללע לאַנדע !

(ב) (לאַסט , צו עהרען זיינעם נאַמענס ,
(האָהען לאַבגעזאַנג ערשאַללען !
ריהמט איהן אין וועטטגעזענגען .

(ג) שפרעכֶט צו גאַטט : „וויא וואונדערבאַר זינד דיינע ווערקע ?
„(אונטער דיינער אַללמאַכֶט
„(שמיעגען זיך דיא פֿיינדע .
(ד) „דער גאַנצע ערדקרייז בעטעט אַן , לאַבזינגט דיר ,
„לאַבזינגעט דיינעם נאַמען , סלה .“

געהט

והנה בעבור המחש' בארץ ותעשה הלם חר' העפר מ' לדיה , וכשירד הגשם עליו ישוב ויוריד הגבוה אל תוך הכמוך וישוה פני העפר , תבין מזה כוונת הרה"מ . המוגגנה , ענינו ענין המסיסה (הנ"ל) , דהיינו שימם הזרע וישרוש בארץ . צמח' חברך , אחר שכנ' ילא מן הארץ שלא יכנו השמש או שדפון והדומ' לו : (יב) שנה , צמורת ואינו סמוך כמו עזרת דלעיל (שיר ס') , והטעם עטרת השנה , כלומר נתתה תפארת לה בטובתך . ומעגליך ירעפון דשן , ע"ד שאומרים לאיש כל מקום אשר תדרוך כף רגלך תלמח לך ברכה כן אמר המשורר להק"נה בניבול , בכל מקום שהיו מעגליך תראה הברכה , כלומר על כל פני האדמה שירדת עליו בהשגחתך לטובה , והוא דרך כלל , ובכתובים הנאים יפרט זה הענין לאמר : (יג) ירעפו גאות , דשן , אשילו במדבר . וגבעות גיל תחגורנה , ע"מ , והטעם בעבור התבואה שהיא מניא גיל ליושני הארץ : (יד) כדים , כמו כר נרחב שפרושו מישור ומקום מרעה הכנשי' ושאר הנהמות נקרא כן , ואמר כי הכרים הם מלאים לאן כאלו הם מלונשים כלאן כלומר שרועים על פני המישור והם מכסים את עין הארץ , (שלמה בן מלך) . ועמקים יעטפו בה , כלומר יתכסו מרוב התבואה (הנ"ל) , וזכר גבעות ועמקים , לפי שיש שנים שיתברכו הגבעות לבד , ויש שיתברכו העמקים לבד , כידוע מתולדות הזמנים , אבל הטובה שזכר המשורר היא טובה שלימה המתפרשת על פני כל הארץ , ואמר אבל גבעות תחגורנה להיותן מסובבת מכל כד , ואכל המישור לניש' שהוא כמו לשון כסוי , ואכל עמקים לשון עטיפה , כאדם המתעטף בטליתו ואין נראה כלום ממנו . יחרועו אף ישירו , כל כ"א עם הנהמות והקיות (רד"ק) וזוה תרגם הרב , והנה השיר הזה הוא אחד מהשירים היותר נחמדים במזמורי תהלים אשר יעורר ההזמעות בנפש כל קורא משכיל להתרועעגם הוא , ולתת תודה לה' בכל לבבו על גודל טובו וזכרתו שגם בעולמו :

סו (א) שיר מוזכר , תבירו כמו השיר הקודם אחר הכלה מידי אויבים חוקים ועזים אשר לחבו את בני ישראל : (ב) שימו כבוד תהלתו , מתורגם בעין טעם הראש"ע שאמר : בתהלתו תכבדו , כלומר שימו לכם כבוד בשירי תהלתו : (ג) גורא , פעל הקודם לשם , אין טעם גורא שיש לירא מפניהם , אבל הוא כטעם נפלא , כלומר מעשים הטובים יראת כבוד לעושים , ובתרגום הרב . יכחשו לך , טעמו מבוחר לעיל שיר י"ק :

עלילה

התוס' : (ה) נורא עלילה. יראו על בני אדם פן ימל' להם פשע כי כל מעשיהם גלוים לך : (ו) הפך ים ליבשה. ים סוף : שם נשמחה בו. מלאתי שם היה דבר שהיה נשמח בו כלומר שראה הים את הקב"ה : (ז) אל ירומו. אל תהי ידם רמה : (ח) זרכו עמים אלהים. על נפלאותיו שהיא שם נפשו נקיים בגלות ואינוכס יכולין להשמיד אותנו : (י) כי נמתנו. בלרה בגול' : זרפתנו. להסיר הסיגים ממנו שגשג בתשובה לפניך כמו שלורסים הנספך להסיר הסיג' ממנו : (יא) הבאתנו במלודה. במקום לר כמו במאסר : מועקה. לשון מסגר וכל המעיק והמליק כמוהו : (יב) הרכבת אנוש לראשיו : טלכי כל אומה ואומה : (יג) אבוא ביתך. בזנוחך בית המקדש נשלם נדרינו שנדרנו בגולה : (טו) מיסים. שמיים לשון מוח

באור

(ה) עלילה, שם הפועל ע"מ אכילה מלשון אשר עולל לי ושעור הכתוב לנו וראו במפעלות אלהים העלילה על בני אדם שהיא ע"ד נורא, כי יעשה נסים ונפלאו' למען יתלכין ידידיו וזה שמוסיף ואומר (ו) הפך וגו', יאמת את הכלל ע"י אחד מן הפרטים היותר נפלא לאמר כי למען שנשמח בו ונחשועתו יהפוך ים ליבשה עד שיוכלו העוברים לעבור את הנהר זרגל. שם נשמחה בו, נעתה היא היונו שמחים בו ונחשועתו, וכשמחה הזאת היא הסבה התכליתית

(ה) רְכֹו וּרְאוּ מִפְעֻלוֹת אֱלֹהִים
נֹרְאָה עֲלִילָה עַל־בְּנֵי אָדָם :

(ו) הִפְךָ יָם לַיַבֶּשֶׁה

בְּנִהַר יַעֲבֹרוּ בְּרִגְלָהּ
שֵׁם נִשְׁמַחָה בּוֹ :

(ז) מִשַׁל בְּגִבּוֹרֹתָו עוֹלָם

עֵינָיו בְּגוֹיִם תִּצְפִּינָה

הַסּוֹדְרִים אֶל־יְרִימוּ לְמוֹ סֵלָה :

(ח) בִּרְכּוּ עַמִּים אֱלֹהֵינוּ

וְהַשְׁמִיעוּ קוֹל תְּהִלָּתוֹ :

(ט) הַשָּׁם נִפְשָׁנוּ בְּחַיִּים

וְלֹא־נָתַן לְמוֹט רַגְלָנוּ :

(י) כִּי־בַחַנְתָּנוּ אֱלֹהִים

צָר־פָּתָנוּ כְּצָרָךְ־כֶּסֶף :

(יא) הִבֵּאתָנוּ בְּמִצּוֹדָה

שָׁמַת מוֹעֵקָה בְּמַתְנֵינוּ :

(יב) הִרְכַּבְתָּ אָנוּשׁ לְרֹאשָׁנוּ

בְּאָנוּ בְּאִישׁ וּבַמִּים

וְהוֹצִיאָנוּ לְרוּיָהּ :

(יג) אֲבֹא בֵיתְךָ בְּעוֹלוֹת

אֲשֶׁלֶם לְךָ נְדָרַי :

(יד) אֲשֶׁר־פָּצוּ שְׁפָתַי

וְדִבַּרְ־פִי בְּצָר־לִי :

(טו) עֲלוֹת מִיָּחִים אֶעֱלֶה־לְךָ

עִם־קַטְרֹת אֵילִים

אֶעֱשֶׂה בְּקָר עִם־עֲתוּדִים סֵלָה :

(ה) געהט, שיעט דיא טהאטען גאָטטעס,

זיין וואַלטען איבער מענשענקינדער, וואונדערבאַר!

(ו) ער וואַנדעלטע דאָז מעער אינו טראָקע,

דאָס מאַן דורך שטראָם צו פֿוסע קאָם.

[דאָ פֿרייטען וויר אונז זיין.]

(ז) דער עוויגע העררשט מיט אַללגעוואַלט.

זיין אויגע שויעט אויך אױף היידען.

דיא עמפֿאַרער, נייע ווערדען זיא ערהאַהט!

(ח) ריהמט פֿעלקער אונזערן גאָטט!

לאַסט זיין לאַבליער לויט ערשאַללען!

(ט) דער אונז ערהעלט צו בעסערעם לעבען;

דער אונזערן פֿוס ניכט גלייטען לעסט.

(י) דען, גאָטט! געפֿריפֿט האַסט דוא אונז,

געלייטערט, וויא מאַן זילבער לייטערט;

(יא) האַסט אונז פֿערשטריקט אין שלינגען,

אונזערן לענדען לאַסטען אַנגעהענגט;

(יב) ליעסעס מענשען פֿאַהרען איבער אינו;

בראַכטעס אַונז אין פֿייערסנאָטה, אין וואַסערסנאָטה;

אַלליין דוא פֿיהרסט אונז הערויס צום פֿריידענמאַהלע;

(יג) דיינעם טעמפעל וואַלל' איך מיט בראַנדאָפֿפֿערן צו;

בעצאָהלע, וואַס איך דיר געלאָבט;

(יד) וויא איך מיינע ליפֿפען אויפֿגעטהאָן,

וויא איך פֿערשפּראַך אין מיינער נאָטה.

(טו) פֿייסטע אַפֿפֿער ברינג' איך דיר;

דער ווידער דופֿט שטייגט דיר עמפֿאַר.

רינדער פֿיהר' איך צו, אונד בעקקע.

קאָמטט

התכלית כמו שזכרו. והתכלית תולד מן המעשה אף שהיא קודמת במחשבה כידוע. והנה כמה שזכר המזורר את המאמר הזה אל ב' המאמרים הקודמים ביחס החולדה, ולא זכרו ביחס הסבה (דהיינו שלא אמר למען נשמחה בו), בזה היליאו מענין ההפשיט' גידול אל ענין ההחלטה, והוא מטעם סגולת המליצ' אשר נווהו בשם העשי' (ועיין בהקדמתנו) והכן ע"ז: (ז) מושל בגבורתו עולם, אין עולם בכל המקרא רק זמן ונלח והטע' שהוא מושל לעולם כמו מושל כלל ברוב גבורתו (ראב"ע) וכן תרגם הרב. בגוים, כלומר השגחתו על כל יושבי תבל ואף שאינם מכירים אותו. הסודרים, מדרך הישר והולכים עקלקלות בדרך לבס. אל ירימו למו, כטעם חלף הלך לו, אויה' טעם למו בעבורם, כלומר בעבור מעשיהם אל ירמו, וענין ההמשך כמה שזכר בפ' הקודם השגחת ה' בטובים לטובה, וזכר בפ' זה השגחתו ברשעים להפדע מהם ובין שזכר אל ירמו יזכיר נפילת האויבים והללת ישראל מידם, וזה זכרו וגו': (ח) עמים, בעבור בגוים בפ' הקודם: (ט) בחיים, בפס"ח ה"א הידיעה, וזה שתרגם הרב (לו בעט' מערעק לעבען): (י) כי,

אף הצרה שהבאת עלינו לא הייתה לרעה לנו אך למען נשיב ונטיב דרכנו, ואין זה כי אם לרפתנו בדרך המצוק את הכסף להסיב את בדילו מעליו: (יא) מועקה, שרשו עיק והוא לשון צרה, ונראה לי שהוא כלי מאסר הנתן במתני אסיר ומיזר את רגליו כל כך שלא יוכל להרחיב לעדיו לצרות: (יב) הרכבת אנוש לראשו, משל השררות והעבדות, וטעם אנוש לשון פחיתות וגנאי כאלו אמר עשיחנו עבדים לעבדים. באנו, בסכנת אש ומים, כי האויבים ישרפו הערים ויסתמו מקורי המים לבלתי נוף העירה. לרויה, לשון טובע ומשחה, ובתרגום הרב (פריידענזעה), והטעם על זמתי תודה ושלמים שהעלו לה', וטעם ה"א הידיעה כאלו אמר להרו' הזאת שאנו מצוים אלו עתה וכדמפר' והולך: (צו) מיחיה, לשון מוח ושומן, כלו' בהמות שמני':

(עו) לְכוּ-שִׁמְעוּ וְאֶסְפְּרָה כָּל-יִרְאַי אֱלֹהִים

אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשֵׁי:

(יז) אֱלֹו פִּי-קִרְאַתִּי

וְרוּמָם תַּחַת לְשׁוֹנֵי:

(יח) אֲוֹן אֶסְדָּרְאַתִּי בְּלִבִּי

לֹא יִשְׁמַע אֲדָנָי:

(יט) אֲכֵן שָׁמַע אֱלֹהִים

הַקָּשִׁיב בְּקוֹל תַּפְלָתִי:

(כ) בְּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא-הָסִיר

תַּפְלָתִי

וְחָסְדוֹ מֵאַתִּי:

ס ו

כל העמים מקצוי ארץ יבואו להודות לה' וייראו אותו

(א) לְמַנְצֵה בְּנִיגֻת מִזְמוֹר שִׁיר:

(ב) אֱלֹהִים יִחַנְנוּ וַיְבָרֵכֵנוּ

יְאֵר פָּנָיו אֶתָּנוּ סֵלָה:

(ג) לְדַעַת בְּאַרְצֵי דְרָכָה

בְּכָל-גּוֹיִם יִשׁוּעַתָּה:

(ד) יוֹדוּךָ עַמִּים וְאֱלֹהִים

יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלָם:

ישמחו

ה מ ע מ ר

ס ו (א) לדעתי גם השיר הזה הוכן (מאת המלך, או ממסורר נכבד אחר) כמו שיר ס"ה כאשר היה רעב בימי דוד, ונעתר ה' אל הארץ והי' זה שיר תודה על כי זכר את הארץ; ותפלה לאל כי נה' יוסיף ונה' ימן ואמר:

מוח: (טו) כל יראי אלהים.
הם הגרים שנתגיירו:
(יז) אליו פי קראתי.
כשהיינו בגולה קראנוהו
וספרנו רוממותיו בלשוננו:
ורומם. כמו ונתרומם:
מלאתי. כפי קראתי אליו
ורומם. שם מלה רוממות
שלו מוכן תחת לשוני
להולילו בפה כמו (איוב כ')
יבחדר' תחת לשוני: (יח) און
אם ראיתי וכו'. לא פעל
עמנו כחטאתנו עשה עמנו
כלא רואה ולא שומע און
שבלבנו: (יט) אכן. באמת
יש לדעת: (כ) אשר לא
הסיר תפלתי. מלפניו
וחסדו לא הסיר מאתי:

ס ו (ב) יאר פניו. להראוי
פנים שחקיות לתת טל'
ומטר: (ג) לדעת בארץ
דרכך. להודיע שמדתך
להטיב לעמך ועל זה יודוך
וישמחו וירננו לאמים:

ב א ו ר

(טו) לכו שמעו, לי, יסוב
הדבור נגד הקרואים על
הזבח, כי כן היה המנהג
בימים ההם בהקריב איש
זבח תודה לה' על גמולו
אשר גמל עמו יקרא עליו
ריעיו ומיודעיו לאכול
ולשתות ולשמח עמו, וטרם
אכלם ושתם יספר לפניהם
כן תלאתיו כן חסדי ה'
ותהלותיו, ואם חננו ה'
ברוך דעת להטיב נגן,
יעריבנו לפניהם בשיר
מומור, תפלה (או ספור
התפלה) הכללה ותודה,
דמיון זה מומור כ"ב דלעיל,
הא

ת ה ל י ם ס ו ס ו

ב א ו ר ק ע ה

הא דנתי' סס בקהל רב
גדרי אשלים נגד ירחיו יאכלו
ענוים וישנעו , וטעם ימי
לכנסם לעד לתרגום הרב
(שכחתי להעיר ע"ז בשיר
הנ"ל) . אח אשר עשה
לנפשי , ומה עשה ? כי
הנה אנכי : (יז) אליו פי
קראתי , נתפלה על כרתי :
ומיד . ורומם תחח לשוני ,
בעודי בתפלתי הכלוני ,
ולזה תסוב ותשתנה מיד
לשיר תודה ורוממות :
(יח) און אם ראיחי בלבי ,
כלומר לו היתה בלבי
מחשבת און בודאי שלא הי'
ה' שומע תפלתי , וטעם
ראיחי ראית הלב ומבנין
התנאי (קקניונקטיבוס) :
(יט) אכן , באמת שמע
אלהים וזה לאות שאין און
בלבי : (כ) ברוך אלהים
אשר לא הסיר תפלתי
(מאחו) וחסרו מאחי ,
וטעם דברי היסוד בעבור
המלך המדנר בעד עמו :

ס ו (ב) אלהים יחננו

וגו' , אמר הרב אכן
יחייא ז"ל , כי בזה השיר
ברך המלך אותו ואת עמו
בברכת כהנים הנחלקת לד'
חלקים , עושר , דבוק אלהי ,
חכמה , גבורה , והאריך סס
בטעמי הכתובי' לפי דרכו ,
אבל לע"ד שחבור שיר
זה כסנרת' ולא בטעמי' ,
כי מלבד קושיות אחרות

ורבות הנופלות בדיבורו , כאשר יראה המעיין בהם , הנה לא ידעתי טעם הבדלו בין מעלת דבוק
אלהי למעלת החכמה הלא אחת היא , ובמה ידבק האדם ליוצרו אם לא ע"פ דרכי החכמה ? אולם
מאשרי ברכת כהנים באמת אינם אלא ג' הכוללים ג' מיני ברכות , וטעמיהן כזה : יברכך ה' ,
שיוסיף לך עושר בריאות ושונע , וישמרך , מרעות המאבדות אלו הטובות ; יאר ה' פניו אליך
וישמך , באור חכמה ורוח דעת , וכן סדרו בעלי התפלה לאמר וסנני מאתך דעה , ישא ה' פניו
אלריך , בהשגחתו ומשפטו הבלדק , ויש לך בזה שלום , כי המשפט ישא שלום לעם , וכנגד ג'
המאמרים האלה זכר ג' פעמים יברכנו בזה המזמור , אבל לא שמר סדר הברכות ככתוב בתורה , כי
אם יזכור תחלה היקרה בעיניו מכל ואמר אלהים יחננו , בדעת ובאור החכמה כאשר יוסיף
לכר יאר וגו' , ובתרגום הרב , וכן לדעת וגו' : (ג) ישועתך , כ"ע של דרכך מטעם אני
אעביר כל טובי על פניך שהשיב השם ב"ה למשה כשבקש ממנו לאמר הודיעני נא את דרכיך ,
נזכר כבר פעמים בתנורנו : (ד) יירוד עמים אלהים , ההעברה מברכה לברכה במאמר נעים ומליזה
בה , והיא ההודיה השייכת אל כל ברכה וברכה . עמים כלם , עמ"ש לעיל בתחלת ס' י"ט :

(טו) (קאטמט , הארט , איהר גאטטעס פערעהרער !

איך ערצעהלע , וואס ער מיר געטהאן .

(יז) איך היעף איהן אן מיט מיינעם מונדע ;

באלד וואר אויף מיינער צונגע לאבגעזאנג .

(יח) העטטי איך אונרעכט פאר אין מיינעם הערצען ,

ווירדע מיך דער הערר וואהל הארען ?

(יט) אלליין ער הארט מיך , גאטט !

ער מערקט אויף מיין פלעהען וואהל .

(כ) געלאבט זייא גאטט , דער ניהט פערווירפט מיין פלעהען ,

נאך זיינע גיטע פאן מיר ווענדעט !

ס ו

אללע ערדענפעלקער ווערדען איינסט דעם עווי .
גען דאנקען אונד איהן עהרפירשטען .

(א) דעם זאנגבייסטער אויף נגינות , איין פוזאלס צום
זאטענשפיעל .

(ג) (גאטט זייא אונז גנעדריג ;

געבע אונז זיינען זעגען ,

אונד לאס זיין אנטליטץ אונז ערלייבטען .

(י) דאס מאן אויף ערדען דיינען וועג ערקענגע ;

אונטער אללען פאלקערן דיינע הילפע .

(ז) דיר הולדיגען דיא שטאטטען , גאטט !

דיר הולדיגען דיא שטאטטען אללע .

נא

ר ש י

(ה) כי תשפוט עמים מישורי
לזכו: תנחם. תנהגם בדרכ
המישור ועל זאת יודוך עמי'
כלם: (ז) ארץ נתנה יבולה.
וגם אל הארץ שנתני' יבולה
ועל אשר יברכנו השם
(סא"ח): (ח) וייראו אותנו כל
אפסי ארץ. שיאמרו ראו
אלו שהיו יראי השם איך
ברכם וגדלם:

סח (ב) יקום אלהי' יפוזו
אויביו. עמלק וכיוצא
בו: (ג) כהנדוף. כהתנדף
כאשר יתנדף העשן בן
תנפס: מפני אלהים.
מפני הארון בימי משה.
ובנוחה יאמר שובה ה' וגו'
(במדבר י'): (ד) וישאו
בשמחה. וזה המשוש וכן
יאמרו שירו לאלהים וגו':
סולו

ב א ו ר

(ה) ישמחו וגו', הנה
ברכת השובע וברכת אור
החכמה והאדע, יש שמלא
בארץ בהזלט, ויש שלא
נמלא, הכל כפי פעולות
יושביה וכפי חכמת הבורא
יתעלה, אמנם משפט ה'
והשגחתו בבריותיו ימלא
חמיד במחלט, כי כל מה
שעושה ה' במשפט יעשה,
לכן לא יזכור המשורר זאת
הברכה ע"ד בקשה, אבל
יאמר שישמחו העמים על
הברכה הזאת הנמלאת
במחלט. מישור. תואר
הפעל

ת ה ל י מ ס ח

(ה) ישמחו וירננו לאמים
כי תשפט עמים מישור
ולאמים בארץ תנתם סלה:
(ו) יודוך עמים אלהים
יודוך עמים כלם:
(ז) ארץ נתנה יבולה
יברכנו אלהים אלהינו:
(ח) יברכנו אלהים
וייראו אותנו כל אפסי ארץ:

ס ח

שיר נצחון על החזרת הארון, ובו נכלל שיר על נחונת התורה
בהר סיני.

(ח) למנצח לדוד מזמור שיר:

(ג) יקום אלהים יפוזו אויביו
וינוסו משנאיו מפניו:
(ג) כהנדף עשן תנדרף
כהמם דונג מפני אש
יאבדו רשעים מפני אלהים:
(ד) ויצדיקים ישמחו יערצו לפני אלהים
וישישו בשמחה:

שיר

ה מ ע ר

(ה) כי חשופט עמים מישור וגו', כי הנבועים לא מנני ישראל המה, וה' לקח את נקמתם מאת
בית אשור, וזוה יכירו כל העמים כי שופט לזק הוא ויודו ויברכו שמו, והמעייין יבין לאשוריו לבאר
המשך הפסוקים ע"פ הדרך הזה כי אין להאריך.

סח (א) לדעת החכם המבאר שבר המלך השיר הזה כאשר העלה את הארון אל עיר ציון, עיין
בדבריו, והראש"ע כתב ו"ל: והנכון בעיני כי זה המזמור חבדו דוד על המלחמה
שהיתה לו עם ערלים, ורוב מחנהו הי' יהודה ובנימין, זבולן ונפתלי, אז נראתה גבורתם
במלחמה ועל בן הזכירם עכ"ל; אולם כל זה אינו שוה לי לבאר מליכות השיר הזה עד תומן.
לכן יראה לי כי המלך דבר את דברי השירה הזאת, כאשר המליך את שלמה שנית ויזוהו לכנות את

ת ה ל י ם ס ז ס ח

ב א ו ר ק ע ו

הפעל ע"ד שם המקרה
 ושעורו משפט ישר .
 ולאומים , יחס הפעול
 כמו עמים במאמר הקודם,
 וטעם תנחם כטע' וזרחו
 את הילד . בארץ חנחם ,
 היא ההשגחה שזכרנו, ובאלו
 אמר כי תשפוט עמי' מישר
 וכי תנחם לאמים בארץ:
 (ז) ארץ נחנה יכולה ,
 כשיזכרו אלהינו והיא
 ברכת השופע והעושר :
 (ח) יברכנו אלהים , כיון
 לשלש שם ברכה נגד ג'
 מאמרי התורה אע"פ שגנה
 מטעם שזכרנו (לעיל פ' ה')
 אמנם טעם הכתוב ברכה
 כוללת , כלומר אלהים
 יברכנו, אותו כל יושבי
 חבל , בשלש אלה שזכר
 באורו וטובו ומשפטו , ולכן
 מן הראוי שייראו אותו כל
 אפסי ארץ , הוא יעשה את
 שלו ואנו אין לנו לעשות
 כי אם לאהבה וליראה אותו
 כל הימים . ומדרך מליכה
 זנה לסיים בכלל :

(ה) נאציאנען פרייען זיך אונד יויכצען ,
 דאס דוא גערעכט דיא שטאאטען ריכטעסט .
 רעגורסט אויף ערדען אללע רי כע !
 (ו) דיר הולדיגען דיא שטאאטען , גאטט !
 דיר הולדיגען דיא שטאאטען אללע .
 (ז) דאז לאנד גיבט זיין געוועכס ;
 אונז זעגנע אונזער גאטט .
 (ח) גאטט זעגנע אונז ,
 אונד איהן פערעהרע אללע וועלט !

ס ח

טריאומפֿליעד בייא דעם וויעדערבריינגען דער
 בונדעסלאדע אין דען טעמפעל , אונד לאַבגעזאנג
 אויף דאז ערהאלטען דער געטטליכען געזעטצע .
 (א) דעם זאנגנייסטער דור'ס , איין פּואַלם צום זינגען .

א י י נ ג א נ ג

(ב) גאטט מאַכע זיך אויף ,
 דאס זיינע פֿינדע צערשטרייעט ,
 פֿלויכטיג ווערדען זיינע האַססער .
 (ג) וויא רויך פֿעריאגט ווירד , יאגע זיא פֿאַרט ;
 וויא וואַכס אַם פֿייער צערשכילצט ,
 פֿערגעהען איבעלטהעטער פֿאַר גאטט .
 (ד) (אבער פֿראַהליך זייען דיא גערעכטען .
 (זיא פֿראַהלאַקען פֿאַר דעם העררן ,
 אונד פֿאַללבריינגען וואַננעפֿאַללע טאָגע .

ס ח (א) מוזור ישר ,

יתכן היות חבורו
 אחרי שלכד המלך את
 מזודת ליון ויעלה את ארון
 ה' לעירו בשמחה ובשירים
 כזכר באריכות בספר ד"ה
 למלכי יהודה (ד"ה א' ט"ו) ,

זינגט

(ב) יקום אלהים וגו' , פותח שירו בנסיצת הארון במאזר שאמר אני הנביאים בנוסוע הארון:
 (במדבר י') , אך שהוא הולך ומוסיף במליצה : (ג) כהנדרף , מקור מבנין נפעל בחבורו בהמם ,
 ומשפטו פֿהנדרף . הנדרף , מנ"הק ע"ד השלמים , והתי"ו לנוכח . בהמם מפעלי הכפל , והוא
 בליר"י תחת חולם , וחבורו בחולם תחת ליר"י : (ד) וצדיקים , וי"ו לעורר ההיפך , ובתרגום
 הרב . ישמחו , יש להם לשמחה , גם יעלנו באמת לפני אלהים וגו' , כן שכל הרב לתרגם .
 והיה זה טעם מניעת וי"ו החבור , אבל יחבורו ב' המאמרים האחרונים יעלנו וישאו לשני

ה מ ע מ ר

הבית , והנטיחו בשם ה' כי שקט ושלום יהי בימיו , ה' אלקיו יהי עמו ויליח בכל דרכיו כזכר
 נד"הי (א' כ"ב כ"ג , כ"ח כ"ט) ובעת ההיא ברכו כל העם והמלך את ה' , והעלה עולות לרב (שם
 נ"ט כ' כ"א) ואז לבשה המלך רוח השירי , ועיני דמיונו ראו את חנוכת הבית הגדול והקדוש , וזוה
 אבוא לבאר המזמור ביד ה' עלי השכיל .
 (ב) יקום אלהים , הנה פתח המלך את דבריו להתפלל לה' כי יכניע אויבי ישראל מפניהם למצן
 בנות

(ה) סולו. לשון שנה וכן לא תסל' בכתה (איר' כ"ח). המסולאים בכו (איכה ד'): ביה שמו. בשם י"ה שהוא ל' יראה כדמתרגמי' דחילא עזי וזמרת יה (לקמן קי"ח) וכן כי יד על כס יה (שמות ז') בתרגום וכן כי ביה ה' (ישעי' כ"ו) ארי נכון תתפרקין במימ' דחילא ה' ותקיף עלמא אומ' המזורר שבחו לפניו וגורו מפניו ועלזו וזהו דוגמא האמור במקום אחר וגילו ברעדה (לעיל ב'): (ו) אבי יתומי'. זהו השבח שתשבתו לפניו כל הענין עד סוף כל המזמור אבי יתומים שנעשה אב לישראל שהם יתומים כמו שנאמר (איכה ה') יתומים היינו ואין אב: ודין אלמנו'. שעה מפעם של ירושלים שנאמר בה היתה כאלמנה (שם א'): (ז) מושב יחידים ביתה. ישראל שהיו מסורין נכסם יחד איש איש מגדו

(ה) שִׁירוּוּ לַאֱלֹהִים וּמְרוּ שְׁמוֹ

סִלּוֹ לְרֹכֵב בְּעַרְבוֹת

בֵּיתָה שְׁמוֹ וְעָרְזוּ לְפָנָיו:

(ו) אֲבֵי יִתּוּמִים וּדְיִן אֲלֻמְנוֹת

אֱלֹהִים בְּמַעֲוֹן קָדְשׁוֹ:

(ז) אֱלֹהִים וּמוֹשְׁבֵי יַחֲדֵים וּבֵיתָה

מוֹצֵיא אֲסִירִים בְּכוֹשְׁרוֹת

אֲךְ-סוֹרְרִים שְׁכָנֵינוּ צַחֲיָהָ:

(ח) אֱלֹהִים בְּצִאתְךָ לְפָנַי עִמָּךְ

בְּצַעֲדֶךָ בִישִׁימוֹן סָדָה:

(ט) אֶרֶץ רַעֲשָׁהוּ

אֶה-שְׁמִים נִטְפוּ מִפְּנֵי אֱלֹהִים

זֶה סִינֵי מִפְּנֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

גשם

והושיבם בית שלם ובניסוף עלימה: מוליא אסירים בכושרות. הוליא את ישראל ממלכים בחדש שהוא כשר להולכי דרכים לא חמה ולא לנה: אך סוררים. מלרי': שגנו לחימה. נשאה ארבע ליה ולמאה. (מלאתי): (ח) בלעדך. כשלעדתה בלעדך בלעד שלך: סלה. שם הראיתני זה דרך לעולם לכל כרה גאולה: (ט) זה סיני. גם הוא רעש מפני ה' אלהי ישראל:

גשם

ב א ו ר

אלהים, נגד מפני אלהים במאמר הקודם, והטעם כת"י קדם ה', כי הלדיקים יראים את אלהים בעבור גבורתו ומשפטו בעולמו, אבל לא ייראו מפניו, כי אם ישמחו בו. וישישו בשמחה

ה מ ע מ ר

בנות בית ה' באין שטן ואין פגע. (ה) שירו, עתה שת נגד דמיונו הנאת הארון אל הקדש פנימה, ושם הזירו בפי נושאי הארון לשיר במקלות. (ז) יחידים, לדעתי הכוונה על עם ישראל שהם יחידים נגד האומות וכן מוליא אסירים וגו', כי בימי דוד אשר עשה מלזמות גדולות עם כל העמים אשר סביביו, אם גם גברה ידו עליהם, בכל זאת רבים מבני ישראל נסלו ביד כר, והיו למשסה למו, וכמו שכתב הראב"ע לעיל (י"ד ז') על פסוק בשוש ה' את שנות עמו ע"ש בבאר, והמלך ראה בחזיון לבו כי גם אלה ישונו בימי בנו אל נחלתם. אך סוררים, ידוע כי המלוכה לא היזה נכונה ביד שלמה, עד כי המית את אדניה ושמעיו ונגד המורדים האלה אמר זה. (ח) אלהים בצאתך, לדעתי גם זה שיר מקהלות לנושאי הארון ונמשך על פסוק ה' על סלו לרוכב בערב' וגו' הוא האלהי אשר ירד על הר סיני, והזכור זה לדמו' חכמת הבית אל מעמד הנבחר. ומה שהעיר הראב"ע כי לא מלינו במעמד הר סיני שרעשה הארץ או שנטשו השמים, אך הר סיני לבדו עשן, ע"ז נאמר, כי אין מעבור לרוח המליץ ליפות ליורי דמיונו, כפי תמונות רעיונו, ולכן יפליג בתוארי. וכבר קדמו לנו מסדרי התפלה, גם העולם כלו מל מפניך ובריו' בראשית' מרדו מקך.

תהלים ה

באור קצו

קָהָר 1.

(ה) זינגט דעם נאמען גאָטטעס!

(פרייזט איהן מיט זאָטענשפיעל!

מאַכט איהם באַהן, דער דורך דיא עטהערוויסטע פֿעהרט,

(זיין נאָמע איזט עוויגער! פֿראַהלאַקט פֿאַר איהם!

(ו) איין פֿאַטער דער וואַזען;

(איין ריכטער דער וויטוען;

גאָטט אין זייער הייליגען וואַהנונג!

קָהָר 2.

(ו) אין גאָטט, דער איינזאַמען דאָז הויז בעזעטצט!

געפֿעסעלטען דיא פֿרייהייט גיבט;

דאָך ווידערשפענסטיגע בעוואַהגען דיררעם לאַנד.

1.

(ז) גאָטט! אַלס דוא פֿאַר דיינעם פֿאַלקע אויסצאָגסט,

איינהערטראַטסט אין דער וויסטע, סלה!

(ט) דאָ בעכטע דיא ערדע; דיא היממעל טראַפֿען

פֿאַר גאָטט!

דיעזער סיני פֿאַר ישראל'ס גאָטט!

איי

בשמחה, יש שרואים למתרו
מלשון זקיה כלומר ועשו
ישעים בשמחה, אך מלבד
שהוא נגד דרכי הלשון
ודקדוקו, הנהגם אין לורך
לזה, אבל הנכון בטעם
הרד"ק שהנפל לרוב השמח,
ואם נאמר ההבדל שזין
טעם שישון לטעם שמחה
שיהיה הא' התענוג שימלא
לאיש בדבר מה מפאת היותו
הוא בעלמו נעים וערב
לנפשו (מן עטווחט פֿערי
גניגען פֿינדען), ובה
הגופני והרוחני שוים, אבל
לא יוכל טעם השמחה כי
אם על דרכי הדעת והשכל
(זך חיינעס דינגעס פֿריי
ען), דהיינו כשיתענג
האדם בדבר מה מפאת
התולדות שינין כי יולד
ממנו מה שהוא טוב
בעיניו, (ויש עוד לדבר
באריכות מענין זה ההבדל,
אך שאין כאן מקומו) יש

לפ"ו לפרש טעם וישעו בשמחה שיתענגו הלדויקים בטובתם בזה העולם בשמחת נפש, בעבור שינינו,
כי לא תולד מהתענוג ההוא אום חולדה רעה אבל אדרבה כל מה שנמשך ממנו יהיה לטובה,
לא כן התענוגות הרשעים ברעתם, והרב תרגם כפי הענין: (ה) סולו וגו', כיון שהולך את
הארון מקום כשא כבוד אל, יאמר המזכיר סולו המסילה פנו דרך ליאר העקוב ולהסיר כל
מכשול ונגף כשני הנושאים אותו: לרובב בעיבות, שם לשמים ונקרא כן לדעת ר' משה הכהן
בעבור שהוא רחב בערבות מדבר (מדברי הראב"ע), וזה שתרגם הרב (דיא עטהערוויסטע),
כי האיר הוד והבהיר הנקרא רקיע שמים כל"הק אשר בו תלוים הארץ והשמש וכל הכוכבים
ומזלות, הוא מבונה בלשונות העמים נאם (עטהער), וטעם רובב אמר הרב אבן ימיא שהוא
מניע, להיות כי הרובב מניע הנרכב ע"כ. והוא נכון באמת אם יהיה השם מתייחס אל הפעולה
ביתא הפעול כמו רובב שמים בעוזך (דברים ל"ד ובתרגום הרב שם), אבל כשיבוא עם ב"ת
היחס יהיה טעם רובב, שתעבור השגחתו מן הקלה אל ה'לה ובתרגום הרב כאן אך הענין
יהיה אחד בשניהם: ביה שמו, ת"י יה' שמה, וכן תרגם הרב: (ו) אבי יחומים, טעם
ועלו לפניו, כי זה אלהי האלהים הרובב בערבות מעון קדשו הוא ג"כ אבי יחומים ודין
אלמנות ע"ד כי רס ה' ושל יראה (מדברי הראב"ע): (ז) מושיב יחידים ביהה, ע"ד כי בית
יעשה לך ה', והטעם כי יחידים ישימם רבים והושיבם (מדברי הר"ל), וטעם יחידים כמו
שאמר הרב אבן ימיא ז"ל: איש ואשתו אשר יעמדו יחידים בית בלי בנים ע"כ, ויתכן
שהוא מוסב על קירות האבות. מוציא, לחרות אותם שהם אסירים בכושרות כמו אפדה
והוליא את עמו מבית עבדים מכור הצרל. בכושרות, הם עבדות הכבלים והכ"ף בענין קי"ף
כמו קשורים, כי הכ"ף והקו"ף ממולא אחד, וכן מי תכן את רוח ה' בכ"ף, תקן משלים
בקו"ף והענין אחד (שלמה בן מלך). אך, הסוררים מדרך הישר ולא יאבו שמוע, המה שנו
צחיחה, ארץ לחה ולמא' כמו והשביע בלחכות נאשך יבואת (הראב"ע) באלו אמר אך כמו שהוא
מטיב לטובים כן יפרע ג"כ מן הרשעים, כי אף שאהב את עמו כ"כ עד שהלך לפדותם ביד
חזקה ובמורא גדול, מיד כשהיו סוררים כנמנעה דמרגלים שאמרו נתנה ראש ונשונה מלרים,
גור עליהם לשכון מ' שנה במדבר: (ח) אלהים בצאתך וגו', יוסף לבאר זה הענין שאמר

(י) גַּשְׁם נְדָבוֹת תִּנְיָף אֱלֹהִים
 נַחֲלַתְךָ וְנִלְאָה אֶתְּךָ כּוֹנְנָתָה:
 (יא) חִיתְךָ יִשְׁבוּ בָהּ
 תִּכְיֶין בְּמוֹבְתְךָ לְעֵנֵי אֱלֹהִים:
 (יב) אֲדַנִּי יִתֵּן-אֲמֹר
 הַמְּבֹשְׂרוֹת צַבָּא רַב:
 (יג) מַלְכֵי צַבָּאוֹת יִדְדוּן יִדְדוּן
 וּנְוֹת בַּיִת תִּחַלֵּק שְׁלָל:
 (יד) אִם-תִּשְׁכַּחוּ בֵּין שְׁפָתַיִם
 כְּנִפְי יוֹנָה נִחַפָּה בְּכַסֵּף
 וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירְקַרְק חֲרוֹץ:

(י) גשם נדבות תניף. עוד זאת עשית לנו אם הילרכנו לגשמי הגיפו והטלת עלינו תמיד גשמי נדבה וברכה: נחלתך ונלא' אתה כוננתה. כשהיתה נחלת ארלך נלאה ולמאה למטר אתה כוננת אותה. (אלאזי): נחלתך ונלאה. הקרוי נחלתך והיא נלאה בלי פעמי' שהיא כך: (יא) חיתך ישבו בה. עדתך יצבי בה כמו ויאספו פלשתי' את מחיהם לחיה (ש"ב כ"ג). ד"א חיתך כנסת ישראל קרויה בהמזווחתו של הקב"ה: תכין בטובתך. כזאלו ממלרים הסיבותם במדבר ארבעים שנה לפי שגמדו כנעניים ונדעו את האילנות ובתוך כך שעבנו במדבר עמדו ותקונו הכל: (יב) ה' יתן א מר המבשרות וגו'. אומר מאמר עוד הוא ישאג בקול להשמיע לבאות הגוים הרבים ומהו האומר מלכי לבאות הגוים ידדן ידדון. יתנדדו ויושללו מתוך א' וכנסת ישראל כות בית תחלק את שללם כמו שאמר והי' סזרה ואתנה קדש וגואר (ישעי' כ"ג): (יד) אם תשכחו בין שפתים וגו'. כל זה האומר יאמר להם אם אתם שכחתם בין תזמיתם והתענגתם בתענוגים זאת יונתי כנסייתי כנפיה נחפה כנסף ומהו הנסף והחרון בפרש שדי וגו' כשפירש הקב"ה לפניהם תורתו אשר המלכים נאלמים ומתלבנים בה בארץ ללמות וחשך אז נחפו כנפיה (כנפי יונה) כנספה ומדתה של תורה ומלות: כנפי יונה. פלומ"א בלע"ז: ואברותיה. כנפיה שעופפת בהן בירקרק חרוץ. פתר דונש בן לברט החרון הוא זה ולכך נתנו המזורר אלל הנסף וירקרק החרון הוא הזהב אשר יונא מארץ החילה ומארץ כוש זהב טוב מאד לא הוא ירוקולא הוא אדום ולכך קראו ירקרק כמו (ויקרא י"ג) לבן אדמדם שאינו לא לבן ולא אדום לכך נכפל ירקרק אדמדם:

בפרש

סגול בארז

וגו'. אומר מאמר עוד הוא ישאג בקול להשמיע לבאות הגוים הרבים ומהו האומר מלכי לבאות הגוים ידדן ידדון. יתנדדו ויושללו מתוך א' וכנסת ישראל כות בית תחלק את שללם כמו שאמר והי' סזרה ואתנה קדש וגואר (ישעי' כ"ג): (יד) אם תשכחו בין שפתים וגו'. כל זה האומר יאמר להם אם אתם שכחתם בין תזמיתם והתענגתם בתענוגים זאת יונתי כנסייתי כנפיה נחפה כנסף ומהו הנסף והחרון בפרש שדי וגו' כשפירש הקב"ה לפניהם תורתו אשר המלכים נאלמים ומתלבנים בה בארץ ללמות וחשך אז נחפו כנפיה (כנפי יונה) כנספה ומדתה של תורה ומלות: כנפי יונה. פלומ"א בלע"ז: ואברותיה. כנפיה שעופפת בהן בירקרק חרוץ. פתר דונש בן לברט החרון הוא זה ולכך נתנו המזורר אלל הנסף וירקרק החרון הוא הזהב אשר יונא מארץ החילה ומארץ כוש זהב טוב מאד לא הוא ירוקולא הוא אדום ולכך קראו ירקרק כמו (ויקרא י"ג) לבן אדמדם שאינו לא לבן ולא אדום לכך נכפל ירקרק אדמדם:

הר

ה מ ע ר

(י) גשם נדבות, עתה ישוז המזורר ימידי על פסוק ז' שזתם סוררים שכנו לחיחה, ואמר אך על נחלתך הנלאה תניף גשם נדבות. (יג) מלכי צבאוח, הכנון לרעתי כי מכאן עד פסוק ט"ז הוא אומר המבשרות אשר יענו בן לאנשי הכבא השבים ממלחמה ואמרו, כי מלכי לבאות הגוים ידדון ידדון, כלומר ינוסו הרבה פעמים (כפי' הראב"ע) ומשללם תחלק נות בית, כי אחרי אשר נלחו אויביהם ישכחונו בטח, איש תחת גפנו ותאגתו. (יד) כנפי יונה, לועז רש"י פלומ"א כל פלומ"ש plumes (פערעק), ולדעתי יורה הכלעז על הנוכה הרכה הסמוכה לבשר כמו שפי' שבת ק"ח א' ד"ה בכנפיו עיין במרפא לשון שם ובתולין ל"ו ב' ד"ה נמרעו כנפיו ושם לועז ג"כ פלומ"ש ופירש שהיא הנוכה הגדילה על כל גופה ואין לה קנים, אולם אברות הן הכנפים לעוסף בהן. (ד"ה).

משג

תהלים סח

באור קעח

(י) איינען מילדען רעגען לעססעסט דוא העראב ; ערקוויקסט דיין ערבנוט, לעבצענדעס לאַנד.

(יא) דיר געווייטע טהירע זאללטען עם בעוואָהנען: (מיט דינער גיטע, גאַטט! וואָרד עם (ערקוויקט, פֿיר איין בעדרענגטעם פֿאַלק.

2.

(יב) פֿראָהע נאַכריכט זענדעט גאַטט!

דער באַטשאַפֿטבריינגערניגען גראָסעס העער!

(יג) דיא קאַנגע מיט איהרער העערעסמאַכט,

(בעוועגען זיך היער, בעוועגען זיך דא ;

אונד דיא הויזבעוואָהנערין פֿערטהילט בייטע.

(יד) אויך ווען איהר בייא דען טרענקען לויערט,

דעקט זילבער דיא פֿלוגעל דער טויבע,

פֿלאַממענד גאַלד דער פֿטטיגע שפיטצען.

דיא

שכמו שגראה גבורתו של
השם יתעלה בעולמו כן
גראה חסדו וטובו גם
שאלותה ההשגחה והסקירה
עלמה הוא מטיב לטובים
ומעניש לרעים וזה שאמר
כי בלא תך וגו' שם הראית
גבורתך וכך עד שרעשה
כל הארץ כמו שרעש זה הר
סיני: (י) גשם נדבות
וגו', יפה אמר הר"ק:
לפי שזכר שמים וטפו שהוא
רמז ללכות על האויבים
ע"ד משל ששכחו השמים על
האויבים ויום המטר הוא
תקף וענן אמר בהיפך זה
גשם נדבות תניף אלהים
ע"כ, כלומר אומר הגשם
שהי' גשם שוטף לעמי הארץ
הוא בעלמו הי' גשם נדבות
לעם אלהים, וטעם שם

ודבות כבר פראשו לעיל (שיר נ"ד): תניף, לשון תנועה קלה וסבוב, וידוע שהוא שיהיה לכל הרמות מוליך
ומביא מעלה ומוריד ולזה יתכן כמו כן אצל גשם היורד, ושעור הכתוב תניף אלהים גשם
נדבות וכוונתו כי נחלתך הנלחם: (יא) חיתך, כנסת ישראל קרויה בהמתו וחיתו של הקב"ה
(רש"י), וגראה הטעם כי נתונים המה לו ולעבודתו בקרבן של הקדש, וכן תרגם הרב. לעני,
הידוע, והוא עם ישראל שלא יוכל לעזור את עצמו בהיותו מעט ומלש נגד קהל עמים רבים,
אבל אתה תלחם לו, והסגול' שתחת הלמ"ד סי' הידיעה, כי הראוי בתשלום דגש, ויש שלא
גשם ואז תבוא הצת"ח גרידא אשר היא נשחנה לסגול' לפני אות גרונית קמולה בדינה,
ולכן תרגם גם הרב (פיר חיון) שטעמו כאן כאלו אמר (פיר חיון געוויססעט). (יב) אדני וגו',
כיון שזכר בס' הקודם שמכין ה' בטובתו לעם עני יעורר בהחלק הנא עתה על הכלל הגדול
כי לא נכח יגבר עם כי אם צדקות ה' אותם. ואמר אדני יתן אומר של המבשרות צבא רב,
ידוע מס' הק' שזימים ההם נשחנה אומה מה מנלמה במלחמה על אויביו, ילאו בנותיה
ובתולותיה בתופים ובמחולות ובשרו הנלחזן הזה בצירח וזמרה, ולכן טעם הכתוב כאלו אמר
ה' הוא הנותן תצועה ונלח' במלחמה, והוא הנותן אומר צפי לבא רב של המנשרות האלה:
(יג) מלכי צבאוח, כלומר מלכי חיל רב המה יודון. יודון, מלשון נע ונד, כלומר ילכו
ויסובבו סבות להסב הנלחזן אליהם. ונות בית, כלומר שחשנ בנייה ולא תעמול מכל וכל,
הוא החלק שלל, כלומר תנח, כי העם המנלח הוא מחלק שלל בין גבוריו, ויתכן שרמזו
זוה על מעשה יעל וסיסרא: (יד) אם תשכבון וגו', הנה דבורה אמרה בשירתה לאיזה שנטים
למה ישנתם בין המשפתי' לשמור שריקות עדרים ולטמון ידיכם בחיקכם, ונגד זה יאמר המשורר
נאן, גם אם תשכבון בין שפתים ולא תבואו במלחמת ה' לעמו, בכל זה תהיו כלכם עשירים
בנסף וזוהב מהשלל שתחלק נות בית הזאת, וזה שאמר בנפי יונה, דבר ידוע הוא שנסת
ישראל נמשל' ליונה, והטעם בהיות לה חקי' ומשפטים לדיקים וטובים, והיונה היא משל
הנקיות והתמימות והסקידות. גחשה בכסף, טעם המשל בהיות מראיה בנולתה דומה למראה
הכסף. בירקרק, של חרוץ כלומר בלבעו, וכדאמר הרב אבן ימיא שזהו הטוב המזוקק שנעתיים
ונקי מכל סוג הוא ירוק מאד (דהיינו ירוק שעה המעורב במעט מזעיר ירוק עש), כי זה
עינו הטבעי כאשר לא יעקנו תערובת שישנהו ממראיתו, ע"כ, ובהיות המראה ההוא דומה
למראה השלכתת הונג' ונקיה לכן תרגם הרב (פֿאַטשענר) לויפי המליכה:

בשרי

(טו) בְּפֶרֶשׁ שְׂדֵי מַלְכִים בְּהַ

הַשְּׁלֵג בְּצִלְמוֹן:

(טז) הַר־אֱלֹהִים הַר־בָּשָׁן

הַר גִּבְנוֹנִים הַר־בָּשָׁן:

(יז) לָמָּה וְתִרְצְדוֹן הָרִים גִּבְנוֹנִים

הַהַר חָמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ

אֶף־יְהוָה יִשְׁכֵּן לְנֶצַח:

(יח) רָכַב אֱלֹהִים רִבְתִּים אֶלְפֵי שָׁנָן

אֲדַנִּי בָּם סִינִי בִקְדֹשׁ:

(יט) עָלִית לְמָרוֹם וּשְׁבִית שְׁבִי

לְקַחַת מִתְּנוֹת בְּאָדָם

וְאֶף סוֹרְרִים לְשִׁכֹּן וְיָהּ אֱלֹהִים:

ברוך

רפה אחר מסיק

(טו) בפרש. לשון ופרשו את השמלה (דברי' כ"ב) בוררין את הדבר כשמלה חדשה: מלכים. אלו תלמידי חכמים כמו שנאמר (משלי ח') בני מלכים ימלוכו: (טז) הר אלהים הר בשן. והיכן פירש' זהר סיני שהוא הר אלהי' וסמוך לבשן בעבר הירדן: הר גבנונים. הר המיוחד שבהרים: גבנוני'. לשון הרים על שם גובהם כמו (יחזקאל ט"ז) ותבני לך גב כל דבר גבוה קרוי גב: (יז) למה תרצדון הרים גבנונים. כל זה מיסב על ה' יתן אומר עוד יאמ' להם למה תרצדון הרים גבנוני' למה תארובון אחס ההרים גבנונים הגבוהים להשחית את ההר אשר חמד אלהים לשבתו לשרות עליו שכינה הוא הר הבית אף הוא לנכח ישכון שם קדושתו קדושת עולם משנחזר לשבתו לא

שרתה שכינה במקום אחר. ראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן רלד הוא מארז כל' ערבי. אבל מנחם פירש תרצדון כמו תרקדון אף אותו לשון נופל על השיטה הזאת: (יח) רכב אלהים וגו'. עוד זה מוסב על ה' יתן אומר להזכיר חבת עמו אף כשנגלה רכב אלהים רבותים של אלפים שנאנים שנונים מלאכים קדים וה' היה בנייהם נסיוני בקודש אף שם (ט) עלית. אתה נגיד עמו משה בן עמרם למרום. שנית שני את התורה. ולקחת מתנות מן העליוני' לתתם לבני אדם: ואף סוררים לשכון ים אלהי'. אף עוד גרמת ששכן הקב"ה במשכן בתוך עם שהיו סוררים וזמרים ומקניפים אותו

ה מ ע ר

(טז) השלג בצלמון, הנכין כד' בת החכם געועניו ערך שלג, כי ללמון הוא הר ללמון הנזכר בשופטים (ט"מ"מ"ח) ולזה הסכי' גם הראב"ע; אבל דבריו ז"ע, כי הוא אמר וז"ל: והוא הר ידוע הנמלא בעבר הירדן מזרחה, וזה תמוה כי הר ללמון היה קרוב לשכם כנראה במקום הנזכר. ואולי נחלף לו ללמון בללמוני' הנזכר במסעי בני ישראל (במדבר ל"ג מ"ח), והכוונ' בפרש שדי מלכים בה (בארץ ולדעתי במלחמה) נפלו חללים, כאשר ירד השלג על הר ללמון, ויתורגם: (דן ויחזקאל) עם איבערטנייעט [איט זייכען] ויחזקאל צלמון. (טז) הר אלהים, מכאן עד פסוק י"ט שוב שררו להקת הכהנים והלוים, והנה לדעתי לא יפורש זה (כאשר הבינו כל המפרשים זולת הראב"ע) על הר סיני, כי איך יולדק, אף ה' ישכון לנכח, וכבר הביט רש"י ז"ל בזה ולחץ את עלמו, עיין בדבריו, אך הכוונה על הר המוריה מקום מקדש אל. ומה שאמר רכב אלקים וגו' הענין על הכהנים והלוים נושאי הארון, וקראם רכב אלקים לפי שנשאו הארון, ואלפי שנאן לפי שהם שלויים ושנונים כי כבוד ה' חופף עליהם, וכבר אמר הראב"ע על אלפי שנאן וי"א כי זה רמו למספר הלוים במדבר והנה מלינו כי היו מספר הלוים נימי דוד שלשים ושמונה אלק (ד"הי ח' כ"ג ד'), ואדני גם סיני בקדש ענינו כמו שנתב הראב"ע שנחסר ב"ק הדמיון, ושעורו לדעתי אדני גם בקדש כנסיני, כלומר כאשר היה כנסיני. (יז) למה תרצדון, נתב החכם הזכיר יפה פירשו הרב ר"ע ספורנו מלשון תרצדון, ע"כ, וזהו תלמוד ערוך מגלה (כ"ט ח') ע"ש. (ד"ה). (יט) עלית למרום, דרך הראב"ע בפסוק הזה ישר בעיני, אך שלפי דרכי המה דברי השורר אל המלך שלמה (ולא אל דוד כאשר חשב הראב"ע) ואמר, עלית למרום, כלומר על מרומי ההלכה, שנית שני ולקחת וגו', ואף הסוררים לשכון (עם) ים אלקים, כל' להסתפח בנחלת ה' ולעבוד את ה' שנס אחד.

(טו) דיא אללמאכט שטרעקט דאָרט קאָנינע הון ; דאָן לייבטעט שנעע אים דיסטערן .

3.

- (טז) בערג גאָטטעס, איזט דער בערג צו בשו ; ברייטען ריקקען שטרעקט דער בערג צו בשן .
- (יז) וואָס אייפֿערט איהר, איהר בערגע ברייטער ריקקען ? יענען בערג ערקאָר צו זיינעם זיטצע גאָטט . עוויג טהראָנט דער הייליגע אויף איהם .
- (יח) (מיריאדען זינד דעם גאָטטליכען געפֿאָלגס ; (מיריאדען היממלישער באַכטע ; אין איהרער מיטטע דער הערר : — זאָ סיני אים הייליגטהים !

קאָהר

- (יט) (רוא שטיעגסט האָך עכופאָר , (טרוגסט בייטע דאָפֿאָן ; עמפֿינגסט מענשען צום געשענק ; (נאָהמסט אויך ווידערשפענסטיגע אָן ; (וואָהנסט אונטער איהנען, עוויגער ! גאָטט !

טאָג

(טו) בשדש שדי, לאון שטוח כמו ויפרשו את השמלה (זופטיסס) זיהיו המלכים נהרגים ושטוחים ע"פ האדמה. בה, מוסב על נות בית שזכר, הנה זאת השלג בצלמון, תתן אור במקום חשך וכלמות, כאמרו וזרח בזהך אורך (מדברי רע"ס), כלומר תבוא התשועה פתאומית אחרי שיחשבו שאין להם עוד תשועה, וטעם השלג כטעם תלבין דלעיל (שיר נ"א) וכתרגו' הרב: (טז) הר אלהים וגו', ג"ז מוסב על מה שאמ' לעיל תכין בעובדך לעני אלהים אך נבחינה אחרת, לאמר שאין לתמוה על מה שנחר ה' לו עם עני ומדונה לעמו ולא בחר בגוי גדול וחזק, כי לא נגזרה וגאון ירכה ה', ונראה זה ממה שנחר ה' בחר סיני שהוא קלר קומה מאד ומעט רחצת ידים לו,

הראות שם לעמו ולתת להם את תורתו, ולא בחר בחר נאן (מקומו ידוע במזרח א"י) שהוא הר אלהים, כלומר הר גבוה ותלול בשמים. הר גבנונים, נקרא ההר הגבוהה כך, לפי שנבנהו יס לו גבנון באמצעותו ובו תראה גבהותו (רד"ק) וכתרגום הרב, וטעם היחיד על הרבים שאמר הר ואמר גבנונים, או שהוא להפלה, או בעבור שהר נאן יש לו הרים רבים עומדים על נסיום הנקראים יחד הר נאן: (יז) למה תרצדון, יפה פירשו הרב רע"ס מלשון תרצו דון כלומר מדון וריב, וכן תרגם הרב, ואמר כן ד"מ באלו יכעסו ויקנטרו ההרים הגדולים ההם על יתרון חכנם הצווי בעיניהם והוא ליופי המליצה. ההר חמד, כלומר אע"פ שאתם גבוהים אין הנחירה נכס כי זה ההר חמד אלהים לשבתו. אף, ישכון ה' עליו לנצח, וכל קנאחנס ובעסנס ללא יועיל: (יח) רכב אלהים וגו', הוסיף לרבר בזה הענין לאמר, שכמו הנמות בגדל כן הנמות ברוב לא תעיד על יקרת דבר מה, אבל אדרבה כל הדברים הפחותים במעלה המה רבי המספר יותר מהדברים הנעלים מעליהם עד שהנעלה על כל והשלה מכל שלם הוא א' בתכלית האחדות, וזה שאמר רכב אלהים הוא רבוא רבנות ואלף אלפים שאלים, כלומר מלאכים הסובבים אותו, ובתוכם ה' יחיד ומיוחד ואין שני לו, ובדמות זה סיני הוא מיוחד בקדושה מכל ההרים הרבים הסובבים אותו בארץ, בזה שכל הר"המ לבאר הנתונות הסתום הזה, וטעם רכב שם דבר כתרגום הרב (געפֿאָנגע), והוא משל למלך היוצא במרכבה ורבים מעבדיו סובבים ומלוים אותו ברכב ובפרשים: (יט) עליה למרום, כיון שזכר קדושת סיני יזכר כמה נתקדש, ואמר שם עליה ושנת למרום אחרי שנתת תורתך עליו, ובה שביח שבי, המה לבנות ב"א האומרים נעשה ונשמע, ולקחת לך מתנות באדם, כלומר מתוך ב"ח לקחת ובחרת לך קבלתם מהם למתנה המה עמך אשר קנית בידך החוה הנתונים לך, והסרים למשמעתך. ואף, שהם מוכנים בנפשם להיות סוררים לפעמים הנה בנל זה לקחת אותם לשכון בתוכם, ולכפר על פשעיהם, כהדל דכתיב הזון אתם בתוך עומאתם וטעם אך סררים דלעיל בשאינם שנים ועומדים ברשעתם, וק' הוא הנותן לבנות. יה אלהים, המכוף מדת הרמזים למדת הדין:

(כ) בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם וַיּוֹם
 יַעֲמֹס-לָנוּ הָאֵל יִשׁוּעַתָּנוּ סִלָּה:
 (כא) הָאֵל לָנוּ אֵל לְמוֹשָׁעוֹת
 וְלַיהוָה אֲדֹנָי לְמוֹת הַצָּאוֹת:
 (כב) אֲדֹ-אֱלֹהִים יִמְחֵן רֹאשׁ אֲיִבּוֹ
 קִדְקַד שַׁעַר מִתְהַלֵּךְ בְּאַשְׁמּוֹ:
 (כג) אָמַר אֲדֹנָי מִבֶּשֶׁן אָשִׁיב
 אָשִׁיב מִמְצֵלוֹת יָם:
 (כד) לְמַעַן וְהִמְחֵן רַגְלֵךְ בְּדָם
 לְשׁוֹן כְּלָבִיךָ מֵאֲיִבִים מִנְהוּ:
 (כה) רֹאשׁ הַלֵּיכוֹתֶיךָ אֱלֹהִים
 הַלֵּיכוֹת אֲדֹנָי מִלְכֵי בְקֵדָשׁ:
 (כו) קִדְמוּ שָׂרִים אַחֲרַי נְגָנִים
 בְּתוֹךְ עַלְמוֹת תּוֹפְפוֹת:
 (כז) בְּמִקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים
 אֲדֹנָי מִמִּקְוֹר יִשְׂרָאֵל:

(כ) ברוך ה' וגו'. זה מן השיר האמור למעלה שירו לאלהים: יעמס לנו. יחן לנו ישועה רבה (מלא) עומס ככל אשר נוכל זאת. (מלאתי יום יום יעמס ליו כל הימים כן נוהג בנו לכל צרה ישועה): (כא) האל לנו אל למושעו. אל מושיע הוא לנו ולסניו יש הנה תולדות מיני מות תולדות דרכים אל המות אך לא עלינו הוא נותנס. אבל ימחן בהם ראש איביו: (כב) קדקד שער. קדקדו של עשו שהיה איש שער ומתהלךתמיד באשמיו (אינו חוזר מרעתו): (כג) אמר ה' מבשן אשיב. כי כן הבטיח להשיב אותנו מתוך איביו בצנומאיי הים: (כד) למען תמחן. רגלינו: בדס. כשימחן את ראש האויב תהא רגלינו בוקעת בדמס תמחן לשון בוקע בתוך הדס כמו (שופטים ה') מחלה וחלפה רקחו כמו בקעה ול' משנה היא והיו עולי רגלים בוקע' עד ארכבותיה' בדס ד"א תמחן שס כלי שזאבין בו יין מן הבור מחן שמו. במס' ע"א. ול' כלבך מדס האויבים: מנהו. תהיה סרנסתו כדאמרינן מאי משמע דמן לישנא דמזוני היא דכתיב (דניאל א) אשר מנה את מאכלכם וגומר: (כה) ראש הליכותיך אלהי'. כלומר לאלו נאה לך להושיע שבארזו הליכותיך בקדושתך בים קדמו שרים לשורר לפניך שירת הים ואחריקם באו הנוגנים אלו האל זבים: (כו) בתוך עלמות תופפת. בתוך מרים ונערותיה אשר לקחה התוף בידה ואמרו בשבחים: (כז) במקהלות ברכו אלהי' ממקור ישראל. אף עוזרים ממעי אמן אמרו שירה: שס

שם
 שס

ה מ ע ר

(כ) יעמס לנו, אחר שבך את המלך, יסב את פניו לברך את הינס, כי גם פה נכונים דברי הראב"ע שהענין שיעמוס לנו מנרכותיו. (כב כג) אמר ה', אל יקשה עליך קורא הנעים! כי לשי דרכי הן לא היתה זאת בימי שלמה כי לא נלחם לחם. דע ידידי! כי הדברים הנאמרים ברז הקדש אינם כדברי נבואה שלא יפול מהם דבר ארצה. (כה) ראו, עתה יזכיר המאורר הסבה אשר הביאתהו לשמיע קול זמרה, וראו במקום ראו.

4.

- (כ) טַאג פֿיר טַאג זיין גאַטט געפּריווען .
ער לאַרעט אונז אויף, איזט אַבער אונזער העלפֿער.
- (כא) אונז איזט אונזער גאַטט איין גאַטט דער הילפֿע .
דער עוויגע, ער ווייס פֿאַם טאַדע רעטונג .
- (כב) אַבער זיינער פֿיינדע הויפט צערשמעטערט גאַטט,
דיא שייטעל דעם פֿערשטאַקטען באַזעוויבטם .
- (כג) „פֿאַן בשן “שפּריבֿט דער הערר, “ברייג’ איך צוריק;
“איך ברייג’ אויס מעערעס טיפֿען צוריק!
- (כד) „דאַס דוא דורך בלוט מיט דיינעם פֿוּע וואַטעסט;
“מיט פֿיינדעס בלוט דיא הונדע זעטטיגסט .”

5.

- (כה) כּוּאן שוויט נון דיינען פּראַכטצוג, גאַטט!
(דען איינצוג מיינעס גאַטטעס,
מיינעס קאַניגס אין זיין הייליגטהום .
- (כו) דיא זענגער פֿאַראַן, זאיטענשפּיעלער פֿאַלגען,
אומגעבען פֿאַן פּוּיקענשלעגערינגען .
- (כז) אין פֿאַללען קאַהרען, לאַבען זיא גאַטט;
דיא פֿאַם אורשפרונג ישראלים, דען עוויגען .

היער

(כ) ברוך ה', יש להודות לו בכל יום ויום בעבור המדה הטובה הזאת, אשר על ידה אס גם יעמם לנו, לפעמי' בלרות לענוש אוחנו בעבור עונותינו, הנה האל הזה הוא בעלמו ישועתנו כשנשיב אליו ונחזור למוטב: (כא) האל לנו וגו', מעתה יחזור לענין הראשון לדבר על אויבי ישראל המונה בשם אויבי ה' (כעין הסתימה) ולאמר אך זה אלהים שהוא לנו אל למושעות עד שיחן לנו מוכחות בלרות מן המות, הוא אל המעניש ומשיב גמול אויבו כראשו המתהלך באשמי' להרע לעמו אשר בחר בו: (כג) אמר אדני, כי כן ראינו עתה כי אשר ה' אל המלך ואל עמו כלומר גור. מבשן אשיב, את אויביכם שנסו מן המלחמה ורוצים להמלט על נפשם כהרי נזן הגבוה' וגם אותם שנסו למנולות יס להסתר מפניך (והוא

ד"מ) משם אשיבם למען וגו'. והנה כמו שיתנגדו בשן וים לענין גיבה ועומק כן יתנגדו גם לענין פנים ואחור, כי נזן למרח ח"י, מקום שנת עמון ומואב וארס, ויס ממעבד לח"י שמה ישבו הפלשתים, ויהיה א"כ הטעם כאלו אמר כל אויביכם מסביב: (כד) למען תמחץ דגלך בדם, כשימחץ את ראש האויב תהא רגלינו נוקעת בדמם, תמחץ, לשון נוקע בתוך הדם כמו מחלה חלפה רקתו כמו בקעה, ולשון משנה הוא והיו עולי רגלים נוקעים עד ארכבותיהם (רש"י) וכן תרגם הרב (וואטען). ואומר אני שרש השורש חץ, וממנו יסתעפו השרשים חוץ חצץ, חצה, מחץ כל חד כפי ענינו, וכל ענין שרש מחץ אינו אלא ענין הברלה, וזה טעם שם מחץ על המנה המבדלת בגוף בשר מבשר או אבר מאבר, ג"ז טעם שם מחילה ששמשו בו חז"ל על הכותל המבדלת בין מקום למקום, ומהו הטעם הונח גם לענ"ד על ההליכה בתוך דבת הנוול ונקפה בדם, לפי שרריך העובר להבדיל החלקים בפעמיו, אך בדבר הנוול גרידא אפסר שלא יכול שם זה, בהיות ההבדלה אינה נכרת כ"כ בעבור קלות נוילתו. מאויבים, מדס אויבים (הראב"ע) וכן תרגם הרב. מנהו, תהי כרוסתו כדאמרינן מאי משמע דמן ליטנא דמזוני הוא (רש"י), וכתרגום הרב: (כה) ראו וגו', עתה כשנלע ה' אמרתו והניח את המלך מכל אויבו מסביב נראו הליכת המון רב שאסף המלך לכבוד השם, והוא הליכות אלי, שהוא מלכני, אל מקום הקדש שהבין המלך דוד, והטעם על נסיעת הארון, וטעם מלכני כי כן דרך המלכים ללכת ולנא במרכבה רבה: (כו) קדמו שרים וגו', ספור הוד ההליכות ואשרים הם צפה והוונגים ביד בכלי ופירושו קדמו השרים ואשריהם הוונגים (שלמה בן מלך) וכן תרגם הרב. חופשות, מכות בתוף אשר בידם כי דרך הגשים בתוף (הרד"ק), ואין זה התוף המלכני עתה בידו כי כזה תהיה המשא כבידה מנשים ונפוט ננסיעה בדרך, אבל הי' בלינגון הנקרא בל' ספרד (טופא), והוא עגול מתכת חלול וקבוע בו עור הוכשט כעור תפינו, וסביב העגול תקועים פעמונים רבים, וכשמנועו' התוף ומכות אותו ביד ישמע קול כן מן העור הוכשט כן מן השעמונים: (כז) במקלהות, עס. ממקור ישראל, היוצאים ממק' כ שראל כמווממי יהודה

(כח) שם בנימין צעיר רדם

שרי יהודה רגמתם

שרי זבלון שרי נפתלי:

(כט) צוה אלהיך עזר

עזוה אלהים זו פעלת לנו:

(ל) מהיכלך על ירושלים

לך יובילו מרכים שי:

(לא) גער חית קנה

עדת אבירים בעגלי עמים

מתרפס ברצי כסף

בזר עמים קרבות יחפצו:

(לב) יאתיו חשמנים מני מצרים

כוש תריץ ידיו לאלהים:

ממלכות

דגש א"ש

(כח) שם בנימין. הצעיר נעשה רודה עליהם. רודם כמו רודם בקמ"ץ משם זכה להיו' מלך לפי שירד תחלה לים וכן אמר לו שמואל לשאול (ש"א ט"ו) הלוא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה ותרגמו יונתן שנטא דבנימין עבר בימא בריש כל שאר שבטיא: שרי יהודה רגמתם. מתקנאים בהם וזורקין בהם אבנים וכן שרי זבלון ונפתלי וכן אמר לו למה אלהיך עזר (ס"א א'). ד"א רגמתם רקמתם לבוש בגדי רקמת' ל' ארגמן. כך חבדו מנחם: (כט) עזוה אלהים וגומר. עכשו חזי' המשורר לתפלתו שהתפלל יקום אלהי' ויפולו אויביו עזוה אלהי' והתגבר אשר כל אלה סילת לנו: (ל) מהיכלך על ירושלי'. וממה שיראו המלכים בכוד היכלך אשר על ירושלי' יובילו לך דורון ושי: (לא) גער חית קנה. זה הי' ישמעאל שנמשל

לחזיר יער הדר בין הקני': עדת אבירים בעגלי עמים. עם ששמו ועשו כפרים אבירים בתוך שאר האומות שאינם אלא בעגלי' לנגדם: מתרפס ברצי כסף. אינם מתרלים לכל אדם אלא א"כ מרצה להם מעות: בזר עמים. פזרו את השבטים כד"א (דברים ל"ג) אף חובב עמים ותמיד קרבות יחפצו. חפצים להלחם בנו: (לב) יאתיו חשמנים. לעתיד יביאו לך דורונות ממלכים ומכוש. ומנחם פתר חשמנים אם מדינה יושבי חמונה והפותרים פותרין אותו ל' דורון:

שירו

ב א ו ר

כ"א (ראב"ע) וכן תרגם הרב. (כח) שם בנימין, אע"פ שהוא הצעיר בשבטי ישראל. רודם, צלירי והראוי בקמץ וכן האעלם מים, ועבס הבנוי על המקלות ופרשו שהוא הי' הולך לפניו וטעם הקדימה הזאת לפי שער הקדש היתה בחלקו גם שם שרי יהודה. רגמתם, רקמתם לבושי בגדי רקמתם לשון ארגמן, כך חבדו מנחם (רש"י) וכן תרגם הרב, ויאמר בכנוי הזה שהוא שבת מלכות, כי מלבושי ארגמן היו בימים ההם מלבושי מלכות, גם שם שרי זבלון ושרי נפתלי, יתכן שז' השבטים האלה היו הבחורים בישראל לענין גבורה ואמנות הלב, ונכר אמה

ה מ ע מ ר

(כט) צוה, עוד יפנה המשורר אל המלך לכך אותו ואת עמו. (לא) גער חית קנה, פעל גער יבוא לרוב ביחס הבני"ח, וגם המעשים הבאים בלא יחס נוכל לפרש בחסרון הבני"ח, עיין עליהם, ולכן הנוכח בדעת הראב"ע שהבני"ח של בעגלי מושבת עוד שנים עמה, ושעורו, גער בקית קנה, בעדת אבירים בעגלי עמים.

(כח) היער בנימין, דער יונגסטע, פֿיהרט זיא אָן!
דיא פֿירשטען יהודה'ס אין פּורפורגעוואַנד,
דיא פֿירשטען זבולון'ס פֿירשטען נפתלי'ס.

6.

(כט) דיין גאַטט האַט דיר דאָ רייך בעשיעדען!
[אַ גאַטט! בעפֿעסט געדאָר רייך, דאָ דוא געשטיפֿטעט].

(ל) בעהעררשע נור ירושלים אויס דיינער בורג!
דיא קאַניגע ברינגען דיר איהרען טריבוט.

(לא) (רוהענד אויף זילבערנעם עסטרייך,
שטרעקקע דאָ געציכט אים שילף!
(איינער העלדענשטיערע שאַר

(בעשטעהט דיא קעלבער דער פֿאַלקער;
צערשטרייעט דיא שלאַכטבעגריגען האַרדען.

(לב) דיא פֿירשטען קאַכמען אויס מצרים הערצו;
כוש פֿאַלטעט דיא הענדע צו גאַטט!

קאָהר

אמרה דבור'שירתה זבולון
עם חרף נפשו למות ונפילי
על מרומי אדה, או שכוון
המשורר לפקדם עתה ולתת
להם שבר טוב ע"י הזכרון
הזה, בעבור שגדבו אז לבס
דימי דבורה ללאת לעזרת
ישראל בגבורים: (כט) צוה
אלהיך עזך, יסוב המש רר
הדבור אל המלך לאמר,
בכל הגאון והתפארת הזה
נראה שיכזה אלהיך עזך,
כלומר שמלכותך היא נמונה
לך מרובן האל. עוזה אלהים,
ביון שזכר התהוות העז
יתפלל מיד על קיומו ולאמר
עוזה אלהים בעזך זו העז
אשר פעלת לנו נכמד ועולם
ידך כי בהיות אלה פועלו
גם עליך לקיימו לכבוד שמך

הגדול, אך בהיות שמאמר חפלה אינו מעיקר הענין, כי אם מה שהולך ואומר בכתובים הנא, ס, יהיה זה מאמר מוסגר בלבד, וכן הסגירו הר"ם ע"פ השכלת תרגומו: (ל) מהיכלך על ירושלים, אמר מעתה בשלום אלהיך עזך וידבר שונאיד תחתך והניח לך מסביב, לא תלטוך עוד לטרוד בעסקי מלחמות, אבל תשג במנוחה ושלום בהיכלך אשר משם תמלוך על עמך, ובכל זה יובילו לך מלכים שי, גם אותם שנשגת גם אותם שלא נלחמו אתך כלל בעבור השם שעשית לך במלחמותיך. ויתכן שנתניב מהיכלך ירמוז על הבית שגנה חירם לדוד, כי גם זה סימן הגון על גדול עוזו שהי' לו ברית אחיה עם מלך גדול כזה וכדכתיב בהדיא (ש"ב ה') וישלח חירם וגו' וידע דוד כי הכינו ה' למלך על ישראל ובי נשא ממלכתו וגו': (לא) גער וגו', יוסיף לאמת דברו לאמר כי אם גם נסו העמים האלה לעמוד עוד פעם נגדך הנה הם חלוצים כ"ב ע"י המכות שהבית בהם עתה שאין אתה לטרוד עמך ולהכניעם, כי אם תשלח גבוריך ואנשי מלחמתך, אשר המה עדת אבירים נגד עגלי העמים האלה ואתה תהיה מתרפס ברזי כסף, בהיות שכבר בור שר לבאך העמים האלה שיחפלו להלחם אתך, כזה שכל הר"ם לבאר כללות ענין הכתוב, ואנחנו נחזור מעתה על פרטיו. חוץ קנה, יכנס בשם זה לבזיון כלומר שאינם כמו חיתו יער הגדולות שלריך יגיעה רבה להכריחם בחרבות ורמחים, כי אם כחיה הרומשת בתוך קיה וסוף, שע"י גערה בלבד יפחדו וינוסו וכמו שתרגם הרב, ואפשר שירמוז בשם זה בפרט על הפלשתים כי מלאנו שנקרא מחניהם בשם זה כדכתיב (ש"ב כ"ג) ויאספו פלשתים לקיה, וקית פלשתים חונה וכן נופל עליהם שם חית קנה היות מקום שנתם על שפת היס. ועוד ראוי מפסוק הנא. עדת אבירים, גבורים, כמו סלה כל אבירי (איבה א'), ובהיות שהשם זה נופל גם על הפרים החזקים כעם אבירי בשן (לעיל כ"ב) אמר. בעגלי עמים, כלומר שלבאות העמים הם כעגלים נגדיהם לענין הגבורה והנחם: מתרפס, לשון שטות, כלומר השתטח בנחת עלי מטותיך: ברצי כסף, כמו ברזפי כסף, כלומר עלי מרלפת מחתיבות כסף. בור עמים, כי זה שלחת עדת אבירים בעגלי עמים כבר בור וגו', ואפשר שטעם היחיד על שר הלבא, אך הראשון יותר נכון כפי תרגום הרב, וטעם בור כמו פור, כלומר שלא יעמדו רגע אבל יסורו אזה ואזה מיר כשיבוא ובשבעה דרכים ינוסו: (לב) חשמנים, סגנים כחשמונאי (ראב"ע). מני מצרים, מדרך ארץ פלשתים קרוב לבוא מצרימה כידוע, ולכן אמר כשתגער בחית קנה זו ותכניע אותם, יבואו גם שרים מן מלכים להשלים אתך ולבנדך. כוש, אפי מלכים ושכנו בנפיקה. תריץ ידו, לשון כפיפה כמו תשלח רלוצים חשאי, כי בן דרך המתחנן לבוף כפות ידיו, וכמו שתרגם הרב (פחוטען), ותיו' תריץ לנסתרת על האומה, או יהיה הטעם אתה המלך תסבב ע"י השלחת שבוש יהיה מרוץ ידיו. לאלהים, אשר על ידו נלחת:

ממלכות

(לג) מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ שִׁירוּ לֵאלֹהִים
 וּמָרוּ אֲדָנֵי סֵלָה:
 (לד) לָרֶכֶב בְּשָׁמַי שָׁמַי־קָדָם
 הֵן יִתֵּן בְּקוֹלוֹ קוֹל עֹז:
 (לה) חֲנוּ עֹז לֵאלֹהִים
 עַל־יִשְׂרָאֵל גְּאוֹתוֹ
 וְעֹז בְּשִׁתְּקִים:
 (לו) גּוֹרֵא אֱלֹהִים מִמֶּקְדָּשֶׁיךָ
 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
 הוּא נִתֵּן עֹז וְתַעֲצָמוֹת לְעַם
 בְּרוּךְ אֱלֹהִים:

(לג) שירו לאלהים. שהראש
 גדלו וגאל את עמו:
 (לד) הן יתן. הן נותן:
 (לו) גורא אלהי ממקדשך.
 ממה שהתרחצו את יראי
 חס למקדשו לא נשא פנים
 קל וזמר לרשעי' העובדי'
 כוכבי' ומזלי'. ומדרש אגדה
 אל תקרי ממקדשך אלא
 ממקודשך. שבהקב"ה
 עושה דין בלדיקים מתירא
 ומתעלה ומתקלס. וכן הוא
 אימר בקרוני אקדש (ויקר'
 י) ונקדש בכבודי (שמות
 כ"ט) בשית שני בני אהרן.
 ורבותינו דרשו כל המזמור
 עד ברוך ה' יום יום על מתן
 תורה וגם נדבות במתן
 תורה וחיתך ישבו בה. ואני
 אין לבי מתיישב לאמן לשון
 ישבו בה בל' נתיישבו בתורה
 ובהר חמד אלהים לשנתו
 אין לבי מתיישב לדרשו על

למנצח

הר סיני שהרי לא לשבתו חמדו ולא לשכון בו לנצח ובאן כתיב ישכון וכן מלכי לבאות
 פירשו כמו מלאכי לבאות ואין זה לשון מקרא:

ב א ו ר

(לג) ממלכות הארץ, מה שאמר בתחלה למקהלות ישראל יאמר עתה לכל ממלכות הארץ אחרי שכבר
 הכירו גבורת ה' ע"י השכלת עבדיו ונלחונם, כמו שהעיר עליו בפסוק הקודם: (לד) לרוכב, בארנו
 טעמו לעיל (פ"ה) וטעם שמי שמי כמו שמי השמים כלומר ברום גובה וטעם קדם הצומדים
 מימי קדם, כלומר זמן רב, ובתרגום הרב. הן יתן, הן נותן (רש"י) וכן תרגם הרב, ויהי'
 כאלו ידמה המשורר בחזונו שאלוהי ברא המלך עם ארון הברית עד מקום אשר נטה סס האהל
 הופע ה' עליהם בקולות וברקים לכבוד ולקבל פני כסא כבודו ולהראות רגונו למשיחו ועמו,
 אם לא נאמר שנאמת המעשה שהיה כך ה', או יהיה טעם יתן כטעם הרכבת העתיד וההוה
 אשר הערנו עליו בחיבת אעבור דלעיל (שיר מ"ב). קול עוז, שהוא אית וסומן על עזו ובחו
 בעולמו: (לה) חנו, כלומר הודו מעת' שעזו הוא לאלהים אשר בו הוא מושל בכל הארץ ושעל
 ישראל כפרט גאותו כמו שעזו בשתקים, כי הם בחר לו לעם ובחר גם מקום בתוכם לשכן שמו
 שם: (לו) גורא וגו', תשובה על הפ' הקודם ביהודי' עלמה. ממקדשיך, ביו"ד הרבים,
 מעון קדשו בשמים והיכל קדשו בארץ. אל ישראל, כפרט. הוא, זה שותן עזו ותעלמות
 לעמו, אשר בו ינלחו על אויביהם. ברוך אלהים, על כל הטובות האלה. ואפשר שזהו התזלת
 אותו המאמר הנמלא בסוף כל ספר מספרי תהלים, ואשר היו העם עונים אחרי סיום מקהלות
 המשוררים. ומעתה נתענג בחינת החלוקה והעברותי' בזה השיר המעולה, אם מתחלה
 הקדמו הקדמה בלתי מוספקת שהקובע מקום למשכן ה' בארץ נחלת עם מיוחד לשען דרוש
 חותו שם לריק להאמין ולאמת ד' כללים, דהיינו. הכלל הא', מליאות אלהים בורא עולם;
 הכלל הב', השגתו ומשפטו בעולמו לרעים ולטובים; הכלל הג', בחירת עם סגולה;
 הכלל הד', בחירת משכן כבוד שמו. ולזה בהיות חבור שיר זה כשהונא הארון אל תוך היריעה
 צעיר

ה מ ע ר

(לד) מנאן עד סוף המזמור החזימה של נושא הארון.

תהלים סח

באר קטב

קאָהר 1.

- (לג) קאַניגרייכע דער ערדע!
זינגט גאַטטע!
- ריהרט דעם העררן אייער זאַמענשעיעל!
- (לד) איהם דער איבער דער אוראלטען היממעל
(האַכסטען גיפּעל פֿעהרט.
(האַרט וויא זיינע שטיממע דאָננערט!
(דאָננער דער אַללמאַכט!
(לה) געבט גאַטטע דאָ רייך!
זיינע מאַיעסטעט איבער ישראל;
זיינע אַללמאַכט האָך אַם פֿירמאַמענט!

קאָהר 2.

- (לו) פֿורכטבאַר דאָננערט, גאַטט!
(אויס דייעם הייליגטהומע.
ישראל'ס גאַטט!
ער גיבט דעם פֿאַלקע רייך אונד מאַכט.
געלאָבט זייא גאַטט!

גע

צער דוד, הכליל בו המזור
כל הכללים האלה, כאשר
בראם בשנתבונן עליו היעב,
כי הנה הפחידה (פ"ב עד
ד') שבראשה מאמר מלוח
הזורה מפי ה', היא תאמת
הכלל הא' כאמרו יקום
אלהים בפעולותיו הגדולו'
והזרות אשר עי' יפ'ו
ארציו האומרים בלבם אין
אלהים ויסכל דעתם; ולחמ':
יזמרו בשיר מקהלות א'
(פ"ה ו') לכבוד השם תיכן
הכלל הב' שאצ"פ שהיא רס
מכל רס בכל זה יראה אף
על השפל מכל שפל נברואיו.
ויבטיח עליו לתת לו כל
לרכו ולמונע מאתו הנזק;
וייסף בשיר מקהלות ב'
(פ"ז ו') לברר ענין ההשגחה
ולאמר שהוא ישלם לא ש
כמעשהו, והוא הגמול

לרעים ולטיבים וירמוז בזה המזור במליכותיו על קורות אבותיו ואבות עמו, אך לא יזכרם
בפרט, כ"א בכלל וע"ד רמז? אחריו החלק הא' (פ"ח עד י"א) הפורט כלל ההשגחה והגמול
בפרטית מעשה ד'יפחא מלרים, וישביל ישרת דרבי ה' אשר לדיקים ילכו בס ופושעים יכשלו
בס. כי נדבר אשר יאבד הרשע ילכ הטוב לפני ה'. ויש לעמוד על התבונה בנפש המזור
להחיל בהמאורע הזה מפאת ב' בחינות, (א) היותו ראשית וסיבת כל הקורות הנאות
אחריו, (ב) היותו התחלת שיר יקר המורגל בפי עמו מימי קדם, זו שירת דבורה,
דהיינו גם כן התחלת החלק הא' אשר הפתיחה; ועליו החלק הב' (פ' י"ב עד ט"ו)
הנמשך על המאמר האחרון בחלק הקודם, והוא פורט כלל כי לא נכת יגבר איש כמו שהערכו
עליו, וגם בזה ירמוז במליכותיו על הקורות בימי דבורה שעלה כבר ברעיונו; גם על החלק
הג' (פ' ט"ז עד י"ח) אמרנו לעיל שהוא נמשך על המאמר האחרון בחלק הא', והוא פורט
כלל כי לא נגאזה וגאון ירבה ה' ולא כל דבר המרבה בחלקיו או באישיו הוא הקדוש, והביא
ראי' מקדושת סיני; מבחינה הזאת יעבור המזור לפאר בשיר מקהלות (פ' י"ט) קדושת ההר
הזה, אשר ירד ה' עליו לקנות לו עם סגול' ולהיות לו לאלהים ולשכון אמו תמיד והוא הכלל
הג' שנכרו; אחריו החלק הד' (פ"כ עד כ"ד) הפורט תולד' הטוב' היא הסובב' תמיד החשועה
והנלחמן לעמו; ועליו החלק הה' (פ"כ"ה עד כ"ח) הפורט מה שנמשך מהנלחמן והוא בחינה
א', והוא תפארת הליכות אלהים בקדש, סבת כל השיר; והחלק הו' (פ' כ"ט עד ל"ב) הפורט
ג"כ מה שנמשך מהנלחמן הגמור והוא בחינה אחרת דהיינו זכות שלום למלך ולעמו, והכרת
גדולת השם מגויי הארץ. אחריו יעיר כל ממלכות הארץ בשיר מקהלות א' (פ' ל"ג עד ל"ה)
להודות כי אף שה' הוא מלך על כל הארץ הנה הוא אל ישראל בפרט ושוכן שמו בתוכם בהר קדש
צירושלים, והוא תוכן כלל הד'; ועליו בשיר מקהלות ב' (פ' ל"ו) תבוא ההודיה היא צעלמה,
והיא חסיים השיר, ויהיה א"כ נועם מהחינת השיר כזה, פהיחה, ב' מקהלות, ג' חלקים
פורטים, מקהלה אחת, ג' חלקים פורטים, ב' מקהלות, ומי לא יתענג בסדר חלקי השיר
האלה הזונים מאד ביניהם, אבל ישולבו ויתחברו ע"י חן ערכם חבור נאה ויהיו אחד!
ועל שנוי נחוח המאמרים במקהלות, עיין פתיחת שירת הים בנתינת השלום להר"מ ז"ל.
ותקן עוד שאחרי ססימו המזוררים שיר זה, שחנורו על נסיעת הארון, התחילו לשיר שיר כ"ד,
שחזר על בניסת הארון למקומו, כי כן הוא מחיל בזה הענין שסיים בו השיר שלפניו כאשר
נבר בארנו לעיל ע"ס:

על

ס ט (א) על שושנים. על ישראל שהם כשושן בין החומי' שהחומי' מוקבין אות' והתפלל עליה': (ב) כי באו מים. האומות: (ג) ביון מצולה. ביון טיט של מלול': ושבולת. הוא שטף חזק הנהר פי"ל בלע"ז: (ד) נחר. יבש כמו (איוב ל') חרה מני חורב: כלו עיני. כל תוחלת ממושבה קרוי' כליון עינים כמו (דברים כ"ח) וכלות עליהם כל היום. מכלות עינים (ויקרא כ"ו) ועיני רשעים תכלינה (איוב י"ח): (ה) איבי שקר. שונאי' אותי על שקר שאין אני רודף אחר שקר שלהם לתפוש טעות': אז אשיב. נשסה נאספס עלי אני משחד אות' בממון מה שלא גזלתי מהם: (ו) אל יבושו בי קיוד. אל תניחני בידם פן יבושו קיוד במה שמאורע בי ויאמרו הלא כך אירע למי שהיה מקוה להקב"ה: (ט) לאחי. לעשו: קנאת

באור

ס ט (א) על שושנים, כלי נגון. לדוד, אמר הרד"ק ח"ל: המזמור הזה נאמר על לשון הגלות. והוא מדבר לשון יסוד דרך כלל אז כל א' מבני הגלות מתפלל ובונה על כרותיו ע"כ מולפ"ז יהיה טעם לדוד שתקונו ע"פ דרך המלך דהיינו חפלה וסופו בטחון והלל כדמסיים יהללוהו וגו', והנכון שהמלך תקן בעלמו זה המזמור בעת כר לו, וסיומו אהללוהו, ובעבור הדמיון

ס ט

חפלה נכאה ונדכה אשר אין לו עור רק בה' מבטחו.

(א) לַמְנַצֵּחַ עַל-שׁוֹשְׁנִים לְדָוִד:

(ב) הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם

עַד-נַפְשִׁי:

(ג) טָבַעְתִּיו בְּיוֹן מַצוּדָה וְאִין מַעֲמֹד

בְּאֹתִי בְּמַעֲמַקֵּי מַיִם וְשִׁבַּלְתִּי

שִׁטְפָתַנִּי:

(ד) יַגְעֵתִי בְּקִרְאֵי נַחַר גְּרוֹנֵי

כָּלֹו עֵינַי מִיַּחַל לְאֲרָהֵי:

(ה) רַבֹּו מִשְׁעֲרֹת רֵאשֵׁי שְׁנֵאֵי הַנֶּגֶם

עֲצָמוֹ מִצְמִיתִי אִיבֵי שֶׁקֶר

אֲשֶׁר לֹא-גִזַּלְתִּי אֹז אֲשִׁיב:

(ו) אֱלֹהִים אַתָּה יֹדַעַת לְאוֹלַתִּי

וְאֲשִׁמּוֹתִי מִמֶּךָ לֹא-נִכְחָדוּ:

(ז) אֶל-יִבְשׁוּ בֵי ו קוֹיָה אֲדַנִּי יְהוָה

צְבָאוֹת

אֶל-יִכְלְמוּ בֵי מִבְּקִשְׁיָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

(ח) כִּי-עָלִיָה נִשְׂאֵתִי הַרְפָּה

בְּפִתְחָה כְּלָמָה פָּנִי:

(ט) מוֹזֵר הָיִיתִי לְאֹהֵי

וְנִכְרֵי לִבִּנֵי אֲמִי:

כי

סגול באתחנן

המער

ס ט (ג) שבלת, פירש"י היא שטף חזק הנהר פי"ל בלע"ז; fil (דער טטרקס, דעריעניגע טהייל חיינעס פלושעס וו' דט: חבפליעשענדע וו'ססער חיינען טטרקען לוג' העט) . (ד"ה) .

כי

תהלים סט

סט

באור קפג

הדמיון המיזוהו החנמים
 האחרונים בזמניהם אל
 ענין הגלות והוסיפו ב'
 הפסוקי' בסוף השיר להעיר
 על מה שיכוננו, ועמ"ש לעיל
 (סוף שיר י"ד). (ב) כי
 באו מים, זה והדומה כלס
 ד"מ. עד נשש, החיונית,
 ובתרגום הרב, כלומר עוד
 מעט ואגוע כשנעברו המים
 עלי ראשי. (ג) ביון, שם וכרד
 וענינו עבר הלח בטיט,
 ובתרגום הרב: מצולה,
 כלומר זה שטנעתי בו היא
 מצולה ואין בו מקום.
 מעמד, ע"פ הכריאה או
 קורו' התולדו' אח"כ להליג
 בו רגלי. ושבולח, שטף
 המים ומקום שנגרים בו
 המים נכח וקרא בן (שלמה
 בן מלך) והוא מה שקורין
 בל"א דער טטרקס, ונעבור
 הכח תשטוף ותוליך עמה
 בחוקה כל הנא לתוכה אם
 ירבה ואם לא ירבה, תבין
 מזה כונת הרה"מ: (ד) נחר
 שרשו חרר וענינו לשון
 חמימות, וכלשון ישמעאל
 הוא מואל אל הנשימה
 בכנדות (רעבון) שהוא
 אחד מסימני הגסיסה
 ובתרגום הרב: כלו עיני,
 עיני כליון והשחתה (שלמה
 בן מלך) וכן תרגם הרב.
 מיחל, ת"י מן לאורכה
 לאלהי, וכן נראה דעת
 רש"י ורד"ק וכן תרגם
 הרב, ואינו בן על פי הוקוד
 והראב"ע הלך בעקבותיו,

געבעטע איינעס בעדרענגטען, דער קיינע רעט:
 טונג זיהט אויסער אין גאטט.

(א) דעם פֿאַרזענגער אויף שושנים, פֿאַן דוד.

(ב) רעטטע מיך, אָ גאָטט! דאַ וואַססער דרינגט אַנס לעבען!—

(ג) פֿערזענקט אין שלאָם — אונט־עפֿע, נירגע־ס גרונד!

פֿאַן פֿלוטה בעדעקט, דעם שטראַמעס שפּיעל,

(ד) ערמאַטטע איד פֿאַן שרייען; מיינע קעהלע רע־עלט. —

(מיון געזיכט פֿערנעהט

פֿאַם שויען נאָך מיינעם גאָטטע.

(ה) (מעהר דען מיינעם הוישטעם האַרע,

זינד דערער, דיא אומואַנסט מיך האַססען;

פֿעסטער אַלס געוואַנדענע לאַקקען,

דיא מיר גראַם זינד אונפֿערדיענט;

איד מוס ערשטאַטטען, וואַס איד ניכט גערויבט.

(ו) גאָטט! דיר איזט מיינע טהאַרהייט צו בעקאַנט;

מיינע שולדען זינד דיר אונפֿערבאַרגען.

(ז) (אַם ניכט דורך מיך בעשעמט זיין,

דיא דיר פֿערטרויען, גאָטט! הערר דער וועלט!

(ח) (אַם ניכט אַן מיר צו שאַנדען ווערדען,

דיא נאָך דיר פֿראַגען, גאָטט ישראל'ס!

(ט) דען אום דיינעטוועגען טראַג' איד שמאַך;

דעקט שאַמראַטה מיר דאַ אַנגעזיכט;

(ט) בין איד מיינען ברידערן פֿרעמדע,

מיינער מוטטער זאַהנען אונבעקאַנט.

א"י

לפרש בעציר היותו מיחל, והוא רחוק בטעם אבל כמו שאמר שהקריאה היא סנת חרר גרונית,
 כן אמר שהיחול לשמים הוא סנת כליון עיניו, וכאלו אמר כבר אבדו חושי ויפסקו איברי
 לקעול כמשכטס, כדרך השמוך למיתה: (ח) רבו וגו', יסוב מן האל אל הנמשל. מצמיחי,
 מצנין מנעד למתך כן שכל הר"מ לפרש, וכפל הענין לעד. אשר לא גולתי וגו', יתכן
 שזה מוסב על מה שאמרו עליו בימי אבשלום שאינו דן דין לדק: (ו) אלהים וגו', כלומר
 הנה זה אמת שחטאתי הרבה מאד וכל אשמותי הם גלויות וידועות לפניך, אך הלא גם את
 זה ידעת שלאלה האשמים לא אשמתי מאומה, וזהם אויבי שקר, ולכן אני מקוה לך שתושיעני
 מידם, ונא אל יבשו בני וגו'. (ז) אדני, סמוך לב' נסמכים, והט"ס אדון לבחות מעלה
 ומטה בתרגום הרב. אלהי ישראל, בפרט, או שהוא לנפל הענין: (ח) עליך, בעבורך
 נשאתי וכסתה והייתי: (ט) מזור וגו', כלומר שהם יחשבו אותי כור:

קנאת

(י) קנאת ביהך. ראו החנה שנה. ת בנו בעוד ביהך קיי' ונתקנאו בי: (יא) ואבכה כלום נפשי. בתענית: ותהי לתרבות לי. מה שאני בוכה ומתענה לפניך הם מתולדלי עלי: (יג) ונגינות. בי לשתי שנה (ס"א): (יד) ואני תפלתי לך ה'. יהי עת תפלתי עת רצון: (טו) ואל תאמר. ואל תסגור עלי: באר. לרה נכרי' זו את פיה לבלעני: תאמר. כיו אטר יד ימינו (שופטים י"ד) סגור יד ימינו שאינו כשתמש בה: (י"ט) קרבה א נפשי (קרב א'): גאלה. גאל אותה: (כא) ואנושה. ואנוש ואחלה כמו (מיכה ח') כי אנושה מנותיה וכמו (ש"ב י"ב) ויאבג הילד דבת שבע. ואת היאך האל"ף זו משמשת שורש ומשמשת שימוש המיסב הדיבור אל המדבר כן דרך תיבה שתלחה אל"ף כגון (מלחמי ח') ואהב את יעקב. אני אהבי אהב (משלי ח') הרי הוא כמו ואהב. וכן (לפני ח') אסף אסף כמו אסף

ב א ו ר

(י) קנאת ביהך, הנה הקנאה הזאת שקנאתי למקדשך שלא יתללוהו במעשיהם הרעים, היא אכלתני כי עי' זהסכו לי לאויבים, ואמר לשון אכילה בעבור אש הקנאה. ותרפות חורפך וגו', כי למען הדק מעשיהם חרפוך וחרפוני אשר אני מקנא לך: (יא) ואבכה בצום נפשי, במלאות לב אדם ממת נפשו יזלו הדמעות מתוך עיניו, והנה כלום ירה הבשר, ולכן אמר דרך מלי' כאלו

(י) כִּי־קִנְאַת בֵּיתְךָ אֶכְלָתֵנִי וְחֲרָפוֹת חוֹרְפֶיךָ נִפְלוּ עָלַי: (יא) וְאֶבְכֶה בְצוּם נַפְשִׁי וְתִהְיֶה לְחֲרָפוֹת לִי: (יב) וְאֶתְנֶה לְבוּשֵׁי שָׂק וְאֵהִי לָהֶם לְמַשָּׁל: (יג) יִשְׁיחֻוּ בִי יוֹשְׁבֵי שָׂעִר וְנִגְיִנוֹת שׁוֹתֵי שִׁבְרִי: (יד) וְאֲנִי תַפְלִיתִי לָךְ וַיְהוֶה עֵת רְצוֹן אֱלֹהִים כָּרַב חֲסִדֶךָ עָנִנִי בְּאֵמַת יִשְׁעֶךָ: (טו) הֲצִילֵנִי מִטֵּיט וְאֶל־אֲטַבְּעָה אֲנַצֵּלָה מִשָּׁנָאִי וּמִמַּעַמְקֵי־מַיִם: (טז) אֶל־תִּשְׁטַפְּנִי וְשִׁבְרַת מַיִם וְאֶל־תִּבְלַעֵנִי מִצֹּלָה וְאֶל־תֵּאֲטֹר־עָלַי בְּאֵר פִּיהָ: (יז) עָנִנִי יְהוָה כִּי־טוֹב חֲסִדֶךָ כָּרַב רַחֲמֶיךָ פָּנָה אֵלַי: (יח) וְאֶל־תִּסְתַּר פָּנֶיךָ מֵעַבְדֶּךָ כִּי־צָר־לִי מֵהָר עָנִנִי: (יט) קָרַבָה אֶל־נַפְשִׁי גְּאֻלָּה לְמַעַן אֵיבִי פִּדְנִי: (כ) אַתָּה יָדַעְתָּ חֲרָפְתִּי וּבְשׁוֹתֵי וּכְלָמָתִי נִגְדָּךְ כָּל־צוֹרָרֵי: (כא) חֲרָפָה וּשְׁבָרָה לִבִּי וְאֲנוּשָׁה

ת ה ל י מ ס ט

ב א ו ר ק ס ד

(י) אייער פיר דיין הויז האט מיר פֿערצעהרנט;
דיינער לעסטערער שמעהען פֿיעל אויף מיר.

(יא) איך פֿערוויינע, אים פֿאסטען, מיינע זעלע;
מאן האהנט מיין דאצו.

(יב) איך קליידע מיר אין טרויערקליידערן,
אויך דאז ווירד איהנען שפאטטגעדיכט.

(יג) ווער אים טהאָר זיטצט, וואָשט פֿאָן מיר;
דיא טרינקער זינגען אויף מיר ליעדער.

(יד) איך אבער בעטע, הערר! צו דיר, צויר גנאָדענצייט:
(גאָטט! נאָך דיינער גרענצענלאָזען גוטע!
(ערהערע מיר מיט דיינער טרייען הילפֿע!

(טו) ריים מיר אויס דעם קאָטהע, דאָס איך ניכט פֿערוזניקע,
(דאָס איך עררעטטעט ווערדע פֿאָן מיינען ווידערוואַכערן,
(אונד אויס דעם וואָססערס טיעפֿען.

(טז) דאָס מיר דיא פֿלוטה ניכט איבערשוועממע,
דער אַכגרונד ניכט פֿערשלינגע,
דיא גרוֹפֿט ניכט איבער מיר זיך שליעסע.

(יז) ערהערע מיר, גאָטט! דען דיינע גיטע איזט טרעסליך!
ווענדע דיר צו מיר נאָך דיינער אַללכאַרמהערציגקייט.

(יח) פֿערברג דיין אַנטליטץ ניכט פֿאָר דיינעם קנעכטע!
וויא אַנגסט איזט מיר! איילע, ערהערע מיר!

(יט) זייא מיינער זעלע נאָה, ערלעזע זיא,
הילף מיר, אום מיינער פֿיינדע וויללען!

(כ) מינע שאַנדע, שאַם אונד שמאָך,

(דיא מיר קרענקען אַללע, זינד פֿאָר דיר.

(כא) דיא דיא שמאָך ברייכט מיר דאז הערץ!
(איך טוימלע אָהנמעכטיג היין. —

וואָרט

כאלו נמוג כל נפשו אסת
אסת לדמעו' הנוזלות מתוך
עיניו עד שיחוס ויהי לאפס
ובתרגום הרב (פֿערוויינען),
כלומר שהוא מכלה נפשו
בלום ובנכיו: וחתי לחרפות
לי, אפסר שאמרו עליו,
שהוא מתנהג במידת
חסידות יותר מדאי וזה
ימנעו מלהתנהג במדת
מלכות כראוי: (יג) ושיחו
בי, טעם ב"ת בענין דבור
ידוע ממ"ש לעיל (שיר ב'):
ישבי שער, רקיס לראות
מי יולא ובא לתת בו דופי.
וגגינות שוהי שכר, גם
הס ישיחו בי, כי יתענגו
לחבר נגילות ומשלי' המלאי'
חרפות וליכנות עלי
דרכי ומנהגי: (טו) אנצלה
משנאי, המסוכנים לי
כמעמקי מים, וכבר הערנו
על יופי ההעברה ממשל
לנמשל וממשל למשל
במליכה: (טז) האטר,
לשון סתימה, וטעם באר
כמו בור, וכעמי' להיפך
כמו אך מעין ובור (ויקרא
י"א), ועוד נראה לי ההבדל
שניניהם מעט זה שהבאר
יהי' לו כותל אננים סביב
היולא מעל בני הארץ ברום
גובה אמה או אמתים, אבל
הבור יש שאין לו כותל כלל,
וגם אם יש לו (אשר מטעם
זה יקרא בשם בור חלוב כמו
שמלינו במקרא) היא לא
חלא ממעל לארץ, כי אם
ישתה פיה עם פני האדמ':
(יט) גאלה, במפיק ה"א,
ולכן גאל אותה, והמשורר
הידוע שמש בזה המאמר
ברפיון ה"א לעשותו עם
מקרה בשם גאלה ולא חטא
כי גם זה בלתי מגואל:

(כא) ואיזשה, לשון חולשה וכחרג' הרב, ומשפטו ואיזשה וקמלות א' המדבר תורה על הא' השגש
הנגרע' להקל על המנטז והזרק במקו' חולם כדרכם להתחלף (מדברי ר' שלמה בן מלך), ונראה לי
כטעם בעבור הכסף וטעם כלל ההתחלפות בעבור המולא שהוא אחד בשניהם, באשר יורה

וַאֲקוּה לְנוֹד וְאֵין
 וְלִמְנַחֲמִים וְלֹא מְצֵאתִי:
 (כב) וַיִּהְיֶנּוּ בְּכִרְוֹתַי רֹאשׁ
 וְלִצְמֵאֵי יִשְׁקוּנֵי חֶמְיָן:
 (כג) יְהִי־שְׁלֹחַנָם לִפְנֵיהֶם לֶפֶחַ
 וְלִשְׁלוֹמִים לְמוֹקֵשׁ:
 (כד) תִּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מִרְאוֹת
 וּמִתְנִיחֵיהֶם תְּמִיד הַמַּעַד:
 (כה) שִׁפְךָ־עֲלֵיהֶם זַעֲמָךְ
 וַתִּרְוֶן אַפְךָ יִשְׁיגֶם:
 (כו) תִּהְיֶי־טִירְתָם נִשְׁמָה
 בְּאֶהֱלִי־רָהִם אֶל־יְהִי יֹשֵׁב:
 (כז) כִּי־אַתָּה אֲשֶׁר־הִכִּיתָ רִדְפוֹ
 וְאֶל־מִכְאוֹב חֲלָלִיךָ יִסְפְּרוּ:
 (כח) תִּנְהַעֲוֶן עַל־עוֹנָם
 וְאֶל־יִבְאוּ בְּצַדִּיקְתֶּךָ:
 (כט) יִמְחוּ מִסֵּפֶר חַיִּים
 וְעַם צְדִיקִים אֶל־יִכְתְּבוּ:
 (ל) וְאֲנִי עָנִי וְכוֹאֵב
 יִשׁוּעֶתְךָ אֱלֹהִים תִּשְׁבְּגֵנִי:
 (לא) אֶהְלַכְהָ שֵׁם־אֱלֹהִים בְּשִׁיר
 וְאֶגְדְּלֶנּוּ בְּתוֹדָה:
 (לב) וְתִיטֵב לִיהוָה מִשׁוֹר פֶּרַח
 מִקֶּרֶן מִפְּרִים:
 (לג) רֹאוּ עֲנוּיִם יִשְׁמְחוּ
 דְרָשׁוּ אֱלֹהִים וַיְהִי לְבַבְכֶם:

אחסף: לנוד. שיבואו לי
 אוהבים לנוד לי ולנחמני:
 (כב) בנרותי. בסעודתי
 כמו תבא לא תמר אחותי
 ואברה מידה (זמוא ב' י"ג):
 ראש. מרה: (כג) ולשלומי.
 כשיקו לשלום יהפך שלום
 למוקש: (כו) כי. את העם
 הזה אשר אתה הבית רדפו.
 אתה קנפת מעט והם עזרו
 לרעה: ואל מכאוב חלליך
 יספרו. דבריה' לבוא בעלה
 נשזיתם בהיותם כאבים:
 (לג) ותיטב. הלולי לה':
 משור פר. הוא שור שהקריב
 אל' הראשון שנברא בקומתו
 וביום שנקרא שור בו ביום
 הביאו שאור בן יומו קרוי
 שור שנא' (ויקרא כ"ב) שור
 או כשב או עז כי יולד. בו
 ביום נדמה לפר שהוא בן
 שלש: מקרין מפריס.
 קרנותיו קדמו לפרסותיו
 שהרי בקומתו ובקרניו נבר'
 וראשו ילא מן הארץ תחלה
 כדרך כל הנולדים הולידתן
 הארץ נשאלו קרניו קדמו
 לרגליו:
 לדוד

באור

ע"ז סי' ההמשך ואין כאן
 מקומו לבררו. לנוד, שיהי'
 אצד מטער על לערי, כי
 גם זאת נחמה מוצעת
 לנפש כידוע: (כב) ויתנו
 וגו', כלומר לא די שלא
 ימעיטו זרותי בתנחומותי,
 אבל ארובה יוסיפו עוד
 עליהן נהיה ונכהה, הראו
 עלמם באהבי להברות
 אותי, כדרך המנחמים,
 ויברוני ראש ולענה וישקוני
 חומץ: (כג) ולשלומים,
 לשין שלומין, ושיור הכתיב
 כפי השכלת הר"מ מה:
 יהי שלום לזניהם לפח
 ולמוקש לשלומים, כלומר
 למצן

ת ה ל י מ ס ט

ווצרט' אויף מיטלייד — דאך אומזאנסט!
 זעה' אויס נאך טרעסטערן, פֿינדע קיינען.
 (כג) גיפֿט רייכט מאן מיר צור לאבונג;
 עססיג מיינען דורשט צו שט ללען.
 (כד) דאס איהרע טאפעל איהנען איינע פֿאללע,
 איינע שלינגע ווערדע צור פֿערגעלטונג!
 (כה) דאס איהרע אויגען פֿינסטער ווערדען,
 ניכטס מעהר זעהען!
 לאס איהרע לענדען איממער וואַנקען!
 (כו) גיים דיינע אונגנאדע איבער זיא!
 דיינעס צאָרנס גלוטה ערגרייפֿע זיא!
 (כז) אָדע זייא איהר שלאָס,
 איהרע היטטען אונבעוואָהנט.
 (כח) דען, ווען רוא שלאָגסט, פֿערפֿאלגען זיא;
 דיינע פֿערלעטצטען צו קוואַלען, זינגען זיא נאָך.
 (כט) אָ דאָס זיא זינד' אויף זינדע הייפֿען,
 (ניע קאָטמען צור בעגנאָדיגונג פֿאָר דין!)
 (ל) דאָס זיא פֿערטילגט אים לעבענסבוֹדע,
 ניע מיט בעגנאָדיגטען פֿערצייכנעט ווערדען!
 (לב) מיך, דער איך עלענד אונד בעטריבט בין,
 מיך זעטצט דיינע הילפֿע האָך עמפֿאָר!
 (לג) דרום לאָב' איך גאָטט אין איינעם ליעדע,
 עהר' איהן האָך אין דאָנקגעזענגען.
 (לד) (ריעס געפֿעללט דעם העררן ווייט בעססער,
 דען איין פֿאַרר מיט האָרן אונד קלויען.
 (לה) שויעט איהר ליידענדען! ווערדעט פֿראָה!
 איהר זוכער גאָטטעס! אייער הערץ לעב' אויף!
 דען

ב א ו ר ק פ ה

למען תהי' להם שלומים
 מדה כנגד מדה שחרעו לי
 בענין שלחני וכדאמר נפ'
 הקודם: (כד) מראות,
 מנלתי ראות עוד. המעד,
 זווי מנין הפעיל, וזכר
 המעדה במתנים כי עקר
 היות האדם נקומה הוא
 חזק המתני' (והקומה היא
 ג"כ מאל הכח והבריאות)
 וכן אמר מחן מתנים קמיו
 ואמר חגרה בעוז מתניה
 ונאמר חזק מתנים אמין כח
 (מדברי ר' שלמה בן מלך):
 (כו) כי אהה אשר הכיח,
 כמו כי חשר אהה הכיח,
 ורבים כמוהו: רדפו,
 להכות אותו גם הם,
 לאהבת' את הרע וההשחת':
 מכאוב הללך, אין כל חלל
 מת, כי מה טעם מכאוב חלל
 מתים אשר לא ידעו מאומה
 חבל טעם חללי חרב כמו
 מדוקרי חרב, שלפעמים
 הם מתים, אך לפעמים
 עודנס בחי' מייחוס, וענינו
 נרדף לענין חולי, וכן
 מרגס הרב (פעולעטלטען).
 יספרו, כטעם יסכרו
 דלעיל (שיר ס"ד פ"ו):
 (כה) הנה, שם הפועל,
 ובאלו אמר הנה זה עוב
 מאד שיוסיפו לפשוע ויתנו
 עון על עונם, כי זה יסובב
 להם העונם הגמור ושאל
 יבואו עוד בצדקתך,
 מטעם לזקה עשה עמנו,
 וכחרגוס הרב (בעגנעדרי'
 גונג), וכבר בארנו שם
 זה לעיל (שיר נ"א פ"ט):
 (כט) צדיקים, יפה מרגס
 הרב מטעם בצדקתך
 דלעיל, כלומר ע"י שיוסיפו
 תמיד עון על עון לא יזכו
 ולא יזדקו לעולם בדין,
 והכל עד"מ: (ל) ואני,
 לעורר על ההיפך חלל אני שאני עתה עני וכוונת: (לב) וחיטב וגו',
 הנוכח כי לא יחסן ה' בעולות וזנאים. מקרין קרן כמו משרים פדסה, כלומר שיש לו קרן ופדסה:
 (לג) ראו וגו', המזורר יזכר אל לב העניים לאמר ראו מה שאירע לי ושמקו והעד וימי לנכנס,

ולכן גם אל יכתבו נספ' המשפט בין אותם האנשים הנומלים לדקתך, והכל עד"מ: (ל) ואני,
 לעורר על ההיפך חלל אני שאני עתה עני וכוונת: (לב) וחיטב וגו', הנה גם זה יאמת הדעה
 הנוכח כי לא יחסן ה' בעולות וזנאים. מקרין קרן כמו משרים פדסה, כלומר שיש לו קרן ופדסה:
 (לג) ראו וגו', המזורר יזכר אל לב העניים לאמר ראו מה שאירע לי ושמקו והעד וימי לנכנס,

(לד) כִּי־שָׁמַע אֱלֹהֵינוּ יְהוָה
 וְאֶת־אֲסִירָיו לֹא בָזָה:
 (לה) יִהְלֹלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ
 יָמִים וְכָל־רִמְשׁ בָּם:
 (לו) כִּי אֱלֹהִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן
 וַיִּבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם
 וַיִּרְשׁוּהָ:
 (לז) וַיִּזְרַע עֲבָדָיו יִנְחַלּוּהָ
 וְאֶהְבִּי שְׁמוֹ וַיִּשְׁכְּנוּ־בָהּ:

ע

הפלה שלא יהא לאל ידי אויביו לעשות עמו רעה.

(א) לְמַנְצֵחַ לְדָוִד לְהַזְכִּיר:

(ב) אֱלֹהִים לְהַצִּילָנִי
 יְהוָה לְעֹזְרָתִי חוֹשָׁה:
 (ג) יִבְשׂוּ וַיִּחְפְּרוּ מִבְּקָשֵׁי נַפְשִׁי
 יִסְגּוּ אַחֲזֹר וַיִּכְלְמוּ חַפְצֵי רַעְתִּי:
 (ד) יֵשׁוּבוּ עַל־עַקֵּב בְּשִׁתָּם
 הָאֹמְרִים הָאֵחָ וְהָאֵחָ:
 (ה) יֵשׁוּשׁוּ וַיִּשְׁמְחוּ וַיִּבְּרַח כָּל־מִבְּקָשֵׁיךָ
 וַיֹּאמְרוּ תָמִיד יִגְדַל אֱלֹהִים
 אֱהָבִי יִשׁוּעָתְךָ:
 (ו) וַאֲנִי עָנִי וְאֲבִיוֹן אֱלֹהִים חוֹשָׁה לִּי
 עֹזְרִי וּמַפְלִטִי אֲתָה
 יְהוָה אֱלֹהֵי אֲתָתְךָ:

ע (א) לדוד להזכיר. ל' תפל' הוא. כמו ואנחנו בשם ה' אלהינו הזכיר (לעיל כ'). וכן בד"ה להזכיר ולהודות לה' ובמדרש תילי' ראיתי משל למלך שבעט על לאו וקטר את הדיר והוליד את הלאן ואת הרועה אשר זמן החזיר את הלאן ובנה הדיר ולא הזכיר את הרועה אשר הרועה הרי הלאן מוקדו והדיר בנוי ואני איני נזכר כך למעלה מן הענין נאמר כי אלהים יושיע ציון וגו' ואהבתי שמו ישבו בה הרי הדיר בנוי והלאן בנוס והרוע' (זה דוד) לא נזכר לכך נאמר לדוד להזכיר אלהים להצילני: (ד) ישבו על עקב בשתם. מדה במדה כמו שעשו לי: על עקב. באותו מעגל עלמו ליש"ט טראכיש בלעז: האומר' עלי: האח האח. ל' חדה בראותו באויבו כרלונו: (ו) חושה לי. לעזרה: לבוא

המעמר

(לו) כי אלהים, עיין מה שכתב הרב המבאר בתחלת זה השיר, ולפי דרכי (עיין לעיל סוף שיר י"ד וסוף שיר כ"ג) גם השיר הזה מלא המאסף בלתי נשלם, כי החרו יהללו שמים וארץ לא יאות כלל לחתימת השיר אשר בו אך ידבר מאודותיו, ולזה הוסיף המאסף אלה הפסוקים מטעם שבארנו במקום הזכיר.
 ע עא (א) להזכיר, לדעתי גם פה הכוונה כאשר אמרנו לעיל שיר ל"ח להעלות על זכרון, וענינו כי בעת זקנותו חזר המלך את השיר הזה והבא (כי שניהם דבוקים כאשר הניא החכם המבאר בשם הרד"ק

תהלים סט ע

באור קפו

(לד) דען דער הערר ערהאַרט דיא אַרמען;
פֿערשמעהט ניכט, ווען ער פֿעססעלן לעסט.

קאָהר

- (לה) עם לאָב איהן ערד' אונד היממעל,
מעער אונד וואָס דאַרין זיך רעגט!
- (לו) דען גאַטט ווירד ציון'ס העלפֿער זיין!
(וירד אויפֿבויען יהודה'ס שטערטע,
צום בעוואָהנען, צום בעזיטצען!
- (לז) זיא ערבט ווינער קנעכטע זאַאמען,
דיא פֿריינדע זיינעם נאַמענס וואָהנען דרינגען.

ע

געבעטה געגען פֿיינדע.

(א) דעם פֿאַרזענגער; פֿאַן דוד, ביים דופֿטאַפֿער.

(ב) גאַטט! מיך צו עררעטטען —

איילע, הערר! מיר בייאצושטעהען!

(ג) (עררעטהען אונד פֿערשטוממען מיססען,
דיא מיר נאָך דעם לעבען שטעהען!

(ווייכען אונד צו שאַנדען ווערדען,
דיא זיך מיינעם אונגליקס פֿרייען!

(ד) פֿאַר שאַאם צוריקקע בעבען,
דיא מיר צוריעפֿען: דאָ! דאָ!

(ה) (פֿערגניגט אונד גליקליך זייען אין דיר,
אַללע, דיא דיך זוכען,
אונד איממער זאָגען: גראָס איזט גאַטט!

דיא פֿריינדע דיינעם היילס.

(ו) (אַבער אַרם בין איך אונד עלענד;
דרום איילע גאַטט! צו מיר.

נור דוא ביזט הילפֿע מיר אונד רעטטונג!

אַך, עוויגער! פֿערצייד ניכט!

וכן תרג' הרב ז"ל: (לד) ואח
אסיריו לא בזה, כלומר
אס יעניש את הנדיקים
אין זה לראי' כי לא ירלה
בהם, כי אס לאהבתו אותם
ישארם מוסר: (לו) וישבו,
למען שישובו שם היושבים
וירשבו היורשים, וכתרגום
הרב: (לו) וזרע וגו',
כלומר ומי הם היורשים?
זרע עבדיו, ומי הם
היושבים? אלהי שמו,
ופתח בזה הפסוק כמה
דסיים בפ' וקודם, וכבר
הערכו לעיל בפתיחת השיר
על טעם אלו הג' הכתובים
האחרונים:

ע (א) להזכיר, טעמו
מפורש לעיל (שיר ל"ח),
ותרגום הרב אחד באמת
אף על פי שגנה, כי שם
כונתו על האזכר' בבחינת
היותה עקר הקרבן, וכאן
כונתו עליה בבחינת היותה
חלק מהקרבן המובא:
(ב) אלהים להצילני, הנה
כבר נכתבו כל אלו פסוקי
השיר בשנויים מעטי' בחלק
האחרון משיר מ', ויתכן
שנבדלו מהראשונים לזרך
הזכרה. חושה, מושך
עלמו, ואחר עמו, להצילני
ולעזרתני: (ד) וישבו, אחר,
ובחבירו ישומו, ושאר
השנוי' ועיוין לעיל (שיר מ'):

המעמר

הרד"ק) לשום לנגד זכרונו
את העובות אשר גמל ה'
עליו מעת לאתו מרח' אמו
ועד זקנה ושיבה (ע"א ו'ט' י"ח). ויהי כאשר זקן דוד וסר ממנו רוח המליכה וסבתה מגינת
כנורו, חזר השיר הזה מארזי שירים אשר שר כבר בימי חרפו בהלו אור השירי על נפשו כפי אשר
עלו על לוח זכרונו, ולזה אין בנייהם קשור נאה, כאשר יבין המשביל. והנה כל שיר ע' כבר בא,
וענינו ועניני שיר ע"א גם המה כבר נאמרו אס גם במלות שונות (ואף כי מי יודע אס לא נאמרו
גם המה בכתבם וכלשונם בשירי' אשר נאבדו מאתנו).

(ד) על עקב, פירש'י באותו מעגל עלמו לישטרף' כיש בלע"ז; מרורגס לעיל (מ' ע"ז) (ד"ה).

עא

גודל בטחוננו בה' שאחר ימי הרעה חבוא החשיעה.

- (א) בְּקֶדְשׁ יְהוָה חִסִּיתִי
אֶל־אֲבוֹשָׁה לְעוֹלָם:
- (ב) בְּצַדִּיקְתָּךְ תְּצַיֵּלֵנִי וּתְפַלְטֵנִי
הַטָּה־אֵלַי אֲזַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנִי:
- (ג) הִיָּה לִי לְצוּר מְעוֹן
לְבוֹא תָמִיד צוֹתֶה לְהוֹשִׁיעֵנִי
כִּי־סָלַעַי וּמְצוּדָתִי אַתָּה:
- (ד) אֱלֹהֵי פִלְטָנִי מִיַּד רָשָׁע
מִכַּף מְעוֹל וְחֹמֶץ:
- (ה) כִּי־אַתָּה תִקְוֹתִי אֲדַנִּי יְהוָה
מִבִּטְחִי מִנְעוּרַי:
- (ו) עָלִידָה גַם־מִכַּחֲתִי מִכְּמֹן
מִמַּעַי אֲמִי אַתָּה גּוֹזֵי
בְּךָ תִהְלָתִי תָמִיד:
- (ז) כְּמוֹפֶת הָיִיתִי לְרַבִּים
וְאַתָּה מִחֲסֵי־עוֹ:
- (ח) יִמְלֵא פִי תִהְלָתְךָ
כָּל־יְהוָה תִּפְאַרְתְּךָ:
- (ט) אֶל־תִּשְׁלִיכֵנִי לְעֵת זְקִנְךָ
כְּכִלּוֹת כַּחֲזִי אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי:
- (י) כִּי־אָמְרוּ אֹיְבֵי לִי
וְשִׁמְרֵי נַפְשִׁי נֹעְצוּ יַחְדָּו:
- (יא) לֵאמֹר אֱלֹהִים עֲזָבוּ
רַדְפוּ וְתִפְשׁוּהוּ כִּי־אֵין מְצִיל:

אלהים

עא (ג) לבוא תמיד.
באותו מעון להנצל
בתוכו מן הרודף: לית
להושיעני. פעמים רבות
הושעתני על ידי שלוחך:
(ד) וחומץ. כמו חומץ וכן
(ישעי' א') אשרו חמוץ.
נגזל: (ו) אתה גוזי. אתה
מוציאי ומענירי כמו (מדב'
י"א) ויגז שליים. כי גז חיש
ונעוסה (לקמן ז'):
(ז) כמופת הייתי לרבים.
רבים ראו כרותי ודאגו פן
יקראם דוגמת כרתי פן
אהיה להם לאות כאשר
הוקרה לזה בן יקרה לנו
בענין שנא' (ישוקאל ב"ד)
והיה ישוקאל לבס למופת:
(ט) לעת זקנה. אם זקנתי
בחתאים כלומר שחטאתי
הרבה: (י) כי אמרו אויבי
לי. אמרו אויבי עלי ונועלו
יחדו לאמר אלהי עזבו אין
אנו נעשין עליו שכבר ננצל
בעבירה:

ואני

באור

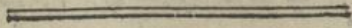
עא (א) בך ה', אמר
הרד"קו"ל: המזמור
הזה אמרו סמוך למזמור
אשר לפניו, לפיכך לא
אמר בו פתיחה למנצח
ומזמור, ואמרו בכרחו מפני
אשלים בנו, והעד אל
תשליכני לעת זקנה ובכרחו
מפני שאול לא הי' זקן,
ע"כ, ואפשר שבימי זקנותו
חברו בתפלה שלא תחלש
הדרת מלכותו בחולשת
בחותיו

תהלים עא

עא

פערטרויען אויף גאטט, דאס נאך דער ליידענס.
צייט דאך הילפע קאמט

(א) הערר! איך טרוי אויף דיר!

לאס מיך ניע צו שאנדען ווערדען.

(ב) בעפרייע, רעטטע מיך, בארמהערציגער!

נייגע מיר דיין אָהר אונד הילף מיר!

(ג) זיא מיר איינע פעלזענבורג,

(וואָ איך איממער צופלוקט פינדע,

וואָ דוא בעפיעהלסט, מיר ביאצושטעהען;

נור דוא ביזט פעלו אונד פעסטע מיר!

(ד) רעטטע, גאטט! מיך אויס דער האַנד דעם פֿרעפלערס,

אויס דעם אונגערעכטען פֿויסט, דעם רייכערס.

(ה) דען דוא ביזט מיינע צופערזיכט,

מיינע האָפֿפֿנינג, הערר! פֿאָן יוגענד אויף.

(ו) אויף דיר פֿערליעס איך מיך פֿאָן מוטטערלייבע;

דוא האַלפֿסט מיר איהרעם שאַאס' ענטקאָממען.

אויך איזט מיין ריהמען שטעטס פֿאָן דיר.

(ז) פֿיעלען דיענ' איך צור בעלעהרונג —

דוא אָבער ביזט מיר פעסטעם צופֿערטרויען!

(ח) מיין מונד ווירד דיינעם לאָבעס פֿאַלל,

דיינעם פֿרייעם איממער פֿאַלל זיין.

(ט) פֿערווירף מיך נור אים אַלטער ניכט;

פֿערלאַס מיך ניכט, דא מיינע קראַפֿט פֿערגעהט!

(י) פֿיינדע אונטעררעדען זיך פֿאָן מיר;

דוא אויף מיין לעבען לוייערן, פֿפֿלעגען ראַטה;

(יא) (שפרעכען: „גאטט פֿערלעסט איהן! ועטצט נאך,

„(ערגרייפֿט איהן, ניעמאָנד רעטטעט!“

באור קבו

כחיותיו והראשון הוא היותר
נכון כפי חוק השיר. אל
אבושה, דרך תפלה:
(ג) לצור מעון, להסתר
בו על כן אחריו לבוא תמיד,
(הראב"ע), כלומר שאוכל
תמוד לבוא שמה ולכרות
מפני הכרות הרודפות אותי
וכן תרגם הרב, ובמקום
אחר לצור מעון: צוית
להושיעני, כלומר לצור
מעון אשר פקדת להושיעני
שם ולהושיעני שם לנטח,
וכתרגום הרב. כי סלעי
ומצודחי אחת, ולא אחר
ואין לי לחסות כ"א נך,
כוון הר"מ לזה פתיחת
(נור): (ד) והוביץ, כלד"י
כמו חומס נסמ"ך, וכן
אשרו חמוץ, וגזל (רש"י),
וכן הוא דעת רד"ק
והראב"ע. וכן תרגם הרב:
(ו) גזוי, לשון הסרה כמו
ויגז שלום, על כן כך
החלתי תמיד, כלומר
אהלל בהשגחתך עלי,
(מדברי הראב"ע). ויש
מפרשים מ"ס ממעי, במ"ס
מבטן כלומר מזמן שאתי
ממעני אמי אתה גזוי מלכותי
והרב תרגם בדך הא':
(ז) כמופת הייהי, כמה
שקרה לי איך מתאים תשפיל
איש ותרימו, תמחן אותו
ותרפאנו, אבל אתה תמיד
מחסי עון, כלומר מעל' לא
באתי לידי חזק ע"י השמים
האה להיותך תמיד בעזרת:
אל

(יד) ואני תמיד אייחל. לישועתך וכשתושיעני אוסיף על תהלתך: (טו) לא ידעתי ספורות. של נדקות והתשועות שעשית עמי: (טז) אבוא. להודות ולהלל בגבורותיך: (יז) ועד הנה. עד היום כמה שעבר עלי ועד זקנה ושיבה לכשאגיע לששים ושבעים אל תעזבני (סא"א): (יח) לכל יבוא גבורתך. לכל אשר יבא אללי אגיד גבורתך: (יט) ולדקתך אלהים. אשר היא עד מרום שני המקראות מחוברי עד אגיד זרועך לדור: תרונה

ב א ו ר

(יב) אל חרחק, דרך תפלה והעד חושה: (יד) והוספתי, כמה שנראה כי איך תפליא לעשות בהקימך דל. על כל החלחך, שאתה מהולל בה עתה: (טו) ספורות, שם הפועל מבנין הקל בתי"ו רפוי' במקום ה"א, כי דין אחד להם בשמות, (ובאור זה הכלל באריכות יבוא אי"ה במקום אחר) והמשך המאמרים לפי שאמר שיספר תשועתו כל היום כלומר תמיד, הוסיף בזה טעמו לאמר כי לא ידעתי לספר אותם אחת אחת באופן שאוכל לפסוק יום

(יג) אלהים אל-חרחק ממני אלהי לעזרתי חישה: (יג) יבשו יכלו שמיני נפשי יעטו חרפה וכלמה מבקשי רעתי: (יד) ואני תמיד אייחל והוספתי על-כל-תהלתך: (טו) פי ויספר צדקתך כל-היום תשועתך כי לא-ידעתי ספרות: (טז) אבוא בגבורות אדני יהוה אזכיר צדקתך לבדה: (יז) אלהים למדתני מנעורי ועד-הנה אגיד נפלאותיך: (יח) וגם עד-זקנה ושיבה אלהים אל-תעזבני עד-אגיד זרועך לדור לכל-יבוא גבורתך: (יט) וצדקתך אלהים עד-מרום אשר-עשית גדלות אלהים מי כמוך: (כ) אשר הראיתנו צרות רבות ורעות תשוב החיינו ומתהומות הארץ תשוב תעלנו: (כא) תרב ו גדלתי ותסב תנהמני:

חושה קרי. הראיתני קרי. החייני קרי. העלני קרי. גם

ת ה ל י ם ע א

ב א ו ר ק פ ח

יוס אזד א לם עלמו מספר
 אך (טו) אבוא, לנד
 בחלה הגבורות לדבר נס,
 אם לא חוכל לעבור כלן,
 גם אזכיר, לנד חלק
 מעט מלדקתך, אם לא
 חוכל להגיד כלה. לבדך,
 מתורגס על מי טעס גס
 זה שזכרנו לעיל (שיר כ"א
 פסוק ו'): (יו) אלהים
 למדחני מנעורי, ככל
 חסדיך שעשית לי שיש
 להגיד כל עת נכסלאותיך
 בלי הפסק. ועד הנה,
 כלומר עד עתה שאני זקן
 עדיין אגיד נפלאותיך,
 חדשות לבקרים אשר אתה
 עושה בעבורי: (יא) וגם
 עד זקנה ושיבה, כלומר
 עד אותה זקנה שהיא
 שיבה. אל העובני, כ"א
 תגמלני חסדים טובים,
 באופן שאוכל להגיד זרועך.
 לדור, הנא, גם לכל
 יבא, כלומר לכל דור אשר
 יבוא עוד עד עולם דהיינו
 במגילת ספר כתוב. או
 שיעור המאמרים כזה: עד
 אגיד זרועך לכל דור, עד
 אגיד גבורתך לכל יבא:
 (יט) וצדקתך, אשר הוא
 עד מרום, וגדולות אשר
 עשית אשר מי כמוך
 אלהים, לעשות גדולות כל
 כך: (כ) חשוב תחייני,
 וכן כל העתידי' בזה הכתוב
 ונכסמוך לו כלס מרכבים
 מעתיד והוה, על דרך
 שהערנו עליו פעמים:

אורך

- (יב) גאָטט זייא דוא ניכט פֿערן פֿאַן מיר!
 איילע, אָ מיין גאָטט! מיר בייאצושטעהען!
 (יג) (אומקאָממען מיססען אונד צו שאַנדען ווערדען,
 דיא ווידערזאָכער מיינער זעעלע,
 דאָס זיא אין האָהן אונד שמאַך זיך היללען,
 דיא זיך מיינעס אונגליקס פֿרייען!
 (יד) איך אַבער ווערדע אונאוי־הערליך האַררען,
 אונאוי־הערליך דיינען רוהם פֿערמעהרען;
 (טו) מיין מונד ריהכט דיינע אַללגערעכטיגקייט,
 דיינע הילפֿע טאָג פֿיר טאָג!
 צוואַר זיא ערצעהלען קאָן איך ניכט,
 (טז) דען איינגאַנג נור צו דיינער אַללמאַכט
 דאַרף איך וואַגען, גאָטט! מיין הערר!
 דער אַללבאַרמהערציגקייט נור בלאָס ערוועהנען,
 איינציגער!
 (יז) דיעס לעהרמעסט דוא מיך, גאָטט! פֿאַן יוגענד אויף,
 אויך יעטצט נאָך ריהמ' איך דיינע וואונדער.
 (יח) (אונד אויך אים אַלטער, גאָטט! בייא גרויעס הויפטע,
 פֿערלעסעסט דוא מיך ניכט,
 דאָס איך דער נאַכוועלט דיינען אַרם,
 דער צוקונפֿט דיינע אַללמאַכט פֿרייזע.
 (יט) (אונד דיינע אַללגערעכטיגקייט, גאָטט!
 כיו צור היממעלסהאָהע!
 וואונדערטהאַטען, דיא דוא טהוסט,
 ווער גלייכט דיר, גאָטט!
 (כ) פֿיעל אַנגסט אונד ליידען ליעסעסט דוא מיך דולדען;
 דאָך רופֿסט דוא מיך צוריק אינס לעבען,
 צייכסט אויס דער ערדען טיעפֿע מיך הערויף;
 (כא) פֿערלייהסט מיר וויעדער האָהע ווירדען,
 (אונד ווענדעסט דיך, מיר טראָסט צו געבען.

דרום

(כג) גַם־אֲנִי־אֹדֶה בְּכָל־יְנֻבָּלָה

אֲמַתְךָ אֱלֹהֵי

אֲזַמְרָה לְךָ בְּכַנּוֹר קְדוֹשֵׁי־יִשְׂרָאֵל:

(כג) הֲרַנְנָה שִׁפְתֵי כִי אֲזַמְרָה־לְךָ

וּנְפֹשֵׁי אֲשֶׁר פָּדִיתָ:

(כד) גַּם־לְשׁוֹנִי כָל־הַיּוֹם תְּהַגֵּה

צִדְקָתְךָ

כִּי־בָשׂוּ כִי־חָפְרוּ מִבְּקִשֵׁי־רַעְתֵי:

עב

ברכה למלך שיצליח במלכו וארצו תהיה מלאה כל טוב

(א) לְשִׁלְמָהוּ

אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לְמֶלֶךְ הַגּוֹי

וּצִדְקָתְךָ לְבֵן־מֶלֶךְ:

(ג) יִדְיִן עֲמֶיךָ בְּצִדָּק

וְעֲנִיָּה בְּמִשְׁפָּט:

(ג) יִשְׂאוּ הָרִים וְשָׁלוֹם לָעָם

וְגִבְעוֹת בְּצִדְקָה:

(ד) יִשְׁפָּטוּ עֲנִיֵי־עָם

יִזְשִׁיעַ לְבָנֵי אֲבִיוֹן וַיִּדְכֵּא עוֹשֵׂיק:

ייראוד

ואין הנפש יכולה לקבל רוח הקדש לשורר ולזמר, (מדברי הנ"ל), והוא נכון מאד, וכבר אמרו חז"ל אין רוח נבואה שורה אלא מחוץ שמחה, והמשכיל יבין: (כד) תהגה צדקתך, ידוע ששרש הגה ב"הק נוסף כן על הדבור הפנימי בעל הדבור החלוני, וכן תיבת (דיכטען) בל"א יאמר גם על העיון בלב להוליא מחשבות ורעיונות, גם על דבור אותן ההגיונות בפה

(כג) תרננה שפתי עם זמר קיל הכנור כשאזמרה לך בכנור:

עב (א) לשלמה. על שלמה בנו התפלל תפלי' זו שלמה בר"הק שהוא עת ד לשאול מאת הקב"ה לב להבין לשמוע משפט: משפטך. חכמת דיך שלום בתורה: ולדקתך ללדקאת הדין. מלך ובן מלך שיה' בשלמה אשורים. דבר אחר משפטך למלך תן היסורין יהו בליס בי והלדקה עשה לבני שיהי' שלום בימיו: (ג) ישאו הרים. בימיו: שלום לעם. ומהו השלום שההרים נושאין כשהן עושין סירות אין עין הנריות לרה וקורא איש לרעהו אל תחת גפן ואל תחת תאינה: וגבעות בלדקה. וגבעות ישאו להם שלום ע"י הלדק' שיעשו

באור

(כב) אודך אמתך, אודה לך על אמתך: (כג) הרננה וגו', בשעת שאזמרה לך שפתי ונפשי תרננה כלומר שיהי' פיו ולבנו שוים (רד"ק) והרה"מ מפרש כי ע"ד בן כדיוו לפעמים לאמת, ובאלו אמר, פיו ונפשי וכלי זמרי בלס מובנים לרנן לך. אשר פדית, מהגלות (או מלרות) שאין לבני נכון עמי בגלות (או בלרות)

המער

עב (א) כבר מלתי אמורה במבוא לספר משלי, כי נתן הוביא אומן שלמה שם לטררת חפלו לגרש מלב הנער כל תאוקת לחס ואהבת קרב ולנטוע בלבנו אהבת השלום ורדיפת החכמה

תהלים עא עב

באור קפט

או נכתב, אך יאמר בפרט על חבור השירים ומזמורי, ויהי א"כ טעם הכתוב כאן כאלו אמר המזורר אהיה תמיד בעיון להוליא כל יום בלשוני מזמורים חדשים המדברים תהלות עלי לדקתך, גם תהי לי פנאי וחסן להתעסק בזה. כי בושוגו', כל משכיל יראה שהוסיף הכ"מ להשלים המליצה בתוצת (פערטטוויזען) שהיוו בתרגומו, מפאת ב' בחינות, (א) בהתנגד על ידה מעמד המזורר למעמד שונאיו שפתיו תרונה, ושפתיהם תאלמנה, (ב) בהפסיק ברעיון השתיק והסתכל ז'.

- (כג) (דרום דאנק' איך דיינער טרייע מיט פואלטערשפיעל, מיין גאטט! שלאגע מיינע הארפע דיר, הייליגער אין ישראל!)
- (כד) (מיינע ליפפען וויכצען דיר! דיר טאנט מיין זאיטענקלאנג, מיינע זעעלע, דיא דוא רעטטעסט!)
- (כה) (טעגליך דיכטעט מיינע צונגע פאן דיינער אללגערעכטיגקייט. דען, דיא מיין פערדערבען זוכען, זינד בעשעמט — פערשטוממען.)

עב

גליקוואונש און דען קעניג.

(א) אן שלמה,

עב (א) לשלמה, הנכון כמו שאמר הראב"ע ז"ל שהיא נבואת אחד מן המזוררי' על שלמה, ואומר אני עוד שקברו אחרי שניחה ה' אל המלך שלמה בגבעון בחלוס הליל' ויאמר לו שאל מה אהתן לך, ויאמר שלמה אתה עשית וגו' ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך וגו' ויטע הדבר בעיני ה' ויאמר אליו יען אשר שאלת וגו' הנה עשיתי כדברך וגו', וגם

ז'

אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד וגו' (ה"ה הנחוצים בספר מ"א ג'), והנה ע"פ הדברים האלה חנר המזורר שיר זה דרך נקשה אל ה' שיקים את דברו למלכו. מששטיך, שהם כלם ע"פ דרכי החכמה העליונה. וצדקהך, והאמת הלבדק אשר לך ואשר בה חשפוט. לבן מלך, הנה שלמה המלך הראשון בישראל שהי' בן מלך, ויחשוב המזורר ירושת הכסף לבן מלך לזכיה גדולה לעמו, ויחתן שהוא מוסב על מה שאמר שם שלמה בתפלתו ותשמר לו את החסד הגדול הזה ותתן לו בן יושב על כסאו (שם פ' ו'): (ב) ידיך, כדי שידין, וכן תרגם הרב. וענייך, אין כל עני עני בממון דוקא, כי כל הרעות מענות, אבל טעמו כאן המעונים והעשוקים שנעמד: (ג) ישאו וגו', כאלו אמר והטעם שאני מחפלל על זה לפי שנעשות הלבקה ישאו הרים וגבעות שלום לעם, טעמו שלימות כל הטובות וזכרות, ונתרגם הרב (גויק) והוא יגדל ויפרח כמגד תבואות על הרים וגבעות: (ד) ישש"ט, וזהויות שהדבר כן הנוי מתפלל שחתן לו לב נבון וטהור לשפוט וגו', ואז

המעמד

החכמה וכשרון המעשה, ולזה אני אומר כי אז נתן בעלמו או מזורר נבחר אתה אשר גם עליך נחה רוח נתן תקן השיר באשר הגיע שלמה למלכות, והראה לו את הדרך אשר ילך ואת המעשה אשר יעשה למען ילחץ הוא ועמו.

שיעשו: (ה) יראוך עם שמש.
 ממני ילמדו ישראל ליראה
 אותך כל ימי השמש והירח
 לדור דורים: ולפני ירח.
 בעוד הירח קיי' והס לפניו
 והרבה יש בלשון משנה בפני
 הבית ושלף בפני הבית:
 (ו) ירד כמטר על גז. ירד
 דברו בחוך עמך ובלבס
 כמטר היורד על ירק הגוזז
 שהוא לריך לגשמים לאחר
 שגזזהו כענין שגא' (עמוס
 ז') והנ' לקש אחר גזי המלך:
 זרויף ארץ. לשון טיפס הוא
 בלשון ארמי במס' יומא הו
 מטו זרויפי דמיא: (ו) יפרח
 צימיו לדיק. ישראל: ורב
 שלום. יפרח צימיו ויהי
 שלו' זה ארוך עד לא עולם.
 וכל תפלה זו נתקיימה חוץ
 מדבר הזה לפי שלמה חטא
 לפיכך לא נמשכה מלכותו
 שהמלכות נמסרה לדוד על
 תנאי אם ישארו בניך את
 דרכי (ס"א דרכס) וישראל
 פרחו צימיו שגא' (מ"א ד')
 יהודה וישראל רבים כחול
 וגו' ורוב שלום היה שגא'
 וישב יהודה וישראל לנטח
 איש תחת גפנו כל ימי שלמ':
 (ח) וירד מים עד ים. כל
 א"י מים סוף ועד ים
 פלשתיים: ומנהר עד אשמי
 ארץ. כי הוא רודה בכל
 ענר הנהר וגומר (טס):
 (ט) ליים. כתות של שדי'
 כדמתרגס וליס מיד כתים
 (מדבר כ"ד) וסיען יסתחרן
 מרומאי: (י) מלכי תרשיש
 ואיים מנחה ישיבו. כי אני

(ה) ייראוך עם שמש
 ולפני ירח דור דורים:
 (ו) ירד כמטר על גז
 כרביבים זרויף ארץ:
 (ז) יפרח צימיו צדיק
 ורב שלום עד בלי ירח:
 (ח) וירד מים עד ים
 ומנחר עד אפסי ארץ:
 (ט) לפניו יכרעו ציים
 ואיביו עפר ילחכו:
 (י) מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו
 מלכי שבא וסבא אשכר יקריבו:
 (יא) וישתחוו לו כל מלכים
 כל גוים יעבדוהו:
 (יב) כי יצייל אביון משוע
 ועני ואין עזר לו:
 (יג) יחס על דל ואביון
 ונפשות אביונים יושיע:
 (יד) מתוך ומחמם יגאל נפשם
 וייקר דמם בעיניו:

ויחי

תרשיש למלך בים עם אני חירס אחת לשלש שנים תבא אני תרשיש וגו' (מ"א י'): מלכי שבא.
 מלכת שבא: אשכר. דורון: (יא) כל גוי' יעבדוהו. וכל הארץ מביאים מנחה לשלמה והמה
 מביאין איש מנחתו (טס ד'): (יד) מתוך ומחמם. ממכות ומגזל. מתוך ל' תוך תוכות בעלי מזמות
 חורשי און כמו איש תכנים (משלי כ"ט): יגאל נפשם. ע"י משפט ולדקה שיעשה בהם.

ה מ ע ר

(ה) ייראוך, לדעתי כל היוסוסים הנאים בפסוק הזה אך על המקום, והכוונה שייראו אותך בכל
 מקום שהשמש זורחת והירח יהל, ובכל גלילות הארץ. ודור דורים הוא מגזרת דירה כמו
 מדור באהלי רשע (לקמן פ"ד י"א), ויתורגס: (ז) פערעהרט און דיק זון ווייט דיו זאננע זון
 ווייט דער אוןכר טייכט, דיו גאנלע בעוואהנטע זעלט. והנה שנה המליך את טעמו לדבר
 בלשון נוכח מרוב התלהבות רגשת נפשו, ובאשר שקט מיט חזר לנסתר ואמר ירד וגו'.

תהלים עב

באור קצ

(ה) זָאָּ פֶּעֶרְעֵה־רַט מֵאֵן דִּיךְ, זָאָּ לֵאֲנַגַּע זָאֲנַגַּע
אוֹנַד מֵאֲנַד וּוְאֵה־רַט, פִּיר אוֹנַד פִּיר.

(ו) עַר לֵאֲסַסַּע זִיךְ הֶעֱרָאָב,
(וויא רעגענגים אויף אַבגעמעהטעס לֵאֲנַד,
וויא טראָפֶּען, דיא דאָ ערדרייך פֿייכטען.

(ז) אִיִן זִינַען טאַנַען בליהע דער גערעכטע,
אוֹנַד גֶרָאָסַעס גֶלִיק, ביז ניממער זייא דער מֵאֲנַד.

(ח) עַר הֶעֱרָרַשַׁע פֶּאָן מַעֲרַר בִּיז מַעֲרַר,
פֶּאָם שַׁטְרָאָם בִּיז אֵן דַּעס לֵאֲנַדַּעס עִנְדַּע.

(ט) פֶּאָר אִיהֶם בִּיגַען זִיךְ וויסענבעוואָהנער,
אוֹנַד זִינַע פֿיינְדַּע לַעֲקַקַּען שְׁטוּיב.

(י) (דיא רייכע חרשיש אוֹנַד דער קיסטען
(ברינגען איהם געשענקע;
(שכאָ'ם אוֹנַד שכאָ'ם קעניגע,
(פֿיהרען גאַבען צו.

(יא) אַלְלַע פִּיר־שַׁטַּען פֶּאָלְלַען פֶּאָר אִיהֶם נִיעֲדַרַּר,
אַלְלַע פֶּעֲלַקַּעַר זִינַד אִיהֶם אוֹנְטַעֲרַטְהַאָן.

(יב) דַּען עַר רַעֲטַטַּעַט פֶּלַעֲהַעֲנַדַּע בַּעֲדַרַּעֲנַגַּטַּע,
דַּען עֲלַעֲנַדַּען, דַּעַר קִינַען הַעֲלַפֶּעַר הַאָט.

(יג) שְׁאָנַט דַּעס אַרְמַעַן, שְׁאָנַט דַּעס דִּירֶפְטַגַּען,
רַעֲטַטַּעַט דַּעַר פֶּעֲרַלֵּאָסַסַּעֲנַען לַעֲבַעַן;

(יד) בַּעֲפֶרִיַּעַט זִיא פֶּאָן טְרוֹג אוֹנַד פֶּרַעֲפֶּעַל,
דַּען טַהִיַּיעַר אַכְטַּעַט עַר אִיהֶר בְּלוֹט.

ווער

(ה) יִירָאוּךְ, הַמִּירָאִים,
וּבַתְרַגּוּס הַרַב (חטן). עַם
שָׁמַשׁ וּלְפָנַי יִרַח, כְּלוֹמַר
כָּל עוֹד שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ וְהִירַח
קִימִים, וְזֶה דוֹר דּוֹרִים,
סַעֲמוּ לַעֲוֹלָם, כִּי תַמִּיד
יִזְכַּר בְּדַבְרֵי הַיָּמִים הַשְּׁלוֹם
הַמוֹסַב לַעַם נִימִי מֶלֶךְ אֲשֶׁר
לְדַקָּה אֶהְיֶה וְטַעַם לְפָנַי
יִרַח, כְּטַעַם לֹא יִהְיֶה לְךָ
אֲלֵהִים אֲחֵרִים עַל פָּנַי:
(ו) יִדַּד, הַמֶּלֶךְ לְרֹאשׁוֹת
בַּעֲמוּ וְלִהְיֵיב לֵהֶם כְּהַטְבַּת
יְרִידַת הַמַּטֵּר עַל גּוֹ, וְטַעַם
וְיִרַד לְהִיּוֹתוֹ גְבוּהַ בַּמְדַּרְגָּתוֹ
כָּכָל עַם, וְעִיַּין בְּס' נְתִיבַת
הַשְּׁלוֹם לְהַר"הִם (בְּרֹאשִׁית
י"א ה'). גּוֹ, הוּא הַעֲשֵׂב
הַנּוֹקֵר, וְכַשִּׁירַד עֲלָיו הַמַּטֵּר
יִבְמִישׁ עוֹד (מְדַבְרֵי הַר"ק):
זְרוּיָךְ, שְׂרָצוּ זֶרֶךְ בְּנִסְיַלַּת
הַפ"א וְאִין לִוְרִיעַ בַּמִּקְרָא,
אֲבָל יֵשׁ בְּדוּמָה לוֹ בְּלִשׁוֹנוֹת
אֲחֵרוֹת מֵאֲרֻכּוֹת הַמִּזְרָח,
וְעַל פִּיהֶם נִבְאָר הַכְּתוּב,
כִּי הִנֵּה בְּסוּרֵי־אֵיךְ יִקְרָא לְמַטֵּר
זְרִיפְחָא, וְלִפ"ז יִהְיֶה טַעַם
כְּרַבִּיבִים זְרוּיָךְ כְּטַעַם אֲגִלִּי
מַטֵּר וְתִיבַת עַל מוֹשַׁבַּת
אֲחֵרַת עַמָּה עַל גּוֹ עַל אֶרֶץ,
אוֹלַם אֲזִי יִהְיֶה מִשְׁפַּטּוֹ
וּכְרַבִּיבֵי זְרוּיָךְ: וּבְאֲרַמִּית
יִקְרָא לְטַפַּח זְרוּיָךְ, כַּמֵּאֲמַר

חז"ל הוּמַטוּ זְרוּיָפִי דְמִיָּא וְיִהְיֶה אֶס"מ זְרוּיָר, וְלִפ"ז יִהְיֶה טַעַם הַמֵּאֲמַר שִׁירַד כְּרַבִּיבִים זְרוּיָךְ כְּלוֹמַר
כְּזִרְיָף רַבִּיבִים עַל אֶרֶץ, וְאִין לְתַמּוּהַ עַל הַפּוֹךְ הַסֵּדֶר בְּסַמִּיכוֹת כִּי כֵן דְּרַבּוּ בְּמַלְיָה לְנַחַת;
אֲמַנְסַם בְּלִשׁוֹן יִשְׁמַעְאֵל יִפּוֹל אֶס זְרֹאפָּה עַל הַלְנוּרִים הַמוֹכְנִים בְּאֲרֻכּוֹת הַהַם לְהַשְׁקוֹת שְׂדֵה,
וְלִפ"ז יִהְיֶה זְרוּיָךְ פַּעַל ע"ד הַמְרוּבַע, וְטַעַם הַמֵּאֲמַר וּכְרַבִּיבִים יִשְׁקָה אֶרֶץ, וּבְדַרְךְ הַזֶּה תִּרְגַּם
הַרַב: (ז) עַד בְּלֵי יִרַח, כְּלוֹמַר כָּל זְמַן שֶׁהָעוֹלָם קִים: (ח) מִים עַד יָם, סוֹף הוּא יָם הַאֲדוּם
(מֵאֲרַע רֹבְרוֹס), הַיּוֹלֵא אֵל יָם הַדְּרוּמִי עַד קִלְהַ יָם הַאֲמַלְעִי מֵהַלָּאָה לְבּוֹא לִוֵּר וְלָדוֹן. וּמִנְהַר.
הַנֶּהַר הַגְּדוֹל נֶהַר פֶּרַת. עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ, הוּא מַעֲבַר לְתַרְשִׁישׁ וְהַלָּא' עַד קְצוֹת חֲלָקֵי אִירֹאֲפָט
וְעַפְרִיקָה מִקּוֹס גְּבוּל יָם הַאֲמַלְעִי הַעוֹבֵר בֵּין שְׁנֵיהֶם וַיּוֹלֵא וְהוֹלֵךְ אֵל חוּךְ יָם אִוְקִיאֲנוֹס וְהִנֵּה
זָכַר הַמַּשׁוּרֵר כָּל אֶרֶץ וְרוֹחַב הַיַּיִטּוֹב כַּפִּי אֲשֶׁר הִ' נוֹדַע נִימִים הַהֶם: (ט) צִיִּים, שׁוֹנֵי
הַמְדַּבְּרוֹת כְּמוֹ הַקְּדַרִּיִים וְחֹלְתַם אַע"פ שֶׁהֶם רַחֲוִקִים מִן הַיַּיִטּוֹב לְפָנָיו יִכְרַעוּ וּכ"ש זֹלְתַם
(הַר"ק). וְאוּבִיבֵי עַפְרַיִלְחָבו, וְיִנְרַחוּ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לוֹ אֶפְסִים אֲרֻכָּה וְלַנְשַׁק עַפְרַיִלְוִי: (י) אֲשַׁכֵּר,
לְשׁוֹן מִנְחָה וּמִתָּן כַּאֲשֶׁר יַעֲיֵד עֲלָיו הַכַּסֵּל: (יא) כִּי יַצִּיל וְגו', דַּרְךְ תַּפְלָה כְּרוֹב הַעֲתִידִי בְּזֶה
הַמִּזְמוֹר, כְּלוֹמַר יִהְיֶה שִׁמְשֵׁךְ לוֹ כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה בְּזִכְרוֹת הַלְדָּקָה וְהַמַּשְׁפָּט אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּאֲוֹתוֹ לְבַן נְבוֹן אֲשֶׁר
תּוֹאִיל לְתַת לוֹ: (יב) אֲבִיּוֹן, אֲשֶׁר הוּא מַשׁוּע. וְעַנִּי, אֲשֶׁר אִין עוֹזֵר לוֹ, לְהִיּוֹתוֹ עַנִּי אֲשֶׁר גַּם
מַרְעִיו רַחֲוִי מִמֶּנּוּ: (יג) מַחֹךְ, הוּא מַרְמָה בְּלֹא יָדְעָה. וְחַכְמָם, הוּא גּוֹל בִּידְעָה (הַנ"ל) וְכֵן
תִּרְגַּם הַרַב. וַיִּקְרַר, וַי"ו הַמַּחְבֵּרַת בְּסַנְהַ, לְפִי שִׁיקֵר לְכֵן יִחוּם וְגו' (מְדַבְרֵי הַנ"ל), וְכֵן תִּרְגַּם

(טו) ויחי ויהי לו מזהב שְׁבַב ויתפלל בעדו תמיד כל היום יברכנהו:
 (טז) יהי פסת ברוב ארץ בראש הרים ירעש כלבנון פריו ויציצו מעיר כעשב הארץ:
 (יז) יהי שמו לעולם לפני שמש יגון שמו ויתברכו בו כל גוים יאשרהו: ברוך ויהוה אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו:
 (יח) וברוך וישם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:
 (יט) כָּלֹו תַפְלוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי:

(טו) ויחי ויהי לו מזהב שְׁבַב ויתפלל בעדו תמיד כל היום יברכנהו:
 (טז) יהי פסת ברוב ארץ בראש הרים ירעש כלבנון פריו ויציצו מעיר כעשב הארץ:
 (יז) יהי שמו לעולם לפני שמש יגון שמו ויתברכו בו כל גוים יאשרהו: ברוך ויהוה אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו:
 (יח) וברוך וישם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:
 (יט) כָּלֹו תַפְלוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי:

יגון קרי

מלכיהם יחד: ויתברכו בו. אדם אומר לבנו תהי חכם ועשיר בשלמה: (יח) ברוך ה'. העושה נפלאות גדולות בדת האש מן השמים ע"י שלמה בני: (כ) כלו תפלות דוד. רבותינו דרשו כלו. כל אלו תפלות דוד לכלול כל הספר על שם דוד ואף מ"ש בני קרח ועשרה זקנים ע"ש שהוא נקרא נעים זמירות ישראל (ש"ב כ"ג). ויש לפתו' כלו כמו כסתיימו כמו רומו מעט (איוב כ"ד) שזמו שמים (ירמי' ב') וא"כ הוא לא נכתב המזמור במקומו ואין מיקדם ומאוחר בספר ונראה הדברים שלעת זקנתו כשהמליך את שלמה אמרו:

העושה נפלאות גדולות בדת האש מן השמים ע"י שלמה בני: (כ) כלו תפלות דוד. רבותינו דרשו כלו. כל אלו תפלות דוד לכלול כל הספר על שם דוד ואף מ"ש בני קרח ועשרה זקנים ע"ש שהוא נקרא נעים זמירות ישראל (ש"ב כ"ג). ויש לפתו' כלו כמו כסתיימו כמו רומו מעט (איוב כ"ד) שזמו שמים (ירמי' ב') וא"כ הוא לא נכתב המזמור במקומו ואין מיקדם ומאוחר בספר ונראה הדברים שלעת זקנתו כשהמליך את שלמה אמרו:

תהלים עב

באור קצא

(טו) ווער וואָהל לעבט, ברינגט איהם גאָלד אים שבא,

בעטעט איממערהאר פֿיר איהן,

אונד גיבט איהם טעגליך זיינען זעגען.

(טז) דיכט געטריידע שטעהט אים לאַנדע,

(אויף האָהער בערגע גיפֿעל.

וויא לבנון רוישט זיינע פֿרוכט;

(אונד אין דען שטעדטען בליהטס,

וויא אויף דער פֿלור געוועכס.

(יז) זיין נאָרוהם וועהרע עויג!

זיין נאָמע מיט דער זאָנע גלייך!

(מאָן זענגע זיך מיט איהם,

אַללע פֿעלקער איהן.

(יח) געלאָבט זיין דער עויגע, גאָטט, דער גאָטט ישראל'ס,

דער אַלליין וואונדער טהוט;

(יט) אונד געלאָבט זיין דער נאָמע זיינער מאַיעסטעט,

דאָס זיינע מאַיעסטעט דיא גאַנצע ערדע ערפֿללע.

אמן, אמן.

(כ) (ענדע דער געבעטהע דוד'ס, זאָהן ישי'ס.)

הרב: (טו) ויהי וגו', ידוע ששם חיים בספרי אמ"ת נוסף על הרוב על החיים המאוזרים ולא על החיות גרידא וסמכו הדלו' והעניוה, וכאשר כבר אמרו חז"ל עני חזון במת, ובעקבות זה הדרך שכל הרב לבאר המשך אלו הכתובים לאמר לא די שהעניים והאזנוני' יברכוהו בעבור הגמול שיעשה להם, אלא גם מי שהוא עשיר ויחי חיים טובים וערבים ואינו נלכך לו גם הוא יברכהו ויתן לו בנדיבות לכו מנחה מזהב שפא: ויחשלל בעדו חמיד, שיאריך ימיו ויללח במלכותו לאהבתו אותו בעבור הברכה והשלום שיהי' צימיו בזכות מלכותו הטובה והישרה, כי יהי' (טז) פסת בר, מלשון כי פשה הנגע, ר"ל שיפשה ויתרבה הזרע, (מדברי אבן ישיא), וכן הוא דעת רש"י, וכדרך הזה תרגם הרב. ירעש כלבנון פרוי, כלו' והשכלים יהיו טובות ובריאות עד שירעשו ברוח הנושנת בהם כמו עלי הלבנון, (מדברי הרד"ק). ויציצו מעיר, וכן בעיר בני אדם תהי' הברכה עד שיליזו מעיר לרוב כעש הארץ (מדברי הנ"ל), וכן תרגם הרב: (יז) לפני שמש, בטעם לפני ירח דלעיל. יגון שמו, הנכין שהוא משרש גין ונכד מניין נפעל ומענין בן, רלונו לומר כמו שהנן זכר האב בן יהי' שמו זכר לעולם ומעשו הטובים שיעשה (מדברי שלמה ק' מלך), וכדרך הזה תרגם הרב. כל גוים, מוסב לאחור ולפנים כלומר כל גוים יתברכו זו לאמר יהי מלכנו כמלך שלמה, כי יאשרוהו כל גוים, כלומר יודו שהוא הי' מאושה בארץ: (יח) ברוך וגו', טעמו בסוף חלק הראשון: (כ) כלו וגו', מקום באורו, בהקדמתנו (יעויין סס):